

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Анета А. Спасојевић

**ПОПРИДЕВЉАВАЊЕ РАДНОГ
ГЛАГОЛСКОГ ПРИДЕВА У СРПСКОМ
ЈЕЗИКУ (ГРАМАТИЧКО-СЕМАНТИЧКИ И
ЛЕКСИКОГРАФСКИ АСПЕКТ)**

Докторска дисертација

Београд, 2022

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Aneta A. Spasojević

**ADJECTIVIZATION OF THE ACTIVE
PARTICIPLE IN THE SERBIAN LANGUAGE
(A GRAMMATICAL-SEMANTIC AND
LEXICOGRAPHIC PERSPECTIVE)**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2022

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Анета Спасоевич

**АДЪЕКТИВИЗАЦИЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОГО
ПРИЧАСТИЯ В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ
(ГРАММАТИЧЕСКО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ И
ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)**

Докторская диссертация

Белград, 2022

Ментор:

Др Весна Ломпар, ванредни професор

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Чланови комисије:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

Датум одбране: _____

Захваљујем се свом ментору проф. др Весни Ломпар и члановима комисије проф. др Рајни Драгићевић и др Марини Спасојевић на помоћи у току писања овог рада и на поверењу.

Велику захвалност дугујем својим драгим колегама из Института за српски језик САНУ на значајним стручним сугестијама и пријатељској подршци.

Нарочиту захвалност исказујем колегиници Марини Спасојевић, захваљујући чијој сам стручности и добронамерности пуно научила.

Посебно хвала мом највећем ослоњу супругу Небојши.

ПОПРИДЕВЉАВАЊЕ РАДНОГ ГЛАГОЛСКОГ ПРИДЕВА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (ГРАМАТИЧКО-СЕМАНТИЧКИ И ЛЕКСИКОГРАФСКИ АСПЕКТ)

Резиме

Предмет истраживања представља радни глаголски придев у придевској служби у савременом српском језику. Анализирају се граматичке и лексичко-семантичке карактеристике, као и начини лексикографског представљања придевски употребљеног радног глаголског придева.

Циљ рада је да се сагледају услови под којима радни глаголски придев као морфолошки глаголски облик постаје придевска лексема, те да се резултат његовог попридевљавања дефинише у односу на два начина настајања нових речи – конверзију и лексикализацију.

Корпус за анализу формиран је на основу првих двадесет томова *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* и *Речника српскохрватскога књижевнога језика* Матице српске од слова П закључно са словом Ш ексерпцијом глагола чију употребу радних глаголских придева у придевској служби речници доносе као засебан, придевски речнички чланак (или је, ређе, евидентирају у оквиру глаголског речничког чланка) и по том критеријуму издвојене придевске одреднице и обрађене у засебном речничком чланку. За допуну овако формираног корпуса коришћен је *Обратни речник српскога језика* М. Николића. По потреби, дефиниције су провераване и у једнотомном *Речнику српскога језика* Матице српске. Провера потврда придевске употребе облика радног глаголског придева подразумевала је претрагу целокупног речничког текста *Речника САНУ* и *Речника МС*. Претраживани су и електронски *Корпус савременог српског језика* Математичког факултета у Београду и, ређе, интернет уопште.

У раду се попридевљавање радног глаголског придева најпре посматра у контексту историје језика, освртањем на партиципско порекло овог облика. Потом се представља место радног глаголског придева у систему врста речи данас и даје хронолошки преглед проучавања придевске употребе радног глаголског придева у савременим србистичким проучавањима, од почетка XX века до данас. Сагледавају се термини (морфолошки, синтаксички, лексиколошки, дериватолошки) којима се описује попридевљавање радног глаголског придева, и разматрају се појмовне вредности тих термина. Затим се поставља појмовно-терминолошка концепција која ће бити најприменљивија за предмет овог истраживања и постављене циљеве.

Централни део истраживања чини троделно конципирана анализа придевске употребе радног глаголског придева: са семантичко-граматичког, формално-граматичког и лексикографског аспекта. Анализа укупног корпуса заснива се на дескриптивно-аналитичком и формалнолингвистичком методу.

Истраживање обухвата око 500 полазних, глаголских јединица, и исто толико придевских јединица, добијених у процесу попридевљавања радног глаголског придева. Показало се да су појавом попридевљавања у највећем проценту обухваћени глаголи с примарним медијалним значењем (преко 80% глаголског корпуса), односно да су то најчешће медијални глаголи са значењем стицања особине (преко 70% медијалних глагола), док су у мањем броју заступљени глаголи са значењем медијалног стања (15%), постојања (4,5%) и кретања (7,5%).

Анализом глагола утврђено је да системност употребе радног глаголског придева у придевским функцијама зависи од видског лика полазне реализације свршеног глагола: за почетносвршене или завршносвршене реализације које означавају потпуно извршење процеса у глаголу у почетном или завршном тренутку придевска употреба облика радног глаголског придева редовно се бележи (*остарети*: остарела мајка; *нагорети*: нагорели пањ). Нередовност у придевској употреби ових облика јавља се: према глаголима којима се исказује свршени почетни тренутак радње који подразумева и њено даље, продужено неодређено трајање (неодређеносвршени видски лик) (*засјактати*: засјактале очи; *запламтетити*: радни глаголски придев **запламтео* није потврђен у придевској употреби према основној глаголској реализацији), потом према завршносвршеним глаголима који подразумевају претходно неодређено трајање (неодређеносвршени видски лик) (*исцурити*: с исцурелим талогом; *израсти*: облик **израстао* нема потврда с придевском употребом према основној глаголској реализацији), као и према глаголима тренутносвршеног видског лика (*пући*: на пуклој цеви; *планути*: облик **плануо* је без потврда придевске употребе).

Глаголи и њихови придевски употребљени радни глаголски придеви разврстани су у семантичке класе. Анализира се семантичка структура добијених придевских лексема, природа својства које исказују (придевско и партиципско, трајно и тренутно), те домени стварности које описују.

Уочавају се и коментаришу придевске форме и придевска значења која нису регистрована у систему полазних глагола, и издвајају се два типа осамостаљивања придевски употребљеног радног глаголског придева у односу на глаголски: формално и семантичко осамостаљивање.

Формално осамостаљивање огледа се у доминацији краће форме радног глаголског придева у придевској употреби према глаголима I и III Стевановићеве врсте за које се региструју двоструке форме таквог облика или пак само дужа (*мркао* : *мркао* и *мркнуо*; *труо* : *трунуо*), и у готово искључивој употреби придевски употребљеног радног глаголског придева на завршетак *-ео* према глаголима VI Стевановићеве врсте за које је карактеристично колебање у употреби варијанте на *-ети* и варијанте на *-ити* и прелазак у групу глагола на *-ити* (*исхлапео* : *исхлапео* и *исхлапио*, *зажутео* : *зажутео* и *зажутито*), као и према оним глаголима чији је једини завршетак *-ити* (*закаснео* : *закаснито*).

Под семантичким осамостаљивањем подразумевамо такво реализовано придевско значење радног глаголског придева које нема свој семантички пандан у полазној глаголској полисемији. Када су настала механизмима лексичке метафоре, таква придевска значења се потенцијално могу развити и у глаголској семантичкој структури (*крепао* 'беживотан, млитав' : *крепати* *'постати беживотан, млитав, тром'). Када су настала метонимијском трансформацијом у полисемији придева ('који је умро' (умрли човек) → 'који је у вези са смрћу' (час умрли)), у полазном глаголу таква значења нису могућа. Она нису могућа ни када су придевска значења мотивисана глаголом у случајевима када је посредник у настанку придевског значења метонимија, најчешће према обрасцу УЗРОК → ПОСЛЕДИЦА (према глаголима несвршеног вида: *врети* 'бити узбуркан, комешати се услед унутрашње паре, створене високом температуром, кључати' (Вода је врела у лонцу) → *врео* 'који има висок степен топлоте, који може опећи' (врела супа); према глаголима свршеног вида, на пример: ПРОМЕНА ПОЛОЖАЈА (у глаголу) → ОСОБИНА КАО РЕЗУЛТАТ ПРОМЕНЕ ПОЛОЖАЈА (у придеву): *наседити*: 'надвити се изнад нечега' (Обрве им наседеле на очи) → *насео* 'надведен, наднесен' (наседелих и веома дугих обрва)).

У раду се разматра и начин лексикографске обраде придевски употребљеног радног глаголског придева у дескриптивним речницима српског језика. Анализирају се постојећи

типови дефиниција са циљем унапређења лексикографске праксе на основу резултата анализа особина ових јединица.

Након спроведених анализа, сублимирају се запажања сва три аспекта истраживања и закључује да је придевску употребу облика радног глаголског придева оправдано сматрати типом конверзије, тј. попридевљавањем или адјективизацијом, с тим да је она код неких облика завршена лексикализацијом.

На крају рада доноси се инвентар анализираних радних глаголских придева у придевској употреби.

Кључне речи: радни глаголски придев, глаголи, придеви, попридевљавање, придевска служба, лексикализација, конверзија, лексикографска обрада.

Научна област: лингвистика

Ужа научна област: морфологија, творба речи, семантика, лексикологија, лексикографија

УДК:

ADJECTIVIZATION OF THE ACTIVE PARTICIPLE IN THE SERBIAN LANGUAGE (A GRAMMATICAL-SEMANTIC AND LEXICOGRAPHIC PERSPECTIVE)

Summary

The main subject of our research is the adjectival function of the active participle in contemporary Serbian language. The grammatical and lexical-semantic features are analyzed, as well as the lexicographic representation of the adjectively used active participle.

There are two main aims of this paper: (1) to consider the conditions under which the active participle, as a morphological verb form, becomes an adjective and (2) to define the result of its adjectivization in relation to two types of the word creation process – *conversion* and *lexicalization*.

The language corpus is based on the extraction of lexemes from the first twenty volumes of the *Dictionary of Serbo-Croatian Literary and Folk Language* of The Serbian Academy of Sciences and Arts and the *Dictionary of Serbo-Croatian Literary Language* of The Matica Srpska (from letters P to Š). We extracted the active participles presented as *adjective* lexemes in separate dictionary articles (or, rarely, the ones recorded within a *verb* dictionary article) and according to that criterion, separate *adjective* entries, which were presented and processed in separate dictionary articles. In addition, we also used the *Reverse Dictionary of the Serbian Language*, by M. Nikolic. When necessary, the definitions were inspected in the one-volume *Dictionary of the Serbian Language* of the Matica Srpska. The process of validating an adjectival use of an active participle meant investigating the entire dictionary text of the two above-mentioned dictionaries. Also, when needed, the *E-Corpus of Modern Serbian Language* at the Faculty of Mathematics in Belgrade and, less frequently, the Internet in general, were also taken into account.

The investigation of the active participle in our research begins by taking into account the history of language, with reference to the participial origin of this form. Further, it shows the position of the active participle in the system of word types as it is today, and gives a chronological overview of the study of its adjectival use in contemporary Serbian studies, from the beginning of the twentieth century to the present day. We considered the conceptual values of the terms which are used to describe the affiliation of an active participle (morphological, syntactic, lexicological, derivatological). Also, we introduce a terminological conception which has shown to be the most applicable for the subject and goals of this research.

The central part of the research is presented by a three-part conceptual analysis of the adjectival use of the active participle: a semantic-grammatical, formal-grammatical and lexicographic perspective. The complete corpus analysis is based on a descriptive-analytical and formal-linguistic approach.

The linguistic material consists of about 500 verbs and the same number of adjectives, obtained in the process of adjectivizing the active participle. It has been shown that the process of adjectivization encompasses, in the largest amount, verbs with a primary medial meaning (over 80% of the verb corpus), mostly medial verbs with the meaning of: *acquiring a trait* (over 70% of medial verbs), and a smaller number of verbs with the meaning of: *medial states* (15%), *existence* (4,5%) and *movement* (7,5%).

Our verb analysis has shown that the systematic use of the active participle in adjectival functions depends on the aspectual character of the initial realization of the finite verb: for initially-finite or finally-finite realizations, with the meaning of a complete execution of the verb's process (in the initial or final moment), the adjectival use of the form of the active participle is regularly recorded (*ostareti* : *ostarela* majka; *nagoreti*: *nagoreo* panj). Irregularity in the adjectival use of these forms occurs in: verbs expressing a completed initial moment of an action, which includes its

further, extended indefinite duration (an unspecified finite aspectual character) (*zasjaktati: zasjaktale* oči; *zaplamteti*: the active participle **zaplamteo* isn't confirmed in an adjectival form, according to the basic verb realization), then according to the finally-finite verbs which imply a previously indefinite duration (an unspecified finite aspectual character) (*iscuriti: s iscurelim* talogom; *izrasti*: the active participle **izrastao* isn't confirmed in an adjectival form, according to the basic verb realization), as well as verbs with an immediate-finite aspectual character (*pući: na pukloj* cevi; *planuti*: the active participle form **planuo* isn't confirmed in an adjectival form).

Verbs and their adjectively used active participles are classified into semantic classes. The semantic structure of the obtained adjective lexemes, the nature of the properties they express (adjectival and participial, permanent and current) and the domains of the reality they describe are analyzed.

Adjectival forms and meanings which are not registered in the system of our initial verbs are noticed and commented on. Two types of self-determination or independence (formal and semantic) of adjectively used active participles in relation to the initial verb have been distinguished.

Formal independence is reflected in the dominance of the shorter form of the active participle in its adjectival use according to the verbs of Stevanović's I and III verb type, for which double forms or only the longer one are registered (*mrkao: mrkao* i *mrknuo*; *truo: trunuo*), and in the almost exclusive use of the adjectively used active participle ending with *-eo*, according to the verbs of the VI type, which are characterized by variations in the use of the *-eti* form and the *-iti* form and the transition to the *-iti* verb group (*ishlapeo: ishlapeo* i *ishlapio*, *zažuteo: zažuteo* i *zažutio*), according to the verbs only ending in *-iti* (*zakasneo: zakasnio*).

Semantic independence implies such an adjectively used meaning of the active participle that does not have its semantic counterpart in the initial verb's polysemy. When created by the lexical metaphor mechanisms, such adjectival meanings can potentially develop inside the verb's semantic structure (*krepao* 'lifeless, limp': *krepati* * 'to become lifeless, limp, sluggish'). When created by a metonymic transformation in the adjective's polysemy, such meanings are not possible ('who died' (*umrli* čovek) → 'related to death' (čas *umrli*)). They are not possible even when adjectival meanings are motivated by verbs in which the mediator in the origin of adjectival meanings is metonymy, mostly according to the model CAUSE → CONSEQUENCE (according to infinite verbs: 'to be agitated, to stir due to internal steam created by high temperature, to boil' (Voda je *vrela* u loncu) → *vreo* 'which has a high degree of heat, which can burn' (*vrela* supa); according to finite verbs, for example: CHANGE OF POSITION (in the verb) → A TRAIT AS A RESULT OF CHANGE OF POSITION (in the adjective): *nasesti* 'to rise above something' (Obrve im *nasele* na oči) → *naseo* 'which is raised above sth.' (*naselih* i veoma dugih obrva)).

The paper also discusses the lexicographic processing of adjectively used active participles in the descriptive dictionaries of the Serbian language. The existing types of definitions are analyzed with the aim of improving lexicographic practice, according to the results gained through the analysis of the properties of these linguistic units.

After conducting the analyses and observing all three aspects of our research, we conclude that the adjectival use of the active participle can be considered as a type of *conversion*, i.e. *adjectivization*, which, in some forms, finalizes in *lexicalization*.

In the end, we present an inventory of the analyzed adjectively used active participles.

Key words: active participle, verbs, adjectives, adjectivization, adjectival function, lexicalization, conversion, lexicographic processing.

Scientific field: linguistics

Scientific subfield: morphology, word formation, semantics, lexicology, lexicography

UDC number:

С а д р ж а ј

1. Увод	1
1.1. Предмет истраживања.....	1
1.2. Корпус, методологија и циљеви истраживања	2
1.3. Структура истраживања.....	4
2. Историјат питања	5
2.1. Радни глаголски придев и попридевљавање са дијахроног аспекта.....	5
2.2. Радни глаголски придев и попридевљавање са синхроног аспекта.....	8
2.2.1. Преглед литературе	8
3. Појмовно-терминолошка разматрања	15
3.1. Глаголи као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева.....	17
3.1.1. Категорија глаголског рода	17
3.1.1.1. Глаголски род у ужем смислу	18
3.1.1.2. Глаголски род у ширем смислу	19
3.1.1.3. Категорија глаголског рода и попридевљавање радног глаголског придева.....	20
3.1.2. Општелексичка значења глагола	21
3.1.2.1. Глаголи стања и семантичка категорија стања. Глаголи особине	25
3.1.2.1.1. Заједничка и диференцијална обележја.....	28
3.1.2.1.2. Глаголи промене стања	31
3.1.2.2. Глаголи радње и семантичка категорија активности	32
3.1.2.3. Општелексичка значења глагола и попридевљавање радног глаголског придева.....	33
3.1.3. Категорија глаголског вида	33
3.1.3.1. Глаголи свршеног вида	34
3.1.3.2. Глаголи несвршеног вида	38
3.1.4. Параметри за класификацију глагола. Закључак.....	40
3.2. Придеви као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева.....	41
3.2.1. Трајно и тренутно значење придева	42
3.3. Прелазак глагола у придеве и попридевљавање радног глаголског придева	42
4. Семантичко-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева	46
4.1. Примарно медијални глаголи.....	51
4.1.1. Глаголи типичног стања	52
4.1.1.1. Особина	52
4.1.1.1.1. Гл. разнородних својстава (РС) – попридевљени облици РПР-а глагола РС	53

4.1.1.1.2. Гл. комплекса разнородних својстава (КРС) – попридевљени облици РПР-а глагола КРС.....	62
4.1.1.1.3. Гл. димензије (Д) – попридевљени облици РПР-а глагола Д.....	71
4.1.1.1.4. Гл. боје (Б) – попридевљени облици РПР-а глагола Б.....	75
4.1.1.1.5. Гл. емитовања (Е).....	78
4.1.1.1.5.1. Гл. емитовања материје (ЕМ) – попридевљени облици РПР-а глагола ЕМ.....	79
4.1.1.1.5.2. Гл. емитовања звука (ЕЗ) – попридевљени облици РПР-а глагола ЕЗ.....	81
4.1.1.1.6. Гл. унутрашњих особина човека (УОЧ) – попридевљени облици РПР-а глагола УОЧ.....	83
4.1.1.1.7. Гл. одсуства чулне перцепције (ОЧП) – попридевљени облици РПР-а глагола ОЧП.....	85
4.1.1.1.8. Гл. животне доби (ЖД) – попридевљени облици РПР-а глагола ЖД.....	87
4.1.1.2. Стање у ужем смислу.....	92
4.1.1.2.1. Гл. физиолошког стања.....	92
4.1.1.2.1.1. Глаголи физиолошког стања у ужем смислу (ФС) – попридевљени облици РПР-а глагола ФС.....	92
4.1.1.2.1.2. Гл. здравственог стања (ЗС) – попридевљени облици РПР-а глагола ЗС.....	94
4.1.1.2.1.3. Гл. психофизичког стања (ПФС) – попридевљени облици РПР-а глагола ПФС.....	95
4.1.1.2.2. Гл. емоционалног стања (ЕС) – попридевљени облици РПР-а глагола ЕС.....	97
4.1.1.2.3. Гл. функционалног стања (ФУС) – попридевљени облици РПР-а глагола ФУС.....	98
4.1.1.3. Постојање.....	101
4.1.1.3.1. Гл. почетка постојања (ПП) – попридевљени облици РПР-а глагола ПП.....	102
4.1.1.3.2. Гл. краја постојања (КП) – попридевљени облици РПР-а глагола КП.....	104
4.1.2. Глаголи мање типичне радње.....	109
4.1.2.1. Кретање.....	109
4.1.2.1.1. Гл. кретања у смеру наниже (К1) – попридевљени облици РПР-а глагола К1.....	110
4.1.2.1.2. Гл. кретања у недефинисаном смеру (К2) – попридевљени облици РПР-а глагола К2.....	113
4.1.2.1.3. Гл. неблагоприятног кретања (К3) – попридевљени облици РПР-а глагола К3.....	114
4.1.3. Закључак анализе попридевљавања облика РПР-а у групи примарно медијалних глагола.....	117
4.2. Примарно активни глаголи.....	119
4.2.1. Глаголи мање типичног стања.....	121
4.2.1.1. Узрочност.....	121
4.2.1.1.1. Гл. узроковања особина – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања особина.....	122

4.2.1.1.2. Гл. узроковања стања у ужем смислу – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања стања у ужем смислу	125
4.2.1.1.3. Гл. узроковања промене положаја или кретања – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања промене положаја или кретања.....	126
4.2.1.2. Постојање	127
4.2.1.2.1. Гл. живљења (Ж) – попридевљени облици РПР-а глагола Ж	127
4.2.1.2.2. Гл. живљења на одређен начин (ЖН) – попридевљени облици РПР-а глагола ЖН	128
4.2.1.2.3. Гл. налажења на неком месту у одређено време (НМВ) – попридевљени облици РПР-а глагола НМВ.....	129
4.2.1.3. Друге семантичке поткатоорије.....	131
4.2.2. Глаголи типичне радње.....	134
4.2.2.1. Кретање.....	134
4.2.2.1.1. Гл. кретања по хоризонтали и вертикали (КХ, КВ) – попридевљени облици РПР-а глагола КХ, КВ	134
4.2.2.1.2. Гл. заустављеног кретања (ЗК) – попридевљени облици РПР-а глагола ЗК.....	138
4.2.3. Закључак анализе попридевљавања облика РПР-а у групи примарно активних глагола ..	139
5. Формално-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева	141
5.1. Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима I и III врсте.....	141
5.1.1. Закључци	187
5.2. Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима VI врсте.....	189
5.2.1. Закључци	191
5.3. Формално-граматичке карактеристике осталих радних гл. придева у придевској употреби ...	192
6. Лексикографски поступци у обради попридевљеног радног глаголског придева.....	201
6.1. Семантички критеријум.....	205
6.2. Формални критеријум	217
6.3. Закључци	221
7. Закључак.....	223
8. Литература	229
9. Списак радних глаголских придева у придевској употреби.....	240
Биографија аутора	244

1. Увод

1.1. Предмет истраживања

Попридевљавање радног глаголског придева у српском језику има статус непродуктивног творбеног процеса у коме радни глаголски придев, као морфолошки глаголски облик, употребом у придевским реченичним функцијама добија морфолошке вредности придевских речи. То је појава заснована на именским морфолошким категоријама овог глаголског облика (пре свега, на деклинацији) и ограничена конкретним вредностима неколико лексичко-граматичких категорија глагола као врсте речи: општелексичком (глаголи стања), дијатетичком (медијални глаголи, непрелазни глаголи, неправи повратни глаголи) и аспектуалном (свршени глаголи, по изузетку и несвршени). Сходно комплексној природи попридевљавања радног глаголског придева¹, оно се може сматрати и лексичко-морфолошким и лексичко-синтаксичком појавом.

Речено потврђује и начин његовог представљања у литератури: о употреби глаголског облика РПР-а у придевским функцијама најпре се извештавало у оквирима морфолошких и синтаксичких одељака сербокroatистичких граматика и студија (Маретић³1963; Стевановић⁴1989; Белић 1999) односно у граматичким и граматичко-семантичким чланцима (Белић 1934; Белић 1937; Стевановић 1940; Стевановић 1958; Спасојевић М. 2011; Ђуровић 2012; Спасојевић М. 2013а; Спасојевић А. 2016).

У истраживањима се потом актуализују и дериватолошке особености придевске употребе РПР-а, те се о њима саопштава у оквирима творбе речи, као о једном од конверзивних типова: попридевљавању или адјективизацији (Барић и др.²1997; Клајн 2003; Маројевић 2007; Станојчић–Поповић¹¹2008; Станојчић 2010; Пипер–Клајн²2014). На РПР са придевским конституентским вредностима гледа се као на производ с одликама конверзивне творбе, тј. као на безафиксално творену лексичку јединицу. Сходно томе, попридевљавање РПР-а посматра се, дакле, и као творбени процес.

У новијим лингвистичким радовима, придевска употреба РПР-а постаје предмет и лексичко-лексикографских разматрања, у чијем је фокусу начин њеног речничког дефинисања, и, с тим у вези, питање лексичког интегритета овог типа самосталне лексеме – да ли је РПР са придевском конституентском вредношћу посебна, придевска лексема, прави придев, или синтаксичка, контекстуална варијанта глаголске лексеме, то јест једног њеног облика (Спасојевић М. 2011; Стакић 2021).

За расветљавање питања попридевљавања РПР-а важно је посматрање овог процеса и на фону дијахроне граматике, односно важно је једнако узети у обзир чињеницу да је данашњи РПР континуант некадашњег партиципа претерита актива II, једног од неколико чланова индоевропске категорије партиципа, која је истовремено носила и глаголске и придевске одлике (Ђорђић 1975; Суботић 1984; Грковић Мејдор 2007). Будући, дакле, да је РПР „одувек” био (и) придев, говорити о овој појави као о типу конверзије могло би бити и упитно.

¹ У даљем тексту, назив облика *радни глаголски придев* најчешће ћемо обележавати скраћено: РПР, а, по потреби, у скраћеном виду даваћемо га и у синтагмама које се тичу његове придевске употребе, на пример: придевска употреба РПР-а, РПР у придевској употреби, попридевљавање РПР-а, попридевљени РПР, придевски РПР или попр. РПР. Термин *попридевљавање РПР-а* из домена дериватологије употребљаваћемо у ширем значењу – не само као творбени процес већ и као синтаксичку придевску употребу глаголског РПР-а, односно *попридевљени РПР* неће значити искључиво продукт конверзије већ и РПР с придевским конституентским вредностима.

Због свега наведеног, о поприведљивању РПР-а може се говорити као о сложеној језичкој појави, која припада и дијахронији и свим нивоима савремене граматике – морфолошком, творбеном и синтаксичком, истовремено се прожимајући са облашћу лексичке семантике.

Уз осврт на дијахрони аспект ове појаве, али пре свега истраживањем специфичности лексичко-граматичких трансформација на линији глагол–придев данас, предмет ове анализе биће поприведљивање радног глаголског придева у српском језику са семантичког, граматичког и лексикографског аспекта.

1.2. Корпус, методологија и циљеви истраживања

Корпус обухвата све глаголе из првих двадесет томова *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (РСАНУ)* (од *А* до *погдегод*), чију придевску употребу облика РПР-а Речник бележи засебном, придевском речничком одредницом (или је, ређе, евидентира у оквиру глаголске одреднице), и тако регистроване придевске одреднице. У корпус су ушли и глаголи и њихови придевски регистровани облици РПР-а из *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (РМС), од слова *П* закључно са словом *Ш*.² Провера потврда придевске употребе облика РПР-а подразумевала је претрагу целокупног речничког текста оба речника. Овако формиран корпус у раду називамо речничким корпусом (РК)³. По потреби, претраживани су и електронски *Корпус савременог српског језика* Математичког факултета у Београду (ЕК) и, ређе, интернет уопште (ИК).⁴

Истраживање обухвата полазне, глаголске, и добијене, придевске, јединице у процесу поприведљивања радног глаголског придева, тј. њихову семантичку, граматичку и формалну анализу. Поред тога, анализира се и лексикографско представљање овог процеса. Грађу чини скоро 1000 глаголских и придевских лексема различитог нормативног и функционалностилског статуса, које се разврставају према различитим параметрима три назначена аспекта анализе.

Семантичка анализа грађе спроведена је на следећи начин. Најпре је извршена семантичка класификација глагола чији се облици РПР-а у речницима региструју као посебне одреднице, тј. придевске лексеме. Класификација глагола, дакле, није универзална већ парцијална, будући да обухвата једну семантичко-граматичку класу ограничену процесом поприведљивања. Приступ грађи је дедуктиван – креће се од ширих, општијих категорија ка ужим, појединачним. У семантичком класификовању ослањамо се на глаголске категорије релевантне за процес који испитујемо, које смо најпре дефинисали а потом применили, и на значењске глаголске групе у консултованој литератури. Као смернице за разврставање глагола користили смо монографију Ђ. Грубора (1953), М. Стевановића (⁴1981; ⁴1989), радове С. Живковића (1958–1959; 1959–1960а; 1959–1960б), И. Прањковића (2003;

² За допуну овако формираног речничког корпуса дисертације коришћен је *Обратни речник српског језика* (Николић 2000). По потреби, дефиниције су провераване и у *Речнику српског језика* Матице српске (РСЈ).

³ Наглашавамо да за потребе анализе употребе РПР-а у придевским функцијама нисмо укључивали њихово јављање у дефиницијама значења у речничким глосима, већ само у примерима којима се та значења илуструју, будући да смо уочили да у дефиницијама није увек јасно да ли је реч о придевској или глаголској употреби. На пример, у секундарном значењу лексеме *окорео* 'који је навикао на напоре, тешкоће, издржљив, очврснуо, прекаљен' лексема *очврснуо* употребљена је у синонимском низу придева, што ствара утисак да је реч о придевској употреби овог облика РПР-а. По нашем мишљењу, овде је реч о његовој глаголској употреби, због чега би дефиницију требало реорганизовати на следећи начин: 'који је навикао на напоре, тешкоће, који је очврснуо, издржљив, прекаљен'.

⁴ Приликом навођења примера, дефиниција или речничких чланака, техничке карактеристике и обим преузетог текста прилагођавали смо очекиваном опсегу дисертације. Ово подразумева различите, уобичајене поступке растеређивања текста, о чему смо детаљније известили у напоменама 84, 85 и 86.

20126; 2020), М. Пешикана (1967; 1980), Т. Попове (1980), Ј. Московљевић Поповић (1998; 2007; 2008), Б. Тошовића (1998), Ј. Грковић Мејџор (2007; 2008), затим Ј. Апресјана (2009), Л. Васиљева (1971; 1981), Е. Кузњецове (1989а; 1989б), Н. Селиверстове (1982), Н. Шведове (1980; 1995), Т. Булигине (1982), Е. Падучеве (2009; ²2010), као и Б. Левин (1993), те семантички речник руских глагола *Толковый словарь русских глаголов* (ТСРГ).

Анализа процеса попридевљавања на линији глаголски РПР – придевски РПР подразумевала је поређење значењских структура обе јединице овог конверзивног процеса у постојећим речничким чланцима и уочавање њихових особености. У оквиру сваке од утврђених глаголских класа, реконструисали смо системе значења придевских РПР-а на основу примера којима се она илуструју у речницима (већина придевски употребљених РПР-а дефинише се функционално-граматичком дефиницијом, због чега се једино увидом у примере могло одредити која их је глаголска семантичка реализација мотивисала). Ово је подразумевало уочавање семантичко-граматичких карактеристика глаголских реализација према којима се РПР остварује у придевској употреби и утврђивање степена лексикализације придевског РПР-а у односу на мотивни глагол.

Из семантичко-граматичке анализе грађе произашла су запажања која су описана и уобличена у поглављима формално-граматичке и лексикографске анализе.

У овако конципираној анализи закључке смо сумирали појединачно и збирно.

Методолошки поступак анализе укупног корпуса подразумева дескриптивно-аналитички и формалнолингвистички метод.

Анализа процеса попридевљавања РПР-а има неколико циљева:

- (1) утврђивање, описивање и дефинисање семантичких група глагола чији се облици РПР-а попридевљују;
- (2) утврђивање основних и секундарних глаголских реализација које су продуктивне у попридевљавању;
- (3) опис значењске структуре добијених придевских лексема;
- (4) испитивање формалних и функционалних карактеристика оба типа јединица у процесу попридевљавања.

Шири циљеви анализе су:

- (1) сагледавање семантике глагола из нашег корпуса омеђене процесом попридевљавања и њено уклапање у општи семантички опис глагола који се у базичној литератури наводи као продуктиван у попридевљавању;
- (2) сагледавање природе, места и улоге придева насталих попридевљавањем РПР-а у придевском систему српског језика;
- (3) и, коначно, уочавање начина на који семантичко-граматичке особености обеју јединица утичу на разумевање разлике у степену лексикализованости придевски употребљених РПР-а, те систематизација постојећих речничких модела и, на основу закључака анализе, предлагање поступака обраде придева добијених у процесу попридевљавања РПР-а којим би се најпрецизније пренела информација о типу његове лексикализације у домаћим описним речницима.

1.3. Структура истраживања

Рад чини девет поглавља. Након Увода (1), у коме су представљени предмет истраживања (1.1), корпус, методологија и циљеви (1.2), те структура истраживања (1.3), доноси се поглавље Историјат питања (2), у коме се најпре радни глаголски придев приказује у контексту историје језика, освртањем на његово партиципско порекло (2.1), а потом представља актуелно место радног глаголског придева у систему врста речи данас и износи хронолошки преглед литературе са темом његове придевске употребе у савременим лингвистичким проучавањима од почетка XX века до данас (2.2 и 2.2.1).

У поглављу Појмовно-терминолошка разматрања (3) пажњу смо посебно усмерили на појмовна одређења термина којима се попридевљавање радног глаголског придева описује. Разматрани термини се у литератури јављају са значењским варијацијама односно преклапају се (медијални глаголи, активни глаголи, глаголи стања, глаголи промене стања, глаголи особине, глаголи радње и др.; конверзија, супконверзија, лексикализација), због чега је било потребно поставити основ за њихову доследну примену у анализи грађе.

Следе три истраживачка поглавља. У оквиру поглавља Семантичко-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева (4) испитују се особености полазне, глаголске лексеме и добијене, придевске јединице и утврђују семантички и граматички чиниоци који утичу на (не)системност употребе радног глаголског придева с придевским функцијама. У поглављу Формално-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева (5) описују се морфолошке карактеристике овог облика у придевској употреби с посебним освртом на оне морфолошке групе које показују тенденцију формалног осамостаљивања од полазног глаголског облика. У шестом поглављу Лексикографски поступци у обради попридевљеног радног глаголског придева (6) описују се начини представљања радног глаголског придева с придевском употребом у домаћим описним речницима, пре свега у РСАНУ, и експлицирају семантички и формални критеријуми релевантни за примену конкретних типова дефиниције и структурирање придевског речничког чланка према овом облику. У односу на особине резултата спроведених анализа на линији глаголски РПР–придевски РПР, предлажу се одговарајући поступци лексикографске обраде радног глаголског придева с придевском употребом.

У поглављу Закључак (7) сумирају се резултати истраживања и запажања о попридевљавању радног глаголског придева као конверзивном процесу односно лексикализацији. Потом следе одељци Литература (8) и Списак радних глаголских придева у придевској употреби (9), који су разматрани у раду.

2. Историјат питања

2.1. Радни глаголски придев и попридевљавање са дијахроног аспекта

Када се говори о попридевљавању радног глаголског придева у оквирима савремене науке о језику, значајно је сагледавање облика РПР-а са становишта његовог историјског развоја и уважавање чињенице да он изворно припада историјској категорији партиципа. Партиципи су некадашња индоевропска граматичка класа речи, коју познају словенски али и други индоевропски језици у различитим фазама свог развоја.⁵ Они су били морфолошко-синтаксичка категорија која је по својим граматичко-лексичким својствима истовремено припадала двома класама речи, глаголској и придевској. Са глаголима партиципи су имали заједнички основни облик и основно лексичко значење (процесуалност и временско обележје). Са придевима партиципе су повезивале придевске морфолошке категорије: промена по роду и падежу, и одређени и неодређени придевски вид. Сам термин *participium* (лат. *participium*, рус. *причастие*, према Симеон 1969) осликава њихово „учествовање” у две поменуте врсте речи.

Због двоструке граматичке природе, партиципе је карактерисао широк синтаксичко-семантички распон употребе. Велики број реченичних функција које су вршили партиципи у вези је с чињеницом да зависне реченице нису постојале у индоевропском језику (Михаљевић 2014: 171). Партиципи су, наиме, могли одређивати и субјекат и предикат. Веза са субјектом потврђивала се кроз конгруенцију са именском речју у функцији субјекта, док се веза са глаголом у предикату остваривала кроз постојање њиховог темпоралног саодношења. У старословенском језику, потом и у српскословенском, партиципи су остваривали следеће функције: атрибутивну, адвербијалну, супстантивну, предикативну (функцију партиципског дела сложеног предиката) и функцију апсолутног датива (Суботић 1984; Маројевић 1997: 11; Вечерка 1961, према Цолић 2016: 8; Грковић Мејдор 2007). Највише функција (све набројане) остваривали су радни партиципи садашњег и прошлог времена (данашњи глаголски прилози). Трпни партицип прошлог времена (данашњи трпни придев) и садашњег времена (не постоји у стандардном српском језику) најчешће су имали атрибутивну функцију и функцију партиципског дела сложеног предиката, потом супстантивну функцију и, ређе, функцију апсолутног датива. Партицип претерита актива II био је изразитије везан за функцију предиката (Пешикан 1970: 84).

Данашњи партиципски ликови, измењени у односу на индоевропске и касније партиципске форме, познати су свим историјским фазама нашег језика. Од пет партиципа, у данашњем српском језику живе њихова четири континуанта: глаголски придеви радни и трпни и глаголски прилози прошли и садашњи.⁶

⁵ У савременим језицима партиципске форме јављају се под различитим називима, са функцијама и значењима друкчијим у односу на првобитне. Због тога што данас не постоје у првобитном појмовно-терминолошком смислу, тешко је наћи потпуне еквиваленте постојећих савремених партиципских континуаната у различитим, па чак и сродним језицима. На пример, савремени српски и савремени руски језик чувају трпни глаголски придев прошлог времена и радни глаголски придев прошлог времена, с тим што руски чува још и трпни глаголски придев садашњег времена и радни глаголски придев садашњег времена. За разлику од радног гл. придева у нашем савременом језику, у савременом руском радни партицип на -л постао је самостална врста речи, са морфолошким ознакама рода и броја, без деклинабилности и са функцијом предиката, нпр. Я читал (Маројевић 1998: 45). В. и нпр.: Бурзан 1990; Швајко 1991; Маројевић 1997; Маројевић 1998; Хрустић–Палић 2011.

⁶ Наш савремени језик наследио их је из старословенског посредством српске редакције старословенског језика, а њихов опстанак у наведеном језичком континууму (измењених функција, значења и назива) потпомогнут је утицајем рускословенског и славеносрпског језика. У народним говорима регистровани су само континуанти партиципа презента актива у прилошкој функцији и партиципа перфекта у предикатској функцији (Суботић 1984; Вукчевић 2009).

Садашњи радни глаголски придев у српском језику потиче од партицип претерита актива II (у литератури се назива и: *други активни партицип претерита, партицип перфекта II, партицип перфекта актива, партицип прошли, активни партицип, радни партицип на -л, партицип перфекта на -л, глаголски адјектив* и др.). Он је најмлађи прасловенски партицип – за разлику од остала четири, који су постојали у партиципском систему индоевропског језика, партицип перфекта је иновација прасловенског језичког система (Ђорђевић 1975: 173).

Наставши у прасловенском језику, партицип перфекта унеколико се разликовао се од праиндоевропских партиципа. Наиме, иако је имао морфолошке ознаке за род и број, партицип перфекта није био деклинабилан (имао је само облике номинатива) и употребљавао се само у предикатској функцији, у оквиру сложених глаголских облика (перфекта, плусквамперфекта, футур II и потенцијала) (Хабургајев 1974: 301; Ђорђевић 1975: 173; Маројевић 1997: 11; Грковић Мејдор 2007: 16; Вукчевић 2009: 32). Исте особине задржао је и у старословенском језику, у коме се градио од инфинитивне основе глагола оба вида и наставака за мушки, женски односно средњи род: у једнини -лѣ, -ла, -ло, у двојини -ла, -лѣ, -лѣ, односно у множини -ли, -лы, -ла (Николић С. 1997: 211). Његове ознаке за род и број везивале су се за субјекат коме се приписивао, због чега се увек јављао у облику номинатива прости придевске промене (Ђорђевић 1975: 173).

У науци о језику постоје два мишљења о првобитној функцији и значењу партиципа перфекта: према једном мишљењу, партицип перфекта првобитно је имао именичку функцију и означавао је вршиоца радње, док је према другом схватању његова функција била најпре придевска (Михаљевић 2014: 180). Два различита тумачења у вези су с природом партиципског наставка -л. Наиме, овај наставак из партиципа перфекта потиче од праиндоевропског суфикса *-*lo*, „који је служио за различите именичке и придјевске творбе” (И.: 179).

Према А. Белићу (2000: 432–433), првобитна функција активног партиципа перфекта морала је бити именичка. До таквог закључка Белић долази пратећи његов развој: основа партиципа перфекта била је аорисна (претеритна), што му је давало првобитно резултативно значење. Када се у раној фази прасловенског језика успоставила видска система словенских глагола⁷, активни партицип перфекта постао је део глаголског система и тада је могао да изгуби резултативност. Да је првобитно имао придевску функцију (а не именичку), овај партицип перфекта, сматра Белић, не би ушао у глаголски систем, већ би остао у придевском систему. Речено Белић илуструје примерима: *љсмѣ зналъ* или *љсмѣ писалъ*. Они значе ’ја сам зналац’ (у смислу ’ја сам сазнао’), односно ’ја сам писац’ (у смислу ’ја сам написао’) (И.: 432). Са успостављањем система глаголског вида у прасловенском језику, ово именичко значење могло је изгубити резултативност, и добити право партиципско значење. Тада су и основе глагола *зна-* и *писа-*, добивши имперфективно значење, у конструкцијама *љсмѣ зналъ* или *љсмѣ писалъ*, могле значити ’ја сам онај који је знао’ (а не ’онај који је сазнао’) односно ’ја сам онај који је писао’ (а не ’онај који је написао’). Тада је настало право значење вршења радње без икакве резултативности, „а то је било када су прости глаголи добили према сложеним имперфективно значење” (И.: 432). „И тек када се то извршило ... створено је право партиципско значење тога облика; према његовом нерезултативном, али претеритском значењу код простога глагола, добивено је и само свршено, без резултативности, значење код сложеног глагола. Тако се и сасвим изгубило значење резултативности код тога облика. Доцније се резултативност развијала према природи самог глагола и тада су његови партиципи прелазили у придеве” (И.: 433). За завршну констатацију, Белић у напомени

⁷ Према Белићу, видску систему чине сложени и изведени глаголи, док је видско значење морфологизовано, тј. стварни је део глаголског значења простих неизведених глагола (2000: 415, 417).

додаје да су, према природи глагола, резултативно значење могли развијати и имперфективни глаголи, на пример *врети* (*врео* 'топао'), *гњити* (*гњио* 'покварен') и сл.⁸

Дакле, према Белићу, развој активног партиципа перфекта одвијао се на линији именичка функција – глаголска функција: када је у раном прасловенском језику успостављен видски систем, овај партиципа перфекта, губећи значење резултативности, губи и именичку функцију, и постаје део глаголског система. Овакав развој партиципа на -л (првобитно именичке функције) потпомогнут је његовом изворном употребом у предикату; отуда и његова једина функција у старословенском језику – предикатска.

Питање је када се партицип перфекта почео јављати у придевској употреби. Можемо претпоставити на основу досадашњих проучавања партиципа да је то могло бити у XIV веку, када су се реченичне функције партиципа и њихова значења почели мењати, односно када су остали партиципи с придевским функцијама почели губити конгруенцију⁹ (Стевановић³ 1979: 735; Брозовић–Ивић 1988: 34). Могуће да је у то време, с губљењем придевског значења ових партиципа, отворен простор за остваривање придевског потенцијала партиципа на -л с резултативним значењем, као нека врста компензације тог процеса, тј. да је такав партицип на -л тада постао деклинабилан и почео се употребљавати с придевским функцијама.

Морамо нагласити да нисмо системски трагали за потврдом ове наше претпоставке, јер би то захтевало темељно историјскојезичко истраживање. Ипак, наведени примери придевске употребе у неким радовима могли би бити њена назнака. На пример, у тексту *Хиландарског медицинског кодекса*, који је највероватније настао у XV веку, и који је писан српскословенским и старосрпским језиком, присутна је употреба овог партиципа не само у грађењу сложених времена и начина него, у мањем броју, и у придевској служби: огница гнила, отекла слезина, отекло грло (уп. Јовић 2011: 84). Такође, и примери у Белић 1999 (469), с краја XV и почетка XVI века: призрила јабука, зашле спахије, минулих дана, угасла свећа, дошлијех витезова, процвјетале среће и др., наводе нас на такву претпоставку. Овоме додајемо и наводе М. Пешикана да је у штокавским народним говорима придевска употреба радних глаголских придева била донекле активна, а да се снажно развила „у новијем развоју књижевног израза ... преузимајући у знатној мери функцију активног партиципа перфекта” (Пешикан 1970: 85).

Процес департипизације¹⁰ партиципа перфекта у српском језику мање је радикалан него што је то случај са осталим партиципима, будући да су у савременом језику задржане његова (ограничена) стара употреба и граматичка обележја. У функцији предиката сачуван је једино облик номинатива једнине и множине овог партиципа, док се у придевској функцији чувају, по правилу, само партиципски облици свршених глагола стања (Маројевић 1998: 45; Белић 1999: 469). Када А. Белић констатује да је „процент непрелазних глагола са атрибутском променом некада био већи” („код старијих писаца”) (И.), претпостављамо да

⁸ У тумачењу придевске употребе РПР-а од глагола несвршеног вида (т. 3.1.3.2 овог рада) ослонићемо се на Белићево разумевање значења, функције и развоја активног партиципа перфекта.

⁹ Према закључцима В. Шваћко (1991: 291), дијахронијске промене мењале су морфологију партиципа, а синхронијске његову синтаксичку функцију.

Измене некадашњих партиципа у нашем језику резултирале су постанком данашњих глаголских прилога из адвербијалне функције (од номинатива једнине активног партиципа презента настао је данашњи глаголски прилог садашњи, односно глаголски прилог прошли од номинатива једнине активног партиципа претерита) и данашњих глаголских придева из атрибутивне функције (од номинатива пасивног партиципа претерита настао је трпни глаголски придев, односно од номинатива партиципа перфекта постао је радни глаголски придев). Радни и трпни глаголски придев добиће првенствено предикатску службу, али ће у свом лику и потенцијалу задржати и остваривати придевски карактер.

¹⁰ Преображај партиципске категорије В. Шваћко назива *департипизација*. Она може бити делимична или потпуна: радни глаголски придев и глаголски прилог прошли (осим облика *бивши*) доживели су потпуну департипизацију, глаголски прилог садашњи делимичну, док трпни глаголски придев, сматра, није подлегао овом процесу (Шваћко 1991: 291).

под тим подразумева партиципско значење придевске употребе РПР-а (узашле спахије, усуда допалих, слетјелу госпођу, дошлијех витезова итд.), које се данас у стандардном српском језику ређе јавља.

Питање је могу ли се почеци придевске употребе радног глаголског придева временски прецизније одредити због данас познате чињенице да се она тиче ограниченог броја глагола, што дакако утиче на учесталост његовог јављања, као и због малог броја сачуваних споменика на којима би се такво историјскојезичко испитивање могло спровести.

2.2. Радни глаголски придев и попридевљавање са синхроног аспекта

У данашњим класификацијама врста речи, радни глаголски придев и други савремени континуанти партиципа обично се сврставају у глаголе, премда има аутора који их сврставају у придеве односно прилоге на основу тога што се у центру термилошких синтагми *глаголски придев* односно *глаголски прилог* налазе управо те категорије (детаљније о томе у: Маројевић 1997; Хрустић–Палић 2011). Такође, указује се и на проблематичност ових назива због њихове могуће интерпретације као 'суфиксацијом од глагола творени придеви односно прилози' (Маројевић 1997: 10). Неки проучаваоци језика и савремене партиципске форме сматрају посебном класом, називајући их „глаголско-именском хибридном врстом” (Маројевић 1998: 45), „вербоидима” (Тошовић 1998: 117), „мијешаним облицима” (Силић–Прањковић 2005: 197–198) и сл. Према Стакић 2021: 62, данашњи РПР је „најбоље звати радни глаголски придев”, док назив *партицип* не треба употребљавати јер је партицип историјска категорија, од које се данашњи РПР разликује и морфолошки и функционално.¹¹

Да би се потврдила оправданост савременог термина *попридевљавање*, потребно је прогласити радни глаголски придев глаголском категоријом, на чијем се преласку у категорију придева заснива попридевљавање. У оваквој тврдњи, видели смо, није могуће бити искључив будући да је радни глаголски придев одувек имао вредности морфолошке категорије рода, што је одлика именских речи. Међутим, чињеница је да се један број радних глаголских придева приближава категорији придева захваљујући својој придевској употреби, у којој добијају деклинабилност. Тада је, сматрамо, оправдано говорити о *попридевљавању* РПР-а. Овоме у прилог иде и склоност великог броја придевски употребљених РПР-а да се формално одељују од глаголског РПР-а, те чињеница да део њих показује и семантичко осамостаљивање од полазног глагола.

Какви случајеви попридевљавања радног глаголског придева постоје и од којих језичких чинилаца они зависе, требало би да покаже семантичко-граматичка анализа, која је предмет овог рада. Пре саме анализе, изложићемо досадашња сазнања о условима под којима је могућа придевска реализација РПР-а у савременом српском језику. У наставку дајемо преглед радова чији је предмет ова тема или који су у непосредној вези с њом.

2.2.1. Преглед литературе

У савременој србистичкој литератури радни глаголски придев налази се у систему глагола као врсте речи. То је нелични глаголски облик који гради сложене глаголске облике (перфекат, плусквмперфекат, потенцијал и футур II) и има предикатску функцију (в. нпр. Пипер и др. 2005: 469; Станојчић–Поповић¹¹2008: 112, 124, 404–405; Станојчић 2010: 383–

¹¹ Уп. РСЈ, под партицип: б. *погрешан назив за радни или трпни глаголски придев у српском језику.*

384):¹² Лишће је опало / беше опало / буде опало / би опало брзо. Као и другим глаголским облицима, и њиме се приписује радња, стање или збивање „некоме или нечему [...] за извесно време” (Стевановић ⁴1989: 720).

У Пипер–Клајн ²2014, радни глаголски придев, заједно са трпним, издваја се у групу променљивих неличних глаголских облика (152–153). Он има морфолошке ликове за сва три граматичка рода и оба броја (*опао, опала, опало, опали, опале, опала*), што је морфолошка особина именских речи коју је, видели смо, наследио од прасловенског партиципа. Од партиципа га, међутим, разликује то што има и деклинабилност када се употреби у придевским функцијама: Деца трче по опалом лишћу. У придевским функцијама неки облици РПР-а могу испољавати, попут правих придева, и облике компаратива¹³ и придевског вида: (нај)зрелије дете, од одраслог детета : од одрасла детета, што, уз падеж, род и број, чини комплетним палету придевских морфолошких категорија попридевљеног РПР-а.

Дакле, осим глаголске парадигме и предикатске функције, облици РПР-а имају и придевску конституентску вредност јављајући се у функцији атрибута, предикатива, апозитива или актуелног квалификатива (Станојчић–Поповић ¹¹2008: 345). Придевска употреба РПР-а ограничена је морфолошким (морфосинтаксичким) и семантичким особинама глагола, и то је начелно у лингвистици већ утврђено. Полазна запажања о томе дао је Т. Маретић у својој *Граматици хрватскога или српскога књижевног језика* (Маретић ³1963), док су надградњу ових запажања спровели А. Белић и М. Стевановић у радовима: „О променљивости радног (прошлог) глаголског придева” (Белић 1934), „Више семантике!” (Белић 1937), „Рефлексивни глаголи и променљивост глаголског придева” (Стевановић 1940), „Још нешто о придевској функцији радног глаголског придева” (Стевановић 1958).

У новијим радовима у вези с овом темом, фокус истраживања пренео се с основне, глаголске лексеме на конвертовану, придевску. Тако се у радовима „Радни глаголски придев у систему врста речи” (Спасојевић М. 2011) и „Попридевљавање радног глаголског придева глагола типа (-)венути и (-)мрзнути” (Ђуровић 2012) уочавају формални показатељи лексикализованости придевски употребљеног РПР-а. Потом се у чланку „Радни глаголски придев у функцији придева – семантичка класификација” (Новокмет 2013) даје њихова подела према значењу, док се у радовима „О радном и трпном глаголском придеву са лексикографског аспекта” (Спасојевић М. 2013а) и „Лексикализација радног глаголског придева од глагола кретања (синтаксичко-семантички и лексикографски аспект)” (Спасојевић А. 2016) анализирају лексикографска представљања посебне синтаксичке употребе и лексикализације јединица овог типа. Најновији рад с овом темом „Радни глаголски придеви као лексеме” (Стакић 2021) такође разматра лексикографску обраду РПР-а са морфолошког аспекта.

Дакле, најпре је Маретић (³1963: 662–663) приметио да се РПР, осим за творење сложених глаголских облика, употребљава и „sasvim kao pridjev”, тј. да се мења по падежима у атрибутској и предикатској служби, те да ту могућност имају чешће непрелазни него прелазни глаголи, као и рефлексивни глаголи „ali bez riječse se”: помрчао мјесец, стијене обрасле шумом, образи с испалим јагодицама, усијало жељезо, побјегло чељаде, осиромашили сродници, од мене палога, ускрслому нека се поклоне, жена умрлога, душа изнемогла, разгранала трговина итд. Као посебне случајеве, Маретић издваја следеће примере придевске употребе РПР-а: ко види, чини с’ не видио, ко би даље, чини се не чуо, ја се учиних ништа не чуо, ништа не видео, и сл. Као „потпуне придеве” он издваја: *изгорио*,

¹² Детаљан преглед значења и функција радног глаголског придева, на примерима из народних пословица и народних приповедака које је Вук скупљао, даје А. Мусић (1899; 1935), називајући у својим радовима овај облик *партиципом* и *глаголским адјективом*.

¹³ Немају сви облици попр. РПР-а могућност компарације. Ни сви прави придеви у српском језику немају облике компаратива – они су одлика описних (некад и градивних) придева, због чега би се степен поређења придева могао сматрати морфолошким особиним типичних придева.

кључао, неваљао, остарао/остарио, пристао, прокисао, сустао, врео, огријало. Наводи и придев *ојаћели*, квалификујући га као необичан, јер „*glagola ojadeti (ojadjeti)* нема, већ само *ojaditi* (који је прелазан и значи: оžалостити) и *ojaditi se*”. „Неки од наведених придјева”, завршава Маретић, „могу имати компаратив и суперлатив, нпр. *vreliji, najpristaliji*.”

Белић (1934: 33–39) потом прецизира и коригује Маретићева запажања. Облици придевског РПР-а, наводи Белић, настали су према глаголима свршеног вида са значењем стања, тј. према глаголима који значе „промену стања ... и добивање новог стања као *сталне особине*”. За придеве *кључао, неваљао, врео*, који су постали од глагола несвршеног вида, Белић каже: „Ту је дошло до измене њихова унутрашњег значења: *кључала* вода је она која је избацила кључ и добила нову особину, није више сирова вода; она може бити и хладна, али је друкчија од непрокључале, сирове воде; *неваљао* не значи онога ко није у једној прилици некоме ваљао, већ онога који је увек без вредности, рђав, несташан; и радни придев *ваљао* почиње добивати придевско значење; *ваљао* ми је – био ми је добар, користан” (И.: 35).

У истом раду Белић објашњава и Маретићеве примере променљивих РПР-а рефлексивних глагола – то су глаголи стања свршеног вида: к усијаломе железу, о разграналој трговини. Овде се *се* „пропушта” јер глаголи *усијати се, разгранати се* значе стање, за разлику од глагола *чешљати се, умивати се*. Пошто значе стање, објекат им није потребан, те отуда испуштања *се* у попридевљавању. То показује да је „у атрибутој употреби значење резултата стања као особине у њима преовладало”.

Даље, Маретићеве примере: побегла чељад, пали човјек, од мене палога, ускрсломе да се поклоне, Белић објашњава такође семантиком стања: иако је основно значење ових глагола кретање, њихови партиципи су добили резултативно значење, значење сталне особине: *побегли* значи ‘изгубљени’, *пали* означава морално стање посрнућа, *ускрсли* има значење ‘оживели, живи’.

Белић сматра да Маретићеви примери: ко види, чини с’ не видео, ја се учиних ништа не чуо итд., нису примери придевске употребе нити променљивости РПР-а, већ су ово глаголи у саставу предиката уз глаголе *чинити се, учинити се* (не може рећи: чини се *не чулим* и сл.).

Белић такође закључује да од прелазних глагола облици РПР-а не могу бити попридевљени, али додаје: „Признајем да би такав глаголски придев могао бити променљив када би изменио своје глаголско значење и када би почео да значи какву сталну особину или својство. Али у таквом случају извршила би се претходно измена унутрашњег значења тога глаголског облика која би за собом повлачила његово претварање у придев” (Белић 1934: 38).

Према Белићу, дакле, од радних глаголских придева постају придевске лексеме онда када њихови глаголи значе стање: ако је то несвршен глагол, придевом постаје уколико је дошло до измене његовог унутрашњег значења; ако је то свршен глагол, његови облици РПР-а могу „увек имати придевску промену, јер су резултативног значења, а могу лако прећи и потпуно у обичан придев.”

У следећем раду на ову тему, Белић (1937: 129–135) објашњава да је значење резултативности управо кључно за променљивост РПР-а, због чега променљивост и није карактеристика сваког РПР-а, за разлику од трпних глаголских придева. Наиме, трпни придев има у свим својим употребама резултативно значење (трпни придеви постају од прелазних глагола, па они као својство субјекта коме се приписују увек значе резултат (из)вршења радње на нечему)¹⁴, док радни придеви, који се граде и од прелазних и од

¹⁴ Белић (1937: 130) каже: „Сваки пасивни партицип у атрибутој употреби постаје ‘обичан придев’: *плетени венац* означава венац извесне особине, насупротив *неплетеним венцима*, а не насупротив ‘*венцима* који се сада плету’... То значи да се обележава да се нешто, додавањем партиципа именици *венци*, у њој изменило. Венци су постали нешто друго од обичних венаца. Тако пасивни партицип *плетен* губи временску ознаку и

непрелазних глагола, резултативно значење остварују само од непрелазних свршених глагола у придевском и партиципском значењу.¹⁵ Пренећемо Белићеве илустрације:

1) РПР с резултативним значењем и придевском вредношћу, у функцији атрибута или именског дела предиката: остарела мајка и Мајка је остарела (у оба случаја се износи извесна црта као већ добијена, тј. као придев *стара*);

2) РПР с резултативним значењем и партиципском вредношћу, у функцији предиката и атрибута, од непрелазних глагола типа *измаћи*, *пасти* и сл.: Другови су далеко измакли и Потрча за измаклим друговима, Крушке су попадале и Покупи попадале крушке.

Резултативно значење остварују и неки несвршени глаголи, када њихово значење вршења радње прелази у резултат те радње. Белић објашњава да вршење радње, на пример глагола *врети* увек значи 'одавање топлоте', те чим је његов РПР *вreo* почео да значи управо то ('који је јако топао') и престао да значи трајну радњу у прошлости, односно изгубио временско обележје, постао је придев и добио променљивост по свим падежима. Много је мања промена значења у придевски употребљеним трпним придевима него у радним придевима од несвршених глагола, каже Белић (И.: 131) (нпр. плетени венци : врела маст), али је у оба случаја увек реч о резултату радње.

Потврђујући досад установљене морфосинтаксичке и семантичке особине глагола чији се облици РПР-а могу јавити с придевским граматичким особинама и у придевским функцијама, М. Стевановић у два своја рада (1940; 1958) износи нова запажања значајна за придевску употребу РПР-а у вези са: утицајем проузроковача стања у значењу медијалности¹⁶, унутрашњом променом значења несвршених глагола у придевској употреби и аспектским типом ограничености свршених глагола.

Говорећи о улози проузроковача стања, Стевановић посебну пажњу посвећује месту рефлексивних глагола у попридевљавању. Наиме, рефлексивни глаголи с медијалним значењем такође се могу попридевити, међутим, не сви, већ само неки неправи рефлексивни глаголи који нису у основном значењу своје нереклексивне форме прелазни. Правилност коју Стевановић утврђује у вези с рефлексивним медијалним глаголским формама и попридевљавањем гласи: када су глаголи прелазни и када могу бити и рефлексивни, „особина субјекта добивена у резултату онога што значи глагол означава се трпним а не радним придевима. И обрнуто, од правих медијалних глагола, без обзира на то да ли уза се имају повратну речцу *се* или су то и без ње, ако су свршени, – радни придеви *се*, дакако, употребљавају и у придевској служби” (Стевановић 1958: 92). На пример, глаголи *пробудити се* и *заспати* су медијални свршени глаголи. Глагол *заспати* је уз то и непрелазан, без рефлексивне форме, те својство субјекта исказује радним придевом овог глагола: заспало дете (а не: *заспано дете). С друге стране, глагол *пробудити се* прелазан је у свом нереклексивном лику, због чега се, без обзира на медијалност његовог неправог рефлексивног лика, не може рећи: *пробудило дете, већ се својство субјекта исказује трпним придевом овог глагола: пробуђено дете. Дакле, Стевановић уочава важан фактор придевске употребе РПР-а медијалних рефлексивних глагола, а то је могућност да стање буде нечим

почиње да значи сталну особину. Чим један партицип изгуби временску особину, он престаје бити партицип и постаје прост придев”.

¹⁵ Док се трпни придев може образовати само од прелазних глагола и док се сваки трпни придев може придевски употребити, радни придев се може образовати од сваког глагола, с тиме да не може сваки радни придев бити и придевски употребљен. „Придевска служба пасивног партиципа је несразмерно чешћа јер није ограничена ни гл. видом, ни каквим другим својствима глагола, осим што глагол мора бити прелазан; у придевској служби трпни придев означава својство неке представе које је резултат радње вршене или извршене на тој представи као на објекту. У придевској служби радни придев означава стање, односно својство субјекта” (Стевановић 1940: 197).

¹⁶ Термин *медијални глаголи* у тумачење попридевљавања РПР-а први уводи Стевановић (1940: 199).

узроковано, да настане и под утицајем какве спољне силе, а не искључиво без ње, што је најчешће у вези са постојањем нереклексивне прелазне форме тог глагола.

Даље, Стевановић запажа да се у књижевним текстовима срећу примери супротни утврђеној правилности. Он објашњава неке од њих. Реклексивни медијални глаголи свршеног вида попут *распламтети се*, *распући се*, *усијати се* и сл., својство субјекта требало би да исказују облицима трпних придева (*распламћен*, *распукнут*, *усијан*), будући да су у свом основном значењу прелазни. Ипак, тумачећи примере из књижевности (*распламћело* небо, *разбуктала* ватра, *усијало* железно), Стевановић (1940: 205) наводи да се овде „сем апсолутне медијалности, вршења процеса самог од себе ... не истиче ништа друго”. Дакле, уколико се жели нагласити својство (нпр. претерана топлота железа), употребиће се радни придев (*усијало* железно); уколико се у први план ставља утицај проузроковач стања, за означавање својства употребиће се трпни придев (*усијано* железно). Цитирајући Белића („Од правог реклексивног глагола до правог медијалног има ... много прелаза”), Стевановић каже да се не осећа подједнако у свим глаголима утицај спољних сила на стварање стања означених тим глаголима, те да ће се такво стање моћи изрећи придевски употребљеним радним глаголским придевом уколико је тај утицај безначајан, занемарљив, „невидљив” (И.: 202).

Констатујући да „функцију и својства придева не могу имати и радни и трпни придев једног истог глагола”, Стевановић анализира пример који показује да ово правило може имати изузетке (1940: 197, 204) (што је у вези са *степеном утицаја проузроковача стања*). Облике глаголских придева глагола *смрзнута*: *смрзнута* вода и *смрзла* вода, објашњава на следећи начин. Иако се код већине реклексивних глагола заменица *се* „осећа [...] као спољни знак медијалности”, некад су и реклексивна и нереклексивна форма подједнако медијалне: *Вода се смрзава* и *Вода смрзава*. По Стевановићу, међутим, први пример може да значи да се под извесним околностима врши радња самосмрзавања, а то значи да се истиче пасивност, па би својство субјекта било исказано трпним придевом: *смрзнута* вода, док други пример сугерише да вода „самостално” врши акцију самосмрзавања: *смрзла* вода.¹⁷ Границу између медијалности и активности, међутим, није лако одредити ни код нереклексивних глаголских форми. Ово илуструје примером: *Закаснили/заостали* витез стиже на бојиште. „Глаголи *закасни* и *заостати* означавају стања која су настала у одређеним условима, а сами субјекти у ономе што се казује тим глаголима нису били активни (не само позитивно него ни негативно). Глаголи *закасни* и *заостати* су, дакле, медијални, и зато се њихови глаголски придеви радни – као год и радни придеви свих медијалних, разуме се, свршених глагола – могу употребљавати придевски и имати својства правих придева” (Стевановић 1958: 91).

Када је реч о правим реклексивним глаголима, Стевановић наводи да они не дају придевски употребљен РПР будући да обухватају субјекат у заменици *се* као објекат радње глагола (уп. Белић 1934: 39). Стевановић ово илуструје реклексивним глаголима са значењем кретања у којем се „субјекат сам собом налази”: *дићи се*, *попети се*, *ускомешати се*, *помолити се*, *увити се*, *окренути се*, *опружити се*, *усукати се* и сл.¹⁸ (Стевановић 1940: 198–199).

¹⁷ У Пешикан 1970: 86 примећује се да трпни придев понекад преузима атрибутску функцију радног придева, „нарочито у појединим специфичним жаргонима (*зарибани* куглични лежај, *кородирани* метал, *неексплодирана* бомба, *цркнута* мачка и сл.)”.

¹⁸ У ЕК ово правило потврдили смо за све наведене глаголе. Претраживањем ИК, међутим, наишли смо на придевску употребу РПР-а глагола: *ускомешати (се)*, *окренути (се)* и *усукати (се)*. Навешћемо неке од потврда:

– за глагол *ускомешати (се)*: у стану *uskomešalih* nacionalističkih strasti (www.republika.co.rs, 22. 12. 2015); jato svedoka pogreba primi, *uskomešalih* glasova, ljupkog lepetanja krila (https://sr.scribd.com, 22. 12. 2015); smijehovi čuju se iz vriština, *uskomešalih* vjetrom u krošnjama (iluzionist54.blogspot.com, 22. 12. 2015); nije ugušio u *uskomešaloj* ćuprijskoj gomili (www.vreme.co.rs, 22. 12. 2015); vrvili od meteža i *uskomešalog* života (www.b92.net, 12. 2015) итд.;

Придевску употребу РПР-а од несвршених глагола, преносећи Белићеве примере, Стевановић (1958: 87) такође објашњава променом у унутрашњем значењу таквог придева: врела вода је она која је јако топла, кључала вода је такође јако топла али и, када се охлади, другачијих својстава од непрокључале, неваљао је онај који неваљалство као особину испољи више пута, као сталну карактеристику. Истом типу придева Стевановић (⁴1989: 724) придружује и облике *зрео*, *труо*, *гнио* и *мрзао*. „Макар да између њих и глагола ... није прекинута семантичка веза, сви они значе нешто друго, а не оно што значи њихов радни придев” (Стевановић 1958: 87). Он оставља отвореном могућност да се и од неких других непрелазних несвршених глагола могу придевски употребити облици РПР-а: „Уколико би у њима дошло до сличне измене значења, могли би радни придеви и других непрелазних а несвршених глагола постати правим придевима, мада за сада више таквих придева не можемо навести” (И.).

Стевановић је закључио, проматрајући примере, да „аспекат трајности стања, односно сталности особине која се глаголом означава” односно „моменат ограничености времена за које се врши процес означен глаголом нема значаја” за придевску употребу РПР-а, већ да она зависи искључиво од медијалности основних глагола (Стевановић 1958: 91).

Након више од пола века од почетних сагледавања придевске употребе РПР-а и утврђивања основних граматичких и семантичких особености глагола с том могућношћу, фокус интересовања за ову појаву премешта се с полазне глаголске лексеме на добијену придевску. Најпре се у раду Спасојевић М. 2011 посматрају форме РПР-а глагола на *-(j)ети* који показују тенденцију преласка у глаголе *-ити* форме. Показује се да се завршеници РПР-а *-ео*, *-ела*, *-ело* добро чувају у придевски употребљеним облицима РПР-а таквих глагола, чак и у оним случајевима где се непрелазни медијални глаголи јављају искључиво на завршетак *-ити*: *закаснити* – *закаснио* (облик на *-ио* у глаголској употреби) : *закаснео* (облик на *-ео* у придевској употреби). Очекивани завршетак тих облика РПР-а на *-ио*, *-ела*, *-ило* јавља се у малом, готово занемарљивом броју од глагола на *-ити* (Спасојевић М. 2011: 36). Доследност у јављању завршетка *-ео* у придевским формама РПР-а једне морфолошке групе глагола ауторка разуме као „процес осамостаљивања и егзистенције радног глаголског придева као оделите лексичке јединице”, сматрајући да се процес лексикализације придевски употребљеног РПР-а „одвијао независно од процеса преласка непрелазних медијалних глагола на *-(j)ети* у групу на *-ити*” (И.).¹⁹

Значајне увиде у процесе морфолошке диференцијације РПР-а у зависности од синтаксичке функције доноси и рад Ђуровић 2012, у коме се ауторка бави дублетним облицима РПР-а глагола III Стевановићеве врсте. Фокусирајући се на такве облике од глагола *венути*, *мрзнути* и *трунути* и њихових префиксала (*венуо/вео*, *мрзнуо/мрзао*, *трунуо/труо*, *свенуо/свео*, *замрзнуо/замрзао* итд.), С. Ђуровић закључује да се код глагола овог морфолошко-семантичког типа могу приметити тенденције придевске употребе облика РПР-а по I врсти (краћег, несистемског облика, нпр. *свео*) и потпуног или делимичног

– за глагол *окренути (се)*: [okrenulih indoktriniranih, vojnih saveza](http://okrenulih.indoktriniranih.vojnih.saveza) (www.archive.org, 22. 12. 2015);

– за глагол *усукати (се)*: [kose sa usukalog lica](http://kose.sa.usukalog.lica) (www.znaksagite.com, 22. 12. 2015); [poput nekog usukalog starog ratnika koji](http://poput.nekog.usukalog.starog.ratnika.koji) (www.documents.tips, 22. 12. 2015).

За глаголе *ускомешиати (се)* и *усукати (се)* можемо претпоставити да су придевску употребу РПР-а засновали на секундарном значењу стања рефлексивних форми, и премда је њихово основно нереклексивно значење прелазно, РПР је придевски употребљен више прагматички него граматички, ради истицања стања самог субјекта, а не спољног утицаја као његовог проузроковача. За попр. РПР глагола *окренути (се)* можемо рећи да је употребљен у партиципском значењу, које није карактеристика језичког стандарда.

¹⁹ У другом свом раду у вези с овом темом (Спасојевић М. 2013а), ауторка наставља разматрање придевске употребе оба глаголска придева у савременом српском језику из угла лексикографа, коментаришући и систематизујући поступке њихове обраде у РСАНУ и РМС, у зависности од степена лексикализације придевских лексема и начелних правила представљања овог типа јединица у српској дескриптивној лексикографији. На њена запажања осврнућемо се у разматрањима лексикографских описа попр. РПР-а (поглавље 6 овог рада).

укидања дублета у глаголској употреби радног глаголског придева (у корист дуже, системске форме, нпр. *свенуо*) (И.: 98), што је могуће разумети као формални знак попридевљавања.

У раду Новокмет 2013 спроведена је семантичка анализа придевски употребљених РПР-а. Закључено је да се њима најчешће описују физичка стања људског тела и спољашње, телесне карактеристике ствари, појава и биљака, доминантно обележена негативном конотацијом (*обезубео, измршао, закржљао, усмрдео* итд.) (Новокмет 2013: 75).

Желећи да експлицирамо семантичке и формалне критеријуме на основу којих се у домаћој лексикографској пракси разуме разлика у степену лексикализованости придевски употребљених РПР-а у српском језику, сагледали смо такве придевски успостављене одреднице од глагола са општим значењем кретања (*истрчао, доспео, пали* и др.) (Спасојевић А. 2016). Показало се да постоје модели семантичких трансформација на релацији глагол–придев који се препознају као кôд *унутрашње промене значења*, на основу којег се придевски употребљен РПР лексикографски региструје описном дефиницијом. У лексикографском делу наше анализе размотрићемо ово запажање на целокупном речничком корпусу.

Да ова тема још увек привлачи пажњу показује најновије истраживање попр. РПР-а у Стакић 2021, у коме се полази од лексикографских описа придевских одредница које су засноване на придевској употреби РПР-а. Разматрају се услови под којима РПР, примарно глаголски облик, постаје самостална придевска јединица у нашим описним речницима. По Стакићу, у тим случајевима реч је о придеву, па његово дефинисање помоћу метајезичке константне 'р. пр. од X' или 'р. пр. од X у атрибутој служби' сматра погрешним: „Морфолошко значење и морфолошки назив помешани су са лексичким значењем” (И.: 70).

И коначно, придевска употреба РПР-а данас налази своје место и у одељцима о творби речи савремених граматика и у дериватолошкој литератури (преглед те литературе дат је у тачки 1.1). На придевску употребу РПР-а, гледа се као на један од неколико типова конверзије будући да представља прелазак једне врсте речи у другу „нултом деривацијом” (Тафра 2005: 100). Спасојевић М. (2011: 27, 36) сматра оправданим посматрати придевски употребљене облике РПР-а као посебне, нове лексеме већ на основу тога што настају од „одабраних” глагола, потом и на основу поседовања свих морфолошких обележја класе придева (деклинабилност, придевски вид, компарација) у придевским синтаксичким функцијама. „Семантички [услов] је делимично испуњен, јер не долази свуда до потпуне унутрашње промене значења (каква је, нпр., у *врео, зрео*)” (И.: 36).

3. Појмовно-терминолошка разматрања

У наредним тачкама сагледаћемо начин на који се у литератури о попридевљавању РПР-а именују и употребљавају чиниоци значајни за овај процес. Потом ћемо те чиниоце посматрати и у оквирима класификација којима изворно припадају. Ово сматрамо неопходним будући да је често реч о појмовима код којих постоје укрштања или преклапања значењских опсега, нпр. глаголски изрази и њихови појмови: медијални глаголи – непрелазни глаголи – глаголи стања, глаголи стања – глаголи промене стања – глаголи особине итд. Осврнућемо се и на одлике придева као врсте речи, а затим представити општеприхваћена објашњења сродних процеса лексикализације и конверзије.

Осврт на постојеће класификације, испоставило се, отворио је бројна питања у вези с критеријумима на којима се оне базирају, с корелацијама њихових чланова, конзистентношћу подела и, евентуално, потребама за њихово ревидирање. На одређене проблеме у вези са глаголским поделама у домаћој литератури већ се скретала пажња (нпр. о трочланим поделама у традиционалној граматици српског језика в. Поповић Љ. 2003, о глаголским класификацијама у Стевановићевој граматици в. Самарцић–Стипчевић 2004), и нека нова решења су већ предлагана (нпр. свођење категорије глаголског рода на две вредности уместо на актуелне три, у: Кликовац ²2006: 130–146, посебно напомена 1).

Док су граматичке особености глагола с придевском употребом РПР-а практично утврђене с Белићем (непрелазни глаголи скоро увек свршеног вида), тумачење семантичког профила ових глагола има своје појмовно-терминолошке варијације.

А. Белић (1934: 36, 38) први истиче да је реч о глаголима „који значе стање ... јер су резултативног значења”, због чега их назива још и глаголима који значе промену стања. М. Стевановић (1940: 197, 199; 1958: 91)²⁰ такође одређује ове глаголе као: глаголе стања (који значе резултат промене једнога стања, тј. ново стање), али и као медијалне глаголе („они глаголи што означавају стање које је на први поглед добивено само собом”, „право стање”).

Разматрања о попридевљавању РПР-а из цитираних извора представљају основу даљих помињања ове појаве у домаћој литератури. Илустроваћемо начин на који се то чини у нашим актуелним граматицама.

Сам Стевановић, у поглављу о функцијама РПР-а у својој *Синтакси*, каже: „По правилу радни придев сваког свршеног непрелазног глагола медијалног по роду, без разлике да ли се уза њ употребљава повратна речца *се*, може да се употреби у функцији обичног придева и са свим, или скоро свим, одликама које придеви као посебна врста речи имају” (Стевановић ³1979: 723).

У другом издању средњошколске²¹ граматике Станојчић–Поповић ²1992: 394 налазимо да у процесу попридевљавања правим придевима могу постати радни глаголски придеви непрелазних глагола са значењем стања, и то само свршених глагола, као и да има неколико таквих придева од несвршених глагола такође са значењем стања, са примерима попут *озеленео*, *прошли*, *покисли* односно *врео*, *зрео* итд. Потом, у осмом и деветом издању ове граматике стоји да прави описни придеви настају попридевљавањем радног глаголског придева „од непрелазних и медијалних глагола, свршеног (перфективног) вида, што се илуструје примерима *зрео*, *сазрео*, *врео*, *оболео*, *погинуо*, *процветао*, *увео*, *залутао* (уз изузетке *зрео*, *врео*, који су од несвршених глагола)” (Станојчић–Поповић ⁸2002: 157,

²⁰ Даље Стевановић (1958: 199) каже: „Разуме се, свако стање које се глаголима означава мора бити изазвано неком акцијом, дакле, некаквом радњом, али је важно да је та акција невидљива, те зато и говоримо о стању које се само *на први поглед* ствара собом.”

²¹ Попридевљавање радног глаголског придева обрађује се у уџбеницима за осми разред основних школа, у оквиру творбе речи претварањем. У фокусу је сам тип творбеног процеса, не и карактеристике лексичких јединица које у њему учествују.

Станојчић–Поповић⁹2004: 157). У једанаестом издању објашњење је промењено, те се каже да се РПР „сваког непрелазног или медијалног тј. глагола стања – углавном перфективног али и многог имперфективног” може употребити у придевској функцији. Објашњење се илуструје примерима *оболео, зрео, пристигао, врео* (Станојчић–Поповић¹¹2008: 174). Аутор горенаведених делова Ж. Станојчић у својој *Граматници* из 2010. године понавља последње објашњење из коауторске граматике (Станојчић 2010: 245).

Из представљених варијанти објашњења попридевљавања РПР-а у наведеним издањима граматика уочавамо следеће: ранија издања не помињу медијалне глаголе (друго издање), новија не помињу значење стања (осмо и девето издање), док најновија пак изједначавају медијалне глаголе и глаголе стања (једанаесто издање средњошколске граматике и Станојчићева *Граматика*). Такође, из објашњења у новијим издањима није сасвим јасно да ли се појмови непрелазних глагола и медијалних глагола у потпуности изједначују („непрелазни или медијални”, једанаесто издање), нити да ли се појам непрелазних глагола сужава или су то пак два напоредна услова („непрелазни и медијални”, осмо и девето издање) која треба да задовоље глаголи да би се њихови облици РПР-а могли придевски употребити. Додаћемо да у овом контексту наведене граматике не помињу израз *глагол промене стања*.

С друге стране, управо *промена стања* делује као важан услов придевске употребе глаголских облика РПР-а у *Нормативној граматници* П. Пипера и И. Клајна, где се, у оквиру поглавља о творби речи, кратко извештава да се радни глаголски придев попридевљава „само у мањем броју случајева, обично онда када се изражава видљиво промењено стање или особина” (Пипер–Клајн²2014: 255).

У новијим радовима, представљеним у прегледу литературе, о семантичком услову извештава се на следећи начин: то су медијални глаголи који означавају стања (Ђуровић 2012: 98), затим медијални глаголи тј. они глаголи који означавају стање које је на први поглед добијено само собом, као и глаголи радње (*закаснети, посрнути, одбећи*) и процеса (*сазрети, увести, исклијати*) (Новокмет 2013: 75), односно, медијални глаголи када означавају особину или стање субјекта које је независно од његове воље (Спасојевић М. 2011: 26; Спасојевић М. 2013а: 310).

Закључујемо да су у одређењу семантичко-синтаксичке припадности глагола с придевском употребом РПР-а у различитој мери, на различите начине и не довољно децидно, заступљени називи и појмови: *глаголи стања, глаголи промене стања, глаголи особине* и *медијални глаголи*. Њихова употреба некада оставља утисак да је реч о подударним, синонимним терминима, а некада се чини да су то различити (али блиски) појмови. Овакав манир у објашњавању може довести до конфузије у препознавању опсега и садржаја њихових значења, а – у нашем истраживању – и до проблема у прецизнијем семантичком класификовању конкретних глаголских лексема чији облици РПР-а имају придевску употребу.

Јасно је да се, због опште сложености глаголског система, различите дефиниције глагола често свде на типичне случајеве. Међутим, то може довести до забуна, нарочито у вези с појмовима код којих постоји преклапање значењских опсега, као што је то случај са категоријама глаголског рода и глаголских лексичких значења.

У вези са глаголском номенклатуром, чини се незгодним (нарочито за појаву која је тема овог рада) то што је, на пример, сам термин *стање* вишезначан, а сама семантичка категорија *стања* изразито дифузна. Стање се номинално налази у називу глаголске категорије рода (*дијатеза* или *глаголско стање*) те њених конкретних вредности (*активно, пасивно* и *медијално стање*), али стање је и једно од три најчешће навођена лексичка значења глагола (уз радњу и збивање). О неуједначености овог типа у актуелној средњошколској граматници већ смо известили, а илустративне су и дефиниције

термиолошких израза у РСАНУ, под одредницом глагол: *активни глагол* дефинисан је као 'глагол који означава радњу (вољну, активну), прелазни глагол', док је *медијални глагол* дефинисан као 'глагол који значи стање; који није ни изразито активан ни изразито пасиван'.²²

Због свега наведеног сматрамо значајним сагледавање наведених термина у оквирима глаголских подсистема којима изворно припадају. Ослањајући се на општеприхваћене класификације, покушаћемо, ради доследности и прецизности у анализи дисертационог корпуса, речитије раздвојити значењски опсег истакнутих глаголских назива.

3.1. Глаголи као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева

Мишљење науке о језику је да су глаголи првобитно били безвременске партиципске речи – имали су „атрибутско значење” односно значење „партиципског безвременског приписивања радње као особине” (Белић 1998: 76, 274, 551).²³

Постанак глагола у данашњем смислу речи везује се за позни индоевропски језик и период добијања глаголских обележја, када је уобличен систем глаголских времена (Станишић 2006: 251).²⁴ Данас се глаголима означавају статички и динамички процеси који се традиционално одређују као радња, стање или збивање. Они припадају променљивим врстама речи „које имају *вид*, а могу се мењати по *облику*, *роду*, *броју*, *лицу*, *стању* и *поларности*” (Ломпар 2016: 325).

3.1.1. Категорија глаголског рода

Категорија глаголског рода првобитно је и код нас схваћена као морфолошки конципирана категорија, по угледу на старије језике. Са Стевановићем, међутим, она се престаје везивати за морфолошки лик глагола, и почиње се посматрати и утврђивати у контексту, у језичкој ситуацији, као однос „субјекта, процеса (радње, збивања, стања, особине) који му се глаголом приписује и објекта на коме се тај процес врши” (Стевановић⁴1989: 549–551)²⁵. У вези с тим, категорију глаголског рода Стевановић види као два повезана подсистема: глаголски род у ужем смислу и глаголски род у ширем смислу. Њима

²² Изједначавање активних са прелазним глаголима, а медијалних с непрелазним потиче још од античких граматичара (Стевановић³1979: 553, у напомени 1). Уп. ове термине и у Радовић Тешић 2011.

²³ Мишљење о томе да су партиципи старија категорија од глагола може наћи своје утемељење и у филозофским ставовима о човековом првобитном, синтетичком схватању света, које је изражавао управо партиципима као првим речима. Ову претпоставку представио нам је, у неформалном разговору, проф. др Милош Ковачевић, повезујући је са филозофским схватањем света у радовима Е. Касирера (уп. „razlike između pojedinih dijelova govora, između imeničnih padeža, glagolskih načina i vremena i funkcija participā, razlike [su] u mislima a ne samo u riječima” (Касирер 1978: 166)).

²⁴ Развој категорије времена у вези је са диференцирањем функција постојећих врста речи у реченици и чињенице да су у индоевропском језику глаголи преузели функцију предиката. Временско обележје добили су и партиципи. Међутим, време партиципа и време глагола у предикату нису исти. Код партиципа та радња није равноправна са радњом у предикату, већ се према њој „управља”, прати је (Белић 1998: 275).

²⁵ Слично налазимо и код Белића: „Глаголски род није ништа друго до уобличавање нарочитог глаголског значења у вези са синтаксичким моментима у реченици” (Белић 1998: 260). Промена у схватању категорије глаголског рода осликава оно о чему говори М. Пешикан када каже да се, услед природног језичког развоја и промена које нужно наступају, класификације настале на старијим језичким системима не могу у потпуности примењивати на новије (Пешикан 1980: 181).

се изражава реализација глаголске ситуације²⁶ у вези са субјектом односно у вези са објектом.

3.1.1.1. Глаголски род у ужем смислу

Глаголски род у ужем смислу²⁷ изражава однос субјекта и глаголске ситуације која му се приписује кроз природу учешћа субјекта у тој ситуацији. У том смислу, глаголи могу бити: активни, медијални и пасивни.

Активни глаголи реализују се активним учешћем субјекта у ситуацији која му се глаголом приписује. Активно учешће субјекта најчешће подразумева његову вољу, свесну, контролисану активност, обично некакво кретање. На пример: *трчати, говорити, бирати, поправљати* итд. Покретач и вршилац глаголске ситуације изражене активним глаголом једнак је синтаксичком субјекту.

Медијални глаголи реализују се невољним учешћем субјекта у глаголом приписаној ситуацији (учешће субјекта у њој често је и противно његовој вољи). Поред одсуства воље у реализацији глаголом изражене ситуације, која обично означава мировање, учешће субјекта у њој је и неконтролисано (субјекат не утиче на организацију глаголске ситуације и не управља њоме), понекад и несвесно. На пример: *слабити, лудети, волети, радовати се, цветати* итд. Покретач глаголске ситуације налази се или у самом субјекту или је ван њега (често невидљив или неуочљив, каткад непознат или ирелевантан), те се за синтаксички субјекат најчешће каже да је обухваћен глаголском ситуацијом и да је њен носилац.²⁸

Пасивни глаголи реализују се субјектовим трпљењем глаголске ситуације коју неко други врши над њим. Слични су са медијалним глаголима по неактивном учешћу субјекта и по томе што покретач глаголске ситуације није једнак синтаксичком субјекту, док је сам синтаксички субјекат трпилац радње. За разлику од активних и медијалних глагола, пасивни глаголи се употребљавају у посебним, пасивним реченичним конструкцијама. Они су заправо активни или медијални глаголи употребљени у таквим конструкцијама. На пример: Има потребу да воли и да буде вољен (медијални глагол *волети* у пасивној конструкцији); Кућа се поправљала данима (активни глагол *поправљати* у пасивној конструкцији).

Обележја конкретних вредности категорије рода у ужем смислу представимо и табеларно према кључним чиниоцима:

²⁶ Под изразом *глаголска ситуација* подразумевамо сва лексичка значења глагола (радњу, стање, процес, особину итд.) која су облички конкретизована на временско-модалном плану и плану потврдности/одричности и која се приписују појму на позицији субјекта (Поповић Љ. 1998: 14).

²⁷ Глаголско стање или дијатеза има своје упориште у праиндоевропској дистинкцији актив : инактив (Белић 1999: 370). Традиционално, у граматицама се под глаголском дијатезом подразумевају актив и пасив, по угледу на латинску граматику, или актив, пасив и медиј, по узору на старогрчку граматику (Поланец 2015: 113). У српским граматицама глаголска дијатеза је трочлана и најчешће се назива *глаголским родом у ужем смислу*, потом и *глаголским стањем* или интернационализмом *дијатеза*. Старији назив је *глаголски лик* (Симеон 1969: 242).

²⁸ Уп. и терминологију теорије семантичких улога: такав субјекат назива се *пасивни доживљивач* или *пасивни експеријенсер*.

Табела 1.1: Глаголски род у ужем смислу

субјекат глагол	учешће синтакс. субјекта у гл. ситуацији	покретач гл. ситуације у односу на синтакс. субјекат	синтакс. субјекат у односу на гл. ситуацију
активни	активно (вољно, контролисано, свесно)	једнак синтакс. субјекту	вршилац гл. ситуације
медијални	пасивно (невољно, неконтролисано, (не)свесно)	у синтакс. субјекту или ван њега	носилац гл. ситуације
пасивни	пасивно	ван синтакс. субјекта	трпилац гл. ситуације

Одређење глагола по роду врши се у реченици и директно је зависно од типа синтаксичког субјекта (Стевановић 1961–1962: 15): „Улога субјекта живог бића и субјекта ствари није иста у процесима који им се приписују истим глаголима”, те исти глагол може имати различиту дијатетичку вредност, нпр.: *сагибати се* је активни глагол у примеру: *Вежбачи се сагибају*, медијални у примеру: *Гране се сагибају* (саме од себе) и пасивни у примеру: *Гране се сагибају* од ветра.

Глаголски род у ужем смислу, дакле, представља се као трочлани подсистем (уп. Стевановић 1961–1962: 5–6, 38; Стевановић ³1979: 572; Станојчић–Поповић ²1992: 99)²⁹. Због сличности природе учешћа синтаксичких субјеката пасивних и медијалних глагола (пре свега, због субјектове неактивности), Д. Кликовац увиђа да би се уобичајена тројна класификација по роду на основу типичности обележја могла свести на два члана: на активне глаголе и глаголе стања (Кликовац ²2006: 140, напомена 1)³⁰.

3.1.1.2. Глаголски род у ширем смислу

Глаголски род у ширем смислу заснива се на облигаторности правог објекта (типично, именичке јединице у акузативу без предлога) у реализацији ситуације исказане глаголом. У зависности од тога да ли је за реализацију глаголске ситуације неопходно постојање објекта, односно у зависности од тога где се тај објекат налази у односу на субјекат (у њему или изван њега), Стевановић (1961–1962)³¹ разврстава глаголе у три главне групе.

Када је за (из)вршење глаголске ситуације неопходан објекат (ван субјекта), говори се о *прелазним глаголима*: *читати* књигу, *волети* природу, *донети* поклон.

Када за (из)вршење глаголом означене ситуације није потребан никакав објекат, реч је о *непрелазним глаголима*: *сијати*, *седети*, *старити*.

²⁹ У новијим издањима граматичка подела глагола по глаголском роду у ужем смислу се не помиње (в. Станојчић–Поповић ¹¹2008).

³⁰ И Белић износи слично виђење: медиј и пасив сматра мање типичним категоријама глаголског рода којима је обележје стање, док је актив најтипичнија глаголска категорија у којој је уобличена радња (Белић 1998: 260).

³¹ О неконзистентности Стевановићеве поделе глагола по роду у ужем смислу в. Самарцић–Стипчевић 2004.

Повратни глаголи, који се од прелазних и непрелазних разликују по морфолошком обележју у виду повратне речце *се*, у зависности од позиције објекта глагола оличеном у тој речи, обично се деле у три групе: *прави повратни* (*купати се, исправити се*), *неправи повратни* (*зеленети се, молити се*) и *узајамно повратни глаголи* (*дружити се, тући се*).

Дајемо табеларни приказ релевантних параметара за одређивање конкретне вредности глаголског рода у ширем смислу:

Табела 1.2: Глаголски род у ширем смислу

објекат глагол		присуство правог објекта у гл. ситуацији	место правог објекта у односу на синтаксички субјекат гл. ситуације
прелазни		да	ван синтакс. субјекту
непрелазни		не	-
повратни	прави	да	у синтакс. субјекту
	неправи	не	-
	узајамни	(да)	(у синтакс. субјекту)

3.1.1.3. Категорија глаголског рода и попридевљавање радног глаголског придева

Чланови два описана подсистема глаголске категорије рода преклапају се тако да се међу медијалним глаголима могу наћи и прелазни и непрелазни и повратни глаголи. Такође, исте групе могу се наћи и међу активним глаголима. Илустроваћемо то примерима у следећој табели:

Табела 1.3: Категорија глаголског рода

		гл. род у ширем смислу		
		прелазни гл.	непрелазни гл.	повратни гл.
гл. род у ужем смислу	активни гл.	<i>читати</i> (књигу)	<i>трчати</i>	<i>чешљати се</i>
	медијални гл.	<i>волети</i> (слаткише)	<i>туговати</i>	<i>заљубити се</i>

М. Стевановић примећује да медијалних глагола најмање има међу прелазним глаголима: *волети* (неког), *осећати* (нешто), *заборавити* (нешто) и сл., будући да прелазни глаголи типично подразумевају активно ангажовање субјекта. Много је више медијалних глагола међу непрелазним и међу неправим повратним глаголима, будући да се њима означавају процеси који се „врше у самим субјектима, најчешће без икаквих објеката ван њих и без сопственог ангажовања, без активности самих субјеката, а и без активности каквих

одређених спољних вршилаца” (Стевановић 1961–1962: 23). Непрелазни медијални глаголи: *цветати, црвенети, страховати, умирати*, означавају процесе у природи или душевна стања, унутрашња расположења и њихове манифестације, уопште процесе настале у субјекту без његове активности и воље. Исто означавају и медијални неправи повратни глаголи: *поносити се, плашити се, надати се, навикнути се*, с тим да они могу значити и промену положаја аниматних ентитета: *тргнути се, трести се*, или се пак могу односити и на инаниматне ентитете под околностима на које они такође немају способност да утичу: *Мрак се хвата, Мисли се разбежаше, Свежина се шири* итд. (Стевановић 1961–1962: 34–38).

У контексту наше теме, а у односу на улогу конкретних вредности категорија глаголског рода, ревидираћемо цитирана објашњења попридевљавања РПР-а (за сада не укључујући друге чиниоце значајне за придевску употребу РПР-а, тј. лексичко значење и глаголски вид). Дакле, придевска употреба РПР-а могућа је од глагола који су, према глаголском роду у ужем односно ширем смислу, у исто време медијални и непрелазни односно медијални и неправи повратни. На пример: *Дрво је олистало* → *Гледамо у олистало дрво*; *Река се на површини замрзнула* → *Замрзла површина реке се цакли*. Ови глаголи имплицирају само вршиоца радње, те је такву радњу у процесу попридевљавања могуће трансформисати у својство³² њеног вршиоца. За разлику од њих, медијални прелазни глаголи (као и прави повратни и узајамно-повратни глаголи) имплицирају и објекат радње, због чега се, по правилу, њихов РПР не јавља у придевској употреби.

Ови глаголи се у литератури описно називају „глаголи расположења, унутарњег преживљавања и осећања, уопште стања у које субјекат доспева под утицајем невидљивих изазивача у њему самом, а без свог активног деловања” (Стевановић⁴1989: 553). У наставку разматрамо управо лексичка значења глагола, с фокусом на глаголима стања.

3.1.2. Општелексичка значења глагола

У монографији В. Ломпар (2016: 291–293), посвећеној врстама речи у граматичкој пракси савременог српског језика, учача се да се глаголи најчешће одређују дефиницијама семантичког типа, сводећи се на типично глаголско значење – радњу у најширем смислу, било да се она испољава као вршење, било као стање или као збивање.³³ Радња, стање и збивање, три најчешће навођена општелексичка значења глагола у србистичким (и сербокроатистичким) граматикама,³⁴ презентују се обично само примерима, навођењем конкретних глагола по принципу непосредног схватања значења радње, стања односно збивања, без додатних објашњења. На пример, у *Граматици српског језика* за средњу школу (Станојчић–Поповић⁸2002: 106), глаголи радње илуструју се примерима *читати, одлазити, доћи*,³⁵ глаголи стања примерима *жутети, опадати, венути*, док су за глаголе збивања наведени *облачити се, загрмети, севати*. Исти принцип представљања лексичког глаголског значења примењен је и у *Граматици српског језика за основну школу* (Кликовац 2010: 99),

³² Под својством које се приписује субјекатском појму посредством глагола односно придева подразумевамо шири појам обухватамо и појам особине и појам стања. На одговарајућим местима у централној анализи, користимо га као синоним за особину, односно као синоним за стање, да бисмо избегли понављања ова два ужа појма.

³³ У руској лингвистичкој традицији, поређења ради, процес се сматра својством свих глагола независно од њиховог лексичког значења (Грамматика 1980, према Селивестрова 1982: 9, у напомени 5; ЕССЛТП, том 1: 704, под глагол).

³⁴ Од 23 прегледане граматике у Ломпар 2016: 291–293, у дефиницијама глагола 13 граматика експлицитно су све три семантичке глаголске подгрупе, у шест граматика је изостављено збивање, у једној граматички стање, док три граматике (с краја XIX века) не дефинишу глаголе са семантичког аспекта.

Додајемо овоме и дефиницију глагола у РСАНУ: ‘реч којом се исказује радња, стање или бивање’.

³⁵ Примере изолованих глагола и примере (скраћених) исказа које наводимо у овом поглављу преузели смо из анализираних литературе.

где се каже да се глаголима *радити, писати, мислити* означава радња, глаголима *стајати, лежати, боловати, радовати се, цветати* стање и глаголима *грмети, сванути, смрачити се* збивање.

Ако се пак конкретна лексичка значења глагола објашњавају (уп. Алексић–Стевановић 1946: 84; Мразовић–Вукадиновић 1990: 64), то се чини укључивањем параметара категорије глаголског рода у ужем смислу, те се глаголи радње обично изједначавају с активним глаголима на основу активног учешћа субјекта у радњи – субјекат је сам покретач те радње и њен активни (из)вршилац, и типично је из сфере аниматно (*грабити, напојити, натапати; градити, полагати*). Супротно њима, глаголима стања (*увијати се, венути; спавати, озеленети, процветати*) и збивања (*сванути, наоблачити се; смркавати се, грмети, свитати*) својствено је невољно учешће субјекта у глаголској ситуацији односно његово синтаксичко непостојање. Типично, радњу врше лица, у неком стању се налазе биљке, док се збивање везује за процесе у атмосфери (уп. и Стевановић ⁵1986: 323–324).

Изузетак од тројне поделе глагола налазимо у *Нормативној граматници српског језика* (Пипер–Клајн ²2014: 149), у којој је подела лексичког значења извршена на основу изражености општег глаголског значења процесуалности: када је процесуално значење изражено, реч је о глаголима радње (*радити, трчати, пливати*), односно, када је процесуално значење мање изражено, „обично се назива стање” (*лежати, седети, спавати*).

У литератури која је излазила у западном центру некадашњег полицентричног књижевнојезичког стандарда егзистира иста тројна лексичка подела глагола, али са другачијим границама између општих глаголских значења у односу на лингвистику у Србији³⁶, заснивајући се на процесуалности као стожерном критеријуму поделе. Хрватска тројна класификација, наиме, темељи се на запажањима Ђ. Грубора (1953), те разматрањима С. Живковића (1958–1959) о постојању разлике у степену процесуалности између глагола стања, с једне стране, и глагола збивања и радње, с друге стране.³⁷ Глаголима стања не признаје се никаква процесуалност и они се сматрају статичним (стативним), док су глаголи радње и збивања изразите процесуалности, и називају се развојним (еволутивним) глаголима³⁸. Субјекат глагола радње је „свесном и намерном” употребом енергије активни, аниматни учесник у реализацији глагола, док су глаголима збивања својствени инаниматни субјекти и аниматни субјекти када они нису намерни учесници означеног процеса, тј. када је развој и употреба енергије „несвесна и нехотична” (Живковић 1958–1959: 9–11). Навешћемо део глагола којима С. Живковић илуструје збивање: збивање је када семе *проклија*, кад се *заметне*, кад *никне* биље, кад из земље *избије, расте, буја, пуна, листа, грана се, развија, цвета, цвате, мирише*, када *роди*, кад се *земеће* плод, па он *зри, гњије, труне*, кад жито *вата*, кукурузи *класају*, кад се лишће *увија, вене, пада*, биљке *суше, гину, вену*, затим, када камен *пуца, котрља се*, кад се *буре ваља, кућа руши*, маст *цврчи*, месо *се пече*, вода *ври*, млеко *кипи*, вода *тече, цури, капље*, кад се *море узбурка*, валови *дижу*, као и када *свиће, руди*, кад се *дани, раздањује, засијава* сунце, *разведрава, смркава*, заноћује, снег *топи...*³⁹ Даље, закључује аутор, када се људима и животињама приписују појаве „које они нису сами свјесно

³⁶ У раду ћемо лингвистику односно лингвистичку литературу везану за та два центра називати и србистичком односно кроатистичком.

³⁷ Под процесуалношћу се подразумева процес изражен у употреби енергије (уложеном напору) и њеном ефекту у виду стварања или мењања нечега од стране субјекта или пак у њему самом, и између употребе енергије и резултата напора може се пратити почетак, ток и свршетак напора (Живковић 1958–1959: 9).

³⁸ Оваквом објашњењу супротставља се А. Белић, сматрајући да динамике и процеса има и код глагола стања, те да иако је разлика између нпр. *спавати* и *трчати* велика, „код свих [глагола] имамо подједнако стално смењивање честица њихове радње или стања ... и зато их ми са те стране не можемо делити” (Белић 1955–1956: 292–293).

³⁹ Код збивања „uzročnik je njegova priroda, prirodna energija, prirodni zakon, nužnost, 'viša sila', i zato je taj uzročnik redovno 'anoniman'”; уколико је и именован, аутор наводи даље, он не може бити „vršilac radnje” него само „nosilac (podnosilac) zbivanja”, тј. мора трпети на себи деловање неке силе (Живковић 1958–1959: 10–11).

ni pamjerno izazvali upotrebom lične energije”, те појаве јесу збивања, што значи да су глаголи: *падати, пропадати, дебљати, мршавјети, старјети, умарати се, нестајати, умирати* и сл. уз такве субјекте глаголи збивања.

За разлику од онога што се према србистичким изворима сматра субјекатом, субјекти глагола стања код кроатиста најчешће су аниматни ентитети. Живковић глаголима стања обухвата:

- 1) глаголе борављења: *бити (јесам, будем), боравити, задржавати се, живети*;
- 2) глаголе положаја тела: *стајати, седети, клечати, чучати, лежати, дубити, висити*;
- 3) глаголе стања свести: *дремати, спавати, бдети*;
- 4) глаголе мировања: *мировати, ћутети, кутрити, куњати*;
- 5) глаголе сезонског боравка: *летовати, зимовати, дановати, ноћивати*;
- 6) глаголе боја: *белети се, зеленети се*.

Новије хрватске граматике углавном преносе Живковићево тумачење и лексичку поделу глагола (уп. Барић и др. ²1997: 223; Тежак–Бабић 1996: 118; Хам 2002: 75), с мањим варијацијама, обично у вези са глаголима стања. Тако је у *Hrvatskoj gramatici* (Барић и др. ²1997: 223) Живковићева подела проширена двома групама: 1) глаголима физиолошког збивања (*дисати, бољети*) и 2) глаголима воље, нужде (*хтети, морати, желети*), да би исте значењске групе И. Прањковић (2012б) искључио из глагола стања, сматрајући глаголе физиолошког стања глаголима збивања, док модалне глаголе не сматра глаголима стања.

Две студије И. Прањковића посвећене су тројној подели лексичких глаголских значења. У Прањковић 2012 у фокусу су семантичка и граматичка обележја глагола стања, док се у Прањковић 2020а пажња посебно посвећује глаголима збивања. Будући да се разумевање глагола стања и збивања у србистици и кроатистици не поклапа сасвим, сматрамо корисним изнети Прањковићева запажања.

О глаголима стања у Прањковић 2012 увиђа се следеће:

1. У глаголе стања спадају: (1) глаголи са значењем положаја тела: *стајати, лежати*, (2) глаголи са значењем постојања и/или борављења: *постојати, боравити*, (3) глаголи са значењем боје: *белети се, зеленети се*, (4) глаголи са значењем мировања: *мировати, ћутети*, (5) глаголи стања свести: *спавати, бдети*.

2. Глаголима стања својствен је (само) несвршен глаголски вид.

3. За глаголе стања карактеристичан је статични тип просторних релација: *лежати у кревету*.⁴⁰

4. Време није „konstitutivni dio značenja” глагола стања у смислу времена „у којем што бива”.⁴¹

5. Са семантиком глагола стања нису компатибилни прилози *брзо/споро* (**лежати брзо/споро*).

6. Глаголи стања (и збивања) су „vezani za okolnost”, тј. својствене су им прилошке допуне: *Седи за столом, Ових дана боравимо у Дубровнику*.

7. Употреба глагола стања у императиву врло је ретка: *стодји, леджи, седди, чучи, клечи, висиди, постојиди, станујиди, живиди, зелени се* и сл.⁴²

⁴⁰ Директивност је карактеристична за глаголе промене стања: *лећи у кревет*.

⁴¹ Осим када је баш време – у смислу количине или мере – у семантичком фокусу ових глагола, како је то случај с глаголом *одлежати*.

О глаголима збивања из студије Прањковић 2020 издвајамо:

1. Глаголи збивања означавају ненамерне, нехотичне, несвесне процесе „koji se odvijaju u prirodi ili u ljudima” и чији су узрочници „prirodni zakoni”.

Типични глаголи збивања су *verba meteorologica*: *кишити, снежити, грмети, ведрити се, наоблачити се, мрачити се, свитати* и сл., затим глаголи других (неметеоролошких) збивања у природи, најчешће везани за биљни свет: *расти, бујати, цветати, цвастити, класати, венути, сушити се* и сл., али и за друга општа збивања, нпр.: *настати/настајати, постати/постајати, нестати/нестајати, збити се / збивати се, догодити се / догађати се, десити се / дешавати се, развити се / развијати се* и сл., односно глаголи збивања која се односе на људе а нису под њиховом контролом, као што су физиолошка збивања: *болети, жигати, пробадати* (у прсима), *вртети се* (у глави), *мршавети, дебљати се, умарати се, разболети се, оздравити* и сл., и емоционална збивања и расположења, нпр. *свиђати се, допадати се, гадити се, милити се, смилити се, сажалити се, дати се* (*Не да му се* више чекати), *туговати, жалити, бојати се, веселити се, љутити се*. Ређе се глаголи збивања односе на животиње: *телити се, ждребити се, котити се, размножавати се* и сл., или на предмете: *крчати* (*Крчи* у радију), *клокотати* (*Клокоће* у лонцу).

2. Већина глагола збивања се употребљава безлично, тј. у трећем лицу једнине: *Врти ми се* у глави, *Наоблачује се*.

3. Већина глагола збивања је непрелазна по роду.⁴³

4. Типично глаголи збивања немају облике императива, а када их имају, обично су стилски обележени (најчешће у песничком стилу: *Кишо, тихо падај*).

5. Као и глаголи стања, глаголи збивања су „primarno nesvršeni”. Међутим, за разлику од глагола стања, глаголи збивања углавном имају и свршене парњаке (И.: 14). „Kad se rabe u svršenim likovima, takvi likovi u pravilu nisu čisti vidski parnjaci glagola zbivanja, nego obično dobivaju značenja koja su vezana za Aktionsart, posebno često npr. za inkoativnost, usp. *zagrmjeti, svanuti, razvedriti se, zaboljeti, zavrtjeti se, procvjetati, uvenuti, svidjeti se, naljutiti se, razveseliti se, udebljati se, oždrijebiti se, zakrčati, poboјati se* i sl.”

Преглед лексичких значења глагола у српској и хрватској граматици имао је циљ да укаже на проблеме теоријске и практичне природе у вези с одређивањем лексичког значења глагола, те да постави основе за следећи корак у овом раду, а то је – наше појмовно-терминолошко опредељење у односу на лексичко значење глагола које има могућност попридевљавања.

Видели смо да се границе глагола збивања и глагола стања у кроатистичким и србистичким приказима не поклапају у потпуности. У србистичкој литератури, глаголи збивања обично се одређују граматички – као безлични, бесубјекатски глаголи, и семантички – они глаголи који означавају атмосферске, метеоролошке и сличне временске појаве. Код кроатиста је међутим семантичко одређење глагола збивања знатно шире (те обухватају и део класификације глагола стања код српских граматичара): то су глаголи који означавају све процесе у природи (метеоролошке као типичне, затим све којима подлежу биљке, потом општа збивања, као и збивања у људима када она не зависи од њих самих – од њихове контроле, намере и воље). Због тога се дешава да исти глаголи, нпр. *венути, жутети, цветати* итд., буду одређени као глаголи стања у србистичкој литератури односно као глаголи збивања у кроатистичкој.

⁴² Ово објашњава тиме што се императивом таквих глагола захтева немењање стања, што је „у највећем броју ситуација комуникацијски irelevantno odnosno redundantno” (Прањковић 2012: 19). Ово се обично чини одричним обликом императива: *Не спавај више од осам сати, Не живите раскошно*.

⁴³ Изузеци су неки глаголи емоционалних збивања: *Жалим* га.

У нашем глаголском корпусу најчешће се налазе глаголи који по својим карактеристикама одговарају кроатистичком тумачењу и класификацији *глагола збивања*, нпр. *олистати* (олистано грађе), *отромети* (отромели човек), *иструлети* (иструлело лишће), *одрасти* (одрасла девојка), *набујати* (набујала река), *омршавети* (омршавели човек), *заглувети* (заглувели монах), *остарети* (остарела мајка), *отупавети* (отупавела жена), *повиленети* (повиленела снаха), *оронути* (оронули старац), *осванути* (осванули дан), *искипети* (искипело млеко), *опастути* (опало лишће) итд. Дакле, то су глаголи ненамерних, невољних процеса који се одвијају у људима, у предметима или у природи, за које је карактеристична употреба у 3. лицу јединине, интранзитивност, необавезност адвербијаних јединица, те ређа употреба у облицима императива (Прањковић 2020: 10–15).

Уколико бисмо прихватили тумачења глаголских лексичких значења и извршили прегруписавање глагола стања и збивања по семантичко-граматичким одређењима хрватских лингвиста, то би у контексту попридевљавања РПР-а подразумевало корекцију једног дела његовог уобичајеног објашњења – уместо глаголима стања, већину глагола чији се РПР попридевљује требало би назвати глаголима збивања, тј. прецизније: медијалним непрелазним глаголима збивања и медијалним неправим повратним глаголима истог значења несвршеног глаголског вида (попут *врети*, *зрети*, *кључати* и др.) и свршеним префиксалима ових глагола (*заврети*, *сазрети*, *прокључати* итд.) и других глагола збивања (*задебљати*, *изгладнети*, *оглувети*, *опастути*, *осванути*, *осуровети*, *умрети* итд.).

Ми ћемо остати при традиционалном називу којим се у српској лингвистици описују глаголи према којима се облици РПР-а јављају у придевској употреби и користимо се термином *глаголи стања*, с тим што ћемо стање (и радњу) схватати ширим категоријама него што се то чини у традиционалној трочлавној подели.⁴⁴ Дакле, за потребе овог рада, тројну лексичку поделу глагола сводимо на две групе, на глаголе радње и глаголе стања (што одговара подели у Пипер–Клајн² 2014: 149). Глаголе корпуса разврставаћемо према типичним и мање типичним одликама стања односно радње које изражавају, ослањајући се на такве одлике самих семантичких категорија стања и радње. У оваквом појмовно-терминолошком одређењу ослањамо се на резултате истраживања о семантичким категоријама стања и радње из области когнитивне семантике и функционалне граматике. Образложићемо то у следећим тачкама.

3.1.2.1. Глаголи стања и семантичка категорија стања. Глаголи особине

У српској лингвистици не постоји синтетичко изучавање семантике *глагола стања*, премда је број фрагментарних истраживања у вези са овим глаголским значењем знатан. У њима се глаголска семантика стања увек посматра у вези са другим, категоријално-лексичким значењима глагола,⁴⁵ и није је једноставно екстраховати из такве спреге.⁴⁶ Због

⁴⁴ То чинимо, сматрајући, пре свега, да група глагола збивања, заснована на метеоролошким значењима и безличној употреби, урушава симетрију и конзистентност глаголске поделе у српском језику, те да са таквим својим особинама она не може бити скупина напоредна са групама радња и стање, већ само њихова подгрупа.

У руској лингвистици, широко схватање концепта процеса условило је разумевање глагола као врсте речи која пре свега означава *действие* (Шчерба 1957: 76), а затим, у зависности од схватања процеса и активности, глаголи се често дефинишу и као врста речи с лексичким значењем *действие* и *состояние* (Розентал–Тељенкова² 1976). Узимањем у обзир више семантичких параметара, обично аспектуалних, руске глаголске поделе се усложњавају (Селиверстова 1982: 4 и даље).

⁴⁵ Без намере да у овом тренутку исцрпно представимо литературу у којој се аутори баве неком врстом глагола стања или је се на неки начин дотичу, будући да је реч о проучавањима с позиције различитих лингвистичких дисциплина и методологија, навешћемо само неке називе за глаголе са семантиком стања, ради илустровања њихове појмовно-терминолошке разноврсности. Номинације које наводимо нису делови експлицитних класификација нити системски спроведених глаголских таксономија. У србистичким и кроатистичким радовима наишли смо, дакле, на глаголе који обележавају **физичка стања** (попут *хладити*,

тога се чини да се практично све налази у некаквом стању и да све подразумева (и) некакво стање. О томе сведочи и вишезначност лексеме *стање* у дефиницијама РМС: примарно означава 'опште прилике, околности, положај у којем се неко или нешто налази', док се секундарно њиме исказује 'однос, став према некоме; душевно расположење', потом и 'облик', 'ниво', 'количина, величина чега', једном речју – *особина*.

Глаголи особине помињу се, видели смо се у цитираној литератури с темом придевске употребе РПР-а, напоредо са глаголима са значењем стања. Такође, и у неким дефиницијама глагола, глаголи особине помињу се као једно од глаголских лексичких значења. На пример, у Стевановићевој граматици каже се да су глаголи детерминативне речи које предметима и бићима приписују „какве процесе (радњу, стање и збивање) или особине ... претежно ... привремено” (Стевановић ³1979: 527, 528).⁴⁷ Радња је увек привремена, каже Стевановић, збивање је обично привремено, док је стање „више особина која се приписује и као трајна, али и као привремена”. Речено се илуструје примерима: Сунце сија, где се сијање објашњава као сунчева стална особина, и: Не пада киша него сија сунце, где је реч о особини сунца у време када се о њој говори, дакле о привременој особини.

Из наведеног следи да су *глаголи стања* и *глаголи особине* две блиске глаголске групе. Да ли је могуће разликовати их на нашем глаголском корпусу, покушаћемо да утврдимо приликом њиховог класификовања, ослањајући се, пре свега, на когнитивистички оријентисана истраживања⁴⁸ о категорији стања и категорији особине, у којима се издвајају општа, заједничка и диференцијална обележја ових двеју категорија.

Најпре износимо запажања о категорији стања из когнитивистички засноване студије Д. Кликовац (²2006). На примерима предлошких конструкција са значењем садржавања у српском језику (И.: 130–139), ауторка износи закључке о семантичкој категорији стања на основу анализе именичких предлошких конструкција с таквим значењем (*у радости*), помоћу концептуализације и теорије прототипа⁴⁹. Кликовац такође саопштава да се у српском језику стање може исказати и другим лексичким средствима: придевима (*радостан*) и глаголима (*радовати се*) (И.: 132). У наставку представљамо утврђена обележја појма

разређивати, врати, топити у: Тошовић 1998: 118, односно *лежати, стојати, седети, горети* у: Грковић Мејџор 2007: 77–97), глаголе **физиолошког стања** (*старити, гладовати, дебљати се* у: Тошовић 1998: 118, односно *дисати, пљувати, јести* у: Штасни 2012), глаголе **функционалног стања** (*поправљати, хипнотизирати, ослепети, желети* у: Тошовић 1998: 118), глаголе **психолошких стања, осећања и расположења / психолошке глаголе / афективне глаголе / глаголе емотивног (емоционалног) стања / психичког стања / емоционалне глаголе** (*туговати, веселити се, плакати, волети, наљутити* и др. у: Тошовић 1998: 118; Поповић Људ. 2007: 481–497; Грковић Мејџор 2007: 77–97; Московљевић Поповић 2008; Шаравача 2011; Миленковић 2015), **менталне глаголе** (*аудитивне, визуелне, волунтативне, глаголе когниције*) (*слушати, видети, хтети, разумети* у: Грковић Мејџор 2007: 77–97). Стевановић ⁴1989 (549–572) у глаголе стања убраја глаголе са значењем **унутрашњег преживљавања, глаголе осећања, душевног стања бића и уопште стања** у којима се било шта налази, те глаголе **промене положаја неживих предмета и њиховог померања у простору** (*осећати, жалити, поносити се, трести се, помаљати се*).

⁴⁶ У филозофији се стање разумева као епистемиолошка категорија зависна од других, конкретних онтолошких физичких, психолошких, социјалних и осталих карактеристика ентитета (уп. Маркосјан 1985; Матханова 2005: 106).

⁴⁷ Уз радњу, процес и стање (рус. *действие, процесс, состояние*), у руским семантичким класификацијама глагола, појам особине (рус. *качество, свойство*) један је од најприсутнијих појмова (Селиверстова 1982: 347; Леонтјева 2006: 127).

⁴⁸ Појмови стања и особина (као и други дифузни и апстрактни појмови који се тичу различитих аспеката личности), предмет су, пре свега, емпиријских истраживања у области психологије, али се њихови резултати примењују и у другим научним областима, па и у лингвистици.

⁴⁹ Обе теорије припадају *когнитивистици*, која је, за разлику од структуралистичких и генеративистичких приступа, погодна за проучавање апстрактних и сложених појава. Такве појаве се могу спознати *концептуализацијом*, посредством човековог физичког, емоционалног, интелектуалног и др. искуства, тј. свођењем на искуствено познате појаве (Драгићевић 2010: 89–108), као и применом *теорије прототипа*, која се заснива на поређењу сличних појава, организованих у односу на степен блискости с прототипичним, централним чланом у одговарајућим категоријама (И.: 79–89).

стања илуструјући их језичким јединицама које су иницијално у фокусу нашег истраживања – глаголима⁵⁰.

Према Кликовац² 2006: 130–139, „Prototipično stanje je ... onakav način postojanja entiteta koji nije rezultat njegovog voljnog delovanja, kojim on ne upravlja i pri kome miruje (nepokretan je)”, а када је носилац стања биће, додаје се, „ono nije svesno onoga što se događa”. „Za čoveka su, prema tome, prototipična fiziološka i psihološka stanja nesvesti (čovek se ne miče i ne zna za sebe)”. Речено се може илустровати глаголима: *дремати, спавати, куњати, обамирати*.

„Na ova stanja nadovezuju se ona u kojima čovek ne vidi – fizički ili mentalno”, на пример: *заносити се, обневидети*.

Следећа стања која се надовезују удаљавајући се од језгра категорије јесу она у којима је „čovek svestan i u kojima vidi, ali u kojima miruje (fizički, duhovno ili verbalno)”, на пример: *стајати, седети, лежати, ћутати*.

Следе стања „u kojima je čovek svestan, ali koja ne može da kontroliše”, међу којима ауторка препознаје човекова физиолошка стања опште природе, нпр.: *умирати, живети, нестајати, умарати се, дељати се*, и осећања и расположења: *радовати се, волети, бринути се, чудити се, плашити се*.

„Dalje prema periferiji kategorije stanja nalaze se ona kod kojih entitet ne samo što je svestan nego se i fizički kreće ili menja (promena je kretanje), ali to kretanje nije rezultat njegove volje, nego se javlja samo od sebe, spontano”. Како се за бића типично везује вољно кретање, ауторка издваја предмете као типичне носиоце оваквих стања, те би за њих примери глагола били: *распадати се, треперити, зрачити*; даље, за биљке као носиоце оваквог стања илустративни глагол био би: *цветати*, односно за људе: *каснити*.⁵¹ Као подгрупу, Кликовац издваја „razne spontane mentalne 'aktivnosti'”, којима би глаголски пандани могли бити: *желети, надати се, веровати, кајати се*.

Као тип стања, Кликовац издваја и особину, за коју каже да није типично стање, „ali se ovoj kategoriji pridružuje na osnovu toga što nosilac osobine nema uticaja na nju” (узрочна или начинска значења падежних конструкција у + локатив: у својој *простоти, послушности, наивности, једноставности, чистоти* итд.). Овоме одговарају глаголи *напукнути, побелети* и сл.⁵²

У Кликовац² 2006 особина се, дакле, сматра мање типичним стањем, с којим је повезана одсуством кретања агенса и одсуством његове воље да учествује у реализацији глаголске ситуације. По чему се онда ова два појма разликују? Одговор на ово питање налазимо у психо-лексичким и когнитивистичким истраживањима на материјалу немачког односно енглеског језика, која је у својој докторској дисертацији представила А. Миленковић (2017: 139–149), формирајући теоријско полазиште за сопствену анализу глагола са значењем осећања.

⁵⁰ Глаголе које распоређујемо према обележјима категорије стања преузимамо из досад цитираних извора, дакле, то су они глаголим којима се већ илустровало ово значење у литератури, или их сами творимо користећи именицу из предлошко-падежне конструкције са значењем стања из ове студије као њихову творбену основу.

⁵¹ Ауторка каже да, „po analogiji”, оваквом стању припада и *журба*. Међутим, рекли бисмо да именица *журба* односно глагол *жури* ипак припада категорији активности односно глаголима радње, с којима дели и параметар воље (и контроле) и параметар кретања, типичан за категорију активности.

⁵² Из прегледа типичних и мање типичних одлика семантичке категорије стања те расподеле одговарајућих глагола према њима, можемо закључити да се и збивање, тј. глаголи збивања могу распоредити у унутрашњој структури категорије стања. Овим учвршћујемо наше разумевање значења глагола збивања као подгрупе глагола стања (и радњи) у тумачењу општелексичке глаголске поделе.

У студији Олпорт–Одберт 1936 (према Миленковић 2017: 144), закључује се да „*особине* представљају константне и стабилне механизме којима се индивидуа адаптира на своју околину. С друге стране, *стања* представљају тренутне активности, променљива стања свести и расположења”. Слично се утврђује и у истраживању Норман 1967 (И.: 145): особине су трајне, стања су привремена. Као посебно значајно, издваја се когнитивистички оријентисано истраживање Чаплин и др. 1988 (И.: 145–149), у коме се *стања* односно *особине* посматрају као прототипски организоване структуре, са прототипским језгром и степенованом унутрашњом организацијом својих чланова. У овом раду, група америчких психолога, након спроведеног експеримента помоћу скала процене, закључила је да постоји пет основних критеријских обележја, помоћу којих је могуће одредити прототипичне представнике *особина* и *стања*. То су: *временска стабилност*, *трајање*, *каузалност*, *фреквентност* и *ситуациони оквир*. Ослањајући се на ово истраживање, у Миленковић 2017 закључује се следеће:

„Особине и стања могуће [је] описати на следећи начин:

типична особина је стабилна, дуготрајна, узрокована унутрашњим стимулусима, последица је учестале појаве одређених емоција или стања и долази до изражаја у већем броју различитих ситуација (није узрокована само специфичним типом ситуације);

типично стање је променљиво, краткотрајно, узроковано спољашњим стимулусима и ситуационо је узроковано (везује се за тачно одређене ситуације) (Чаплин и др. 1988: 554).

Ситуациони оквир је, по многим ауторима, најважније својство категорије *особина* јер само она понашања која се константно јављају, у потпуно различитим ситуацијама, јесу права ознака да је одређено понашање последица особине личности, а не само пролазно емоционално или психичко стање”.

И у руској лингвистици, категорије *особина* и *стања*, односно глаголи (предикати⁵³) с овим значењем, одељују се на сличан начин (с различитих аспеката, нпр. с позиције функционалне граматике, затим у семантичко-синтаксичким истраживањима, у теоријским разматрањима о типологији глагола и др.). Најчешће истицана семантичка обележја категорије *стања* и глагола *стања* су: *статичност* и *неактивност субјекта*, *привременост* и *нестабилност трајања стања*, *узроковање деловањем спољашњих фактора*, *временска дискретност*, *перцептивност*, *оријентисаност носиоца ситуације* (уп. Булигина 1982; Селиверстова 1982; Маркосјан 1985; Леонтјева 2006; Матханова 2001, 2005; Цимерлинг 2017, 2018). Наведене одлике различито су заступљене у језичким елементима којима се *стања* изражава, односно у њима не мора увек бити заступљен цео комплекс обележја.

С друге стране, глаголима *особина*, према наводима у руској литератури, изражавају се *стабилна*, *трајна својства*, због чега се они посматрају одвојено од глагола *стања* („вневременные положения дела”: снег бел, овощи содержит витамины, он любит мороженое, он умен, он пьяница, он обладает абсолютным слухом, у Булигина–Шмельов 1997: 45 и д.; в. и Селиверстова 1982; Ивановна 2009: 6).

3.1.2.1.1. Заједничка и диференцијална обележја

На овом месту дефинисаћемо две поткатегије, о којима смо претходно дискутовали – поткатегију *стања у ужем смислу* и поткатегију *особина* (бројнија у нашем корпусу), односно њихове глаголске чланове. Дакле, семантичкој категорији *стања* припадће глаголи којима су заједничке следеће одлике:

⁵³ Глаголи у руској лингвистици најчешће нису проучавани изоловано већ у оквиру истраживања предикатских структура (и оних из којих је глагол изостављен) (в. Селиверстова 1982: 3), што је у вези с чињеницом да руски језик нема копулу попут српског језика (копулативни предикати), те се предикати разумеју као „особые семантические сущности, чья категоризация представляет собой обобщение объективных явлений бытия” (Степанов 1981, према Леонтјева 2006: 123).

- (1) одсуство воље ентитета да учествује у реализацији глаголске ситуације и
- (2) одсуство кретања ентитета у ситуацији која му се глаголом приписује.

У семантичкој класификацији раздвајаћемо *глаголе стања у ужем смислу* и *глаголе особине* на основу конкретних вредности критеријских (дистинктивних) обележја изнетих у представљеним когнитивистичким истраживањима стања и особине, незнатно измењених за потребе ове анализе. Представићемо та обележја.

Обухваћеност ентитета глаголском ситуацијом. Када се глаголска ситуација манифестује на свим (или скоро свим) аспектима ентитета (физиолошком, понашајном или моторном, доживљајном, менталном и др.⁵⁴), сматрамо да је ентитет њоме обухваћен у целости. Тада говоримо о глаголима стања у ужем смислу. На пример, глагол *залудети*, основног значења 'изгубити разум, полудети': Ко попије такве ракије чашу-две ... тако залуди, да не уме уста да нађе (Петровић М., Здр. 1906, 375), приписује аниматном ентитету такво стање које га обухвата у целости – његов понашајни аспект, ментални аспект, лични доживљај и сл.

Глаголска ситуација се, с друге стране, може односити само на један сегмент ентитета (димензију, боју, животну доб и сл.). На пример, глагол *зажутети* 'постати жут' сматрамо глаголом са значењем особине: Кукурузи су већ зажугјели (Вук, Рј.), јер се односи на један сегмент ентитета – на боју површине његовог тела.

Постојаност својства исказаног глаголском ситуацијом. Глаголском ситуацијом ентитету се може приписивати својство које му није иманентно, ново својство, дакле својство које је стечено у одређеним околностима. Такво својство изражено је у поменутом глаголу стања у ужем смислу *залудети*.

Такође, глаголском ситуацијом могу се означавати конкретне вредности иманентних својстава ентитета. Тада говоримо о глаголима особине. Боја кукуруза је његово иманентно својство, а добијањем жуте боје, исказано глаголом *зажутети*, означава се измена таквог својства стицањем једне његове конкретне манифестације.

Тип ентитета. Глаголи стања у ужем смислу обично се приписују аниматним ентитетима (Момци су залудели), премда се и инаниматни ентитети могу наћи у неком стању (Образи су му забридели од ударца). Глаголи особина приписују се аниматним ентитетима (Старац је обезубио), инаниматним (Кукурузи су зажутели) или истовремено и инаниматним и аниматним ентитетима (Човек је окрупњао; Пшенично зрно је окрупњало).

Ситуациона одређеност и узрокованост. Глаголи са значењем стања у ужем смислу исказују ситуациону, дакле спољашњу узрокованост. Тако је реализација глагола *залудети* у поменутом примеру узрокована спољашњом ситуацијом, тј. алкохолним пићем, или, у примеру за глагол *забридети*, ударцем. Глаголи са значењем особине обично не зависе од ситуације, већ од унутрашњих процеса – кукурузи *су зажутели* захваљујући унутрашњим процесима, тј. зрењу.

Природа глаголске ситуације. Под природом глаголске ситуације подразумевамо њено конкретно или апстрактно значење.⁵⁵ Конкретним значењем сматрамо оно које исказује својство као непосредни, физички део ентитета, материјализовано на његовој телесности, и које се, с тога, лако може визуелно перципирати, као у глаголу *зажутети*. Такође, конкретним значењем сматрамо и оно које се може спознати тактилно, физичким контактом с ентитетом, будући да се не материјализује на његовој телесности већ се манифестује унутар ње, на пример глагол *охладнети* 'постати хладан', као и оно које је у ширем смислу

⁵⁴ Уп. Требјешанин 2001, под емоција и својство.

⁵⁵ За детаљан приказ дихотомије *конкретно* : *апстрактно* у филозофским и језичким тумачењима в. Алексић 2013.

спољашње својство ентитета јер се физички манифестује у његовом непосредном окружењу: *осиромашити* 'постати сиромашан, изгубити иметак, материјална добра, (за)пасти у беду, немаштину', *запустети* 'постати пуст, напуштен, опустети' и сл. У нашој глаголској класификацији, конкретна значења обично се изражавају глаголима спољашње особине.

Значења глагола унутрашњих особина, попут глагола *оглунавити* 'постати глуп', те значења већине глагола стања у ужем смислу, попут већ помињаног глагола *залудети* 'изгубити разум, полудети', сматрамо апстрактним. У проглашавању својства апстрактним првенствено смо се ослонили на логичко тумачење да је оно појмовно супротно конкретном, то јест неопипљиво је и није непосредно сазнатљиво, већ се до њега долази посредним путем. Иако се својства ових глагола испољавају кроз конкретно, телесно функционисање субјеката (поступке, понашања и сл.), ми их сматрамо апстрактним (духовним), јер су део унутрашњег (менталног, психичког) живота људи, и не испољавају се у уобичајеном функционисању, понашању, већ у специјалним околностима.⁵⁶ Она нису непосредно сазнатљива, већ захтевају посебне, сложеније ситуације да би се испољила односно сложенију когнитивну обраду посматрача да би их могао перципирати.⁵⁷

Некада се чини, међутим, да је природа својства амбивалентна, да обухвата обе вредности ове дихотомије истовремено ('конкретно' + 'апстрактно'). Такво је, на пример, својство означено глаголом *изнемоћи* 'изгубити снагу, моћ, исцрпити се' (Нарочита нега потребна је мајци после порођаја, јер јако изнемогне). С оваквим значењем, глагол *изнемоћи* може реферисати и о физичкој, телесној (не)моћи и о унутрашњој, психичкој, психофизичкој, духовној и сл. снази, енергији. Као да се једно од другог не може раздвојити. Примери уз глагол *изнемоћи*: Кољена моја изнемогше од поста, Мајка после порођаја јако изнемогне итд., не искључују ни физичку уочљивост својства, нити унутрашњу, духовну изнемоглост. С друге стране, ни један ни други тип својства није увек нужно присутан (неко може бити физички малаксао, али не мора бити и духом клонуо, као што је могуће и обрнуто). Исто важи и за својства глагола *озепсти*, *задремати*, *онемоћати* итд. Они реферишу о целокупном стању ентитета, тичући се истовремено обе сфере (аниматних) ентитета и манифестујући се подједнако и кроз њихову унутрашњу, виталну енергију и кроз њихову спољашњост. Овакве глаголе сматрали смо глаголима стања у ужем смислу на основу тога што се не испољавају увек већ само у одређеним ситуацијама.⁵⁸

⁵⁶ Другачије разумевање конкретног односно апстрактног значења глагола налазимо у Драгићевић 2001 (60–61), где се у конкретна глаголска значења уврштавају не само она која су видљива него и она која имају спољашњу манифестацију. Тако се глагол *блесавити се* сматра конкретним јер има уочљиву манифестацију (нпр. у понашању ентитета), док се глагол *храбрити се* сматра апстрактним због тога што се можемо храбрити и мислима (не само поступцима). Иако нам је разумљива оваква дистинкција, ми ћемо овакав тип глагола сматрати апстрактним због чињенице да је за перципирање својства које исказују неопходна конкретна ситуација (својство *блесав* или *храбар* не може се лако уочити), док за глаголе попут *одебљати (се)*, *отањати*, *затамнети*, *закорети (се)* и сл. није потребна посебна ситуација да би се (визуелно или тактилно) перципирани.

⁵⁷ Перципирање конкретног својства је готово аутоматско, док је процес спознавања апстрактног својства сложенији.

⁵⁸ У складу с изнетим тумачењима апстрактног/конкретног својства које изражавају глаголи (и придеви), одређивали смо и тип субјекта којима се таква својства приписују. У конкретне субјекте спадају сви аниматни ентитети, дакле људи и животиње, и већина инаниматних ентитета који имају физичку, опипљиву појавност, попут биљака, предмета и неких природних појава (киша, снег, вода, талас и сл.). Апстрактним субјектима сматрали смо оне које одликује одсуство физичке појавности. То су различити нематеријални појмови и појаве, апстрактне именице (*време*, *душа*, *мисао*, *дух*, *догађај*, *очај*, *смрт* и сл.), као и глаголске именице (*надање*, *постојање*, *одушевљење* и др.), које сматрамо „апстрактним представама процеса глаголске радње и њеног извршиоца” (Ивановић Н. 2005: 97).

Опште одлике глагола стања у ужем смислу су:

1. одсуство воље ентитета да учествује у реализацији глаголске ситуације;
2. одсуство кретања ентитета у ситуацији која му се глаголом приписује;
3. обухваћеност ентитета у целости конкретном глаголском ситуацијом;
4. својство приписано глаголом није инхерентно већ стечено, ново;
5. глаголска ситуација има апстрактно значење;
6. глаголска ситуација приписује се аниматним ентитетима;
7. глаголска ситуација је ситуационо одређена, узрокована споља.

Општим одликама глагола особина сматрамо следеће:

1. одсуство воље ентитета да учествује у реализацији глаголске ситуације;
2. одсуство кретања ентитета у ситуацији која му се глаголом приписује;
3. глаголска ситуација приписује се једном сегменту ентитета;
4. глаголском ситуацијом означава се промена иманентног, постојећег својства ентитета;
5. глаголска ситуација најчешће има конкретно значење;
6. глаголска ситуација приписује се и аниматним и инаниматним ентитетима;
7. глаголска ситуација је унутрашње узрокованости и није ситуационо одређена.

Неретко су у глаголима једне скупине заступљена критеријска обележја глагола друге скупине. У примеру: Прокључала вода и зажутјела од цвјетића (Горан, 1, Згб. 1946, 126), својство глагола *зажутети* које се приписује субјекту (води) очигледно има спољашњег проузроковача (цвјетиће), што одговара глаголима стања у ужем смислу. Међутим, овај глагол сматрамо глаголом особине јер је природна последица (својство) спољашње околности (узрочности) увек иста, константна, тј. очекивана. Дакле, ситуациони оквир нема значаја за глаголе особине – вода ће увек зажутети од цветова у себи, и у томе се огледа сталност особине исказане глаголом *зажутети* (уп. Миленковић 2017: 45). С друге стране, својство исказано глаголом *залудети* није стално својство, оно је много чиме условљено, и због тога што није обавезно да свако ко попије чашу-две ракије *залуди* (па ни иста особа у различитим приликама не мора бити захваћена тим стањем), овај глагол сматрамо глаголом стања у ужем смислу.

У анализи корпуса диференцираће се још неке поткатогеорије стања (постојање, узрочност), чији се један број одлика поклапа са глаголима стања у ужем смислу, а други са глаголима особина. Оне ће бити представљене у централном делу анализе.

3.1.2.1.2. Глаголи промене стања

Након што смо се определили за појмовни опсег глаголског лексичког значења стања, размотрићемо и синтагму *глаголи промене стања*, која се такође среће у цитираној литератури у вези с придевском употребом РПП-а, као термин или описна конструкција.

Издвајају се два виђења. Једно налазимо код Белића (1934), који каже да су глаголи који значе „промену стања ... свршенога вида”. Друго схватање глагола промене стања

срећемо код Прањковића (2012б), који под глаголима промене стања подразумева само глаголе са значењем промене положаја тела, и то перфективизоване творбеним изменама у основи несвршеног глагола: *стати* (од *стајати*), *лећи* (од *лежати*), *клекнути* (од *кличати*), *чучнути* (од *чучати*).

У нашој подели глаголског корпуса не издвајају се глаголи промене стања као посебан назив значењске скупине будући да је наше разумевање ове синтагме једнако Белићевом – она се односи на све глаголе свршеног вида, који означавају резултат/измену/промену статуса стања или догађаја (уп. Поповић Људ. 2008: 179–180; Мразовић–Вукадиновић²2009: 80; Пипер и др. 2005: 781).⁵⁹

3.1.2.2. Глаголи радње и семантичка категорија активности

Будући да се у нашем корпусу налази и један број глагола са основним значењем радње, а да се иницијално семантичко разврставање корпусних глагола у централном делу тезе врши управо према примарном глаголском значењу, представимо укратко и обележја глагола радње на начин сличан оном којим смо описивали глаголе стања.

У помињаној литератури појмовни опсежи глагола радње се поклапају и радња се сматра типичним глаголским значењем (уп. нпр. Живковић 1958–1959: 9; Стевановић³1979: 527; Мразовић–Вукадиновић 1990: 64; Станојчић–Поповић⁸2002: 106; Кликовац 2010: 99). То су глаголи чији је вршилац аниматни субјекат који својим вољним, свесним, организованим деловањем учествује у ситуацији која му се приписује глаголом (*трчати*, *градити*, *мислити*). С позиције глаголске категорије рода, ово су најчешће активни глаголи, међу којима се налазе и прелазни и непрелазни и повратни.

Глаголи радње типично припадају семантичкој категорији активности. Обележја категорије активности утврдила је Д. Кликовац у анализи предлошких конструкција са значењем активности, помоћу теорије прототипа (Кликовац²2006: 140–146). У наставку ћемо показати да су та обележја применљива и на глаголске лексеме са значењем типичне односно мање типичне радње.

Наиме, према Кликовац, прототипична активност је онај начин постојања ентитета чији је он вољни покретач, при коме сам ентитет контролише ту активност, свестан је ње и при којој се на видљив начин креће, на пример: *трчати*, *ходати*, *шетати*. Метафорички, кретањем се сматрају и вербалне активности: *говорити*, *шалити се*. На њих се надовезују активности које су нужно везане за физичко кретање или покрет: *играти се*, *спасавати*, *стварати*, *покушавати*, односно за покрет у менталној сфери: *одлучивати*, *угледати се*. Од језгра категорије удаљавају се оне активности које подразумевају покрет али не и вољну

⁵⁹ И у руској литератури, појам резултата подразумева оно што следи након што процес исказан глаголом досегне своју крајњу тачку, након које субјекат глагола прелази у ново стање (Плунгјан 2011: 289). Дакле, резултат је увек неко стање.

У Књазев 2007 (402–403) разликују се две врсте резултата: када је он природна последица свршетка процеса означеног глаголом (најчешће фактивним), назива се *непосредни резултат*, на пример *написати*, *отворити*, односно, када резултат није непосредан, већ је контекстуално спознатљив, назива се *посредни резултат*, попут резултата у глаголима *поспати*, *полежати*.

За нас је интересантно и *экспериенцијално резултативно значење*, које издваја Плунгјан (2011: 293), објашњавајући га као оно значење које слабије изражава резултат будући да је у његовом фокусу карактеристика субјекта а не сам процес у глаголу, и које се у различитим језицима изражава различитим средствима. Такође, Плунгјан помиње и *субјектне резултативне конструкције*, са нестандартном глаголском употребом руског активног партиципа прошлог времена (председатель в город уехавши, я полы помывши) (И.: 292). Према наводима у Марић 2012, „у највећем броју случајева”, овај руски партицип одговара српском попридевљеном РПР-у: опало лишће – опавшие листья, разбуктала ватра – разгоревшийся огонь, прецветале јабукe – отцветшие яблоки (Марић 2012: 224).

компоненту: *плакати*, *смејати се*. Такође, на периферији категорије налазе се оне активности које укључују вољност али искључују сваки физички или ментални ангажман: *ленчарити*, *седећи*. За све наведене типове активности заједнички је аниматни тип ентитета. О случајевима када је активност приписана инаниматним ентитетима, иако се не може говорити о вољности радње, Кликовац их убраја у активности по упадљивом кретању, на пример: *падати* (о снегу), *мицати се* (о казаљкама на сату) итд.

По истакнутим обележјима, категорија активности супротна је и комплементарна категорији стања. Дакле, типична обележја категорије активности јесу *кретање* и *воља ентитета* у реализацији активности која му се приписује. Исто важи и за глаголе активности. Типичним представницима категорије активности сматрамо глаголе радње са обележјима кретање /+/, воља /+/. Мање типичним глаголима радње сматрамо оне које одликује присуство кретања /+/ и одсуство воље /-/.

3.1.2.3. Општелексичка значења глагола и попридевљавање радног глаголског придева

Као што смо у тачки 3.1.1.3. извели (непотпуну) дефиницију попридевљавања РПР-а да бисмо илустровали изнета запажања о глаголској категорији рода у ужем и ширем смислу, и овде ћемо дефинисати попридевљавање РПР-а само у односу на закључке о општелексичким значењима глагола у претходним тачкама, илуструјући их примерима из нашег корпуса:

Придевска употреба РПР-а могућа је од глагола који имају општелексичко значење типичног стања (*Браћа су огладнела* → *Обишао је огладнелу браћу*) или мање типичне радње (*Лишће је опало* → *Ходам по опалом лишћу*), ређе мање типичног стања (*Навикла је на брзе покрете* → *Навиклим покретима поспремала је кућу*) и типичне радње (*Колеба се да ли да побегне* → *Лопта погоди побеглог играча*).

3.1.3. Категорија глаголског вида

Конкретна вредност глаголског вида важан је чинилац у попридевљавању облика РПР-а. Ову категорију Стевановић (³1979: 527) сматра „системом стварних глаголских значења”, будући да се глаголски вид најчешће огледа у самој глаголској основи односно у основи повезаној с другим афиксалним морфемама.

Традиционална класификација глаголског вида и његово схватање као стварног дела глаголског значења потичу од Белићевог разумевања вида као морфолошко-семантичке категорије која се заснива „на критеријуму извршености једног тренутка глаголске радње и неограничености њеног трајања” односно која се испољава кроз опозицију свршено : несвршено (Спасојевић М. 2016: 73).

Систем глаголског вида српског језика чине несвршени, свршени и двовидски глаголи (Стевановић ³1979: 528–545).

Несвршени (имперфективни) глаголи означавају „вршење радње без ограничења трајања у времену”, „радњу неограниченог трајања”, која се према карактеру дели на:

а) процес неограниченог трајања, који означавају *непрекидно-трајни (дуративни) глаголи (читати)*, и

б) процес који се прекида односно понавља у свом неограниченом трајању, који означавају *учестали (итеративни) глаголи (скидати)*.

Према Стевановићу, свршени глаголи се не могу увек свести само на једну тачку у времену, већ се код неких глагола мора узети у обзир и извесно краће или дуже трајање

вршења радње, тј. свршени (перфективни) глаголи означавају „један свршени тренутак радње, али не увек само то” (И.: 534). Стевановић износи поделу свршених глагола у виду неколико видских ликова, узимајући у обзир само видски, дакле временски карактер радње, а не и семантику самог глагола, сматрајући мешање видских и ванвидских момената „претераним цепкањем” (И.: 536–539):

- а) *тренутносвршени* (*трепнути, пасти, сести*),
- б) *почетносвршени* (*закуцати, зазвонити, проговорити*),
- в) *неодређеносвршени* (*ингресивни*) (*загрести, запити се, поседети*),
- г) *завршносвршени* (*изгорети, прочитати, дозидати*).

Више пута Стевановић наглашава значај језичке ситуације у којој се глагол употребљава и, с тим у вези, могућност да један глагол буде видски интерпретиран на различите начине. Ово је нарочито одлика *двовидских глагола* (*видети, чути, вечерати*), који такође чине део наше грађе, и који су у једним значењима свршеног, а у другим несвршеног вида.

Пре него што се осврнемо на улогу глаголског вида у попридевљавању, изнећемо једно запажање у вези са илустрацијама глаголских значења у цитираној литератури. Готово сви прегледани извори илуструју лексичка значења глаголима несвршеног вида. Такав поступак чини се регуларним ако се има у виду да *процесуалност* као суштинско обележје глагола корелира са семантичким карактеристикама имперфективности (трајање, неограниченост, поступност у мењању и сл.) (Спасојевић М. 2015: 23, 45). Такође, у литератури се несвршени глаголски вид сматра немаркираним чланом традиционалне бинарне видске опозиције, дакле семантички неутралним (Бондарко 1999, према Спасојевић М. 2015: 27; Војводић 2013, према Ђорђевић 2017: 5, у напмени 6).

Познато је, што наша грађа и потврђује, да се у придевској употреби најчешће јављају облици РПР-а од глагола свршеног вида, док је од глагола несвршеног вида свега неколико таквих употреба.

3.1.3.1. Глаголи свршеног вида

Опште значење свршених глагола је резултативно значење, које се може дефинисати као „стање које претпоставља претходни догађај” (Недјалков–Јахонтов 1988, према Стојановић 2016: 197) односно „стање настало као резултат радње у прошлости” (Стојановић 2016: 197).⁶⁰

Највише глагола свршеног вида из наше грађе настало је у поступку перфективизације, променом глаголског вида несвршеног глагола углавном приликом префиксалне творбе. Префиксацијом глагола може се или само променити вид мотивног глагола (несвршени се претварају у свршене: *белети* 'постајати бео' : *обелети* 'постати бео') или се уз промену вида може изменити лексичко значење глагола (*расти* 'постајати већи, виши, развијати се' : *зарастати* 'обрасти нечим (биљем, длакама итд.)').⁶¹

Поступком перфективизације, несвршеним глаголима одузима се суштинско лексичко обележје глагола – процесуалност, и лексичко-граматичка вредност имперфективности (неограниченост трајања или понављања), а додају семантичка обележја перфективности која

⁶⁰ Резултативност, у још ширем смислу, подразумева сваки резултат или последицу не само глагола, већ и његовог субјекта, објекта или глаголске ситуације у целини (Књазев 2007: 402).

⁶¹ О видској (граматичкој, чистој) и лексичкој перфективизацији глагола в. у радовима И. Грицкат (1966–1967; 1967; 1984–1985).

модификују мотивни глагол (аспектуално, фазно, квалификативно, квантификативно и сл.). Перфективизацијом, дакле, глаголи престају да значе процес (Дилпарих 2002: 64) и добијају, у најширем смислу, значење резултата тог процеса (уп. Селиверстова 1982: 108; Књазев 2007: 402).⁶²

Прилика је да поновимо Стевановићево мишљење да за попридевљавање РПР-а није од значаја видски лик свршених глагола – он сматра да „аспекат трајности стања, односно сталности особине која се глаголом означава” односно „моменат ограничености времена за које се врши процес означен глаголом нема значаја” за придевску употребу РПР-а, већ да она зависи искључиво од медијалности основних глагола (Стевановић 1958: 91).

Међутим, на основу увида у дисертациони корпус, запажамо нешто другачије чињенице.

- Придевска употреба РПР-а зависи „искључиво од медијалности глагола”.

Медијалност јесте најчешће семантичко обележје глагола према којима се региструје придевски РПР, али нису ретке ни активне глаголске реализације чији се РПР попридевљује, на пример:

нагрнуо 'који је навалио (дошао, стигао) у великом броју, у маси': Протера све заостале или споља нагрнуле странце као нечисте из Мисира (Зеч. Мил. 3, 23). ← *нагрнути* За 'јурнути, појурити у већем броју, у гомили, у маси навалити': Сва пратња владичина, после повратка „Господинова” у резиденцију му, нагрнула је на манастирску трпезу (Ранк. С. 3, 166).

Такође, у корпусу се налазе и медијалне реализације према којима не постоји регистрован придевски РПР, на пример:

запламтети 'почети пламтети, почети горети одајући пламен, букнути, распламтети се': Кандило никако није хтело да гори ... Запламти, зацврчи, и угаси се (Сек., Кроника паланачког гробља, Бгд. 1940, 117). → *запламтео* (–).

- „Моменат ограничености времена нема значаја за придевску употребу РПР-а”.

Према нашем схватању, за придевску употребу РПР-а видски лик свршених глагола има двоструки значај. У анализи ћемо настојати да испитамо, прво, да ли је (не)системска употреба РПР-а у придевској функцији према медијалним глаголима у вези с одређеним видским ликовима свршених глагола, и, друго, да ли се попридевљавањем РПР-а одређених свршених видских реализација „оживљава” семантика партиципа перфекта.

На пример, придевски облици РПР-а у примерима: остарела мајка, нагорели пањ, настали су према полазним медијалним глаголима почетносвршеног односно завршносвршеног видског лика (*остарети* 'заћи у године, постати стар', *нагорети* 'мало, делимично изгорети') којима се означава потпуно извршење процеса у глаголу, у почетном или завршном тренутку. С друге стране, према глаголима свршеног вида којима се исказује свршени почетни тренутак радње, али и подразумева њено продужено, неодређено трајање, придевска употреба РПР-а не показује редовност. Тако се према основним значењима глагола *запламтети* 'почети пламтети, почети горети одајући пламен' или *оживети* 'постати поново жив' не региструје придевска употреба РПР-а *запламтео* односно *оживео*, док се пак према глаголу *зацеттети* 'задрхтати, затрести се' таква употреба региструје:

⁶² За И. Грицкат, префиксација (и инфиксација) јесте „најлексикалнија промена у глаголској речи” (Грицкат 1981–1982: 12). Л. Јанда примећује да у руском језику готово сваки префикс носи значење „доћи до резултата / краја радње” (Јанда 1986, према Ђорђевић 2018: 10).

Алалијина најмлађа снаја ... сва зацептјела, стала би пред свекра (Цет. 1, 53). У овом примеру реч је о актуелном, привременом стању које се као привремено својство приписује именици, дакле: Снаја, које је сва зацептјела (У ТОМ ТРЕНУТКУ⁶³), стала би пред свекра. По нама, придевски РПР *зацептјео* има очувану партиципску семантику.

Наша је претпоставка да особина исказана попр. РПР-ом може бити трајна, стална, и тада попр. РПР има придевско значење и семантички потенцијал да постане прави придев. Она међутим може бити и тренутна (привремена, актуелна), и њу сматрамо мање придевском, јер је попр. РПР у таквим случајевима задржао партиципску семантику, тј. има актуелно, квалификативно-глаголско значење. Илустроваћемо то следећим примерима:

обелети 'постати бео': Једно јутро кровови барака обелели су од снега (Јак. С. 5, 653). → *обелео* 'у прид. служби: р. пр. од обелети, обијељети': Насташе зимски дани ... дрва савила гране под снегом ... Из обелелих димњака и баца вије се ... црн, густ дим (Весел. 10, 87).

Значење својства у придевском РПР-у *обелео*, осим што је стално, редовно (стално је својство димњака да обели када падне снег), оно је и дуготрајно у свом постојању. Овакво придевско значење корелира са видским ликом полазне глаголске реализације свршеног вида. Наставши према глаголу почетносвршеног видског лика, којим се изражава у потпуности извршена радња мотивног глагола у њеном почетном тренутку, придевски РПР остварује право, трајно придевско значење, тј. резултат овог глагола се као својство не приписује именици само за тренутак у коме је настао.

С друге стране, придевски употребљен РПР према глаголу са значењем стања у ужем смислу *зацептјети* изражава привремену особину:

зацептјети 'задрхтати': При помисли да ће можда већ сутра бити без ње ... он сав зацепта (Марк. М., Крива Дрина, Сарајево 1952, 119). → *зацептјео* 'у придевској служби: р. пр. од зацептјети, зацептјети': Алалијина најмлађа снаја непрестано донесоше из кухиње на дубоком тањиру живу жераву, те, сва зацептјела, стала би пред свекра (Цет. 1, 53).

Својство у придевском РПР-у *зацептјео* нема значење сталне особине, већ привремене, која траје краће време, што корелира са почетносвршеном глаголском реализацијом продуженог, неодређеног трајања, према којој је овај придев настао. Према овом видском лику придевска употреба РПР-а није стална, већ траје извесно краће време, онолико колико се подразумева полазним глаголом.

Или, на пример, за облик *пали* у РК нема потврда придевске употребе према основном медијалном значењу глагола *пасти* 'услед губитка ослонца, упоришта (под утицајем Земљине теже) доспети на тло или другу подлогу'. Међутим, у ЕК се такве потврде могу наћи, нпр.: *pod palim drvećem i preturenim kamenjem* (Džon R. R. Tolkin, *Gospodar prstenova*), *pribira kamenje i parčad ćeramida palih*, *prebačenih sa susednih zidova* (Б. Станковић, *Газда Младен*), *čuli su se udarci maljeva i tresak palih greda* (Д. Албахари, *Јеванђеље по мом оцу*), *Bilo je nekoliko palih kamenova na ivici udoline najbližoj bregu* (Džon R. R. Tolkin, *Gospodar prstenova*) итд. Тренутни процес у тренутносвршеном глаголу *пасти* приписује се именици као квалификативно-глаголско својство. У оваквој употреби видимо очувану партиципску семантику РПР-а, која корелира с тренутносвршеним видским ликом полазног глагола *пасти*.

Описану претпоставку испитаћемо у семантичко-граматичкој анализи, ослањајући се управо на поделу свршених глагола коју даје М. Стевановић (⁴1989: 536–539). При навођењу „правих” значењских видских ликова свршених глагола, Стевановић наглашава да у обзир

⁶³ „Партиципи морају обележавати време за које се њихова радња или стање приписују именици; ако тога нема, партиципи престају бити партиципи и постају обични придеви” (Белић 1998: 274).

узима само оне „који су најпотпуније видски, који су тј. временског, а не просторног или каквог сличног карактера”.⁶⁴ Преносимо ту поделу:

а) *тренутносвршени глаголи* (процес означен глаголом се цео изврши у једном тренутку): *трепнути, куцнути, лупнути, лупити, жљиснути, ударити, пасти, сести* и сл.;

б) *почетносвршени глаголи* (изражавају свршени почетак радње): *завонити, зазврјати, заиграти, запевати, заплакати, закуцати, затреперити, зазвиждати, залајати, закликтати, зазвечати, пропоштати, прозборити, проговорити* и др.;

в) *неодређеносвршени глаголи*:

1) неодређеносвршени, који значе завршен почетак радње и њено краће или дуже вршење (назива их и ингресивним, и свршенопродужним): *загрести, засећи, загледати се, развикати се, узбунити се, запити се, заседети се, заоргијати, залумповати се*;

2) неодређеносвршени глаголи, који значе завршетак вршења радње после њеног краћег али неодређеног трајања: *поседети, поразговарати, полежати, поплакати, почитати*;

3) глаголи с префиксом *уз-* чији се облик презенте употребљава упоредо са футуром II с којима се овај префикс слаже у хипотетичним и временско-хипотетичним реченицама: *Ако се ускупате (ако се будете купали), осетићете благодат морске воде*;

г) *завршносвршени глаголи* (којима се означава моменат свршетка радње):

1) чији су префикси изгубили своја посебна значења, па казују само потпуно извршење радње, као тренутносвршени: *погинути, изгубити, пропасти, изгорети*;

2) који чувају значење префикса, и поред значења свршености завршног момента радње, они подразумевају и њено претходно вршење: *прочитати, прелетети, поорати*;

3) значе вршење заосталог крајњег дела радње и њено завршавање или само довршавање: *дозидати, дочитати, докосити, доплатити, доорати, довршити*;

4) глаголи који означавају завршни моменат свршетка радње, али подразумевају њено вршење у знатној мери, до засићења радње: *најести се, напити се, нагледати се, напушити се, намучити се, нагладовати се, нарадити се, најивети се* итд. и за овај лик Стевановић каже да би, по томе

⁶⁴ Укључивањем глаголске категорије вида у семантичку анализу приклањамо се становишту да су вредности категорије вида неодојиви делови лексичког значења глагола, односно да је вид глагола, једним делом, лексичка појава (уп. нпр. Прањковић 2003: 11). Премда се у овом раду ослањамо на традиционалну поделу глаголског вида М. Стевановића (¹1989: 534–539), значења глагола обухваћених нашом темом могла би имати и своја појмовно-терминолошка тумачења у области модерне аспектологије (в. нпр. представљање глаголског вида у: Мразовић–Вукадиновић 1990; Поповић Људ. 2008; Мразовић–Вукадиновић ²2009; Ивановић М. 2012; Пипер–Клајн ²2014; такође, исцрпно и темељно о категоријама глаголског вида, аспекта, акционсартата и аспектуалности в. Спасојевић М. 2015: 5–64.). Такво испитивање захтевало би другачији концепт рада од постављеног, због чега овом приликом нећемо знатније улазити у област модерне аспектологије односно у акционалну терминологију.

што вршење радње укључују и трајање пре остварења zasiћености, могао припасти значењу под тачком 2 завршно-свршених глагола.⁶⁵

3.1.3.2. Глаголи несвршеног вида

Придевска употреба РПР-а, према запажањима у базичној литератури (Белић 1934; Стевановић 1958), региструје се од свега неколико глагола несвршеног вида. Белић (1934: 35) наводи четири таква поприведљена облика РПР-а: *врео* (према *врети*), *кључао* (према *кључати*), *ваљао* и *неваљао* (према *ваљати*), којима Стевановић (⁴1989: 724) придружује још четири: *зрео* (према *зрети*), *труо* (према *трулити*), *гњио* (према *гњити*) и *мрзао* (према *мрзнути*¹). У семантици придевски употребљеног РПР-а таквих глагола долази до унутрашње измене у односу на глагол и до стицања новог значења које је кључно за процес поприведљавања – резултативног значења (уп. и Белић 2000: 433, у напмени 17).

Дакле, у односу на укупан број непрелазних глагола несвршеног вида са значењем стања, тек се од неколико глагола облик РПР-а у придевској употреби изменио толико да се у језичком осећању (скоро) потпуно изгубила његова глаголска компонента. Зашто је то тако, каква је природа тих глагола и који су семантички механизми измене на линији глагол–придев, питања су на која би се могло одговорити са две позиције – синхроне и дијахроне.

У граматицама и стручним радовима измена унутрашњег значења попр. РПР-а од несвршених глагола уобичајено се тумачи у синхроним оквирима: када се употреби придевски, РПР неких несвршених глагола стања мења своје значење у односу на полазно глаголско добијајући резултативну компоненту. На пример, глагол *врети* има основно значење 'бити узбуркан, комешати се услед унутрашње паре, створене високом температуром, кључати' (Вода је врела у лонцу), док његов РПР *врео* у придевској употреби остварује (као примарно) значење 'који је јако топао, врућ' (Врела вода је у лонцу, остави је да се охлади), тј. значење резултата процеса врења. Због тога се каже да је у семантици попр. РПР-а *врео* дошло до измене унутрашњег значења у односу на глагол, односно да је облик *врео* постао прави придев.

Посматрано с позиције синхроније, семантику придева *врео* видимо као особину-последницу полазне глаголске ситуације: основна семантика глагола *врети* имплицира некакву радњу (специфично кретање течне материје, комешање) и узрочника те радње (висока температура). Смештањем глаголског садржаја у нове категоријалне, придевске оквира, долази до двоструког метонимијског преноса. Један се реализује каузалном метонимијом (Апресјан 1995: 203–204; Ковачевић 1999: 181–184) на лексичкој равни, у семантици глагола *врети*, када сема последица, као потенцијална, имлицитна (скривена) сема нижег ранга полазног значења, у метонимијски добијеном значењу постаје видљива, интегрална сема (уп. Бирих 1995: 18). Међутим, такво значење не реализује се у глаголском систему значења, већ тек у придевској употреби његовог РПР-а *врео*, посредством метонимијског процеса на категоријалној равни. Објаснићемо то служећи се копоненцијалним разлагањем тих значења:

⁶⁵ У Стевановићевој подели уочавамо преклапања свршених видских ликова. Тако се тренутносвршени глаголи неретко могу тумачити као завршносвршени под тачком 1), док се неодређеносвршени под тачком 2) могу разумети као завршносвршени под тачком 2).

врети 1а 'померати се' + 'у разним правцима' + 'услед високе температуре'

↓

врети *'бити' + 'врло топао, врућ'

↓

*врео*⁶⁶ 'који је врло топао, врућ'

Дакле, синхроно тумачено, у основи удаљавања значења придева *врео* од глагола *врети* налази се каузална категоријална метонимија УЗРОК РАДЊЕ → ПОСЛЕДИЦА ТЕ РАДЊЕ.⁶⁷

У централној анализи рада, глагол *врети* и друге глаголе несвршеног вида уврстићемо у одговарајуће семантичке класе, заједно са глаголима свршеног вида из корпуса. У оквиру тих класа, описиваћемо механизме удаљавања значења на линији придевски РПР – полазни глагол, не бисмо ли покушали објаснити семантичку природу удаљавања придевског од глаголског значења на фону синхронизације, односно изнаћи разлоге због којих се и од других несвршених глагола стања не бележе придевске употребе РПР-а (на пример, *цветати*: *у цветалом воћњаку, *бујати* : *у бујалом потоку итд.). Те разлоге, међутим, већ сугерише тумачење придевске употребе РПР-а од несвршених глагола са становишта дијахронизације, тј. дубинске етимологије. С тим у вези вратићемо се на Белићево схватање првобитног значења и функције прасловенског партиципа перфекта.

Дакле, сходно Белићевој претпоставци да су облици партиципа на -л имали резултативно значење пре успостављања видског система у прасловенском језику, могуће је да облици данашњег РПР-а од несвршених глагола (дакле, облици некадашњег партиципа прошлог), чувају резултативност у свом значењу још из периода прасловенског језика, када им је функција, према Белићевом уверењу, била именичка.⁶⁸ То би значило да су, након успостављања видског система и губљења резултативности, неки од њих остали да коегзистирају паралелно са истим облицима РПР-а несвршеног вида (уп. придевски употребљен РПР *мрзао*: Осети по вруштању мрзлог снега ... да је Тодорова жена пред њим (Степановић К., Пол. 1954, 14900/12) : РПР глагола несвршеног вида *мрзао*: Све је људство морало ... радити на црпењу воде која се одмах мрзла (Петр. Мих. 2, 113)), док су други пак наставили свој живот само с резултативним значењем, дакле, једино као облици правих придева (као облици *врео* и *труо*, на пример, који се употребљавају искључиво придевски и који се у литератури помињу као прави придеви).

У етимолошком тумачењу придевских облика РПР-а од несвршених глагола могло би се отићи и корак даље и претпоставити чак њихово праиндоевропско порекло због чињенице да садрже формант -л-, који је и праиндоевропски придевски суфикс. У том случају, ови

⁶⁶ Основно значење придевске лексеме *врео* је 'који има висок степен топлоте, који може опећи': вреле вериге. Као скривена сема-последница у глаголу *врети*, *врелина* је у основном придевском значењу заменила глаголску сему *комешања*, *кључања*, дакле сему промене, покрета или емитовања. У полисемији придева сема *врелине* је врло продуктивна, па цела значењска структура придева *врео* представља добар пример удаљавања семантике придева од семантике глагола: 1б 'који је изнад границе нормалне температуре (о телу, ваздуху и др.)': врело чело, 2 фиг. а 'бујан, страстан, плах': људи вреле главе, б 'врло јак, сиљан, велики': врела потреба, в 'жесток, љут, оштар (о борби, боју)': врела битка, г 'који потиче из душе, усрдан, искрен': врела жеља, д 'жив, јарки (о боји)': вреле боје.

⁶⁷ У раду Цетнаровска 2011 испитује се хипотеза о конверзији као типу метонимије, коју је поставио Р. Дирвен (1999). Закључује се да конверзивни процеси јесу мотивисани метонимијом, те да се налазе у основи „семантичке и синтаксичке рекатегоризације лексема у енглеском језику”, али да овакво разумевање конверзије води ка изједначавању тог процеса и метонимијских 'семантичких естензија', што, према Цетнаровској, није прихватљиво.

⁶⁸ У завршној фази израде ове дисертације, у раду проф. М. Стакића (2021) наишли смо на исто запажање.

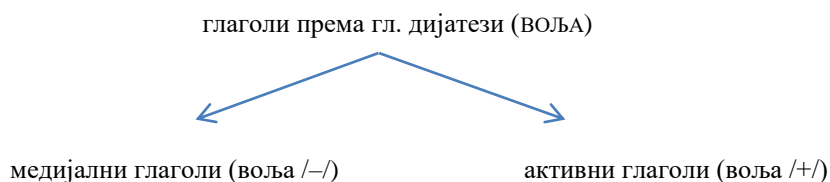
облици били би истог ранга са придевима који обликом подсећају на радне глаголске придеве, попут *вро*, *весео*, *дебео*, *нагао*, *обао*, *светао*, *топао* итд. (настали од глаголског корена и суфикса *-л*), али који се у језичкој свести савремених говорника не доводе у везу с глаголима, те које данас сматрамо простим придевима (уп. Михаљевић 2014: 179–180).

Будући да је наша анализа синхроно конципирана, ми ћемо облике РПР-а од несвршених глагола посматрати као примарно глаголске облике будући да су они заиста облички једнаки радном глаголском придеву, те на речничком корпусу истражити који су се од њих специјализовали само за придевску употребу.

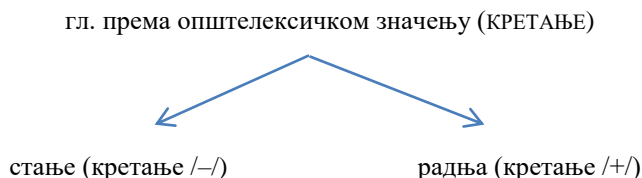
3.1.4. Параметри за класификацију глагола. Закључак

У последњој тачки појмовно-терминолошких разматрања у вези са глаголима и глаголским категоријама релевантним за попридевљавање РПР-а постављамо радно полазиште за разврставање глагола корпуса и њихову анализу дефинисањем параметара у односу на истакнуте категорије глагола и њихова општелексичка значења.

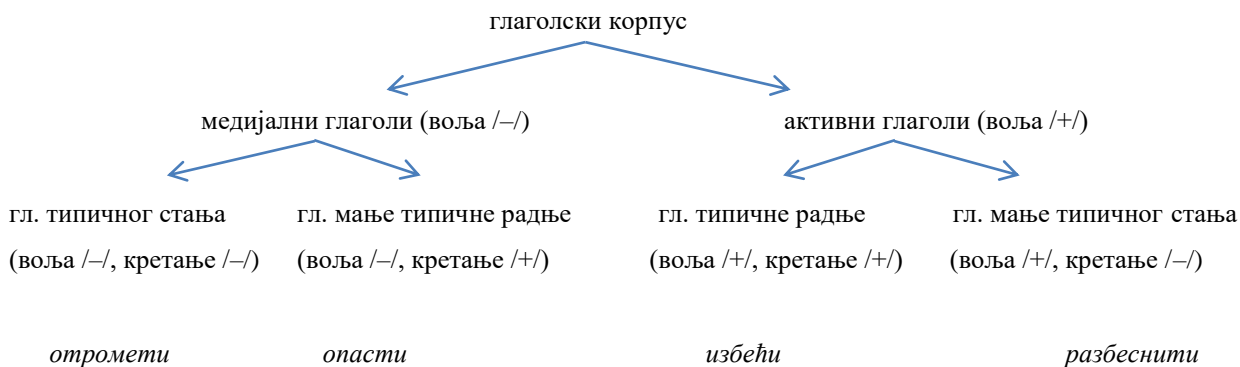
Почетна подела глагола засниваће се на параметру *воље* агенса:

У оквиру њих спровешће се подела глагола према критеријуму *кретања* агенса:

Када се ове две поделе примене у исто време, добија се следећи образац за иницијално семантичко разврставање глагола:

На овај начин моћи ћемо прецизно и доследно одређивати лексичко глаголско значење према коме се РПР употребљава с придевским функцијама, те даље вршити уже семантичке класификације. Постављени параметри омогућују нам да уважимо и опишемо и глаголе који се не помињу у литератури – глаголе радње и глаголе активне по роду, чији се РПР јавља с придевском употребом.

3.2. Придеви као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева

Попут глагола и пре њих помињаних партиципа, и придеви су врста речи која је постојала у прасловенском језику, из којег је до данас, за разлику од глагола и партиципа, сачувала све морфолошке категорије (Маројевић 1998: 41).⁶⁹

У домаћој лингвистици, обично се каже да су придеви несамосталне детерминативне речи које одређују именски појам уз који стоје. Ослањајући се на досадашњу праксу у граматицима, В. Ломпар представља придеве на следећи начин: „Придеви су речи којима се означавају својства појма означеног именицом (леп, црвен, дрвен, Милошев, јутарњи). Спадају у *променљиве* врсте речи које се мењају по *роду, броју, надежу, виду* и имају *степен поређења*. Придеви у реченици могу имати различите функције, од којих су најважније *атрибут и предикатив*” (Ломпар 2004: 24).

У лингвистичким изворима успостављају су бројне и разноврсне поделе придева (о неким од њих в. Миланов 2021: 340–342), али је у основи сваке поделе семантички критеријум, чак иако се она изводи из граматичке или неке друге позиције (Ломпар 2004: 24–25).

Типичним придевима могли би се сматрати описни придеви. Њима се изражава квалитет именичког појма у ужем смислу (особина),⁷⁰ они могу имати све морфолошке ознаке своје класе и све синтаксичке функције (атрибут, апозитив, именски копулативни предикатив, допунски предикатив, актуелни квалификатив) (Ломпар 2004). Р. Драгићевић, за потребе своје анализе придева са значењем људских особина, типичним придевима сматра творбено немотивисане и деривирани описне придеве. Придеве настале попридевљавањем радног глаголског придева (као и трпног, али и глаголских прилога) не убраја у типичне придеве због начина творбеног постанка, називајући их секундарно изведеним (Драгићевић 2001: 118).

У класификацијама придева доминира дистинкција конкретно (физичко) / апстрактно (духовно). Прва вредност ове опозиције обично се исказује придевима који описују својства која примамо чулним путем: црвена јагода, док друга подразумева придеве са значењем својстава која нису спознатљива путем чула, већ се до њих долази непосредно, когницијом: љубазни домаћин (Шрам 1979, према Миланов 2021: 340).

Попридевљавањем РПР-а настају придевске јединице чија је семантичка и граматичка природа углавном једнака типичним, описним придевима. Попут описних придева, и они означавају квалитативно својство аниматних и/или инаниматних ентитета. Такође попут описних придева, придевски употребљен РПР евидентира се у свим синтаксичким функцијама карактеристичним за придеве, а неки од њих изражавају сва придевска морфолошка обележја.

⁶⁹ Као посебна врста речи, придеви су коначно уобличени у касном индоевропском језику, у време када се коначно успоставила категорија рода (Михаљевић 2014: 94).

⁷⁰ Виноградов појам квалитета сматра основним семантичким обележјем класе придева (Виноградов ³1986, онлајн издање).

3.2.1. Трајно и тренутно значење придева

У Драгићевић 2001 (239–242) подела придева са значењем људских особина врши се, између осталог, и према њиховој трајности. Особина се карактерише као трајн(и)ја када се везује за њеног носиоца независно од ситуације, на пример: Он је храбар. С друге стране, када је реч о особини која се испољава само у конкретној ситуацији, она се сматра тренутн(и)ом: Он је храбар сведок. Овакво сагледавање придевског значења Р. Драгићевић назива *перспективизацијом*.

И у нашој анализи, придевски употребљени облици РПР-а коментаришу се с аспекта трајности, као трајна или тренутна својства. Када је значење својства у њима трајно (дуготрајно), сматрамо га *придевским*. У супротном, када је својство тренутно (актуелно, привремено), може осликавати и *партиципску семантику*. Као и у Драгићевић 2001, дистинкција трајно/тренутно заснива се на употреби у контексту, а размотрићемо и улогу видских ликова у разликовању трајања својства.

Након подсећања на важне карактеристике глагола и придева као врста речи, сагледаћемо однос глаголског и придевског РПР-а из угла настанка нових лексичких јединица.

3.3. Прелазак глагола у придеве и попридевљавање радног глаголског придева

Прелазак глагола у придеве омогућен је семантичком сродношћу глагола и придева као врста речи. Семантичка сродност⁷¹ огледа се у томе што су и једни и други детерминативне речи – одређују именске појмове којима се приписују, изражавајући „суштину” (Тошовић 1998).⁷² Ове две класе разликују се по природи те суштине, тј. детерминације: глаголска детерминација је процесуална, приписује се некоме или нечему за извесно време, дакле привремено, док је придевска непроцесуална и значи стално својство (Стевановић³ 1979: 528–545; Белић 1998: 57–67, 68–80; Тошовић 1998: 116).

Прелазак глаголског облика РПР-а (као и облика трпног глаголског придева и глаголских прилога садашњег и прошлог) у придевски облик, у новијој литератури, предмет је творбе речи и назива се *попридевљавање* (уп. *попридевљење* у Клајн 2003).

Попридевљавање је један од неколико разнородних типова конверзије, која се дефинише као творбени начин рекатегоризације постојећих у нову врсту речи (Клајн 2003: 379, Тафра 2005: 100).⁷³ У процесу конверзије, дакле, реч мења своју функцију и припадност граматичкој врсти, добијајући категоријално-граматичка обележја нове врсте речи (морфолошка, творбена, семантичка, синтаксичка, а често и акценатска). Ово је, дакле,

⁷¹ У неким језицима глаголи и придеви припадају истој класи речи (Тошовић 1998).

⁷² Глаголска детерминативност потиче од партиципа.

⁷³ У српској лингвистици за овај процес најчешћи називи су *конверзија* (Клајн 2003) и *творба претварањем* (Станојчић–Поповић¹¹ 2008; Станојчић 2010), али се срећу и други термини: *трансформација*, *декатегоризација*, *транспозиција*, *категоријална полисемија* итд.

Као карактеристичне за наш језик, Клајн наводи следеће конверзивне типове: *поименичење* (*супстантивизацију*), *попридевљење* (*адјективизацију*), *прелазак у прилоге* и *прелазак у предлоге* (Клајн 2003: 379–388), док се у кroatистичким изворима међу процесима конверзије (*преобразбе*, *мутације*, *трансфигурације*, *морфолошко-синтаксичког начина творбе*) налазе још и: *позаменичење*, *побројављење*, *поглагољење*, *повезничење*, *поузвичење* и *почестичење*, док се преласци у прилоге односно предлоге називају *поприложење* односно *попредложење* (уп. Бабић и др. 1991: 47–49, Барић и др.² 1997: 300–302, Тафра 2005: 100, 112).

безафиксални начин творбе, због чега су полазна, мотивна реч и добијена, мотивисана реч увек сродне семантичке вредности (*млада жена : млада на венчању*).⁷⁴

Конверзија, дакле, припада области творбе речи.⁷⁵ Поред конверзије, у описивању процеса попридевљавања РПР-а употребљава се и термин *лексикализација*. Лексикализација је „semantički proces kojim od oblika riječi i leksičkih skupina nastaju nove leksičke jedinice kojima se popunjava leksički fond” (Тафра 2005: 115). У најширем смислу, конверзија и лексикализација су појмовно еквивалентни термини будући да се оба тичу стварања нове речи. Разлика се најчешће огледа у природи измена до којих у том процесу долази: за конверзију се истиче већи значај граматичких измена променом функције мотивисане речи (*добро дете : пољопривредно добро*), док се за лексикализацију наглашава улога семантичких измена (*мила моја бабице : улога бабице у породилишту*) (И.:120). У домаћој описној лексикографији, ова разлика огледа се у начину речничког регистровања: конверзивни се региструју слично хомонимима, као две посебне одреднице (с тим да хомонимско навођење у речницима подразумева тзв. степеновање, тј. навођење различитог броја-индекса у горњем десном углу леме, будући да су хомонимија и конверзија два суштински различита настанка нове речи – хомонимија не подразумева семантичку везу изворне и циљне лексеме), док се лексикализовани облици обично региструју у полисемији мотивне речи.

У Ивановић Н. 2013 (187–268) издваја се као посебан још један творбено-семантичкосинтаксички процес – *супконверзија*, који се у нашим описним речницима, у оквиру речничког чланка, исказује метајезичком константом у *служби*. Ивановић потцртава разлику између супконверзије и конверзије. Супконверзија представља непотпуно одвајање речи од једне, полазне класе, променом њене функције, најчешће уз задржавање полазних категоријалних обележја, обличке парадигме и елемената семантичког садржаја. У смислу општих одлика, супконверзија је појава комплементарна конверзији, међутим, много сложенија и разнороднија од ње јер укључује и употребу функционалних речи у служби пунозначних и обрнуто. Илустроваћемо ово примером употребе прилога у функцији именице: у структури одреднице *јуче* региструје се значење: *в* (у именичкој служби) *’јучерашњи дан, јучерашње време’*: *Твоје данас, бит ће сутра јуче*. За употребу метајезичке константе у *служби* у речничким чланцима којима се региструју придевске употребе радних (и трпних) глаголских придева, Ивановић каже: „У конверзивну функцију глагола нисмо убрајали ни радне и трпне придеве, који се у Речнику САНУ такође дефинишу константом у служби (нпр. **изгорео**, -ела, -ело ... 1. у *прид. служби*: р. пр. од изгорети; **изнесен**, -ена, -ено ... у *прид. служби*: трп. од изнети) и сл. – будући да се овом константом наглашава њихов однос према глаголима, а не обележава промена у полисемантичкој структури” (И.: 258, у напмени 1).

О попридевљеним облицима РПР-а као продуктима конверзије, супконверзије односно лексикализације, сходно општеприхваћеном схватању ових трију процеса, изјаснићемо се у закључцима анализе наше грађе. За сада, констатоваћемо да опште особине конверзије, супконверзије и лексикализације начелно важе и за процес попридевљавања РПР-а. Илустроваћемо то у наставку.

⁷⁴ Б. Тафра наглашава да је „значањски одмак” конверзива у односу на мотивну реч битан да би се реч прогласила новом: „Promjenom funkcije ne otvara se nova riječ, ali promjenom funkcije i značenja nastaje nova riječ” (Тафра 1994: 308).

⁷⁵ У односу на друге творбене поступке, конверзија је слабије заступљена, због чега неки лингвисти сматрају да се „у једној грубљој класификацији може и занемарити” (Клајн 2002: 180; уп. и Ћорић 2008: 17). Такође, конверзија је у односу на друге творбене начине специфична по томе што су њени продукти, конверзивни, настали без учешћа било каквих творбених елемената, већ само променом синтаксичке функције мотивне речи.

- *Промена синтаксичких функција.* Придевски употребљен РПР може се јавити у свим синтаксичким функцијама карактеристичним за придеве: у атрибутој (Колибе су растурене по падинама озеленелих брда), у функцији именског дела предиката (Публика није зрела за животну драму), у функцији актуелног квалификатива (Отишла си плачна, замрзла и нема) и апозитива (Био је човек педесетих година, закржљао од пића). Глаголски РПР јавља се само с глаголском конституентском вредношћу, у глаголским предикатима.

- *Промена морфолошких обележја.* У придевским функцијама, РПР конгруира с именским појмом коме се приписује, добијајући његова морфолошка обележја – падеж, род и број (уп. Крупне капље зноја искачу по заруделим образима; Све тијело јој је имало ту свијетлу и зарудјелу боју), а могуће је и разликовање облика придевског вида (Ту угледам човека готово седа, омршавела; Није помогао ни изглед лепих јелки пред стварношћу „омршавелог новчаника”), као и употреба облика компаратива неких попридевљених РПР-а (Доктор је подбулији, још оштрокавелији и ракијом још наљосканији; Сцене су биле предмет његових најврелијих жеља).

- *Промена творбених обележја.* Негацијом неких придевски употребљених РПР-а могу се творити нови придеви (*недогорео, недорастао, незарастао, незрео, неуспламтео* итд.). Они су настали негацијом придевског РПР-а, а не негацијом глагола (*не-* није глаголски префикс, сем код малог броја изузетака, исп. Клајн 2002: 290). Начелно, речи добијене конверзијом су непродуктивне (Тафра 2005: 103), те ће постојање твореница с префиксима Клајн сматрати поуздним знаком лексикализације РПР-а (Клајн 2003: 383). Осим негацијом, у нашој грађи налазе се и придевске лексеме настале другим префиксима од попридевљеног РПР-а (*подмукао, пресмео, претпрошли*), затим придевске лексеме настале у процесу слагања (*новоизишао, полуодрастао, самоникао* итд.), у процесу срастања (*добродошао, ранопреминули*), затим супстантивизирани попридевљени облици РПР-а (*одрасли, умрли*), као и адвербијализовани (*замрло, клонуло, промукло* итд.).

- *Промена акценатских обележја.* Акцент придевски употребљених РПР-а се обично не мења у односу на акценат глаголског РПР-а.⁷⁶

- *Промена семантичких обележја.* Типови попридевљавања РПР-а. У лингвистичкој литератури, о придевски употребљеним облицима РПР-а говори се као о *правим придевима* када развију ново значење у односу на полазни глагол (*врео, изгорео, кључао, неваљао, остарео, прокисао, сустао* итд.), за разлику од оних придева код којих се, осим категоријалне промене у новој синтаксичкој функцији, није десио семантички помак у односу на глагол, због чега се каже да су ти придеви *на путу да постану прави* (*обрастао, испао, осиромашао* итд.) (Белић 1999: 469). Измена у значењу, битна за одређење попр. РПР-а као *правих* придева, код Белића се најпре неуједначено раби. Некад се као значајан чинилац за то наводи несвршени вид полазног глагола (*зрео, врео, кључао, неваљао*), а некад се у праве придеве убрајају и придеви настали од свршених глагола (исп. горенаведене примере), да би се касније, и код Белића и код Стевановића, *правим придевима* сматрали само они облици попр. РПР-а који осликавају *измењено унутрашње значење* (Белић 1934, 1937; Стевановић 1940, 1958, ⁴1989: 723–725). Дакле, Белић и Стевановић под *променом унутрашњег значења* подразумевају семантичко удаљавање придевског од глаголског РПР-а. Ово објашњавају променом *привремености* вршења глаголске радње у *сталну* особину придева, као и тиме да „сви они [придевски употребљени РПР] значе нешто друго, а не оно што значи њихов радни придев”, чак и ако „између њих и глагола ... није прекинута семантичка веза” (Стевановић 1958: 87; уп. и: Белић 1934; 1937). Осим наведеног, у литератури се не прецизира које семантичке класе глагола имају ову могућност и којим

⁷⁶ Региструју се, међутим, и изузеци који сведоче о акценатској диференцијацији глаголског и придевског РПР-а. На пример, глагол *закаснити* има две акценатске варијанте: *закаснити* и *закаснити*, док је у придевској употреби исправна само једна: *закаснео* (Спасојевић М. 2013б: 284).

механизмима се она спроводи. Будући да промену унутрашњег значења не региструју сви придевски употребљени облици РПР-а, наш је циљ да истражимо којим семантичким класама је то својствено, ослањајући се у том истраживању на лексикографски приказ значењских система обе јединице процеса попридевљавања из речника САНУ и МС.

У домаћој лексикографији, РПР у придевској служби евидентира се као посебна одредница, и то на следећи начин: ако се придевско значење удаљило од глаголског, изражава се описном дефиницијом (уп. *врети* 'бити узбуркан, комешати се услед унутрашње паре, створене високом температуром, кључати' : *вreo* 'који има висок степен топлоте, јако топао'); уколико се значење није удаљило од полазног глагола, употребљава се функционално-граматичка дефиниција (нпр. *задебљати* 'постати дебљи' : *задебљао* 'у придевској служби: р. пр. од *задебљати*').⁷⁷

Наш задатак је да идентификујемо лексички интегритет придевски употребљених РПР-а и да, у складу са доминантним схватањем лексикализације као процеса којим од постојећих језичких јединица настају нове лексичке јединице (Тафра 2005: 115 и д.; уп. и Драгићевић 2018: 297–301), одредимо степен њихове лексикализованости, идентификујући конкретне критеријуме – семантичке и формалне, који о том степену реферишу.

Сви попридевљени облици РПР-а имају обезбеђен најмање један формални показатељ лексикализације – деклинабилност. Неки облици имају и додатне формалне показатеље. Увид у грађу, као и разумевање процеса попридевљавања РПР-а у консултованој литератури, мотивише нас да, у зависности од природе семантичке структуре придевског РПР-а, уведемо следеће појмове:

- *лексичко попридевљавање облика РПР-а*, чији би производ био нова лексичка јединица (*прави придев*), тј. лексема која се и по семантичком садржају разликује од глагола, и
- *контекстуално попридевљавање облика РПР-а*, чији производ није нова већ контекстуално условљена лексичка јединица, дакле, придев као синтаксичка варијанта глаголског РПР-а, која се од њега семантички не разликује.

Лексичко попридевљавање, рекли смо, карактерише се семантичком иновацијом у придевској употреби РПР-а, и илустровали смо је примером конверзивног пара *врети* : *вreo*.

Контекстуално или синтаксичко попридевљавање је увек вид делимичне лексикализације – њиме се мења функција глаголског РПР-а (категоријална измена), док се његова семантика (појмовно-предметни садржај) не мења. Контекстуални конверзиви су у нашем корпусу најзаступљенији, нпр.: *задебљао* 'у придевској служби: р. пр. од *задебљати*': Очи су му се склапале, а задебљао језик ваљао неке све мање ... разумљиве речи (Андрић, Лица, Згб. 1960, 85).

Контекстуално попридевљени облици РПР-а имају функцију кондензовања језичких исказа и значењски се могу парафразирати помоћу мотивних глагола. С друге стране, придевске лексеме настале лексичким попридевљавањем не могу се свести само на семантички садржај мотивног глагола, због чега очекујемо да ће анализа корпуса показати да је њихова функција у језику попуњавање празнина у лексичком фонду.

⁷⁷ Степен лексикализације придевски употребљеног РПР-а требало би да има свој реалан одраз у лексикографским моделима дефинисања. Лексикографском опису РПР-а с придевском употребом посвећено је поглавље б овог рада.

4. Семантичко-граматичка анализа поприведљавања радног глаголског придева

Опште напомене и структура анализе. Анализа поприведљавања радног глаголског придева конципирана је као троделна – семантичко-граматичка, формално-граматичка и лексикографска. За потребе овако постављене анализе, најпре се приступа лексичко-семантичком опису грађе. Ово подразумева разврставање глаголског корпуса (493 глагола) у групу медијалних и групу активних глагола, на основу вредности категорије дијатезе коју глаголи остварују у својим примарним значењима. У претходним тачкама констатовано је да се у литератури медијалност глагола наводи као кључни чинилац поприведљавања облика РПР-а, због чега се овај параметар поставља као почетни. Након поделе глагола на медијалне и активне, приступа се њиховом специфичнијем семантичком разврставању, које има узор у класификацији изведеној у руском семантичком речнику глагола *Толковый словарь русских глаголов* (даље: ТСРГ).⁷⁸ Глаголи се сврставају у семантичке категорије стања и радње (на основу одлика изнетих у тачкама 3.1.2.1 и 3.1.2.2, односно 3.1.4) и њихове поткласе, у оквиру којих егзистира више ужих семантичких класа и поткласа, формираних на основу инваријантних и диференцијалних сема у глаголском садржају.⁷⁹ Дакле, семантичка глаголска подела у раду представља вид денотативне тематске класификације⁸⁰ хијерархијски организоване по угледу на ТСРГ.⁸¹

⁷⁸ Концепција овог речника заснива се у првом реду на резултатима истраживања системске организације лексике и структурне организације лексичког значења у радовима руских лингвиста, пре свих, Ј. Д. Апријана, В. Г. Гака, Л. М. Васиљева, Ј. Н. Караулова, Е. В. Кузњецове и др. (ТСРГ: 13).

У ТСРГ глаголи се разврставају у три семантичка поља: 1. Действие и деятельность, 2. Бытие, состояние, качество и 3. Отношение. Свако од ових поља, на основу категоријално-лексичких сема, подељено је у неколико семантичких потпоља односно група и подгрупа, и њихов укупан број у овом речнику износи преко стотину.

Скоро идентичну поделу налазимо и у раду „Универзална семантичка класификација глагола” Б. Тошовића (1998), у коме се радња, стање и односи сматрају трима глаголским макроденотатима. „У сваком глаголу преовладава једна од тих компонената”, те се глаголи могу разврстати на глаголе радње, глаголе стања и глаголе односа (И.: 117). „Ова три денотата међусобно су повезана у том смислу што свака радња подразумева неки однос и неко стање (кретање је увијек прелазак из једног стања у друго), свако стање је однос који почиње или се завршава радњом или је то стање радње, а такође сваки се однос може довести у везу са динамиком или статиком. Дакле, на денотативном плану имамо триплекс који се на сигнификативном нивоу није развио у посебан појам те га стога језички није могуће изразити. Такав појам не налазимо у научним дисциплинама које се баве спознајом и појмовним категоријама (филозофији, логици, психологији и др.), па тај семантички фундамент глагола називамо денотативним дирестатом према првим словима трију појмова: *di* – динамика, *re* – релација (однос), *stat* – статика” (И.).

⁷⁹ Семантичке класе видимо као ужи парадигматски скуп, и можемо их назвати и лексичко-семантичким групама односно подгрупама, будући да се њихови глаголски чланови могу наћи у различитим лексичким односима (синонимије, антонимије, хипонимије итд.) (Драгићевић² 2010: 234–241).

Неке глаголске скупине у нашем раду могле би се још подробније семантички разлагати (нпр. глаголи разнородних особина). Међутим, такве семантичке поткласе чинио би врло мали број чланова, те поред додатног усложњавања текста, оне не би биле сврсисходне за анализу. Ипак, глаголске скупине с малим бројем чланова формирали смо у оквиру групе активних глагола (нпр. глаголи узроковања промене и заузимања положаја, глаголи заостављеног кретања и др.), очекујући да ће допринети осветљавању мозаичког карактера семантике глагола с привдевом употребом РПР-а.

⁸⁰ Денотативне глаголске класификације заснивају се на ономе што постоји у стварности и што се преко појма о тој стварности изражава глаголом (Тошовић 1998: 115).

⁸¹ Неухватљив карактер архисема које се налазе у основи лексичко-семантичких група, али и чињеница да идиографске класификације изражавају „концептуалну слику света” одређене језичке личности односно језика коме припадају (Радић Дугоњић 1996: 165), учинили су да се класификација глагола из наше грађе у једном делу семантичког разврставања не поклапа са руским глаголским материјалом. На пример, у нашој подели глагол *васкрснути* припада глаголима са значењем постојања (поновног почетка постојања), док његов руски еквивалент *воскреснуть* у ТСРГ припада групи глагола са значењем стања (физиолошког). Да се тематске класификације глагола и у оквиру истог језика могу међусобно разликовати у зависности од аналитичких критеријума, показују, на пример, глаголи (*о*)старети и (*о*)дебљати (*се*), који у нашој подели припадају

Да би се наша класификација могла применити и на традиционалну општелексичку поделу глагола на радњу и стање (збивање смо искључили из те поделе, в. тачку 3.1.2, посебно напомену 44), у оквиру медијалних глагола распоредили смо утврђене глаголске скупине у:

1. Гл. *типичног стања* (воља /–/, кретање /–/), у којима су се нашли глаголи особине (*зарђати*), стања у ужем смислу (*облесавити*) и постојања (*оживети*), и

2. Гл. *мање типичне радње* (воља /–/, кретање /+/), којима су припадали глаголи кретања (*пасти*).

У оквиру активних глагола, на исти начин глаголи су разврстани у:

1. Гл. *мање типичног стања* (воља /+/, кретање /–/), којима припадају глаголи узрочности (*загарити*), постојања (*одживети*) и друге мање семантичке поткласе (*успети*), и

2. Гл. *типичне радње* (воља /+/, кретање /+/), којима припадају глаголи кретања (*избећи*).

Овако конципирана семантичка класификација глагола има циљ да исцрпно опише семантику глаголског стања која се у литератури наводи као глаголско лексичко значење које омогућава придевску употребу глаголског облика РПР-а.

У семантичкој анализи најпре се описују глаголи (493 глаголске лексеме), као полазне јединице у процесу попривдељавања, а потом и од њих добијене придевске јединице (496 придевских лексема⁸²). Семантичка анализа глагола подразумева разврставање у семантичке класе према дефиницији основног значења у речницима. Глаголи се наводе табеларно, према типу субјекта коме се приписују (аниматни и/или инаниматни ентитети),⁸³ и узбучено, према првом слову немотивисаних глагола или њихових мотивних база, уз које следе њихови префиксали, такође узбучени према првом слову префикса. Уколико су у речницима евидентирани као дублетне форме (*запрагнути/запраћи*) или конкурентне варијанте (*зарутавити/зарутавети*), наводе се на начин који је сврсисходан теми рада⁸⁴. Наводе се

глаголима особине (уже: глаголима промене животне доби односно димензије), док се у литератури могу наћи у групи глагола стања (физиолошких, в. Тошовић 1998: 118).

⁸² Неподударење у броју придевских лексема (попр. РПР-а) у односу на број мотивних глагола према којима су настале у вези је с постојањем дублетних облика РПР-а који се у речницима неретко наводе као две посебне придевске одреднице (*згусли* и *згуснули* према *згуснути*, *свео* и *свенуо* према *свенути* и др.), као и у вези с регистравањем придевске одреднице према којој се глаголска одредница не бележи (*изблеистео* : **изблеистати*, *назрео* : **назрети*, *ражђикљао* : **ражђикљати*, *плачкали* : **плачкати*, *раскључао* : **раскључати* и др.).

⁸³ Како се глаголи из наше грађе односе на разнородне ентитете, одлучили смо се да их, у оквиру једне семантичке класе, групишемо према критеријуму присуства односно одсуства воље у ентитетима на позицији њиховог синтаксичког субјекта, тј. у оквиру једне семантичке класе глаголи се представљају према типу субјекта – аниматном (људи и животиње) или инаниматном (биљке, предмети, појаве и др.) – коме се приписују. Ово је и у непосредној вези с основном поделом наших глагола на активне и медијалне (уп. Стевановић⁴1989: 723: [Када се односе на] „неживо биће ... глаголи кретања не могу [се] сматрати активни по роду, већ су медијални”: *надошла Морава*). Такође, дефинисање посебних значења унутар једног глагола (са семантичким и граматичким информацијама) стоји у тесној вези с критеријумом аниматности, што је у вези с антропоцентричношћу речника.

⁸⁴ Конкретан начин навођења објаснили смо у одговарајућим напоменама, при првом сусрету с таквим типовима лексема, док смо се њиховом формално-граматичком природом, која се одражава на сам облик попр. РПР-а, подробно бавили у одељку Формално-граматичка анализа попривдељавања радног глаголског придева (поглавље 5).

нормативна и стилска употребна вредност глагола и карактер процеса који конотирају (пожељно/непожељно), те њихова семантичка разубуђеност.⁸⁵

Након представљања глагола, приказују се и придевске лексеме, резултати овог конверзивног процеса. Наводе се на исти начин – у табелама, узбучене, распоређене према типу субјекта на који се односе у мотивним глаголским значењима, са примерима преузетим из речничког корпуса (уколико у РК нису потврђене примерима, у табели се обележавају минусом, док се у тексту износе подаци о њиховој евентуалној употреби у ЕК и ИК). Дају се у облику придевске одредничке речи, онако како су регистроване у речницима⁸⁶.

Увид у лексикографске дефиниције анализираних придевских јединица и у примере којима се илуструју, те њихово поређење са полазним глаголским значењским системом, омогућили су да опишемо систем значења добијених придева. За сваку појединачну класу, илустрације секундарних значења распоређивали смо према доменима стварности на које се односе, уочавајући у њиховој полисемији преласке у нове семантичке класе.⁸⁷

У вези са овим поступком анализе, важно је рећи да се у коришћеним речницима придевске лексеме добијене попридевљавањем РПР-а дефинишу на три начина, у зависности од еквиваленције свог значења са семантиком полазног глагола. Највећи број придевских лексема дефинисан је граматичком (функционало-граматичком) дефиницијом. Ова дефиниција практично значи да се у придевској употреби РПР-а пресликава семантички садржај глаголске лексеме, те да је добијена придевска лексема заправо синтаксичка (синтаксичко-творбена) варијанта глагола. На пример:

зарђао, -āла, -āло и **зарђао**, -ала, -ало у *придевској служби*: *р. пр. од зарђати*. — Допадох у фабрику ... да мажем петролеумом зарђале локомотиве (Мат. 3, 77). Стао се је наш судач живље кретати ... кано захрђала машина, када ју намажеш (Ковачић 1, 106). Пљеснива, сметљива и зарђала кукурузовина није за храњење, јер може да шкоди (Спасић Д. 3, 210). Под

⁸⁵ Када се користе ради презентовања семантичке класе, примери преузети из РК наводе се у скраћеном виду (и глаголи и придеви дају се у скраћеним реченицама; поред тога, глаголи се наводе и изоловано, док се придеви износе у оквиру синтагматских спојева), без бележења скраћеница за изворе примера (будући да се могу лако наћи у тексту речника под одговарајућим одредничким речима). Када су примери преузети из електронских корпуса (ЕК, ИК), то се у тексту наглашава или се назначавала успостављеним скраћеницама.

Навођење примера и њихових извора у оригиналу даје се по потреби у оквиру конкретних аналитичких поступака.

Дефиниције из речника дају се углавном скраћено и технички измењене у односу на оригиналне, ради усклађивања са одабраним начином техничког обликовања текста дисертације.

Описани поступци навођења грађе имају циљ да растерете текст рада и учине га читљивијим.

⁸⁶ Као и приликом навођења глагола са формалним специфичностима облика инфинитива, и придевске одреднице са регистрованим формалним специфичностима (*накисао/накиснуо, засузео/засузио, олишајо* (некњ. *олишајео*) и др.) доносе се на начин о коме смо известили у посебним напоменама при првом навођењу сваког од типова, док им се дужна пажња посвећује у поглављима формално-граматичке и лексикографске анализе.

Облик РПР-а наводили смо само у мушком роду екавске варијанте (осим у случају регистровања ијекавске варијанте као једине). Анализирани облици придева, као и глагола који су их мотивисали, нису давани акценатовано, јер акценат није обухваћен темом рада (акценат РПР-а у глаголској и придевској употреби најчешће нема улогу диференцирања глаголске и придевске употребе, премда постоје изузеци).

⁸⁷ По угледу на скупине успостављене у анализи секундарних значења придева са значењем људских особина у Драгићевић 2001: 221–231, примере смо разврстали у следећих десет група: 1. делови тела (осим делова тела у ужем смислу, овде спадају и, у ширем смислу схваћене, њихове манифестације: *глас, реч, смех, поглед* и сл.), 2. предмети и материје (на пример, *клуна, капут, новчаник, звоно; вино, вода, кафа, боја* итд.), 3. појаве (осећања, стања, особине и сл. и њихова изворишта: *душа, ум, ћуд, свет*, или манифестације: *мисао, жеља, страст* и сл., те друге апстрактне појаве: *успомене, морал, живот* и сл.), 4. активности (различите радње и од њих настале именице: *утицај, лаж, порођај, власт, политика* итд.), 5. човек (нпр. *господин, девојка, сељак, удовица, ратник, деца* и др.), 6. атмосфера (временске прилике, делови дана, године и сл.), 7. биљке и њихови делови, 8. животиње, 9. друштвене групе/формације, грађевине и њихови делови, насељене области (*свет, људи, народ, војска; кућа, варошица, позориште, ходник; Србија, Аустрија* итд.) и 10. природа (*планина, пањ, таласи, поток, вулкан* итд.). Податке у анализи у вези с бројем именица одређеног домена стварности које ови придеви секундарно одређују давали смо описно, навођењем конкретних домена с примерима према њиховом броју у опадајућем поретку.

једним ... брегом ... стоје румене франачке тврђаве, зарђале од небројених сунаца (Дуч. Ј., СКГл НС 13, 203). Каплар зарђала лица није све то видео (Давичо, Књиж. 1, 335). Сунце светли, небо чисто и плаво, а дрвеће препуно зарђалог лишћа (Рист. Мил. 2, 137). Он је ... на другој страни [нашао] лење, зарђале духове, себичне душе, заражене ... мржњом на све оно што је ново (Скерл., Звезда 1, 22). И замислите сада духове зарђале у дивљини како се веселе (Ћос. Б. 1, 40).

Из такве дефиниције није могуће сагледати систем значења попридевљеног РПР-а без реконструисања тих значења на основу примера којима је придевска употреба илустрована и њиховим поређењем са системом глаголских дефиниција полазних глагола.

Када се у придевској употреби РПР-а региструје значење које речници не евидентирају у глаголској семантици, оно се дефинише на начин лексикографског дефинисања правих описних придева, што значи описном или синонимском дефиницијом карактеристичном за метајезик дефинисања⁸⁸. Некад су такве дефиниције једине у придевском речничком чланку, на пример:

врѐо, врѐла, -ло (и врѐла, врѐло) (ек. и ијек.) (одр. врѐлї, -ā, -ō) **1. а.** *који има висок степен топлоте, који може опећи.* — Поп лати за машице, па се опржи и стане ружити Циганина: Зашто некажеш да су машице вреле? (НПр, Даница 1869, 32). У старо доба Свети Петар је имао много врелије вериге но сада (НПр Чајк., 383). Симицу ... као да неко посу врелом водом (Глиш. 1, 68). Пусти да капље ... кап по кап у врелу маст (Поп. К. 1, 421). **б.** *који је изнад границе нормалне температуре (о телу, ваздуху и др.).* — Од пре се за какав део тела говорило да је „запаљен” кад год је био црвен и врео (Ђорђ. Вл., СА 1874, 91). Дан беше врео како само у августу дани могу врели бити (Весел. 9, 78). А лаки поветарац ... му хладио врело чело (Милисављевић М., Низ. прип., 109). Руке су нам вреле, ал се срце мрзне (Станим. В. 1, 18). Закрвављених очију дремљиво жмири [тигрица] у јару врела ваздуха (Ил. Д. 4, 7). фиг. И сузе вреле се точе, а руке их бришу (Крањч. С. 1, 36). **2.** фиг. **а.** *бујан, страстан, плах.* — Људи вреле главе ... чим им дуне каква мисао која им се допада без размишљања хитну прво семе својега усева (Шапч. 13, 159). Врео пољубац на њено ледено чело притиште (Јакш. Ђ. 3, 109). Из крви нам вреле ... | Ниче црвен-цв’јеће (Назор 19, 13). Млади Фортинбрас, | врео и страсти пун (Панд. 7, 9). **б.** *врло јак, силан, велики.* — Прихватило [се] уредништво овог листа да га подигне ... да врелу потребу подмири (Нов., Вила 1865, 1). Све више осјећа у себи врео живот (Ћип. 9, 147). Ја не знам ко вам ули чежњу врелу | за сунцем (Цагић М., Књиж. 4, 44). Врело одушевљење, распојасана слобода (Горан 2, 9). **в.** *жесток, љут, оштар (о борби, боју).* — С богом пош’о у бој врео | На крвнике, на душмане (Нов., Вила 1865, 265). За тим се почне нова и врела битка [с Магарима] (Ат. Б. 2, 119). Јер жећ га доведе из врелога боја (Стан. Д. 1, 4). **г.** *који потиче из душе, усрдан, искрен.* — Али ми је Пештер стајао неопхођен мимо моју вољу и врелу жељу да га видим (Бож. Г. 4, 120). Сцене ... које су биле дуго предмет његових најврелијих жеља и најживљих настојања (Андрић 7, 264). Прошло је тада ... безброј драгих лица с врелим смијешком и радошћу (Симић Н. 3, 210). **д.** *жив, јарки (о боју).* — Плео [је] густ сплет слика јарких и врелих боја (Џунић С. 1, 15).

Некада се пак у придевском речничком чланку налазе, под посебним тачкама, и граматичко-функционална и описна дефиниција, на пример:

застарео, -ела, -ело ијек. **застарио**, -рјела, -ло **1.** у *придевској служби: р. пр. застарети, застарјети.* — За собом нису вукли никакав баласт преживјелих предрасуда, ни застарјелих гледања на живот (Цар Ем., Сл. Б. 1947, 532). Буни [се] против старинских професора и њихових застарелих метода наставе (Баб. Ј. 1, 51). Он [учитељ] поче да слуша ... срцање ... прича које се налазе у застарјелим букварима (Симић Ж. 4, 118). Али за тренутак јој се све причинило застарјелим (Ђорђ. Ј. 1, 64). Застарјели метафизички начин мишљења ... уступа мјесто дијалектичком (Веч. И. 1, 25). Застарело запаљење желучне слузокоже ... познато је само у варошима (Ђорђ. Вл. 4, 53). Тим соком [дувана] лечили [су]: свеже и застареле ране (Црн. 2, 5). Цијело њезино биће имађаше изражај неке застарјеле туге (Војн. И. 8, 13). Он није никако смео ... да потражује своја застарела права (Мил. В. 5, 61). **2.** *који је зашао у године, остарео, престарео.* — На гркињине вечерње забаве ... стадоше [се] скупљати застареле младожење (Јакш. Ђ. 6, 48). Тако се верује за застарелог момка, да није имао бабина (Милошевић М., ГлЕМ 1936, 48). Био је нежењен момак ... Има две врсте застарелих момака (Ранк. С. 4, 107). **3.** *који није свеж, устајао, бајат.* — Сламница [је] покривена излизаним сукненим крпелима ... које су застарјелим тијестом и месом заударале (Шегота 1, 34).

⁸⁸ Типови дефиниција су детаљно описани у поглављу 6.

Ипак, и када је придевска лексема описно дефинисана, нисмо се могли ослонити само на дефиницију, већ смо и тада посматрали семантику оба члана попридевљавања, јер се неретко дешава да се и неко од постојећих глаголских значења код РПР-а у придевској употреби дефинише описно. На пример, придевска одредница *замркао* дефинише се описно 'мрачан, таман' и илуструје следећим примерима:

зaмркаo, -кла, -кло *мрачан, таман*. — [Дјевојачку Стијену] ... због временских непогода и замркле ноћи нисам ... могао наћи (Пилар И., ЗНЖ 28/1, 35). Притајила се Цајка ... сама у замрклом куту (Каш., Трокошуљник, Бгд. 1930, 74). Да ли је могао [путник] проћи | Мој праг у замрклој цести? (Дуч. Ј. 1, 93),

премда се у структури полазног глагола *замркнути*=*замрћи* региструје следећа семантичка реализација идентичне референције: 2а 'смркнути се, смрачити се; потамнети, утонуту у мрак': *Замркла је* тако ноћ између дванаестог и тринаестог септембра (Јак. С. 3, 142). Утоне сунце и сви по реду *замркну* путу (Марет. 2, 41).

Као резултат компаративног посматрања лексикографских описа полазног глагола и од њега осамостаљеног РПР-а, у оквиру успостављених семантичких класа, идентификују се:

(1) шира и ужа семантика глагола чији се облици РПР-а јављају с придевским функцијама;

(2) медијални глаголи за које не постоји посведочена придевска употреба РПР-а од њиховог основног (медијалног) значења (**нарасло дете*) (у анализи ћемо настојати да утврдимо граматичко-семантичке чиниоце који одређеним медијалним гл. реализацијама не дозвољавају попридевљавање РПР-а, као и такве чиниоце који обезбеђују системност у придевској употреби РПР-а);

(3) активна глаголска значења према којима се бележи придевска употреба РПР-а (*ислужили* војници);

(4) типови особина придевских јединица које су настале у процесу попридевљавања глаголског РПР-а (трајна/тренутна) и домени стварности на које се односе у својој семантичкој дисперзији;

(5) придевске јединице с партиципским значењем (*надошли* мајор);

(6) придевска значења за које речници не региструју глаголско значење као полазно („ново” значење: *изгорели* мозак) и придевска значења која су се заиста удаљила од полазне глаголске семантике (ново значење: *умрли* час);

(7) придевске јединице за које речници не бележе глаголску лексему као полазну (*обезубео* : **обезубети*);

(8) придевске јединице на основу којих су у речницима успостављене полазне глаголске одреднице за које не постоје примери употребе тог глагола (*отрањао* : *отрањати*);

(9) придевске јединице које су облички једнаке глаголском РПР-у, али које се данас с њим не повезују и имају статус правих придева (*труо*).

Семантичку анализу није било могуће спровести без укључивања формално-граматичких карактеристика обеју јединица процеса попридевљавања нити без уважавања њиховог лексикографског описа. Таквим запажањима вратићемо се у поглављима посвећеним опису попридевљавања РПР-а са формално-граматичког и лексикографског становишта ради систематизовања и извођења закључака.⁸⁹

⁸⁹ „Значење може и мора судјеловати у свакој јежиčnoј анализи, али никакo не може бити и једино упориште, поготово када је ричеј о морфологији” (Белај 2001: 3).

4.1. Примарно медијални глаголи

Медијални глаголи из наше грађе обједињени су непостојањем воље њихових субјеката да учествују у реализацији процеса који им се приписује конкретним глаголом. Одсуство воље субјекта (у табелама: воља /-/) имплицира хијерархијски надређене категорије аниматно и инаниматно. Аниматно подразумева ентитете који имају могућност изражавања воље. У медијалним глаголима који се приписују аниматним ентитетима воља је увек одсутна. С друге стране, инаниматним ентитетима воља и није инхерентно обележје (увек је одсутна).

У односу на укупан број глагола, примарно медијални глаголи чине 80% корпуса. Распоредили смо их према општелексихком значењу у две групе: глаголе типичног стања (воља /-/, кретање /-/) и глаголе мање типичне радње (воља /-/, кретање /+/), чије смо чланове разврстали у семантичке поткатегије особине (73% медијалних глагола), стања (15%), постојања (4%) и кретања (8%), према конкретним вредностима релевантних семантичких одлика (о овим одликама говорили смо у оквирима тачке 3.1.2). Речено ћемо представити у следећој табели, након које спроводимо семантичку анализу по издвојеним групама.

Табела 2: Примарно медијални глаголи

гл. дијалекта	медијални глаголи			
	<ul style="list-style-type: none"> воља /-/ 			
традиционално гл. општелексихко значење	гл. типичног стања			гл. мање типичне радње
	<ul style="list-style-type: none"> кретање /-/ 			<ul style="list-style-type: none"> кретање /+/
семантичка категорија	СТАЊЕ			РАДЊА
семантичке поткатегије	ОСОБИНА	СТАЊЕ У УЖЕМ СМISЛУ	ПОСТОЈАЊЕ	КРЕТАЊЕ
одлике сем. поткатегија				
обухват	једно својство ентитета	ентитет у целисти (скуп својстава ентитета)	ентитет у целисти	ентитет у целисти
постојаност својства	трајно, редовно својство ⁹⁰	стечено, променљиво својство	и стално и променљиво	променљиво

⁹⁰ Изузетак: део глагола ОЧП.

природа својства	конкретно ⁹¹	апстрактно ⁹²	конкретно	конкретно
тип ентитет	инаниматни и аниматни	аниматни ⁹³	инаниматни и аниматни	инаниматни и аниматни
каузација (ситуациона одређеност)	унутрашња ⁹⁴ (није ситуационо одређена)	спољашња ⁹⁵ (ситуационо је одређена)	и унутрашња и спољашња	спољашња

4.1.1. Глаголи типичног стања

4.1.1.1. Особина

Глаголи особине приписују се аниматним и инаниматним ентитетима исказујући промену квалитета једног сталног, суштинског својства из њихове ентитетске целокупности у виду стицања или губљења манифестационе вредности тог својства, узроковане унутрашњим чиниоцима. На пример, суштинско својство делова тела неких аниматних ентитета јесте *покривеност длакама*. Значење измене оваквог својства кроз стицање његових манифестација садржано је у глаголу *омаљавити* 'постати маљав, добити маље, обрасти маљама, одлакавити' (Гле само, како је то дете омаљавило по ногама), док се *губљење* може илустровати глаголом *оћелавети* 'постати ћелав, изгубити косу' (Он је већ до пола главе оћелавео). Дакле, глаголима особина означава се *измена суштинског својства ентитета*, стицањем или губљењем његових конкретних манифестација. Глаголи особине могу имати конкретно значење, када исказују својство које се непосредно перципира чулима (*омаљавити*), односно апстрактно значење, када је за перципирање својства у њима неопходна конкретна ситуација (*оглунавити*).

Са 73% заступљености у групи медијалних глагола, глаголи са значењем особине су најбројнија група. Њиховим разврставањем у уже семантичке класе добили смо следећу поделу глагола особина⁹⁶:

1. Гл. разнородних својстава (38% свих медијалних глагола особина)
2. Гл. комплекса разнородних својстава (18%)
3. Гл. димензије (17%)
4. Гл. боје (9%)
5. Гл. емитовања материје (7%)

⁹¹ Ређе апстрактно: глаголи УОЧ.

⁹² Ређе конкретно: део глагола ФС и ФУС.

⁹³ Ређе инаниматни: део глагола ФУС.

⁹⁴ Ређе спољашња: део глагола ОЧП.

⁹⁵ Ређе унутрашња: глаголи ПФС.

⁹⁶ Анализу започињемо од најбројније глаголске скупине.

6. Гл. унутрашњих особина аниматних ентитета, тј. човека (4%)
7. Гл. одсуства чулне перцепције (3%)
8. Гл. животне доби (3%).

4.1.1.1.1. Гл. разнородних својстава (РС)⁹⁷ – попридевљени облици РПР-а глагола РС

Глаголи РС чији се облици РПР-а попридевљују. У овој групи налазе се глаголи разнородних својстава аниматних и инаниматних ентитета. Називамо их разнородним будући да највећи број глагола међу њима не ступа ни у какве парадигматске лексичке односе на основу којих би се могли издвојити у уже семантичке класе. Њима се означава измена једне карактеристике ентитета која суштински не мења идентитет тог ентитета.⁹⁸ У својој примарној реализацији глаголи РС остварују опште значење 'поста(ја)ти какав по структури, саставу, грађи, форми, општем изгледу и сл.'⁹⁹ Најчешће се приписују инаниматним ентитетима, обично предметима и материјама, нпр. *зарђати* (Ножић беше зарђао), *обљутавети* (Со беше обљутавела), затим деловима тела аниматних ентитета, нпр. *огрубети* (Огрубе јој лице), потом биљкама или њиховим деловима, нпр. *олистати* (Сува врба олиста). Нешто ређе глаголи РС приписују се аниматним ентитетима, нпр. *обезубити* (Јоште млади а обезубили), или се пак односе на оба типа ентитета, нпр. *зарастати* (Друмови зарасташе у траву; Тај поп био је зарастао у длаци сасвим).¹⁰⁰

У Табели 2.1.1 наводимо глаголе РС разврстане према типу ентитета коме се приписују у својој основној реализацији.

⁹⁷ Прецизнији назив ове (и других) семантичких глаголских класа особина садржао би у себи глаголску именицу, нпр. глаголи *промене* (*стицања, губљења*) разнородних особина. Наводимо их ипак у краћем лику, из практичних разлога.

⁹⁸ Ово је критеријум према коме смо у посебну групу издвојили глаголе који означавају истовремену измену више својстава, због које ентитет постаје идентитетски другачији у односу на своју уобичајену целокупност. То су глаголи комплекса разнородних својстава, попут глагола: *венути, завенути, изводнети, дозрети, одрасти*.

⁹⁹ У ТСРГ глаголе РС можемо наћи у групама *Глаголы становления качества* (482–494) и *Глаголы проявления признака* (495–516).

¹⁰⁰ Будући да смо разврставање глагола према типу ентитета вршили на основу потврда из ексцерпираних речника, може се десити да глагол у нашој подели припадне само једном типу субјекта иако се он заправо једнако значењски реализује с оба типа ентитета. На пример, на основу потврда из речника, глагол *покиснути* смештен је у групу оних који у свом основном значењу колоцирају само с ентитетима из категорије аниматно. Иако се глагол *покиснути*, с истим значењем, може наћи и у споју с инаниматним субјектима (*što je odelo pokisnulo* (F. M. Dostojevski, *Zli dusi*, ЕК)), држали смо се искључиво потврда из РК, пре свега да бисмо код других глагола избегли евентуалне вештачке, фигуративне, натегнуте и сл. конструкције. Пример глагола *покиснути* потврђује да у неким глаголским реализацијама није важна аниматност или инаниматност субјекта. Глагол *покиснути* заправо има пасивну семантику – његов семантички субјекат је *киша*, односно каузатор својства, а граматички субјекат је пасивни доживљавач. По томе се овај глагол разликује од осталих у овој групи.

С друге стране, када је употреба глагола уз другачији тип субјекта фигуративна, тада тај субјекат нисмо узимали у обзир приликом разврставања. На пример, у разврставању глагола *одрасти* из групе КРС нисмо узели у обзир пример из РСАНУ: Јечам *одрастао*, раскласао, шуми пред нама и повија се (Сиј. Т. 2, 121), будући да га сматрамо фигуративно употребљеним за основно глаголско значење 'постајући биолошки зрео завршити раст, развој, пораст'.

Табела 2.1.1: Глаголи РС чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>збабуњати; избехарати, обехарати; обљутавети¹⁰¹; побуђавити, обуђати, побуђати, убуђати се; влатати; заводнети, поводнети; извриштати²; оголети; загорети, нагорети, обгорети, огорети; огрињати; огрубети; задивљати; одрвенети; зазрнети; прозукнути; ојужити, ојужнети; наикснути; класати¹¹⁰², искласати; клицати; окожати; окорети, закорети се; окоштати; окрњавити; окрутети; излињати¹; залистати, излистати, олистати; олишајити; омаљавити; омољчати се; омрчати; мацати¹; запенушати; пукнути и пући, напукнути=напући, препукнути и препући, испуцати¹, испопуцати, испрепуцати; испрепрскати, напрснути; напупати, напупети, напупчати; заустети, опустети; обрасти, срасати; устајати се, устојати се; зарђати¹, изрђати; зарожнати; заруњавити; зарутавети; осиротети; остуденети; засузити; затврднути, отврднути; отупети; охладнети; охрапавети; исцвастати, оцвастати; оцветати; нацикнути¹; нацикнути²; заирвљати се; зачађати, очађати, зачађити, почађавити; очврснути; учестати</i>
аниматни субјекат	<i>обангавити; обезубити; обудовети; огривати; ојачати; покиснути; окрезубити; олињати; опегавити; запрагнути (запраћи)¹⁰³; опупавити; оружнети; осиромашити; отрањати; отромети; оћелавети; офукарити; охромети</i>

¹⁰¹ За глаголе на *-ети/-ити* код којих постоје међусобна инфинитивска укрштања на плану морфологије и семантике, као полазну глаголску лексему у процесу попридевљавања РПР-а наводимо само облик на *-ети*, када је такав облик: (а) регистрован као стандардна одредница (нпр. *обљутавети*) и (б) регистрован као побочна, секундарна форма упућивањем на облик на *-ити* (нпр. *отромети*), те када је – у оба случаја – глаголска употреба њиховог РПР-а на *-ети* потврђена примерима (било у речничком чланку медијалне форме глагола на *-ети* или активног глагола на *-ити*). Такође, облик глагола на *-ети* наводимо и онда када није потврђен примерима, али када облик на *-ити* није регистрован у речницима (нпр. *поводнети*). У свим другим случајевима, наводимо као полазну глаголску лексему форму на *-ити*.

У лексикографском успостављању одредница и изради речничких чланака морфолошких група глагола на *-ети/-ити* постоје формална и семантичка преплитања и знатна несистемност у обради (в. Спасојевић М. 2013б: 309–337). Због тога су неки глаголи разнородних својстава (али и глаголи других значења) у иницијалној прерасподели припали активним глаголима. У структури речничког чланка активних глагола на *-ити* којима су формално пришли некада медијални глаголи на *-ети*, медијално значење наводи се као секундарно, док је основно значење дефинисано на начин дефинисања фактивних глагола '(у)чинити некаквим'. Тако смо, на пример, глагол *олабавити* анализирали у групи активних глагола, према основном речничком значењу 'учинити лабавим'. Значење које је за нас важно 'постати лабав' региструје се као секундарно.

¹⁰² Будући да се корпус и анализа темеље на дефиницијама и одредничким речима из РСАНУ (и РМС, од слова П), преносимо као степеневане лексеме оне које су у ексцерпираним речницима представљене на тај начин, као степеневане хомонимне одреднице.

¹⁰³ Међу ексцерпираним глаголима налазе се и они који у речницима егзистирају као дублетне форме, попут глагола *запрагнути (запраћи)*, који имају двојак инфинитивни лик и творе двојачке облике РПР-а: краће, по I Стевановићевој глаголској врсти (*запрагао*), и дуже, по III Стевановићевој врсти (*запрагнуо*). Навођење оба облика инфинитива потребно је због праћења уочене тенденције да се њихови облици РПР-а прераспоређују у зависности од глаголске или придевске употребе. На пример, дублетни облици РПР-а *запрагнуо* и *запрагао* срећу се у глаголској употреби, док се у придевској употреби налази само краћи облик *запрагао*. Овој морфолошкој специфичности у попридевљавању РПР-а, као знаку формалног осамостаљивања придевског од глаголског РПР-а, посветићемо пажњу у тачкама формално-граматичког описа корпуса (поглавље 5, посебно тачке 5.1 и 5.1.1).

и инаниматни и аниматни субјекат	<i>киснути¹; зарастати; осиротети; оштрокавети</i>
---	---

Семантичка класа глагола РС је најбројнија класа нашег корпуса будући да је значењски најхетерогенија. У оквиру ње могуће је устројавање мањег броја глагола у уже семантичке скупине. На пример, посебне синонимске редове¹⁰⁴ могу чинити глаголи с доминантом 'процветати' (*избехарати, обехарати, исцвастати, оцвастати, оцветати*), 'постати кисео' (*извришитати², нацикнути², прозукнути*), 'добити длаке' (*омаљавити, заруњавити, зарутавети*), 'постати сиромашан' (*осиромашити, осиротети, офукарити*), 'постати хром' (*обангавети, охромети*), 'постати крезуб' (*обезубити, окрезубити*), 'постати тврд' (*затврднути, окрутети, отврднути, очврснути*) и др.

Поред стандардних општеупотребних глаголских лексема, у класи РС налазе се и глаголи обележени различитим квалификаторима. Глаголи *запрагнути (запраћи), збабуњати се, обехарати, поводнети, огривати, огрињати, омрчати, нацикнути¹, нацикнути², оштрокавети* означени су као покрајински (покр.), глаголи *обућати, очаћати* квалификовани су (и) као нераспрострањени (нераспр.), док су глаголи *огривати* и *офукарити* обележени стилским маркером погрдно (погрд.).

Глаголи РС који реализују своје примарно значење са инаниматним субјектом најчешће означавају непожељна својства ентитета којима се приписују, док су сви глаголи који се у основном значењу реализују у споју са субјектом из категорије аниматно, осим глагола *ојачати*, с непожељном конотацијом.

Семантичка структура глагола РС је различите разуђености. Велики број глаголских одредница бележи само једно значење (*залистати, запенушати (се), заруњавити, искласати, исцвастати, обехарати, окрезубити, охрапавети, охромети* итд.). Неколико глагола РС секундарно развија најмање још једно медијално значење, најчешће метафоричким преносом номинације на нови тип субјекта (*напунити*: Напупе цвет → Напупеле су дојке), затим метонимијски (*зарђати*: Ножић беше зарђао → Шуме зарђаше риђим пегама), понегде ширењем перспективе¹⁰⁵ (*олистати*: Дрвеће олиста → Грчка олиста усред зиме). Неки глаголи у систему својих дефиниција имају рефлексивну форму чије је значење једнако основном нереклексивном лику глагола (*заводнети*: Ia 'напунити се сузама, овлажити се сузама, засузити': Очи јој заводниле од радости; II ~ се 'в. заводнети (Ia)': Мутно око се заводни и засија). Развијенију значењску структуру имају глаголи: *оголети, киснути¹, зарастати, отупети*, али ниједан не припада групи *изузетно полисемантичних лексема*¹⁰⁶.

Описана семантичка структура глагола РС има свој одраз у семантици попридевљених облика РПР-а. У наставку се разматра потенцијал основне, медијалне реализације глагола ове групе у попридевљавању облика РПР-а, и њихова секундарна значења. Коментарисаћемо и придевска значења РПР-а која немају лексикографски посведочен семантички еквивалент у структури глаголске лексеме, као и она која немају регистрован полазни глагол.

¹⁰⁴ У синонимске редове убрајамо заједно стандардне глаголске лексеме, покрајинску, експресивну, песничку и на друге начине квалификовану лексику. Синонимске редове глагола из наше грађе врло често чине једнокоренски, али и разнокоренски синоними (в. Драгићевић²2010: 246).

¹⁰⁵ Семантички процес који ово омогућава у семантици придева људских особина Р. Драгићевић назива перспективизацијом (Драгићевић 2001: 223).

¹⁰⁶ Према критеријумима Н. Миланов (2021: 52), *изузетно полисемантичне лексеме* су оне које су у РСАНУ реализовале најмање 15 значења и подзначања.

Попридевљени облици РПР-а глагола РС

Табела 2.1.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола РС

	придеви
инаниматни субјекат	<p>збабуњао (–)¹⁰⁷; избехарао (избехарале крошње), обехарао (обехарале воћке); обљутавео (–); побуђавели (побуђавели смотуљак), обуђао (обуђали споменик), побуђали (побуђала зрна), убуђао (убуђала обуђа); влатао (влатала пшеница); заводнео (заводнеле очи), поводнео (поводнеле очи); извриштао (извриштели купус); оголео (оголели костур); загорео (–)¹⁰⁸, нагорео (нагорело палидрвце), обгорео (обгорела плоча), огорео (огорели пањ); огрињао (–); огрубео (огрубело лице); задивљао (задивљала трава); одрвенео (одрвенела маховина); зазрнео (зазрнеле главе сунцокрета); прозукао¹⁰⁹ (прозукла грана); ојужио (–), ојужнео (–); наксао и накснуо (накисла трава, накснули кровови); класао (класали усеви); искласао (искласали кукуруз); клицао (клицало жито); окожао (окожала нечистоћа); окорео (окорела проја), загорео (закорели испљувак); окоштао (окоштали пршљенови); окрњавео (окрњавели зуби); окрутео (окрутела крв); излињао (излињала длака); залистао (залистале воћкице), излистао (излишали жбун), олистао (олистано грање); олишајуо (олишајели лим)¹¹⁰; омаљавео (омаљавело лице); омољчао (омољчале кошнице); омрчао (омрчале лесе); мацао (мацале врбе); запенушао (запенушала вода); пукао (–), напукао (напукла таваница), препукао (препукла кост)¹¹¹, испуцао (испуцали портрет), испопуцао (испопуцали торњеви), испрепуцао (испрепуцали зидови); испрепрскао (испрепрсла кора), напрскао (напрсли прозор); напукао (напупало грање), напунео (напупеле гране), напунио² (напунило воће)¹¹², напучао (напуччала лоза); заустео (запустела насеља), опустео (опустела земља); обрастао (гора обрасла шумом), срастао (срасле обрве)¹¹³; устајао (устајала крушка), устојао (–); зарђао (зарђала локомотива), изрђао (изрђале перле); зарожнао (зарожнале ноге); заруњавео (заруњавеле бутине), заруњавио (заруњавило лице)¹¹⁴; зарутавео (зарутавела главурда); остуденео (остуденео зној); засузео и засузио (засузеле очи, засузиле очи); затврдли (затврдла слезина); отврдао (отврдла кожа); отупео (отупела оловка); охладнео (охладнела кафа); охрапавео (охрапавели глас); исцвао (исцвала мирта), оцвао (оцвало воће), оцветао (оцветале гране); нацикао¹ (фиг. нацикло питање); нацикао² (нацикло вино), зацрвљао (зацрвљала рана); зачађао (зачађало стакло), зачађео (зачађела икона), очађао (очађала војарна), почађавели (почађавеле слике); очврсао¹¹⁵ (очврсле мишице); учстали (учстале капи)</p>

¹⁰⁷ Када примерима није потврђена придевска употреба РПР-а од основног значења глагола, у табели то означавамо минусом (–). У тим случајевима, придевска лексема је у речницима успостављена на основу потврда придевске употребе РПР-а од секундарних значења глагола.

¹⁰⁸ Потврде се региструју у ЕК, нпр.: *legao u 7 h uveče u seljačku postelju čiji su jastuci mirisali na zagorelu mamaljugu* (В. Dimitrijević, *Zaboravljeni gorostas Mihalo Petrović*).

¹⁰⁹ Пример придевске употребе РПР-а *прозукао* дат је под глаголском одредницом *прозукнути*.

¹¹⁰ У РСАНУ, под одредницом *олишајуо*, облик *олишајео* карактерише се као некњижевни.

¹¹¹ Иако је у РМС успостављена придевска одредница *препукао*, примери придевске употребе РПР-а *препукао* према првом глаголском значењу дају се као потврде глаголске лексеме.

¹¹² Грађа показује да су облици РПР-а на завршетак *-ио* у придевској употреби, попут облика *напунио*, много ређе заступљени него облици на завршетак *-ео*. У табелама их наводимо на основу постојећих речничких одредница, док ћемо се њима посебно бавити у тачкама формално-граматичке анализе.

¹¹³ Придевска употреба РПР-а *срастао* у РМС регистрована је под глаголском одредницом *срести*.

¹¹⁴ У РСАНУ облици *заруњавео* и *заруњавио* дати су као две посебне одреднице потврђене примерима, те их и ми наводимо посебно. Исти поступак примењујемо у навођењу свих тако регистрованих придевских лексема.

¹¹⁵ Према у речничком чланку стоје као напоредне варијанте облици *очврсао* и *очврсноу*, ми наводимо само облик *очврсао* будући да ни у овом речничком чланку нити у целокупној речничкој грађи нема регистрованих примера са дужим обликом *очврсноу* у придевској употреби.

аниматни субјекат	<i>обангавео</i> (обангавели коњи); <i>обезубео</i> (обезубели морнари); <i>обудовео</i> (обудовела жена); <i>огривао</i> (–); <i>ојачао</i> (ојачали старац); <i>покисао</i> (покисли мишеви); <i>окрезубео</i> (окрезубела старица); <i>олињао</i> (олињала мачка); <i>опегавео</i> (–); <i>запрагао</i> (запрагле дојиле); <i>опупавео</i> (опупавели слабић); <i>отрањао</i> (отрањали учитељ); <i>оружнео</i> (оружнела мадмазел); <i>осиромашео</i> и <i>осиромашео</i> (– , осиромашили сродник); <i>отромели</i> (отромели човек); <i>оћелавео</i> (оћелавели дугоња); <i>офукарио</i> (офукарили народ); <i>охромео</i> (охромели војник)
и инаниматни и аниматни субјекат	<i>кисао</i> (–); <i>зарастао</i> (тврђава зарасла у бршљан, човечуљак зарастао у косу); <i>осиротео</i> (осиротела земља, осиротела кћи); <i>оштрокавео</i> (– , оштрокавели доктор)

У речничком корпусу нема потврда придевске употребе РПР-а према **основном** значењу свих глагола РС иако су та значења медијална. Размотрићемо их.

За глаголе *збабуњати*, *обљутавети*, *огрињати*, *огривати*, *опегавити*, *осиромашити*, *оштрокавети*, разлоге изостанка потврда придевске употребе РПР-а основних глаголских значења видимо у (неминовној) недостатности грађе којом се располагало у изради речника. То што таквих јединица нема у речничкој грађи, може се тумачити деловањем закона језичке економије у контексту настанка придевске јединице од глагола који је творен „чистом перфектизацијом” путем префиксације (Грицкат 2020: 302 и д.) те његове употребе. Наиме, ови глаголи имају значење 'постати оно што значи придев у глаголској основи / добити оно што значи именица у глаголској основи', нпр. *оштрокавети* 'постати штрокав'. Према оваквом почетносвршеном глаголу могућа је употреба придевског РПР-а *оштрокавео* 'који је штрокав', зато што је резултат особина која је идентична мотивној речи глагола. Због тога што је семантика конвертованих, придевских облика РПР-а идентична мотивној бази таквих полазних глагола, у употреби се очито пре јавља прави придев *штрокав* него секундарни *оштрокавео* (уместо: Бацио сам оштрокавеле чарапе, употребиће се: Бацио сам штрокаве чарапе).

Од глагола *ојужити* и *ојужнети* придевска употреба РПР-а према основном глаголском значењу није могућа будући да се као основно значење наводи бесубјекатска употреба ових глагола '(често безл.) отоплити услед дувања јужног ветра (о времену)': Данас је мало ојужило. Одреднице *ојужио* и *ојужнео* успостављене су према секундарним глаголским значењима.

За облик *пукао* у РК нема потврда придевске употребе према основном значењу глагола *пући* 'добити пукотину, расцепити се, распрснути се (од јаког притиска, ширења, затезања, ударца и сл., обично са треском)'. Међутим, у ЕК се такве потврде могу наћи, нпр.: Тако смо „Dinjom puklom” dobili, poput narodnih tkanina, jedan triptih palimsest (*Politika*), Na spratu je biblioteka puklih zidova od zemljotresa (*Politika*), kvar na cevi pukloj oko pet časova (*Politika*) итд. Такво својство може се парафразирати зависном реченицом, на пример: *kvar na cevi pukloj oko pet časova / 'квар на цеви која је пукла око пет часова'*. Према нашем мишљењу, у придевској употреби РПР-а према непрефиксираном тренутносвршеном глаголу *пући*, исказано својство нема искључиво квалификативни карактер, већ, рекли бисмо, квалификативно-глаголски, тј. има очувану партиципску семантику.

За облик *кисао* такође нема регистрованих потврда придевске употребе према основном значењу глагола *киснути*¹ 'бити изложен киши, постајати мокар од кише'. Иако је реч о медијалном глаголу, глагол *киснути*¹ није прави кандидат за попридевљавање будући да је несвршеног глаголског вида. Ипак, дефлективност облика *кисао* регистрована је у

појединим језичким ареалима онда када је придевска употреба заснована на секундарним медијалним глаголским значењима (без обзира на несвршеност): од секундарног значења под тачком 3 глагола *киснути*¹ 'добијати кисео укус': кисео шипак, односно од секундарног значења под тачком 4 'дизати се под утицајем гљивичног врења (о тесту)': кисео крух. Придевска одредница *кисао* у РСАНУ региструје се као нестандардна, покрајинска, и упућује на стандардни облик *кисео*, који је са дијахроног становишта стари придев на -л прасловенског глаголског корена **kyс-* (Скок 1972: 84). Претрага речничког корпуса показала је да се за глагол *киснути*¹, поред краћег облика РПР-а *кисао*, у глаголској употреби дужи облик *киснуо* среће много чешће од краћег, што одговара ученој карактеристици глагола на завршетак -*нути* да се краће форме РПР-а чешће или пак искључиво јављају у придевској употреби. У вези с реченим, претпостављамо да се покрајинска придевска лексема *кисао*, добијена према секундарним значењима несвршеног глагола *киснути*¹, у одређеним говорним областима почела употребљавати придевски под утицајем творбено-семантичке везе са старим придевом *кисео*¹¹⁶. Сама упућивачка дефиниција 'в. кисео (1)' указује на такву везу са придевом *кисео* и лексикографски је сигнал да нема придевске употребе РПР-а од примарног значења глагола *киснути*¹.

У групи глагола РС налази се још један глагол несвршеног вида с придевски употребљеним обликом РПР-а: глагол *клицати*. Пример придевске употребе његовог РПР-а *клицао*: Њиве се зелене неописано свежим зеленилом клицалих жита (Лазаревић Р., НИ 1901, 339), може се разумети с резултативним, придевским значењем: ... зеленилом проклицалих жита / жита које је добило клице. У групи глагола РС нашли су се и двовидски глаголи *влатати*, *класати*¹ и *мацати*¹. Њихови придевски употребљени облици *влатао*, *класао* и *мацао* настали су од свршених глаголских реализација, и тако остварили значење 'који је добио влат/клас/мацу': Ветар кишне млазеве повија као влаталу пшеницу (Мил. М. Ђ. 36, 117); [Задругари] показиваху на класалим усевима разлику између ђубрене и неђубрене парцеле (Лоз. 3, 21); Негдје жене перу гола рамена и трљају се младикама мацалих врба (Кик. 1, 131). У свим случајевима реч је о глаголима из сфере ботанике.

Семантичку структуру једног броја придевски употребљених облика РПР-а чине (и) семантички садржаји одређених **секундарних** медијалних глаголских реализација. На систем значења придевске лексеме, то се одражава на следећи начин.

Када глаголи примарно описују инаниматне ентитете, придевски употребљени облици РПР-а према секундарним значењима глагола РС описују све домене стварности:

- човека (напупала девојка, напупела девојка, запенушали, бесни ми, оголеле турске војводе, оголели босански сељак, закорели присталица, закорели Србенда, закорели нежења, закорели грешници, окорели планинци, окорели човек, окорела деца, окорели сељак, окорели отац, окорели грешник, окорели тврдица, окорели лопов, окорели разбојник, окорели пушач, окорели политичар, окорели револуционар, окорели православац, окорели богумил, окорели ратник, окорели војник, окоштала баба, одрвенели човек, очврсли човек, очврсли земљоделци)

- делове човековог тела (каплар зарђала лица, напупале груди, напупеле груди, напупиле дојке, напупчале дојке, охрапавели глас, оголела глава, отупеле очи, отупели живци, отупела чула, окорела срца, закорели језик, закорела рука, одрвенело лице, одрвенели прсти, прозукла тела, прозукли глас, пукли глас, препукли глас)

- активности (отупели фијук, закореле намере, окорели конзерватизам, окореле предрасуде, окорела политика, окорела бирократија, окоштало учење, окоштала власт, отврдло мишљење, отврдла вера, очврсла значења, устајали систем)

¹¹⁶ Примери придевске употребе РПР-а *кисао* из РСАНУ: Ко би карвѣ блувао или ако би био отрован вари слеза и ... метвице питоме ... и ако би био кисао шипак те га ожми у то (ГлЕМ 1936, 78). Кисао крух буд какова брашна зову киселовницом (Лика, Богдановић Ј., РЈА, под киселовница).

- појаве¹¹⁷ (отупели страх, отупеле душе, зарђали духови, окорела душа, окоштала мисао, окоштала духовност, окоштала форма, затврдли ум, округела ћуд, очврсли привид, отврдла душа, побуђавели живот)
- биљке и њихове делове (зарђало лишће, зарђала кукурузовина, оголеле гране, оголело дрвеће, оголели корен, оголеле хвоје, кисао шипак, класали усеви, мацале врбе, прозукла грана)
- предмете и материје (излињали капут, излињала камилавка, излињали басамаци, на кисла ковна, на кисло вино, кисао крух, устојале ране)
- грађевине (устајала изба, устајала касаба, излињале куће, тврђаве зарђале од небројених сунаца, најоголелији дом)
- природу (олистала планина, оголело земљиште, оголело поље, оголела брда, закорела њива)
- појаве из домена атмосфере (оголело сунце)
- животиње (огрињали гавран).

Односећи се на инаниматне ентитете у својим секундарним значењима, ови придеви најчешће остају у својој матичној семантичкој класи, значећи разнородна својства (излињали капут је онај који је похабан, охрапавели глас је онај који је постао груб, промукао, отупела чула су чула која су изгубила способност реаговања на спољне утиске, најоголелији дом је најсиромашнији, накисло вино је оно које је добило кисели укус, окорели конзервативизам је онај што је дубоко уврежен, отупеле душе су оне које су постале неосетљиве, оголело дрвеће је које је остало без лишћа, закорела њива је њива која је стврднула, побуђавели живот је персонификација учмалог живота итд.). Неки пак могу развити значење боје (зарђало лишће је оно које је бакарне боје) и димензије (напупиле дојке су оне које су набрекле, наједрале).

Када се придеви РС инаниматних ентитета у својим секундарним значењима односе на аниматне ентитете, најчешће развијају значење унутрашње особине (закорели присталица је онај који је фанатичан, закорели нежења је непоправљив у свом уверењу, окорели сељак је огрубели сељак, окорели ратник онај који је издржљив, итд.) и значење емотивних стања (запенушали људи су они који су се разбеснели), или пак својим значењем остају у матичној класи разнородних својстава (огрињали гавран је очерупан гавран, напупала девојка је једра девојка, оголели босански сељак је онај који је сиромашан, окоштала баба је она која је изражених костију од мршавости).

Када примарно описују аниматне ентитете, глаголи РС немају нарочито развијену полисемију. Последишно, евидентира се мали број примера придевске употребе РПР-а. Они се односе на следеће домене стварности:

- предмете и материје (олињала шубара, олињали капут, олињало рухо, олињала катедра, оћелавели плиш)
- друштвене групе/формације и грађевине и њихове делове (обудовела сремска архиепископија, обудовела, вршачка епархија, обудовели ходник)
- човека (олињали господин, сав олињао, покисао човек)
- природу (олињали пањ, олињала шума)
- активности (олињале фразе).

¹¹⁷ Подсећамо да смо у домен појава укључивали осећања, стања, особине и сл., њихова изворишта или манифестације, те друге апстрактне појаве (в. напомену 87 овог рада), по угледу на поделу у Драгићевић 2001: 221–231.

Када се придеви РС аниматних ентитета у својим секундарним значењима односе на инаниматне ентитете, најчешће остају у својој матичној семантичкој класи, значећи разнородна својства (олињала шубара је искрзана, олињала шума је она која је остала без лишћа, олињале фразе су без садржајне вредности, истрошене). Ретко се развијају секундарне реализације које се односе на исте, аниматне ентитете. Примери показују да тада својим значењем остају у матичној класи разнородних својстава (олињали господин је онај који је физички оронуо) или пак могу развити значење емотивних стања (покисао човек је снужден човек).

Када примарно описују оба типа ентитета, придевски употребљени облици РПР-а у секундарним реализацијама приписују се:

- биљкама (кисао шипак) и
- материјама (кисао крух)

остајући тим својим секундарним значењима у матичној семантичкој класи.

У семантичкој структури следећих попр. РПР-а забележена су значења насрам којих нема лексикографски регистрованих значења мотивних глагола РС:

- *напрскао* 2 фиг. 'који звучи нејасно, промукао, напукао (о гласу)' (напрсли глас)
- *здивљао* 2а 'осамљен, отуђен' (жена здивљала од туге) и 2б 'унезверен, плашљив (о очима)' (здивљале очи)
- *нагорео* 2 фиг. 'који има лоших особина, помало зао, рђав' (нагорели човек) и 3 фиг. 'који је тек започео сексуални живот' (нагорела удовица)
- *огорео* 2б фиг. 'поцрнео од животних патњи' (огорели од несреће)
- *накисао* 2а 'в. накисео (1)' (накисло вино)
- *закорео* 2а 'потпуно одан (нечему), упоран, фанатичан' (закорели присталица, закорели нежења) и 2б 'заснован на потпуној оданости нечему, упорности, фанатичности' (закореле намере)
- *окорео* 1в фиг. 'opak, суров' (окорела срца), 2б 'који је у највећој мери одан неком схватању, фанатичан' (окорели политичари) и 2в 'који се дубоко уврежио (о навикама)' (окореле предрасуде)
- *окоштао* в фиг. 'који је строго утврђен, који се тешко мења, крут, укалупљен' (окоштала мисао)
- *отупео* 1б 'који је изгубио оштрину, интензитет' (отупели фијук, отупели страх), 1в 'у коме се не виде осећања, реакције, безизражајан' (отупеле очи)¹¹⁸
- *оћелавео* фиг. 'похабан излизан, отрцан' (оћелавели плиш)
- *нукао* 2 'који подрхтава, дрхтав' (пукли глас)
- *препукао* 2 фиг. 'промукао' (препукли глас)
- *огорео* 2б фиг. 'поцрнео од животних патњи' (огорели од несреће), 2в 'уопште потамнео од топлоте' (огореле литице)¹¹⁹

¹¹⁸ Прво значење лексеме *отупео* 1а 'који не реагује на подражаје, туп' (душе отупеле, Бертолини, заморен и отупео) настало је према секундарном глаголском значењу 2а 'изгубити моћ реаговања на подражаје; постати неосетљив', али је ипак дефинисано описном дефиницијом.

- *загорео* 1а 'који има непријатан мирис и укус на загоретину' (загорели укус), б 'препечен, препржен' (загорео рошчић), 2а 'који има наслаге загоретине (1б), на којем се нахватала загоретина' (загореле шерпе), б 'оштећен ватром, делимично изгорео, поцрнео од ватре, нагорео' (загорела лула), 3в 'испуцан, храпав' (загореле усне), 4 'промукао, храпав (о гласу)' (загорели глас)¹²⁰.

Преглед придевских значења, „нових” у односу на постојећа глаголска, показује да су често фигуративно обележена и да су заснована на колективном вредносном мерилу потенцијалних сема из полазног садржаја придева (боје, тврдоће, оштрине и др.). Већину набројаних придевских значења сматрамо потенцијално могућим значењима полазног глагола будући да се могу „поглаголити”. Показаћемо то на неколико примера (промену глаголског времена и временски прилог понекад користимо као потврду могуће глаголске употребе):

- *напрскао* 2 фиг. 'који звучи нејасно, промукао, напукао (о гласу)' (напрсли глас) → *напрснути* 'изменити се поставши храпав, промукао (о гласу)': Глас ће му напрснути од певања.

- *задивљао* 2а 'осамљен, отуђен' (жена задивљала од туге) → *задивљати* 'осамити се, отуђити се': Та жена ће задивљати од толике туге.

- *задивљао* 2б 'унезверен, плашљив' (задивљале очи) → *задивљати* 'изгледати унезверено, уплашено': Очи јој задивљају сваки пут кад га види.

- *закорео* 2а 'потпуно одан (нечему), упоран, фанатичан' (закорели присталица) → 'постати потпуно одан нечему': Присталица ове странке је брзо загорео у страначкој идеологији.

- *отупео* 1б 'који је изгубио оштрину, интензитет' (отупели фијук, отупели страх) → *отупети* 'изгубити интензитет': Страх му је временом отупео.

- *отупео* 1в 'у коме се не виде осећања, реакције, безизражајан' (отупеле очи) → *отупети* 'постати безизражајан, празан': Очи му отупе од гледања у телефон.

Примери показују да су „нова” придевска значења најчешће настала метафоричким преносом на нов тип ентитета, што нас мотивише да претпоставимо да је оваква (фигуративна) употреба именичких појмова у споју с придевом (са попр. РПР-ом) подеснија за приписивање својстава него у споју с глаголом. Додељивање статуса осамостаљеног, придевског значења употребом описне дефиниције у речницима у оваквим случајевима сигнал је да према њему у грађи нема засведоченог еквивалентног глаголског значења.

С друге стране, нека од побројаних описно дефинисаних значења придева сматрамо новим, удаљеним од глагола. То су значења настала метонимијским трансформацијама у придеву, и као таква се не могу поглаголити. На пример, значење придева *загорео* 1а 'који има непријатан мирис и укус на загоретину': Неваљалостъ ракіе састоисе у лютомъ или огнѣномъ, и загореломъ вкусу (Бол. 2, 432), настало је метонимијском трансформацијом према значењу 1б 'препечен, препржен' (значење б требало је успоставити као основно): КОЛИ ЈЕ ЗАГОРЕО → КОЛИ ЕМИТУЈЕ МИРИС И УКУС ЗАГОРЕТИНЕ, и није га могуће поглаголити. Метонимијом су настала и следећа значења: *нагорео* 2 фиг. 'који има лоших особина, помало зао, рђав' (нагорели човек): КОЛИ ЈЕ НАГОРЕО → КОЛИ ИМА ЛОШЕ ОСОБИНЕ, и *закорео* 2б

¹¹⁹ Придевска значење лексеме *огорео* 1 'који је делимично изгорео, нагорео' (у огорелу јаму, с огорелим пањевима) и 2а 'поцрнео (од сунца)' (огорјелих лица) развила су се према глаголским значењима (редом): 1а 'делимично, местимично изгорети' и 1г 'поцрнети од сунца'.

¹²⁰ Придевско значење лексеме *загорео* 5 разг. 'мучен сексуалном жудњом' (младе, загореле жене) има свој глаголски еквивалент у значењу 4б разг. 'узбудити се, успалити се услед сексуалне потребе, жеље'.

'заснован на потпуној оданости нечему, упорности, фанатичности' (закореле намере): КОЛИ ЈЕ ЗАКОРЕО → КОЛИ СЕ ЗАСНИВА НА ОДАНОСТИ.

Навешћемо и један специфичан случај описног лексикографског бележења лексикализације облика попр. РПР-а. Придев *обезубео* у РСАНУ дефинисан је описно: 'који је изгубио зубе' (обезубели морнар), иако има исту семантику као глагол *обезубити* у основном значењу 'остати без зуба, изгубити зубе'. У систему дефиниција глагола *обезубити* као примарну реализацију налазимо медијално значење 'остати без зуба', док се као секундарно наводи активно фактитивно значење 'учинити да неко остане без зуба'. Примарно значење глагола *обезубити* одговарало би непостојећој глаголској лексеми **обезубети*. Дакле, описно дефинисано значење придева није глаголски нерегистровано. Међутим, његов облик другачији је у односу на облик глагола с таквим значењем – поприведљени РПР *обезубео* садржи у свом завршетку *-e-*. То је разлог његове описне дефиниције (што одговара члану 302 Упутстава за израду РСАНУ, према коме се придевска употреба РПР-а непостојећег инфинитива у РСАНУ дефинише описно; детаљно о поступцима лексикографске обраде у т. 6 овог рада). Описани случај у вези је с непостојањем регуларно твореног медијалног облика глагола на *-ети* за постојећи облик придевске лексеме на *-ео*. Исто важи и за следеће придевске одреднице ове групе: *зачађео*, *омаљавео*, *опегавео*, *засузео*, *отромео*, *побуђавео*, које се дефинишу на начин правих придева, дакле описно, и код придевске одреднице *заруњаавео*, која се дефинише граматички. Ово није специфичност само семантичке класе РС, већ је у вези с нормативно-морфолошким карактеристикама глагола на *-ети/-ити*, који припадају још неким семантичким класама.

Закључићемо да група глагола РС наговештава два типа осамостаљивања придевског РПР-а од глагола: семантичко и формално. Семантичко осамостаљивање огледа се кроз стечену резултативност у придевској употреби покрајинског облика РПР-а *кисао* од полазног несвршеног глагола *киснути*¹, те глагола *клицати*, уз задржавање постојећег семантичког садржаја. Поред тога, облик *кисао* показује и формално осамостаљивање будући да се у придевској употреби среће само у овом лику – као краћа форма РПР-а глагола *киснути*¹, док се његова дужа форма *киснуо* не употребљава придевски. Формално осамостаљивање региструје се и у придевској употреби облика РПР-а на завршетак *-ео*, за који не постоји регистрована одговарајућа глаголска лексема на завршетак *-ети*: *обезубео*, *зачађео* итд. Удаљавањем од семантике глаголске лексеме сматрамо и употребу РПР-а *устајао* у именичкој служби, у облику средњег рода једнине *устајало*: 4 (у именичкој служби, одр.) с 'устајалост': Отвори све ... спаваће собе да се проветре ... да не би јако мирисале на устајало (Чипл., РМС).¹²¹

Глаголи групе РС нагостили су улогу реализација видских ликова свршених глагола у поприведљавању РПР-а. Према почетносвршеним и завршносвршеним глаголским видским ликовима (такви су скоро сви у групи РС), региструју се попр. облици РПР-а. Када су потврде од таквих глагола изостале, објаснили смо их деловањем закона језичке економије. Видели смо да се у РК придевски РПР према тренутносвршеном глаголу *пући* не јавља, док се такви облици срећу у ЕК.

4.1.1.1.2. Гл. комплекса разнородних својстава (КРС) – поприведљени облици РПР-а глагола КРС

Глаголи КРС чији се облици РПР-а поприведљују. У групи КРС налазе се глаголи којима се означава истовремена измена већег броја постојећих, суштинских својстава

¹²¹ У именичкој служби могли би се наћи и други облици РПР-а ове групе чија је интегрална или имплицитна сема мириса, нпр.: Мирише на избехарало/побуђало/загорело/огорело и сл.

ентитета. На пример, када кажемо да трава *вене*, подразумевамо да она у том процесу губи свежину, мења боју, величину, чврстоћу, функционалност и сл., дакле, приписујући се ентитету, глагол *венути* донекле мења његов идентитет. Истовремена измена неколико својстава ентитета коме се приписује глагол *венути* исказана је речничком дефиницијом његовог основног значења 'губити свежину, боју, сушити се, спарушивати се (о биљци и њеним деловима)'. Такође, када, на пример, кажемо да је вода *изветрила*, јасно је да је испарила, односно да је потпуно променила обележја која је чине водом, због чега постаје квалитативно друга материја, пара. Такав начин промене својстава назначен је у дефиницији глагола *изветрити*: 'прећи у гасовито стање'. За разлику од глагола ове групе, претходно описаним глаголима РС имплицира се измена једног обележја ентитета (глагол *олистати* 'пустити, развити лишће' денотира добијање једног обележја – лишћа, и не обухвата обавезно измену и неког другог обележја ентитета).

Глаголи КРС односе се најчешће на инаниматне ентитете. На примерима глагола *венути* и *изветрити* видели смо да они изражавају делимичну или потпуну измену у идентитету ентитета којима се приписују. У односу на обухватност такве измене, глаголе КРС приказаћемо у две табеле, као КРС1 и КРС2, премда ћемо њихове придевски употребљене облике РПР-а посматрати збирно.

Табела 2.2.1.1: Глаголи КРС1 чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>ваљати; венути, завенути, навенути, повенути, свенути, увенути; извечати, извештати, обвештати, овештати, повештати, повешчати; вретти, завретти, узавретти; гњити, изагњити, нагњити, угњити, изгњилети¹²²; дозорети; зрети, дозрети, назрети², презрети; изанђати; кључати, *раскључати¹²³; закржљавети, окриљавити; прхнути, испрхнути; одрасти; орусити²; осахнути, усахнути; истајати; застарати, застарети; дотрајати; иструлети, натрулети, отрулети, раструлити се; трунути, иструнути, натрунути, отрунути; офечати; учманути, учмасти и учмати</i>
аниматни субјекат	<i>одрасти</i>
и инаниматни и аниматни субјекат	<i>закржљавети</i>

Глаголи КРС1 означавају делимичну промену ентитетске целокупности кроз измену одређених физичких и функционалних својстава субјеката, најчешће биљака или њихових делова, нпр. *дозрети* (Репа је дозрела за вађење), или предмета, нпр. *застарети* (Писали су језиком који још није био застарео), односно аниматних субјеката: *одрасти* (Ми смо на

¹²² У РК не региструје се придевска употреба РПР-а од несвршеног глагола *гњилети* и већине његових префиксала, за разлику од глагола (-)гњити, његовог семантичког еквивалента. Претпостављамо да је то зато што је глагол *гњити* старијег постања. Према Скок 1971: 579, глагол *гњити* је „sveslav. i praslav. *gni- ... sinonimi: trunuti, truhliti”, док се за глагол *гњилети* на истом месту бележи: „Denominal na -iti, -eti: gnjiliti (18. v., Vuk)”.

¹²³ У речницима нема глаголске одреднице *раскључати*, док се облик *раскључао* бележи као придевска одредница.

пасуљу одрасли), те оба типа ентитета: *закржљати* (Младо дрво ће закржљати; Прасад која не добијају довољну количину беланчевинасте хране закржљају).

Табела 2.2.1.2: Глаголи КРС2 чији се облици РПР-а попридевљују

глаголи	
инаниматни субјекат	<i>изветрити; изводнети; исхлупити; *закопнети¹²⁴, ископнети, окопнети</i>

Глаголи КРС2 денотирају потпуну идентитетску промену субјекта коме се приписују у виду његовог преласка из једне материје у другу, нпр. *окопнети* (То су дани кад сунце почиње да јача, кад снег окопни).¹²⁵

Опште значење глагола КРС је 'поста(ја)ти другачије структуре, састава, грађе, форме, општег изгледа и сл. у односу на уобичајену структуру, састав, грађу итд.'. ¹²⁶ Једини глагол у овој групи са другачијом семантичком парафразом је глагол *ваљати*: 'бити каквих особина'. Он је припао глаголима КРС на основу више семантичких компонената обухваћених основном гл. реализацијом 'бити од вредности, добар, погодних особина; бити добар за употребу, корисно служити' (Хљоб са шупљикама, а сир без шупљика ваља (НПосл Вук)).

На основу семантичке сличности међу овим глаголима, може се формирати неколико синонимских група: у једној би могли бити устројени глагол *венути*, његови префиксали, те глаголи *осахнути* и *истајати*; у другој глаголи *гњити*, *трунути* и *прхнути* са својим префиксалима, те префиксирани глаголи *изгњилети*, *иструлети*, *натрулети*, *отрулети*; у трећој глагол *зрети* са својим префиксалима и глаголи *дозорети* и *орусити*²; у четвртој глаголи *дотрајати*, *извечати*, *извештати*, *обвештати*, *овештати*, *офечати*, *повештати*, *повешчати* и *изанђати*, у петој глаголи *изветрити* и *исхлупити*; у шестој глаголи *изводнети*, *ископнети* и *окопнети*.

Неколико глагола припада покрајинској лексици: *обвештати*, *повешчати*, *дозорети*, *окриљавити*, *прхнути*, *испрхнути*, *орусити*², *застарати* и *офечати*, док су као застарели обележени *повештати* и *повешчати*, а као нераспрострањен *истајати*.

Полисемија глагола КРС није посебно развијена. Развијенију семантику имају глаголи *венути* и *зрети*¹, док су остали глаголи ове групе или једнозначни или имају скромнију семантичку дисперзију. Већина глагола КРС има значење непожељне конотације, углавном значе губљење свежине, виталности и сл.

Попридевљени облици РПР-а глагола КРС

¹²⁴ Према придевском облику РПР-а *закопнео* у РСАНУ нема успостављене глаголске одреднице **закопнети*.

¹²⁵ Глаголи ове скупине могли би припасти и групи глагола (не)постојања на основу тога што на изваначан начин реферишу о нестајању материје. Ипак, определили смо се за сврставање у групу КРС будући да у њиховој семантичкој дисперзији доминирају секундарна значења слабијих физичких или психофизичких својстава, за разлику од глагола с примарним значењем постојања, који обично и секундарно развијају значење постојања, истог или другачијег типа (уп. Лазич Коњик 2010: 46).

¹²⁶ У ТСРГ глаголе КРС налазимо у групама *Глаголы становления качества* (ТСРГ: 482–494) и *Глаголы проявления признака* (495–516).

Табела 2.2.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола КРС

	придеви
инаниматни субјекат	<i>ваљао</i> (–); <i>вео</i> ² (вехли листак), <i>завенуо</i> (–), <i>навео</i> (навехли цвет) ¹²⁷ , <i>повео</i> (повело лишће), <i>свенуо</i> = <i>свео</i> (–), <i>увенуо</i> = <i>увео</i> (увенули цвет, увели босиљак); <i>изветрео</i> (изветрели лекови); <i>извечао</i> (извечали простирач), <i>извештао</i> (извештала сукња), <i>обвештао</i> (обвештао кафтан), <i>овештао</i> (овештало одело), <i>повештао</i> (повештало одело), <i>повешчао</i> (повешчала капа), <i>офечао</i> (офечала капа); <i>врео</i> (–), <i>заврео</i> (заврело уље), <i>узаврео</i> (–) ¹²⁸ ; <i>изводнео</i> (–); <i>изгњилео</i> (изгњилеле траве), <i>гњило</i> (гњила крушка), <i>изагњило</i> (изагњило лишће), <i>нагњило</i> (нагњиле крушке), <i>угњило</i> (–); <i>дозорео</i> (дозорело класје); <i>зрео</i> (зрела воћка), <i>дозрео</i> (дозрели помидор), <i>назрео</i> (назрела шљива), <i>презрео</i> (презреле крушке); <i>изанђао</i> (изанђало одело); <i>кључао</i> (кључала вода), <i>раскључао</i> (раскључали кроп); <i>закопнео</i> (–), <i>ископнео</i> (–), <i>окопнео</i> (окопнели снег); <i>закржљавео</i> (закржљавело дрвеће), <i>окршљавео</i> (–); <i>прхао</i> (–), <i>испрхао</i> (испрхло грање); <i>орусио</i> (орусила лубеница); <i>осахнуо</i> (осахнуле траве), <i>усахнуо</i> (–) ¹²⁹ ; <i>истајао</i> (истајали зрак); <i>застарао</i> (–), <i>застарео</i> (застареле методе), <i>дотрајао</i> (дотрајале зграде); <i>труо</i> (трули долап), <i>иструлео</i> (иструлело лишће), <i>иструо</i> (иструла слама), <i>натрулео</i> (натрулело дрво), <i>натруо</i> (натруло дрво), <i>отрулео</i> (отрулело лишће), <i>отруо</i> (отрула грана), <i>раструлео</i> (раструлела плућа); <i>исхлапео</i> (исхлапели зној); <i>учмао</i> (–)
аниматни субјекат	<i>одрастао</i> (одрасла девојка)
и инаниматни и аниматни субјекат	<i>закржљао</i> (закржљали усеви, закржљали човек)

Попут полазних глаголских лексема, и од њих настале придевске лексеме најчешће означавају непожељну промену у физичком изгледу ентитета. На основу илустрација придевске употребе РПР-а у речничким чланцима, јасно је да већина придевских јединица пресликава основни садржај глагола КРС и његову валенцу, тј. тип субјекта, с тим да постоји мањи број попр. РПР-а за које се у речницима не бележе такве потврде, односно још мањи број који се у основном значењу удаљио од полазног глагола када је он несвршеног вида.

Облици РПР-а према **основном** значењу глагола КРС који су у речничком корпусу остали без потврда у придевској употреби су: *завенуо*, *свенуо*, *узаврео*, *изводнео*, *угњило*, *закопнео*, *ископнео*, *окршљавео*, *застарао*, *учмао*. Будући да су њихови полазни глаголи медијални непрелазни глаголи почетносвршеног или завршносвршеног видског лика, придевску употребу РПР-а сматрамо могућом (нпр. Не једем изводнели парадајз, Залиј то учмало цвеће и сл.). Разлоге изостанка наведених облика тумачимо на начин објашњен у

¹²⁷ У речничким чланцима *вео*² и *навео* засведочене су само нестандардне варијанте придевског РПР-а *вехао* и *навехао*.

¹²⁸ Придевска употреба РПР-а *узаврео*, заснована на секундарном значењу, забележена је под глаголском одредницом *узаврети*.

¹²⁹ Придевска употреба РПР-а *усахао* према секундарном глаголском значењу региструје се под глаголском одредницом *усахнути*.

претходној тачки, код глагола РС. За облике *свенуо* и *узаврео* потврде придевске употребе нашли смо у ЕК: *izbledeli kao pregršt svenulog lišća* (Dž. R. Tolkin, *Gospodar prstenova*); *Psovke su odjekivale uzavreloom vodom* (D. Nedeljković, *Ponedeljak*).

Осврнућемо се на основна значења придевских лексема *труо*, *врео*, *кључао*, *вео*², *гњио*, *зрео*, *ваљао* и *прхао*, које по облику одговарају радном глаголском придеву несвршених глагола КРС *трунути*, *врети*, *кључати*, *венути*, *гњити*, *зрети*¹, *ваљати* и *прхнути*². Првенствени циљ је да региструјемо и опишемо унутрашњу промену значења у придевској јединици у односу на полазни глагол, са позиције синхроније. У тачки 3.1.3.2 (уп. и т. 2.1), ослањајући се на дијахроне процесе, видели смо да су се придевске јединице *труо*, *врео*, *гњио* и *зрео* одделиле од својих обличких глаголских еквивалената у прасловенској језичкој епохи. Они се као прасловенски придеви бележе и у Скок 1971–1974.

Одредница *труо* у основној реализацији у РМС дефинисан је на начин правих придева: 'који се квари, распада, у коме има много трулежи' и илустрован је следећим потврдама употребе: *Ја знам један долап: црн, гломазан, труо* (Рак. Мил. 1, РМС). Ако је која врећа брашна *трула*, ти је уклони! (Фелдман М. 1, РМС). Претрага грађе за РК, те претрага ЕК, показала је да се облик *труо* среће искључиво у придевској употреби, дакле не и у глаголској, што оправдава његову речничку дефиницију и статус правог придева данас, будући да се не може употребљавати с процесуалним значењем већ само с резултативним. Процесуално значење остварује једино облик *трунуо*, дужа форма РПР-а полазног глагола *трунути*. Синхроно посматрано, значење придева *труо* еквивалентно је основној семантици глагола *трунути* 'постајати труо, кварити се због органског распадања, гњи(ле)ти'¹³⁰. Заправо, обе дефиниције, као и употребна вредност краће и дуже форме РПР-а, наводе на посматрање глагола *трунути* као глагола мотивисаног придевом *труо*¹³¹. То што придевски облик *труо* данас нема свој обличко-семантички глаголски парњак видимо као потврду изнете претпоставке о облику *труо* као о правом придеву, насталом од резултативног партиципа у раном прасловенском периоду.

Примарно значење придевске јединице *врео* 'који има висок степен топлоте, који може опећи' у РСАНУ илустровано је следећим примерима: *Поп лати за машице, па се опржи и стане ружити Циганина: Зашто некажеш да су машице вреле?* (НПр, Даница 1869, 32). У старо доба Свети Петар је имао много *врелије* вериге но сада (НПр Чајк., 383). *Симицу ... као да неко посу врелом водом* (Глиш. 1, 68). *Пусти да капље ... кап по кап у врелу маст* (Поп. К. 1, 421). Ако бисмо тај облик посматрали као попр. РПР од глагола *врети*, који има значење 'бити узбуркан, комешати се услед унутрашње паре, створене високом температуром, кључати', значење придевски употребљеног РПР-а *врео* у односу на глагол *врети* на плану синхроније тумачили бисмо као ново, тј. као резултат метонимијског процеса по обрасцу:

УЗРОК (услед високе температуре) ПРОЦЕСА (комешати се) (у осн. гл. значењу)
→ ПОСЛЕДИЦА ТОГ ПРОЦЕСА (који има висок степен топлоте, који може опећи)
(у осн. прид. значењу).

¹³⁰ Према РМС и РСЈ, глагол *трунути* семантички је једнак глаголу *трулити*, који се дефинише као непрелазни медијални глагол и коме се у речницима даје првенство у односу на облик *трулети* (уз који стоји 'в. трулити'). Да суфикс *-ити* преовладава, нарочито у савременом језику, показано је у истраживању Спасојевић М. 2013б (161–163).

¹³¹ Увидом у етимологију (Скок 1971: 515), међутим, оба облика повезују се с именицом *трух*. У објашњењу етимологије глагола *трулити*, полази се од именице *трух*, за коју се наводи да се среће само у пословици: „*lijep kao tru(h) u po noći*”. Облик *труо* тумачи се као свесловенски прасловенски придев на -л: „*trûhao, f truhla ... = trüo, trüla*”, који се среће у XV веку („*Vuk, Kosmet, 15. v.*”), а за глагол *трулити* даје се објашњење: „*Denominal inhoativ na -iti trû(h)liti, -im (Vuk, Kosmet)*”. Од истог корена је и глагол *трунути* („*truhao, truhnuti < steslav. trçh-*”).

Овако настало значење у придевској структури не може се поглаголити. То нам потврђује и чињеница да се облик *врео* не среће у глаголској употреби у основном гл. значењу, тј. увек се јавља у придевској употреби, што је такође потврда о њему као прасловенској придевској категорији.

Глаголи *врети* и *кључати* су синоними у основном значењу. Оба значе комешање некакве течности услед њеног загревања, и оба су несвршеног вида:

врети 'бити узбуркан, комешати се услед унутрашње паре, створене високом температуром, кључати': Сваки дан имадете ... мотрити, како се меша вода кад врије (Виенац 1871, 367);

кључати 'избацивати кључеве (о течности или житкој маси) и испаравати се услед високе температуре којој је изложен суд (с том течношћу или житком масом)': У једном великом казану кључа вода (НПр Вук, 112).

Међутим, у придевској употреби семантика њихових РПР-а наведених глагола другачије се развила. Пренећемо њихово основно придевско значење:

врео 1а 'који има висок степен топлоте, који може опећи': Зашто некажеш да су машице вреле? (НПр, Даница 1869, 32);

кључао 1 'загрејан до кључања; врео, одвећ врућ: ~ вода': Кључали цеђ уништи све клице (Пел. 1, 144). Бацају [их] у кључалу цибру (Скерл. 16, 52).

За разлику од придева *врео*, у чијој основној семантици нема гл. семе комешања (покрета), већ само семе врелине, у придевској употреби РПР-а *кључао* сема комешања остаје доминантна (на њој се заснива и секундарно значење 2 фиг. 'страстан, узбуркан, узаврео'), док је врелина тек пратећа сема: кључала цеђ јесте 'загрејана до кључања; врућа', како је у основном значењу дато, али је значајно то што она није само врела – она је врела у процесу кључања. Због тога би можда било прецизније дефинисати основно значења придева *кључао* 'загрејан у кључању; врућ'. Дакле, не уништава клице врела цеђ, него управо она која кључа, када је врелина најјача. Ако прихватимо овакво тумачење, онда се може закључити да је основно придевско значење придева *кључао* једнако основном значењу глагола *кључати*. Заправо, може се рећи да пример попут: Кључали цеђ уништи све клице, значи: Цеђ која је у кључању/док кључа уништи све клице.

Дакле, придевски употребљени облици *врео* и *кључао* у литератури се наводе у пару као примери правих придева због једнаке основне семантике њихових видски једнаких (несвршених) глагола, али се они разликују у семантичкој реализацији својих попр. РПР-а: у основном значењу придев *врео* има удаљеније резултативно значење и данас се не може наћи у глаголској употреби с таквим значењем, док за придевски облик *кључао*, који је такође пример одвајања од глагола стеченом резултативношћу у придевској функцији, није тешко наћи глаголску употребу РПР-а у основном значењу, нпр.: Pariz je ličio na ekspres Ionac u kojem je sve ključalo (*Politikin kulturni dodatak*, ЕК), Voda je ključala u bojlerima (ЕК), Voda je ključala pod mehurom, kipela i vřila (S. Hoking, *Kratka povest vremena*, ЕК), Jedino što je voda u karbitskoj lampi bez prestanka ključala (B. Čosić, *Dva carstva*, ЕК), Voda za kafu je ključala (P. Najsmić, *Male ženomrzačke priče*, ЕК), kamin, gde je voda u lončiću burno ključala (Dž. Orvel, 1984, ЕК), dok je supa na kaminu ključala (G. G. Markes, *Sto godina samoće*, ЕК) итд.

Речено сугерише да је придевска употреба РПР-а *кључао* млађа од придевске употребе облика *врео*, тј. да придев *кључао*, за разлику од придева *врео*, није пореклом прасловенски придев (прва потврда глагола *кључати* је из XVII века, в. Скок 1972, под кључати).

Придев *вео*² обележен је квалификатором заст.(арело) и дефинисан релативном реченицом 'који је изгубио свежину, снагу; увео, спарушен' (вехло лице, вели цветак). Овај придев показује потпуну семантичку једнакост с прва два значења глагола *венути*: 'губити свежину, боју, сјај, сушити се, спарушивати се (о биљци и њеним деловима)' и 'губити снагу,

слабити (о човеку)'. Дакле, у придеву *вео*, осим промене у поретку значења у односу на глагол, ново у семантици попр. РПР-а јесте једино компонента резултативности: вели цветак је онај који је увенуо, а не који сада вене. Морфолошки гледано, облик *вео* је краћи, несистемски облик глагола *венути*, творен према I Стевановићевој глаголској врсти, док сам мотивни глагол припада III Стевановићевој глаголској врсти, и има и дужи, системски облик РПР-а *венуо*. Будући да за дужи облик *венуо* у РК нема потврда придевске употребе (већ само глаголске), чини се да се краћи облик *вео* специјализовао за придевску употребу. Примери јављања краће форме *вео* у глаголској употреби, поред чешће дуже форме *венуо*, врло су ретки и одлика су песничког стила: Залуду [му се] осамнаест година надала, за њим вехла и уздисала (Љуб. 2, 72). Еј, та веруј веру мени! | Зар се нисам доста клео? | Мој пупољче прерумени, | зар ти нисам доста вео? (Кост. Л. 6, 121). Будући да се облик *вео* ипак среће у глаголској употреби, претпостављамо да овај придевски облик није пореклом прасловенски придев.

Основно значење облика *гњио* 'који је омекшао услед ферментације или презревања (о воћу)' (гњила крушка) еквивалентно је основном глаголском значењу несвршеног глагола *гњити*, који се у РСАНУ упућује на глагол *гњилети* 'омекшавати услед ферментације или презревања (о воћу)'. Дакле, придевска употреба облика *гњио* од глаголске употребе разликује се у компоненти резултативности, коју опет можемо сматрати аргументом његовог придевског статуса из прасловенске епохе (уп. Скок 1971, под гњити). Слично као са облицима *труо* и *врео*, облик РПР-а *гњио* се не употребљава глаголски већ редовно придевски (ово смо потврдили претрагом РК и ЕК, где нисмо нашли ниједан пример такве употребе).

Основно значење облика *зрео* 'који је доспео у стање погодности за јело, сејање или другу корисну употребу (о воћу и др. биљним плодовима)' (зрела воћка) еквивалентно је основном глаголском значењу несвршеног глагола *зрети* 'доспевати у стање погодности за јело или сејање, сазревати (о воћу и др. биљним плодовима)'. Као и код претходно описаних придевских форми, и облик *зрео* се разликује према компоненти резултативности коју нема полазни глагол, тј. реч је о прасловенском придеву (Скок 1973, под зрети). На то упућује и његова искључиво придевска употреба. Истина, наишли смо на једну потврду фигуративне употребе глаголског облика *зрео*, али у нестандардном облику, са завршетком *-ио*: *negde duboko u njemu zrilo je saznanje* (S. Basara, Fama o biciklistima, ЕК).

Дакле, у време када је резултативни партицип прошли губио резултативност, облици *труо*, *врео*, *гњио* и *зрео* наставили су да егзистирају као резултативни, прави придеви. Њихова значења и значења несвршених глагола *трунути*, *врети*, *гњити* и *зрети*¹ посматрали смо са синхронијског становишта и закључили да се облици РПР-а ових глагола данас не употребљавају глаголски (не творе перфекат и друге сложене глаголске облике), што их додатно потврђује као праве придеве. Додаћемо и запажање да су глаголи *трунути*, *гњити* и *врети* проширили своју основну семантику компонентом узрочног значења (због распадања односно услед високе температуре).

Иако је придевски употребљен облик *ваљао* такође облик РПР-а несвршеног глагола *ваљати*, посматрамо га посебно будући да се код Скока не помиње као прасловенски облик (Скок 1973, под ваљати (се)¹). Придевски облик *ваљао* Белић сматра правим придевом, док Маретић у том смислу наводи само лексему *неваљао*. Примери придевске употребе облика *ваљао* показују семантичко одељивање од несвршеног полазног глагола, будући да значи трајну особину ентитета којима се приписује: 'који је добар, од вредности, погодан' (ваљали пријатељ, ваљала жена, ваљала истина). Временска маркираност ове лексеме, означена квалификатором заст. у РСАНУ, потврђује и непостојање потврда њене придевске употребе у ЕК.

У својим **секундарним** значењима придевске јединице групе КРС односе се на све домене стварности. Уз придеве од глагола РС, ова група илустрована је највећим бројем примера.

Када се у примарним реализацијама односе на инаниматне ентитете, придевски облици РПР-а у секундарним значењима описују редом:

- предмете и материје (зрела павлака за бучкање, зрело вино, зрело ђубре, зреле форме, зрео слој, дозрео мед, дозрело месо, гњили рукав, гњило рубље, гњила тамница, гњило земљиште, гњила иловача, нагњιο ђепенак, нагњили опанак, нагњили стубови, нагњило дрво брода, нагњιο под, нагњила вода, нагњила креда, нагњιο глиб, нагњιο мирис паљевина, натрули задах, изагњιο под, изагњиле греде, раскључали кроп, отрулеле столице, отрулели шиндри, отрулели ђерам, отруо леш, отруле стублине, отрула ограда, отрули стрв, труо задах, изводнело вино, изводнела ракија, изветрели лекови)
- човека (ваљали пријатељ, ваљала жена, ваљала девојка, завенули човек, повела Јања, зрео човек, зрела девојка, зрео грађанин за ропство, зрео чиновник за пензију, дозрели избирач, дозрела жена, презрела девојка, презрело дете, гњили тамбураши, гњили човек, нагњили ми помодари, нагњила жена, труо човек, трула жена, изводнели човек, изветрео човек, изветрели чиновник, исхлупели старчић, исхлупели властелин, закопнели човек, ископнели човек)
- активности (повело спомење, зрело суђење, зрела наука, зрело размишљање, зрело гледање, зрели појмови, дозрели успех, дозрели порођај, назрели развитак, гњило лучење, гњило тровање, гњιο споразум, гњиле појаве, гњила лаж, трула власт, трула критика, трула појава, натрула политика, натруло стање, изводнело пријатељство, учмало интересовање)
- делове тела (повело лице, зрела глава, зреле дојке, дозреле мишке, гњили зуби, гњиле кости, нагњили зуби, труо прст, изводнеле очи, изводнела крв, окопнела јагодица, ископнела лица, вехло лице, кључала крв, усахло лице)
- друштвене групе, грађевине, насељене области (зрела публика, дозрели људи, гњило царство, гњили свет, изагњила Босна, натрулело друштво, натрулела Европа, натруло друштво, окопнели Калемегдан)
- појаве (зрела лепота, дозрели ум, натруло стање, изводнели мозак, изводнела памет, исхлупеле радости, вехла душа, ваљале истине, учмале грађанске врлине)
- биљке и њихове делове (навехли цвет, повели букет, повела трава, повела коприва, зрело дрво, гњило дрво, гњило лишће, изагњило лишће, изгњилела трава)
- атмосферу (зреле године, зрело доба, зрела јесен, зрело пролеће, нагњιο ветар, нагњили дани)
- природу (зрела шума, гњила речица, гњила бара)
- животиње (зрели пилићи за клање, гњила риба, натрулела сардина).

Односећи се на инаниматне ентитете, облици попр. РПР-а секундарно значење заснивају на једној од сема из збира семских компонената основног значења, премештајући се најчешће у групу разнородних својстава, физичких или апстрактних. Мањи број остварује значење краја постојања (повело спомење и изводнело пријатељство су они који су престали да постоје, ишчезли) или емитовања материје (гњила тамница је она која заударна на трулеж).

Односећи се на аниматне ентитете, у својим секундарним значењима обично развијају значење унутрашње особине (зрео човек, дозрели људи, гњили тамбураши, натрулело друштво, изветрели човек, исхлапели старчић) односно психофизичког стања (гњила баба и нагњила жена су оне које су начете болешћу, немоћне итд.).

Придев *одрастао*, једини који примарно описује аниматне ентитете, секундарно прелази у групу са значењем димензије (Мијат, одрастао и наочит Црногорац).

У односу на семантичке реализације полазних глагола, „нова” значења региструју се у структурама следећих придева:

- *изветрео* 2 'оронуо, исхлапео, сенилан' (изветрели стари човек)¹³²
- *овештао* 2 'који не излази из употребе, обичаја, моде, укоревен, непролазан' (овештала истина, оवेशтало правило, оवेशтала веровања)¹³³
- *извештао* 2 'оронуо, слаб' (извештала рука)
- *застарео* 2 'који је зашао у године, остарео' (застареле младожење) и 3 'који није свеж, устајао, бајат' (застарело тесто)
- *исхлапео* 2 'својствен ономе који је исхлапио, посенилио, старачки' (исхлапеле радости)
- *прхао* 1 'прхак (1)' (прхла земља), 'ломљив, ломан, слабашан' (прхли мрав).

По нашем схватању, које смо изнели у претходној тачки, наведена придевски дефинисана значења која немају регистроване семантичке еквиваленте у полисемантичкој структури полазних глагола могуће је поглаголити, што значи да се придевски употребљени облици РПР-а с наведеним значењима нису семантички одвојили од глагола.

Када је реч о описно дефинисаним секундарним значењима облика *труо*, *вео*², *врео*, *гњио* и *зрео*, већином се за њих не региструју глаголски семантички еквиваленти. Међутим, чак и тамо где постоји семантичко поклапање (нпр. основно значење глагола *гњити*, *кључати* и придева *гњио*, *кључао*, или у пару *ваљати* : *ваљао*), одсуство резултативности у глаголима несвршеног вида оправдава описно дефинисање придевских реализација. У лексикографској обради придевских лексема *иструо*, *натруо*, *отруо*, *заврео*, *завенуо*, *увенуо*, *свенуо*, *нагњио*, *угњио*, *дозрео*, *назрео* и *презрео* дате су описне дефиниције према полазним глаголима исте семантике *иструнути*, *натрунути*, *отрунути*, *заврети*, *завенути*, *увенути*, *свенути*, *нагњити*, *угњити*, *дозрети*, *назрети* и *презрети*. Употребу описне дефиниције у овим случајевима тумачимо аналошким поступком дефинисања према придевима *труо*, *врео*, *зрео* и др.

Закључујемо да се радни глаголски придеви у придевској употреби групе КРС у основном значењу употребљавају најчешће уз конкретне инаниматне ентитете. Начелно посматрано, у „новим” реализацијама они описују апстрактне инаниматне ентитете (као што су: истина, правило, веровања, радости) или пак развијају апстрактна значења уз аниматне ентитете (изветрели човек). То што у речничком корпусу нема регистрованих таквих глаголских реализација не значи да у глаголима нема истих сема потенцијалних за развој оваквих семантичких садржаја. Због тога би их, сматрамо, требало другачије лексикографски

¹³² Придевски чланак *изветрео* под тачком 2 региструје наведено значење као ново. Оно нема своје глаголско полазиште у глаголу *изветрети*, али има регистрован пандан у глаголу с фактитивним завршетком - *ити* *изветрити* 1в фиг. 'постати сенилан, исхлапети': Том приликом [сам] видео да је већ био изветрио (Поп. Ср. 1, 203).

¹³³ Остала значења облика *овештао* такође су описно дефинисана, међутим, будући да имају своје глаголске еквиваленте у структури глагола *овештати*, нисмо их наводили.

бележити. Значајна особина ове групе је присуство правих придева који су својом структуром у целости семантички удаљени од (полазних) несвршених медијалних глагола, а истовремено и формално специјализовани само за придевску употребу. Сви они развили су нова значења, и конкретна и апстрактна, која су лексички компатибилна са различитим типовима субјеката.

4.1.1.1.3. Гл. димензије (Д) – попридевљени облици РПР-а глагола Д

Глаголи Д чији се облици РПР-а попридевљују. Глаголи димензије из наше грађе су глаголи квантитативне промене својства инаниматних и/или аниматних ентитета. Они могу означавати промену једне димензије ентитета (висине, дужине или ширине), попут глагола *нарасти* 'постати виши, већи растом', *окраћати* 'постати кратак, краћи', *отешњати* 'постати тесан, недовољно простран', затим промену више димензија ентитета истовремено (тј. величине или обима), на пример глагол *набрекнути* 'увећати се, нарасти, раширити се од упијене течности (обично о дрвеним предметима); набубрити', као и промену телесне тежине, на пример глагол *измршати* 'постати јако мршав, веома смршати, ослабити'. Опште значење ових глагола је дакле 'поста(ја)ти виши, већи, дубљи и сл. односно краћи, мањи тањи итд.'. ¹³⁴

Табела 2.3.1: Глаголи Д чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>забрећи=забрекнути, набрекнути=набрећи, набречати; набујати, избујати, подбунути, набухнути; задебљати; надригнути¹; надоћи; *ражђикљати¹³⁵; наједрати, наједрити, разједрати; оклапати²; окраћати; оштакнути; опространити се; запупавети; прерастати; оређати; отанчати, отањати, отањчати; натећи, затећи²; отешњати</i>
аниматни субјекат	<i>подадути; одебљати; измршавети, омршавети, измршати, омршати; дорастати, нарасти; осувоплећати</i>
и инаниматни и аниматни субјекат	<i>задригнути (задрићи); ижђикати, ижцигљати, ижцикљати; једрати; окрупнети, окрупњати; надрасти; отежати, отешчати; иштркљати</i>

Поред стандардних општеупотребних глагола Д, у корпусу се налазе и следећи покрајинизми: *набречати, надригнути¹, оклапати², оређати, осувоплећати, отешчати, оштакнути*.

Премда постоје и глаголи с пожељним или неутралним основним значењем (*једрати, наједрати, дорастати, нарасти*), глаголи ове групе првенствено означавају непожељна

¹³⁴ Руски еквивалент групи глагола са значењем димензија у ТСРГ била би група *Глаголы изменения количественного признака* (510–516).

¹³⁵ Овај глагол није забележен у РМС. Забележен је само придев *ражђикљао*.

својства ентитета која се добијају увећањем вредности неке димензије ентитета (*набујати*: Мали притоци Дрине набујали су и однијели дрвени мост) или њеним смањењем (нпр. *измршавети*: Сав се усуквао, измршавео сасвим).

Глаголе Д могуће је устројити у неколико синонимских редова на основу примарних глаголских реализација. На пример, опште значење 'постати виши, већи растом' заједничко је за глаголе: *надоћи*, *набујати*, *набрекнути*, *ижџикљати*, *ижђикати*, *ижџикљати*, *иштркљати* и за глагол *нарасти*, који заузима место доминанте и преко кога се могу дефинисати набројани чланови овог синонимског реда. Такође, неке глаголске лексеме са значењем промене димензије ступају и у однос антонимије, на пример *одебљати* и *омршавити*, *опространити се* и *отеињаати* и др. У наведене односе, дакако, ступају и придевске лексеме настале попридевљавањем РПР-а ових глагола.

Разгранатију полисемију имају стандардни глаголи општег лексичког фонда, док су глаголи нижег нормативног статуса махом једнозначни: уп. нпр. *набрекнути*, са 16 значења, и *набречати*, који има два значења, *надоћи*, са 15 значења, и *надригнути*, са једним значењем. Управо два поменута глагола – *набрекнути* и *надоћи* припадају групи изузетно полисемантичних лексема. У систему значења вишезначних глагола димензије, секундарне реализације су углавном медијалне, премда има и глагола са активним секундарним значењима.

Поприведљени облици РПР-а глагола Д

Табела 2.3.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола Д

	придеви
инаниматни субјекат	<i>забрекао</i> (забрекли прозори), <i>набрекао</i> (набрекли улар), <i>набречао</i> (набречали поток); <i>набујао</i> (набујала река), <i>избујао</i> (избујала трава), <i>подбуо</i> и <i>подбухао</i> (подбухло лице), <i>набухао</i> (набухло лице); <i>задебљао</i> (задебљали дувар); <i>ражђикљао</i> (ражђикљало биље); <i>надригао</i> (надригла речина); <i>надошао</i> (надошла вода); <i>наједрао</i> (наједрале груди), <i>наједрио</i> (<i>наједрео</i>) (наједреле груди) ¹³⁶ , <i>разједрао</i> (–); <i>оклапао</i> (оклапали зуби); <i>окраћао</i> (окраћали рукави); <i>оштакао</i> (–); <i>опространео</i> (опространела раса); <i>запунавео</i> (запунавели трбушчић) ¹³⁷ ; <i>прерастао</i> (прерасла живица); <i>орећао</i> (орећале погибије); <i>отанчао</i> (отанчала кожа), <i>отањао</i> (–), <i>отањчао</i> (отањчале усне); <i>затекао</i> ² (затекла колена), <i>натекао</i> (натекло лице); <i>отеињао</i> (отеињала униформа)
аниматни субјекат	<i>подадуо</i> (подадули полицајац); <i>одебљао</i> (одебљали човек); <i>измршавио</i> (<i>измршавео</i>) (измршавио човек), <i>омршавели</i> (омршавели човек), <i>измршао</i> (измршали волови), <i>омршао</i> (омршали војници); <i>дорастао</i> (два дорасла сина), <i>нарастао</i> (–); <i>осувоплећао</i> (осувоплећало говече)

¹³⁶ За успостављену придевску одредницу *наједрио* нема потврда употребе овог облика на завршетак -*ио*, већ само на завршетак -*ео*.

¹³⁷ У РСАНУ нема засебно успостављене придевске одреднице *запунавео*. Придевска употреба овог облика регистрована је под глаголом *запунавети* 'постати пупав, опунавети': Кад их [дечак] вода умори, они трче на песак и затрпавају своје црнпурасте, од пасуља и проје запунавеле трбушчиће (Тос. Д. 1, 218).

и инаниматни и аниматни субјекат	<i>задригао</i> (задригли врат, задригле бабе); <i>ижђикао</i> (ижђикала трава, ижђикали младић), <i>ижцигљао</i> (ижцигљали сунцокрет, ижцигљала девојка), <i>ижцикљао</i> (ижцикљала коса, ижцикљали Адам); <i>једрао</i> (–, једрала трава); <i>окрупнео</i> (окрупнело класје, –), <i>окрупњао</i> (окрупњале очи, –); <i>надрастао</i> (надрасло дрвеће, –) <i>отежао</i> (отежале гране, отежали сладострасник); <i>отешчао</i> (отешчали опанци, –); <i>иштркљао</i> (–, иштркљали дечак)
---	--

У речничком корпусу нису забележене потврде придевске употребе РПР-а према **основном** глаголском значењу глагола: *једрати*, *разједрати*, *нарасти*, *отањати*, *оштакнути*. Изостанак потврда према глаголима *отањати* и *оштакнути* можемо довести у везу са недостатношћу речничке грађе током лексикографске обраде, односно с већ поменутом одликом језика – економичношћу, у вези са којом стоји придевска употреба РПР-а насталих према почетносвршеним глаголима чисте видске перфективизације. Ово, међутим, не важи за попр. РПР глагола *нарасти*, *разједрати* и *једрати*.

Наиме, у структури речничког чланка глагола *нарасти* као основно значење дато је оно које се реализује с аниматним именицама: 'постати виши, већи растом, порастити; одрасти; развити се' (Кад и ових нестане, нарашће њихова дјеца). У структури придева *нарастао*, међутим, РСАНУ не евидентира придевску употребу уз аниматни тип субјекта (*нарасла деца). Претрага ЕК показала је такође да облик *нарастао* уз аниматни тип субјекта није уобичајен не само у придевској већ ни у глаголској употреби у том значењу – док за придевску употребу нема потврда, глаголска употреба потврђује се само једним примером: *Није Бог зна колико нарастао [Leo Mesi] после svakodnevnih hormonskih terapija (Politika)*. Претпостављамо да значење поступности у промени висине ентитета односно сативности¹³⁸ у глаголу *нарасти* омета попривдевљавање његовог РПР-а, односно да се његова сема физиолошког, биолошког процеса раста не може морфологизирати у придеву. Сативно значење поседује и глагол *разједрати*. Поред тога, оба глагола су завршносвршеног видског лика, који подразумева и извесно претходно трајање.

Природом своје семантике издваја се и облик *једрао*, чија је придевска одредница успостављена на придевској употреби основног значења глагола несвршеног вида *једрати* 'постајати једар, бујан'. Одредница *једрао* дефинисана је функционално-граматичком дефиницијом. Примери придевске употребе овог РПР-а, забележени у песничком језику, показују да је реч о партиципском значењу: *Босиљак цвао по једралој трави* (Кош. 11, 29). *Лишћари се свака грана ... | А ветар је гибље | Ко једрало шибље* (И. 13, 25), *дакле: по трави која је једрала; као шибље које је једрало*.

Када се у основном значењу приписују аниматним ентитетима, у **секундарним** значењима попр. облицима РПР-а глагола димензије описују се својства:

- биљака и њихових делова (нарасли лист, нарасли коров, нарасле саднице)
- предмета (омршавели новчаник, омршали крак)
- појава (нарасли интерес, нарасли ауторитет)
- насељених области (нарасла села).

Придеви се тада секундарним значењем обично задржавају у групи значења димензије, метафорички се преносећи на инаниматне ентитете.

¹³⁸ Сативним значењем обично се исказује извршења радње „до самог краја, до крајње могућих граница” (Мразовић–Букадиновић²2009: 79), „потпуно извршење радње” (Пипер–Клајн²2014: 245).

Када се у основном значењу приписују инаниматним ентитетима, у секундарним значењима попр. облицима РПР-а глагола димензије означавају се:

- делови људског тела (забрекла лица, забрекли подваљак, набрекли крајници, набрекли подваљак, набрекло лице, набрекла недра, набрекла мускулатура, набујале груди, оклапали зуби итд.)
- појаве (забрекла снага, набујале сузе, набујала осећања, надошли душевни сокови, надошла осетљивост, отанчали живци, разједрали живот)
- човек (набрекли младић, подбуо надбискуп, прерасла девојка, надошли мајор, надошли странац¹³⁹)
- природа (набрекли поток, отанчала река, отанчала вода)
- биљке и њихови делови (набрекли пупољци, набујала лала, наједрали кукуруз)
- атмосфера (набрекли облаци, наједрали облаци, отанчали облак)
- предмети и материје (забрекли новчаник, набрекли ваздух)
- активности (набујало струјање, набујали покрет)
- животиње (надригли бакови).

Највише секундарних значења засновано је на архисеми димензије, метафором или променом перспективе, због чега она не мењају матичну семантичку групу.

Када се у основном значењу приписују и аниматним и инаниматним ентитетима, у секундарним значењима попр. облицима РПР-а глагола димензије описују се:

- човек (отежали сладострасник, отежао човек, син дорастао за сабљу, деца за школу дорасла, Николетина дорастао за Партију, човек дорастао свом позиву, дорасли државници, човек дорастао мени, жене дорасле мушкарцима)
- делови тела (окупњао глас, окупњале очи, отежале дојке, отежали језик)
- предмети (дорасла техника)
- активности (отежала реченица).

Примери показују да секундарно најчешће настају значења унутрашњих особина човека, а потом и значења разнородних својстава.

У речничким чланцима придева *набрекао*, *надригао*, *оштакао* и *прерастао* налазе се следећа значења која нису забележена под полазним глаголима:

- *набрекао* 1г 'дебео' (набрекли подваљак)
- *надригао* 2 'набрекао (од дебљине), угојен' (надригли бакови)
- *оштакао* 'лош, рђав у погледу приноса, оскудан' (оштакла година)
- *прерастао* 'зарастао, обрастао' (прерасло двориште).

Нова значења настала су метафором из примарног придевског значења, на основу сличности у изгледу два ентитета различитог ранга. Међутим, „нова” значења придева

¹³⁹ Последње две потврде придевске употребе РПР-а *надошао* остварују партиципско значење, тј. значење (тренутног, привременог) својства за одређено време: неуоб. „Што је с вама, господине мајоре?” упита ... надошлог мајора (Том. Е. 2, 235). Заправо је [то] рекао нетко други, некакав случајно надошли странац (Михал. С. 1, 101). Семантичка парафраза овог придева гласила би: 'који је (изненада, неочекивано) дошао, пристигао'. Да се ради о другачијој природи попр. РПР-а, сведочи и квалификатор неуоб.(ичајено) испред примера.

сматрамо могућим и у глаголској употреби РПР-а, иако нису регистрована на расположивој грађи. На пример: Подваљак му је набрекао и стврдуо се, или: Бакови су надригли па убрзо заклани. „Понеки придеви као *задригао*, *подбуо*, *учмао* знатно су обичнији него глаголи од којих су постали” (Клајн 2002: 386).

Цео придевски чланак лексеме *дорастао* заснива се на описно дефинисаним значењима, иако сва значења у њему имају своје пандане у глаголској лексеми *дорасати*: придевско значење 1а ’који је довршио растење, развој’ (два дорасла сина) настало је према глаголском значењу 1а ’завршити растење’; придевско значење 1б ’(до нечега, за нешто, нечему) који се развио до извесног степена, стасао, сазрео (за нешто)’ (син дорастао до сабље, дорастао за Партију) према глаголском 1б ’(до нечега, нечему, за нешто, покр. нечега) развити се до извесног степена, стасати (за нешто), стећи способност (за нешто)’; придевска значења 1в ’довољно способан, зрео, вешт; погодан (дорасли државници, дорасла техника) и 2 ’(некоме) који је раван, који одговара (некоме), који се изједначио (с неким)’ (кога нађем дорасла себи, жене дорасле мушкарцима) према глаголским значењима 1б ’стасати (за нешто), стећи способност (за нешто)’ и 2 ’(некоме) бити раван, одговарати (по својим особинама)’.

Закључујемо да се придевима са значењем промене димензије описују сви типови субјеката, с тим да је више придева који се односе на инаниматне субјекте. Њихова номинација се секундарно преноси највише на инаниматне ентитете. Запажа се да сема промене димензије остаје доминантна сема у секундарним придевским реализацијама, због чега ови придеви ретко прелазе у друге семантичке класе. Нова значења у процесу попридевљавања РПР-а глагола ове групе се бележе, али и тада је заправо реч о обичнијој придевској него глаголској употреби облика у том значењу, а не о новој придевској семантици. Запажа се и формално осамостаљивање неких попр. РПР-а у односу на глаголски РПР кроз искључиву употребу њихове краће форме у придевским функцијама (*набрекао*) наспрам употребе обе форме, и краће и дуже, у глаголској функцији (*набрекао/набрекнуо*).

4.1.1.1.4. Гл. боје (Б) – попридевљени облици РПР-а глагола Б

Глаголи Б чији се облици РПР-а попридевљују. У ову групу уврстили смо глаголе који примарно означавају промену или стицање боје, нијансе ентитета којима се приписују, или пак одсуство подразумеване боје. Најчешће се јављају у споју с инаниматним ентитетима: обично су то биљке или њихови делови (Кукурузи су већ зажутели; Клас осмеђи), врло често и предмети (Исплавеле су ми хаљине на сунцу), затим атмосферске појаве и временски појмови (Јесен заруја) или пак делови људског тела (Образ ти зарудио). У улози субјекта уз глаголе боје среће се и човек, али се и тада означава боја његовог лица или коже а не боја човека у целости (Аделаида зарумени при овим речма). Опште значење групе глагола боје је ’постати какве боје, нијансе, емитовати какву боју, нијасну односно изгубити уобичајену боју’¹⁴⁰.

¹⁴⁰ У ТСРГ глаголе боје можемо наћи у групи *Глаголы становления и проявления цветого признака* (486–489).

Табела 2.4.1: Глаголи Б чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>избелети, обелети, побелети; избледети, побледети; жутнути, зажутети, ижутети; зазеленети, озеленети; зазлатети; мркнути (мрћи)¹⁴¹; исплавети, оплавети; зарудети, зарујавити, заруменети, оруменети; затамнети; зацрвенети; осмеђети; осмагнути, осмугнути; осурети; зацрнети, оцрнети</i>

И ова глаголска група може се разврстати у синонимске редове према нијанси боје коју њени чланови означавају. Глаголи са значењем добијања жуте и зелене боје, као и глаголи са значењем губљења постојеће боје, ретко остварују већи број секундарних реализација (*жутнути, зазеленети, избледети* итд.), за разлику од глагола којима се означава добијање црвене, беле и црне боје (*зацрвенети, побелети, зацрнети* и сл.). Већи број основних значења глагола добијања и промене боје има негативну конотацију.

Рефлексивне форме неких вишезначних глагола ове семантичке групе имају примарна значења идентична нереклексивним, што је обично назначено у њиховим дефиницијама (упућивањем на основно нереклексивно значење или пак обрнуто, нпр. у глаголима: *затамнети, осурети, заруменети, зарудети, мркнути*). У тим случајевима, могућа је придевска употреба обе форме с медијалним значењем. Понекад се рефлексивним значењем истиче упадљивост ентитета по боји, што је семантичка разлика у односу на нереклексивно значење (уп. нпр. *зажутети* I 'постати жут' и *зажутети се* II 'пасти у очи жутом бојом, одати жут сјај').¹⁴²

Секундарне медијалне реализације остварују се најчешће метафором на основу истоветности боје или пак одређеног степена њеног испољавања (нпр. тек што јечмови заруде, значи: тек што се јечмови благо зарумене услед зрења) или пак метонимијски, уз активирање експресивности (нпр. зацрвене од радости, значи: од радости доби црвену боју у лицу). Велики број глагола са значењем боје у систему својих дефиниција реализује могућност метонимијског преноса по моделу: ПОСТАТИ ОДРЕЂЕНЕ БОЈЕ → ПРЕКРИТИ СЕ НЕЧИМ ТАКВЕ БОЈЕ: *обелети* 'прекрити се нечим белим' (врх планине обели снегом), *озеленети* 'обрасти, прекрити се зеленилом' (гора озелени), *побелети* 'почети се белети (од снега)' (побелеше и кровови), *оруменети* 'облити се, засијати руменим сјајем' (зора орумени), *осурети* 'постати сед' (Обелиће им косе од бриге) итд. Такође, неки глаголи са значењем боје метонимијски остварују секундарно значење по моделу: ДОБИТИ КАКВУ БОЈУ → МАНИФЕСТОВАТИ КАКВО ОСЕЋАЊЕ, СТАЊЕ: *заруменети* 'добити румену боју у лицу, зацрвенети се, зајапурити се (од стида, узбуђења и сл.)', *зацрвенети* 'добити црвену боју у лицу, облити се руменилом, заруменети се, зајапурити се (од стида, узбуђења и сл.)',

¹⁴¹ Глагол *мркнути*, који је у РСАНУ примарно дефинисан као безлични глагол са значењем наступања једне секвенце дана ('смркнути се (о падању мрака)'), уврстили смо у глаголе са значењем боје на основу његовог секундарног значења које је настало на семи боје мрака. Разлог за његово уврштавање у ову семантичку групу нашли смо у сличности његове полисемантичке структуре са структурама других глагола ове групе, попут *зарудети, затамнети, зацрнети*, којима је сема боје доминантна у основној реализацији, а значење наступања неке природне појаве (одређеног дела дана те боје) региструје се секундарно, као безлично.

¹⁴² И. Грицкат двојне форме са „се” и без њега види као „танана колебања у аперцепцији медијалности одн. непрелазности”: „се” се додаје на недовољно изражену медијалност, да би је појачао, односно одузима када се медијалност сматра довољно израженом (Грицкат 2004: 223).

мркнути '(из)губити привремено вид, обневидети (од несвестице, страха, јаког узбуђења, беса и сл.)', *побелети* 'постати бео, блед од страха, бриге'.¹⁴³

Описане карактеристике семантичких структура глагола са значењем боје преносе се и на њихов РПР у придевској употреби.

Попридевљени облици РПР-а глагола Б

Табела 2.4.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола Б

	придеви
инаниматни субјекат	<i>избелео</i> (избелела кадифа), <i>обелео</i> (обелели димњаци), <i>побелео</i> (побелели вранци); <i>избледео</i> (избледела писма), <i>побледео</i> (побледели обрашчићи); <i>жутнуо</i> (жутнуло чело) ¹⁴⁴ , <i>зажуteo</i> (зажутели лист), <i>ижутео</i> (ижутеле фотографије); <i>зазеленео</i> (зазеленела обала), <i>озеленео</i> (озеленела брда); <i>зазлатео</i> (зазлателе њиве); <i>мркли</i> (мркли мрак); <i>исплавео</i> (исплавеле фотеле), <i>оплавео</i> (оплавели хумић) ¹⁴⁵ ; <i>зарудео</i> (зарудели образи), <i>зарујавио</i> (зарујавиле груди), <i>заруменео</i> (заруменели образи), <i>оруменео</i> (часови орумењели близином сунца); <i>затамнео</i> (затамњеле стрехе); <i>зацрвенео</i> (зацрвенеле очи); <i>осмеђео</i> (осмејели пријеп); <i>осмагао</i> (осмагли старци), <i>осмугао</i> (осмугао чобан); <i>осурео</i> (осурела одећа); <i>зацрнео</i> (зацрњела варошица), <i>оцрнео</i> (–)

У РК се не бележе потврде за придевску употребу РПР-а према **основном** значењу глагола *оцрнети*. Према овај глагол испуњава све критеријуме за придевску употребу свог РПР-а, таква употреба није потврђена ни у ЕК, док се у ИК може срести мали број примера: *poput neba ocrnelog vranama* (<http://ivanckonjevic.blogspot.com>, 2. 4. 2020), *parcima ocrnelim od stroke* (www.subotica.info, 2. 4. 2020).

У **секундарним** реализацијама облици РПР-а од глагола са значењем боје односе се на:

- предмете и материју (избледела писма, избледеле траке, избледели фес, избледели мирис траве, побледеле одоре, побледеле ствари, побледеле слике, мркла степеништа, мркле кафе, мркла вода, орумениле испарине)
- делове људског тела (избледели глас, мркле сени, мркли поглед, побелела коса, побелеле очи)
- природу (озеленела брда, озеленеле шуме, озеленели предели)
- атмосферу (избледело небо, оруменели јутарњи часови, мркла тишина)

¹⁴³ Једнакост семантичког садржаја оваквих секундарних и примарних реализација ('постати какве боје') провоцира теоријско питање у вези са многозначношћу односно широкозначношћу глагола: да ли су наведена секундарна значења резултат метафоричких или метонимијских преноса у глаголској структури, или је пак реч о истом значењу глагола у новој употреби (истим денотативним ситуацијама с различитим субјектима), тј. о широкозначности. Своје уверење да су метонимија и метафора лексички процеси карактеристични за развој значења у семантичким структурама именица, док оваквим трансформацијама нису склони глаголи и придеви, изложила је Р. Драгићевић у свом раду „Some Challenges of Metaphor and Metonymy Interpretation” (Драгићевић 2021).

¹⁴⁴ Глагол *жутнути* је двовидски глагол. Примери у придевској одредници *жутнуо* показују да се РПР придевски употребљава према глаголским реализацијама свршеног вида.

¹⁴⁵ Придевска одредница *оплавео* није успостављена у речницима. Придевска употреба РПР-а *оплавео* забележена је под глаголском одредницом *оплавети*.

- грађевине, насељене области (мркла тамница, зацрнела варошица)
- биљке и њихове делове (побледело лишће, заруделе вишње)
- појаве (избледела душа, избледели језик)
- активности (мркло пребивање).

Примери показују да у систему секундарних придевских значења сема боје остаје доминантна, те да они и секундарно најчешће значе боју инаниматних ентитета, обично предмета, као и да се секундарно много чешће изражавају непожељне особине од пожељних. Ређе су потврде за прелазак секундарних значења придева са примарним значењем боје у групу придева са значењем разнородних својстава (избледели глас, мркли поглед и др.).

У четири придевска речничка чланка значења се региструју описним дефиницијама, што сугерише да је реч о значењима за која се не региструју глаголски еквиваленти или о новим придевским значењима:

- *жутнуо* 'пожутео, жућкаст' (жутнули појас)
- *избледео* а 'који је изгубио своју боју' (избледела писма) и б фиг. 'који је изгубио своју моћ, свежину и сл.' (избледели глас)
- *осмагао* 'који је тамне боје, преплануо (од сунца, ветра и др.), мрк' (осмагло лице)
- *мркли* фиг. 2а 'давни, далек' (мркла прошлост), 2б 'позни' (до мркле јесени), 2в 'просторно удаљен, далек' (до мрклог запада), 2г 'који је без звука, тих' (мркле тишине) и 3 фиг. 'тужан, јадан' (мркло пребивање).

Док наведена значења придева *жутнуо*, *избледео*, *осмагао* и значења 2г и 3 придева *мркли* сматрамо потенцијалним (а нерегистрованим) глаголским значењима, описно дефинисана значења под тачкама 2а и 2б придева *мркли* сматрамо искључиво придевским, новим. То су значења која се не могу поглаголити. Она су настала у садејству механизма метонимије, по метонимијском обрасцу: БОЈА → ВРЕМЕ/МЕСТО ВЕЗАНО ЗА ТУ БОЈУ, и метафоричке трансформације конкретно : апстрактно засноване на семи боје. Тако настала значења сматрамо примером семантичког одељивања придевског РПР-а од глагола. Будући да је придев *мркли* заправо краћи облик РПР-а глагола *мркнути*, који има и дужу форму *мркнуо*, те да се у придевској употреби среће једино краћи облик, можемо констатовати да се придевски облик РПР-а *мркли* осамостаљује од глаголског РПР-а и семантички и формално. Такође, у систему његових значења под тачком 4 региструје се и поименичење овог облика: (у именичкој служби) 'црно одело, црнина' (И у колу Јаношкиња сека, | А она се у мркло обукла (ВУ, 48)).

Закључујемо да се придевски употребљени облици РПР-а од глагола са значењем боје начелно не удаљавају од полазних глагола ни семантички ни формално. Изузетак представља придева *мркли*, у чијој је полисемији остварено семантичко удаљавање захваљујући удруженом деловању метонимије и метафоре, односно формално удаљавање употребом једино краће форме РПР-а глагола *мркнути* у придевским функцијама.

4.1.1.1.5. Гл. емитовања (Е)

Медијални глаголи емитовања из наше грађе денотирају емитовање, одашиљање стимулуса који могу бити перципирани људским чулима. Разврстали смо их у глаголе емитовања материје (светлости и топлоте) и глаголе емитовања звука, у које убрајамо и

глаголе престанка таквог емитовања. Једини глагол емитовања мириса *усмрдемети* (*се*) сврстан је у активне глаголе, будући да је ово његово значење у систему дефиниција речничког чланка регистровано као секундарно (као основно значење успостављено је значење узроковања одавања мириса). У неким класификацијама глагола, с другачијим класификационим параметрима, глаголи емитовања припадају широј, јединственој семантичкој класи у којој се налазе глаголи емитовања светлости, топлоте, звука, мириса, материје и др. (уп. Левин 1993: 233–238).¹⁴⁶

4.1.1.1.5.1. Гл. емитовања материје (ЕМ) – попридевљени облици РПР-а глагола ЕМ

Глаголи ЕМ чији се облици РПР-а попридевљују. Глаголима емитовања материје објединили смо глаголе који означавају отпуштање или манифестацију топлоте и (или) светлости (дакле, материје у ширем смислу) из њеног извора, нпр. *запламтетити* (Кандило није запламтело), као и глаголе који означавају престанак таквог процеса, нпр. *загаснути* (Ватра је одавно загасла). Приписују се инаниматним ентитетима.

Табела 2.5.1.1: Глаголи ЕМ чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>*изблештати</i> ¹⁴⁷ ; <i>загаснути</i> , <i>згаснути</i> , <i>погаснути</i> ; <i>догорети</i> ; <i>планути</i> ¹ , <i>запламтетити</i> ; <i>засјактетити</i> , <i>усјактетити</i> ; <i>затињати</i>

Глаголи који означавају емитовање топлоте и светлости опречни су типови семантички тесно повезаних глагола у међусобном односу антонимије: значење 'почети горети' реализују глаголи *запламтетити*, *затињати*¹⁴⁸ и *планути*¹, док значење 'престати горети' остварују глаголи **изблештати*, *догорети*, *загаснути*, *згаснути* и *погаснути*.¹⁴⁹ Када, дакле, означавају једновремено емитовање топлоте и светлости, ови глаголи приписују се субјектима који припадају домену *ватре* и који су његови извори (Затињао је пламичак, Кандило је запламтело, Ватра је планула).

Глаголи емитовања (само) светлости из наше грађе су глаголи *засјактетити* (*засјактетити* и *засјактетити*) и *усјактетити*, односно престанка емитовања **изблештати*, који се обично приписују и другим инаниматним ентитетима, најчешће деловима тела (Засјакти

¹⁴⁶ У ТСРГ глаголи емитовања налазе се у групи *Глаголы проявления признака* (495–499). Као део опсежне грађе, наши глаголи обухваћени су називом *Глаголи емитовања перцептивних стимулуса* у докторској тези Николе Санковића, докторанта Филолошког факултета у Београду. (Израда ове дисертације је у току.)

¹⁴⁷ Према придевској лексеми *изблештео*, која је назначена квалификатором необ., у РСАНУ нема регистрованог глагола **изблештати*.

¹⁴⁸ Глагол *затињати* секундарно реализује значење 'престати горети, почети се гасити', те је његова семантичка структура пример енантосемије.

¹⁴⁹ Глаголи престанка емитовања светлости и топлоте могли би припасти и семантичкој групи глагола са значењем престанка постојања. На пример, глагол *догорети*, дефинисан као 'довршити горење, изгорети до краја' (Свећа је догорела), може се разумети као престанак емитовања светлости – на основу првог дела дефиниције, али и као престанак постојања – на основу другог дела дефиниције. У одређивању његове семантичке припадности, водили смо се типом субјекта коме се приписује. Будући да је његов субјекат из домена ватре, сматрали смо доминантним значењем овог глагола значење престанка одавања светлости. С друге стране, субјекат глагола *изгорети* не улази у домен ватре (Изгореше многе цркве), те тај глагол видимо као глагол физичког нестајања, тј. престанка постојања у процесу горења.

жеравица под белим пухором (Нуш. 14, 276), Очи ... засјактале и у њима се суза прибира (И. 16, 39)).

Попридевљени облици РПР-а глагола ЕМ

Табела 2.5.1.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ЕМ

	придеви
инаниматни субјекат	<i>изблештео</i> (–); <i>загасао</i> (загасла ватра), <i>згасао</i> (згасла лампа), <i>погасао</i> (погасли запад); <i>догорео</i> (догорели угарци); <i>плануо</i> (–), <i>запламтео</i> (–); <i>засјактао</i> (засјактале очи), <i>усјактео</i> (усјактеле зенице) ¹⁵⁰ ; <i>затињао</i> (–)

Примери придевске употребе РПР-а према **основном** глаголском значењу бележе се само од глагола престанка емитовања топлоте и светлости. Глаголи престанка емитовања *догорети*, *загаснути*, *згаснути* и *погаснути* су завршносвршени глаголи ('престати горети, изгорети до краја'), и њихов РПР у придевској употреби означава трајно својство субјекта коме се приписује.

С друге стране, глаголи емитовања топлоте и (или) светлости *запламтети*, *затињати* и *засјактети*, који означавају почетак ових процеса ('почети горети/сијати'), јесу неодређеносвршеног видског лика. Њима се исказује завршен почетак процеса, али и неодређеност његовог даљег трајања. Придевска употреба РПР-а глагола таквог видског лика није део редовне језичке праксе; када се и јави (засјактале очи), не означава трајно својство субјекта већ својство за одређени тренутак. Небележење придевске употребе РПР-а према глаголу *планути*¹ доводимо у везу с његовим тренутносвршеним видским ликом. На исти начин објашњавамо због чега се не бележи придевска употреба РПР-а од још неких медијалних глагола са значењем емитовања светлости, на пример од неодређеносвршеног видског лика глагола *засијати*, односно тренутносвршеног *заблеснути*, *заблистати* и сл. (*на засијалој цркви, *са заблисталим месецом, *у заблисталој води итд.).

Секундарно, попр. облици РПР-а глагола ЕМ односе се на:

- предмете и материје (слика планула у памети, затињале ватре, пеге погаслих црквених фресака, заувек погасле боје, изблештели костури, избљештеле тапете)
- појаве (загасла савест, планули мозак)
- делове тела (запламтели образи, засјактале очи)
- активности (затињало надање)
- човека (запламтели романтичари).

Метафоричке трансформације засноване на семи емитовања топлоте и светлости премештају секундарна придевска значења у семантичке групе почетка постојања (слике плануле у памети су оне које су се нагло појавиле), краја постојања (загасла савест је она која више не постоји), боје (запламтели образи су образи црвене боје) и емоционалних стања (запламтели романтичари су они који су занесени).

¹⁵⁰ Придевска употреба РПР-а *усјактео* регистрована је под глаголом *усјактети*.

За придевски употребљене облике РПР-а глагола ЕМ РСАНУ доноси два значења која немају регистроване своје глаголске пандане:

- *погасао* 'затамњен, угасит' (пеге погаслих црквених фресака, заувек погасле боје)
- *запламтео* 'загрејан за нешто, одушевљен, занесен' (запламтели романтичари).

Иако немају регистровано еквивалентно глаголско полазиште, оба наведена значења могу се поглаголити, на пример: Боје на слици погаснуле су чим су се осушиле, дакле 'потамнеле су'; Публика је запламтела одмах на почетку представе, тј. 'одушевила се'.

Описном придевском дефиницијом даје се и значење придева *догорео* 'који је изгорео до краја' (догорели угарци), иако се за ово значење у речничком чланку глагола *догорети* бележи значење 'довршити горење, изгорети до краја' као основно.

4.1.1.1.5.2. Гл. емитовања звука (ЕЗ) – попридевљени облици РПР-а глагола ЕЗ

Глаголи ЕЗ чији се облици РПР-а попридевљују. У ову групу уврстили смо глаголе с општим значењем 'почети се оглашавати карактеристичним звуком', нпр. *зароктати* (Свиње су зароктале), односно 'престати се оглашавати', нпр. *замукнути* (Госпа се уплаши и замуче). У речницима се основно значење глагола емитовања звука неретко потврђује спојевима с инаниматним ентитетима (Замније пјесма и утихне све у природи, Захуктао и аутомобил). Ми ћемо, међутим, примарним изворима одавања звукова сматрати аниматне ентитете, људе и животиње, следећи на тај начин уобичајену антропоцентричну усмереност у изради лексикографских чланака, односно антропоцентричност језичких процеса уопште.

Табела 2.5.2.1: Глаголи ЕЗ чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>избрујати; кукаати¹, закукаати¹; закркљати; замњети; мукнути², замукнути (замући); зароктати; утихнути; заћутати; захуктати</i>

У творбеној основи глагола са значењем почетка оглашавања налази се ономотопејска мотивна реч којом се подражава звук који најчешће није пријатан или има негативну конотацију. Глаголи са значењем престанка оглашавања такође конотирају непожељне процесе.

Попридевљени облици РПР-а глагола ЕЗ

Табела 2.5.2.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ЕЗ

	придеви
аниматни субјекат	<i>избрујао</i> (–); <i>кукали</i> (–), <i>закукао</i> (–); <i>закркљао</i> (–); <i>замнио</i> (–); <i>мукао</i> (–), <i>замукао</i> (замукли људи); <i>зароктао</i> (зароктале свиње); <i>заћутао</i> (–); <i>утихао</i> (–) ¹⁵¹ ; <i>захуктао</i> (–); <i>зациктао</i> (зациктали врапци)

Глаголи емитовања звука су неодређеносвршеног, тј. почетносвршеног глаголског видског лика с продуженим трајањем, осим глагола *мукнути*², који је двовидски. С овим повезујемо ређу придевску употребу њиховог РПР-а према **основном** гл. значењу, будући да према таквим видским реализацијама глагола често настају привремена својства (квалификативно-глаголско, тј. партиципско) а не трајна својства, уобичајена за попр. РПР.

У **секундарним** значењима придевским РПР-ом према глаголима ЕЗ описују се:

- **активности** (захуктали догађај, захуктало јавно мњење, захуктала трка, мукли шапат, мукли жагор, мукла лупа, мукла грмљавина, мукли тутањ, мукла борба, мукла привола, мукли апсолутизам, мукло клање, мукло затишје итд.) и
- **појаве** (захуктала страст, захуктала нада, захуктали очај, захуктала бол, захуктала смрт).

Примери показују да у својим секундарним значењима ови придеви прелазе у групу разнородних својстава и да су мотивисани пратећим семама основног садржаја – семама кретања, брзине и интензитета. Сема звука има скроман потенцијал у индуковању нових значења. Илустроваћемо ово значењима придева ове групе: *захуктао*, *мукао* и *кукао*, коментаришући и описне дефиниције у њиховим речничким чланцима.

Облик РПР-а *захуктао* употребљен је придевски у примерима датим под реализацијом идентификованом функционално-граматичком дефиницијом ове одредничке речи: *Захуктала* га машина једним силовитим ударом одгурну (Вас. Д. 2, 178). Ту је нагло зауставио *захукталог* коња (Андрић 5, 162). Настао је према основном значењу рефлексивне форме глагола *захуктати* 'нагло поћи, журећи кренути узимајући, добијајући све већи замах, брзину, залетети се'. У овом значењу, сема звука је пратећа, као и семе брзине односно интензитета, док је сема кретања примарна. Дакле, посредни је активни неодређеносвршени глагол. Придевски РПР од овог глагола означава тренутно својство субјеката.

Даље, у полисемантичкој структури придева *захуктао* метафорички се развијају значења која нису евидентирана у глаголу: 2а 'који се брзо развија, буран' (*захуктала* брзина); из њега се метафором развило још једно ново значење 2б 'који се хучно креће, комеша' (*захуктала* река), затим и 2в 'усталасан, узбуркан' (*захуктало* јавно мњење) и 3 'који се одликује живошћу, динамичан' (*захуктала* реченица). Сва ова значења могла би се реализовати и у семантичком систему полазног глагола *захуктати* (нпр. Јавно мњење *ће се захуктати* ('усталасати, постати узбуркано, узнемирено') после ових вести), због чега овај придевски употребљен РПР не сматрамо семантички оделитим од глагола.

Придев *мукао* је у свим значењским тачкама и подтачкама дефинисан на начин правих придева. Премда за њих постоје еквивалентни семантички садржаји у значењском устројству глагола *мукнути*² (уп. прид. значење 2а 'промукао; пригушен (о гласу, говору)' : гл. значење 2 'постајати промукао'), наспрам резултативних значење придева *мукао* стоји

¹⁵¹ Придевска употреба овог РПР-а региструје се у речничком чланку глагола *утихнути*.

несвршен глагол *мукнути* (уп. Скок 1972: 474). Данас се облик *мукао* не среће у глаголској употреби.

Семантика покрајинске придевске употребе облика РПР-а *кукали* дефинисана је посредством придева *кукаван* 'који је у тешком положају, јадан, несрећан': Што ће сад оно кукало дијете? (Трешњево, Пеш.). У примарном значењу несвршеног глагола *кукати*¹ 'узвиком „куку” или другим узвицима жалости, ојађености испољавати, исказивати бол, патњу, жалост, несрећу, јаукати, јадиковати, цвилети, запомагати', увиђамо две главне семе – сему оглашавања (исказивати несрећу) и сему начина оглашавања (узвицима жалости). Поређење овог глаголског значења и основног значења придева *кукали* показује да ове две семе нису заступљене у придеву. Сема-узрочник у глаголском значењу је *несрећа* и она је провоцирала сему-последницу *несрећан*, која се није реализовала у глаголској лексеми, већ у придевском облику *кукали*. Овакву семантичку трансформацију већ смо уочили у другим глаголско-придевским паровима у којима се придев семантички осамосталио од глагола. То је метонимијски модел: УЗРОК (у гл. осн. семантици) → ПОСЛЕДИЦА (у осн. прид. семантици). Дакле, 'оглашавати се кукањем због неке несреће' прешло је у 'бити несрећан'. Друго придевско значење лексеме *кукали* 'ниједан, ни цигли' (Је ли родила која шљива? Не, кукала!) могао би бити пример семантичког удаљавања придева од глагола у највећем степену, будући да се оно не препознаје у глаголским значењима. Поред свега наведеног, резултативност придева *кукали* наспрам несвршености глагола *кукати*¹ такође иде у прилог семантичком одвајању придева од глагола.

4.1.1.1.6. Гл. унутрашњих особина човека (УОЧ) – попридевљени облици РПР-а глагола УОЧ

Глаголи УОЧ чији се облици РПР-а попридевљују. Опште значење глагола УОЧ је 'бити/постати каквог унутрашњег својства, постати каквим по карактеру, природи, склоностима, когнитивним карактеристикама и сл.'¹⁵²

Табела 2.6.1: Глаголи УОЧ чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>оглунавити, заглунавити; оуглати; олењати; олошати; оматуфити; омилети, онемилети; омужати; смети; осуровити; отупавити</i>

Осим глагола *смети* и покрајинског глагола *омужати*, реч је о глаголима који конотирају непожељна својства човека. Најразгранатија семантика региструје се у полисемантичкој структури глагола *олошати*.

Попридевљени облици РПР-а глагола УОЧ

¹⁵² У ТСРГ (492–493) називају се *Глаголы становления внутренних качеств человека*.

Табела 2.6.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола УОЧ

	придеви
аниматни субјекат	<i>оглупавео</i> (–); <i>заглупавио</i> (заглупавио младић); <i>огуглао</i> (огуглали помоћници); <i>олењао</i> (–); <i>олошао</i> (–); <i>оматуфио</i> (оматуфели старци) ¹⁵³ ; <i>омилео</i> (омилели капетан), <i>онемилео</i> (–); <i>омужао</i> (–); <i>смео</i> (–); <i>осуровео</i> (–); <i>отупавео</i> (отупавела жена)

Према **основном** значењу већине глагола УОЧ не бележе се придевске употребе РПР-а. Облике РПР-а почетносвршених глагола који су настали чистом перфективизацијом *оглупавео*, *олењао*, *олошао*, *онемилео*, *омужао* и *осуровео* свакако је могуће употребити и придевски (нпр. Чудили су се тим оглупавелим људима). То потврђују и примери придевских РПР-а *омилео*, *отупавео*, настали према истом семантичко-граматичком типу глагола. Непостојање потврда објашњавамо обичнијом употребом придева из мотивних база ових глаголских лексема (*глуп*, *глупав*), него њихових конвертованих синонима (*оглупавео*).

Некада се у једној речничкој дефиницији региструју два видска лика глагола – неодређеносвршени и почетносвршени, нпр.: *заглупавити* 'почети глупавити, постати глупав'. Придевски облик *заглупавио* потврђен је само према неодређеносвршеној глаголској реализацији, када има значење тренутног својства: Све је потпуно свеједно за овог ... младића, који се држао по страни, са лулом у устима, дремљив и заглупавио (Ђорђ. М. 1, 327).

Премда за придев *смео* 'храбар, одважан, срчан' (: *мети* 'имати смелости') немамо експлицитну потврду да је реч о придеву прасловенског порекла (уп. Скок 1973, под смјети), претпостављамо да његова резултативност потиче из прасловенског периода, да се није изгубила настанком видског глаголског система, те да је и ово прави прасловенски придев, попут оних који се у савременом језику јављају према несвршеним глаголима.

Ни према **секундарним** глаголским значењима нема великог броја потврда за придевску употребу РПР-а. Примери показују да се попридевљеним РПР-ом ових глагола описују:

- друштвене групе, грађевине, насељене области (омужали народи, омилело излетиште, омилела кућа)
- појаве (осуровела природа, смела памет, омилела тема)
- предмети (олошао торбак, омилели зашарак)
- активности (смели напад, омилело постање)
- делови тела (оглупавело лице, онемилели глас)
- животиње (олењале зунзаре).

Механизмима полисемије настају апстрактна придевска значења. Региструје се и један нетипичан метафорички пренос номинације из сфере апстрактног (лош у моралном, карактерном смислу) у сферу конкретног (лош у материјалном смислу, некавалитетан), обележен лексикографским квалификатором нераспр.(острањено): олошали торбак.

¹⁵³ Придевска одредница РПР-а глагола *оматуфити* успостављена је са завршетком *-ио* *оматуфио*. Иако је потврда илустрована обликом на *-ео* *оматуфео*, тај је облик означен као некњижевни.

Пресликавање глаголског семантичког садржаја у придевски регистровано је описном дефиницијом за придеве *оглунавео*, *заглунавио*, *отупавео*, *омилео*, *онемилео* и *смео*. Овакво дефинисање сматрамо неодговарајућим за све облике осим за облик *смео*.

4.1.1.1.7. Гл. одсуства чулне перцепције (ОЧП) – попридевљени облици РПР-а глагола ОЧП

Глаголи ОЧП чији се облици РПР-а попридевљују. Овим глаголима исказује се одсуство инхерентне способности аниматних ентитета да чују, виде или говоре.¹⁵⁴ Њихово опште значење може се дефинисати као 'постати глув/слеп/нем'.¹⁵⁵ У речницима се некада под основно значење глагола ОЧП подводе заједно и она значења која се реализују с именицом човек и она која се остварују с делом његовог тела на позицији субјекта, нпр. *оглухнути* (Оглухнули смо од гласних повика; Оглунуше нам уши од гласних повика). Глаголе ОЧП у табели представљамо као глаголе који се у примарним значењима приписују аниматним субјектима.

Табела 2.7.1: Глаголи ОЧП чији се облици РПР-а попридевљују

глаголи	
аниматни субјекат	<i>заглувети, оглувети, оглухнути; занемети, обнемети, онемети; обневидети; ослепети</i>

Осим једнозначног глагола *заглувети*, сви имају релативно развијену полисемију.

Примери за глаголе *занемети*, *обнемети*, *обневидети* показују да је реч о најчешће краткотрајним, привременим процесима који се приписују ентитету, насталим услед одређених спољашњих околности (Занијеми племенита Мара, | И њемова девет годин' дана; Он ... умуче и обнеме ... Потом погледа свуд око себе, и узе говорити лагано; Крв ми јурну у главу па лепо обневидех). Ипак, глаголима ОЧП могу се приписивати и својства трајног карактера (Кад је [Ђордано Бруно] ослепио и оглувио још је продужио свој рад; Јамак тада оглухне и на оно здраво ухо; Оглувео је, и онемео и поблесавио).

Попридевљени облици РПР-а глагола ОЧП

¹⁵⁴ Као и у групи простих и изведених придева са значењем људских особина (у: Драгићевић 2001), и придеви настали попридевљавањем с овим значењем потврђују одлику језика да једном лексемом изражава „апсолутно одсуство неког својства”, док за значење „изразите позитивне обележености у људском изгледу” нема одговарајућег једнолексемског придева са значењем пожељне особине, већ се оно исказује описним конструкцијама ('који има способност говора' и сл.) (И: 171, 251).

¹⁵⁵ У ТСРГ глаголе ОЧП можемо наћи у групи *Глаголы становления внешних признаков человека* (490–491).

Табела 2.7.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ОЧП

	придеви
аниматни субјекат	<p><i>заглувео</i> (заглувео монах), <i>оглувео</i> (оглувели пас), <i>оглухнуо</i> (–); <i>занемео</i> (занемели бирташ), <i>обнемео</i> (обнемели Крста), <i>онемео</i> (онемели деда); <i>обневидео</i> (обневиделе очи); <i>ослепео</i> (–)¹⁵⁶</p>

Када се придевска употреба РПР-а реализује према **основном** значењу глагола почетносвршеног видског лика, придевски РПР остварује трајно придевско значење, нпр. оглувели пас : *оглувети* 'постати глув', онемели деда: *онемети* 'постати нем'.

Када пак придевски РПР настане према почетносвршеном глаголу који захвата и извесно продужено глаголско трајање (неодређеносвршени видски лик), својство у попр. РПР-у има тренутни, привремени карактер: Не видећи никог, заглувео ... [монах] се једнако крстио и превијао али без гласа (Црњ. 1, Суботица 1956, 174), према *заглувети* 'почети глувети, постати глув'.

На привремени карактер својства указује и контекст, уп.: Враћали [су се] за своје столове и покровитељски храбрили занијемилог бирташа (Ћоп. 12, 42). Окрену се обнијемјелом Крсти (Ћоп., Р. МС–МХ). А овога пута ... онемели дед није му споменуо сватове (Радић Д. 1, 24). ... пијано затетура низ пут, бришући засјеђене обневидјеле очи (Ћоп. 2, 154).

За РПР *оглухнуо*, према глаголу *оглухнути* 'изгубити слух, не моћи више чути, постати глув, оглувети (обично накратко); престати чути, заглухнути (о ушима)', који се дефинише и као тренутносвршени и као почетносвршени глагол, придевске употребе нису забележене.

У речничким чланцима придева из групе ОЧП нема пуно потврда за **секундарне** реализације. Њима се описују:

- предмети (заглувела звона, занемели зидови, оглухнула звона, ослепели прозор, онемела жица)
- друштвене групе, насељене области, грађевине (оглувели град, онемеле чете, онемело позориште)
- делови тела (обневиделе очи, обневидели поглед)
- активности (оглувело постојање).

Пример ослепели прозори настао је на метонимијској вези слепила и таме, која се огледа у експресивној представи слепих очију као тамних прозора, пресликаног из секундарног значења глагола *ослепети* експр. 'постати непрозиран, непровидан (о прозору)'. Овим значењем придев *ослепео* излази из матичне семантичке класе ОЧП и прелази у класу боја.

Занимљиво је да се у глаголима *заглувети*, *оглувети*, *оглухнути* секундарно значење 'изгубити чуло слуха' метонимијски замењује значењем 'изгубити чуло говора' (тј. 'не одавати више никакав звук, глас, шум и сл., занемети, онемети'), што се одражава и у придевској употреби њихових попр. РПР-а: заглувела звона, оглувели град, оглухнула звона

¹⁵⁶ Иза дефиниције придевске одреднице *ослепео* наводе се спојеви *ослепели старац*, *ослепела кокош*, као уобичајене синтагме, чијих потврда није било у речничкој грађи.

јесу ентитети који су престали одавати звук. Примери придева групе ОЧП показују да ове лексеме својим секундарним реализацијама најчешће прелазе у семантичку класу емитовања односно престанка емитовања звука.

4.1.1.1.8. Гл. животне доби (ЖД) – попридевљени облици РПР-а глагола ЖД

Глаголи ЖД чији се облици РПР-а попридевљују. Ови глаголи реферишу о промени животне доби аниматних ентитета. Реч је о синонимском реду глагола с општим значењем непожељне конотације 'постати стар'¹⁵⁷.

Табела 2.8.1: Глаголи ЖД чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>одртавети, одртати, одртети; заматорити, оматорети; истарити, остарати, остарети, престарети</i>

Глаголи ЖД се међусобно разликују по стилскоупотребној вредности. Облик *одртавети* оквалификован је као пејоративан, док су као покрајинске обележене лексеме *одртавети, одртати* и *одртети*. Иако нису обележени стилским маркерима, глаголи с придевима погрдног значења *матор* и *дрт* у мотивним базама (*дрт* је уз то и покрајинска лексема) могли би носити ознаку експр.(есивно).¹⁵⁸ Ови глаголи нису развијене семантике (најразвијенији је глагол *остарети*), што се одражава и на придевску полисемију.

Попридевљени облици РПР-а глагола ЖД

Табела 2.8.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ЖД

	придеви
аниматни субјекат	<i>одртавио (одртавео)¹⁵⁹ (–), одртао (–), одртео (одртели господари); заматорео (заматорели момци), оматорео (оматорео враголан); истарео (истарели родитељ), остарао (остарали отац), остарео (остарела мајка), престарео (престарели људи)</i>

У РК нема регистрованих потврда придевске употребе РПР-а од **основног** значења глагола *одртавети* и *одртати*, премда је она могућа јер је реч о почетносвршеним вискдим ликовима глагола.

¹⁵⁷ У ТСРГ глаголе ЖД можемо наћи у групи *Глаголы становления внешних признаков человека* (490–491).

¹⁵⁸ Синонимију међу глаголима експресивног значења С. Ристић назива *квазисинонимијом* (Ристић 2006: 132).

¹⁵⁹ Одредница је успостављена са обликом на завршетак *-ио*, док је једини пример којим се она илуструје са завршетком *-ео*.

Судећи према броју потврда **секундарних** значења придевског РПР-а, придевска употреба РПР-а групе ЖД није честа. Значења која су настала према постојећим секундарним глаголским реализацијама односе се на:

- предмете и материје (истарела блуза, истареле јапунце, оматореле боје, оматорели капут, престарели трупци)
- појаве (оматорело девичанство)
- човека (одртавели богомољци)
- животињу (одртала кљусина).

Односећи се на инаниматне ентитете, ови придеви у секундарним значењима метафором генеришу комплекс сема који се односи на изглед и употребну вредност ентитета, те с општим значењем 'који је дотрајао, истрошен, пропао' прелазе у групу комплекса разнородних својстава. Када се секундарно односе на аниматне ентитете, генеришу значење психофизичког стања 'који је оронуо, онемоћао'.

У структурама придева *оматорео* и *заматорео* региструје се апстрактно значење 'неактуелан, превазиђен' које се односи на различите активности, и за које није забележен полазни глаголски семантички еквивалент:

- *оматорео* 'застарео, преживео, неактуелан, превазиђен' (оматорели либерализам)
- *заматорео* 'застарео, архаичан' (заматорели изражаји).

Будући да су ова значења потенцијално и глаголска, јер би се и у полисемантичким структурама полазних глагола могла развити метафором из основног значења, наведене придеве не сматрамо примерима семантичког одељивања попр. РПР-а од глагола.

Стилска обележеност глагола са значењем животне доби преноси се и на придевску употребу облика РПР-а. Примере експресивне, често погрдне употребе илуструју њихови спојеви с именицама различитих социјалних група: одртавели богомољци, одртели господари, заматорели момци, оматорели враголан, одртала кљусина, оматорели бећари. С друге стране, стилски су неутрални облици попр. РПР-а у чијој је мотивној бази придев *стар* – они најчешће описују родитеље: истарели родитељ, остарали отац, остарела мајка.

Резиме. Сумираћемо запажања изнета у семантичко-граматичкој анализи глагола са значењем особине (293), најбројнијих у групи медијалних глагола (401), и придевских облика РПР-а који су настали према овим глаголима.

У основном значењу, глаголи особине приписују се чешће инаниматним ентитетима (скоро 200 глагола) и, нешто ређе, аниматним ентитетима (скоро 100 глагола). Овакав однос пресликао се и на придевску употребу њихових РПР-а.

Особине исказане овим глаголима односно придевима обично имају негативну конотацију, посебно када се односе на аниматне ентитете. У оквиру утврђених семантичких класа могуће је груписање њихових чланова у синонимске редове, док је повезивање у антонимске парове унутар класа ређе (што је у вези с доминацијом лексема с негативном конотацијом). Најбројнији су синонимски редови глагола односно придевских РПР-а из

домена раста, сазревања, старости и труљења, што сугерише о значају који биолошки процеси имају за човека, те о потреби да се на различите начине искажу.

Наводимо глаголе особина према одговарајућој творбено-семантичкој парафрази:

(1) 'поста(ја)ти оно што значи придев у глаголској основи' (ређе 'почети постајати оно што значи придев у глаголској основи'): *збабуњати (се), обангавити, обезубити, избелети, обелети, побелети, избледети, побледети, обљутавети, побуђавити, оголети, огрубети, задебљати, одебљати, задивљати, одрвенети, одртавети, одртати, одртети, зажутети, ижутети, жутнути, зазеленети, озеленети, ојачати, једрати, наједрати, наједрити, разједрати, окраћати, окрезубити, закржљавети, закржљати, окрњавити, окрупнети, окрупњати, окрутети, окриљавити, омаљавити, заматорити, оматорети, мркнути (мрћи), омрчати, измришавети, омришавети, измришати, омришати, опегавити, исплавети, опространити се, запунавети, опунавити, запустети, опустети, зарудети, оружнети, зарујавити, зарујити (се), заруменети, оруменети, заруњавити, орусити², зарутавети, осирوماшити, осиротети, осмеђети, остарати, застарати, истарити, остарети, застарети, престарети, осувоплећати, осурети, затамнети, отањати, отањчати, отанчати, затврднути, отврднути, отежати, отешињати, отешичати, отрањати, иштркљати, отромети, отупети, оћелавети, охладнети, охрапавети, охромети, зацрвенети, зацрнети, оцрнети, очврснути, оштрокавети, оплавети, заглувети, оглувети, занемети, онемети, ослепети, заглупавити, оглупавити, олењати се, олошати, оматуфити, омужати, оуглати, осуровити, отупавити, оређати, зарожнати, остуденети, учестати;*

(2) '(из)губити/доби(ја)ти оно што значи именица у глаголској основи': *избехарати, обехарати, обудовети, обуђати, побуђати, убуђати се, изветрити, извечати, обвештати, овештати, повештати, повеишчати, влатати, заводнети, изводнети, поводнети, огривати, огрињати, зазрнути, зазлатети, ојужити, ојужнети, искласати, класати¹, клицати, окожати, окорети, закорети, окоштати, залистати, излистати, олистати, олишајити, мацати¹, омољчати се, запенушати (се), напупати, напупети (напупити), напупчати, зарђати, изрђати, осмагнути, осмугнути, засузити, офечати, офукарити, исцвасти, оцвасти, оцветати, зацрвљати се, зачађати, очађати, зачађити, почађавити, омужати;*

(3) 'имати, стећи, стицати особину у процесу исказаном у глаголској основи': **изблештати, засјактати, усјактети, ваљати, забрећи=забрекнути, набрекнути=набрећи, набречати, набујати, избујати, набухнути, подбунути, подадути, исхлупити, венути, завенути, навенути, повенути, свенути, увенути, извештати, врети, заврети, узаврети, извришати², изгњилети, гњити, изагњити, нагњити, загорети, нагорети, обгорети, огорети, задригнути (задрићи), надригнути¹, ижђикати, ижђикљати, ражђикљати, дозорети, дозрети, зрети¹, назрети, презрети, изанђати, надоћи, накиснути, покиснути, киснути¹, кључати, раскључати, *закопнети, ископнети, окопнети, излињати¹, олињати, оштакнути, запраћи (запрагнути), испрепрскати, прхнути, испрхнути, пукнути и пући, напукнути=напући, препукнути и препући, дорастати, нарасти, надрасти, одрасти, прерастати, зарастати, обрасти, срести, осахнути, усахнути, истајати, натећи, затећи², дотрајати, иструлети, натрулети, отрулети, раструлити, иструнути, натрунути, отрунути, трунути, нацикнути², ижџиљати, ижџикљати, угњити, смети, обневидети, загаснути, погаснути, затињати, догорети, оклапати², испопуцати, испрепуцати, напрснути, устајати се, устојати се, испуцати, нацикнути¹, учманути, учмасти и учмати.*

Придевска употреба РПР-а од глагола са значењем особине бележи се према основном значењу већине глагола. Обично су то глаголи свршеног вида којима се означава потпуно извршење радње у њеном почетку (*остарети*) или крају (*нагорети*), тј. почетносвршени и завршносвршени глаголи. Придевски РПР према оваквим видским ликовима семантичких реализација полазних глагола изражава сталну особину (*остарела* мајка, *обелели* димњаци, *нагорели* пањ, *закореле* њиве).

Одређени број глагола са значењем особине нема регистровану придевску употребу РПР-а. Објаснили смо то следећим разлозима.

(1) Када су полазни глаголи почетносвршеног или завршносвршеног видског лика којима се исказује потпуно извршење радње мотивног глагола, небележење потврда придевске употребе РПР-а према њима објаснили смо недостатношћу грађе којом се располагало у тренутку израде речника, сматрајући овакву употребу могућом, али на извештајан начин сувишном у придевском систему. Сувишност тумачимо чињеницом да су придевски облици РПР-а настали према глаголима твореним чистом перфективизацијом, те да у придевском систему већ постоје прости и изведени придеви с истим значењем у фреквентној употреби. Речено се односи на РПР следећих семантичких група глагола: РС (*збабуњати, обљутавети, огрињати, огривати, опегавити, осиромашити, оштрокавети*), КРС (*завенути, свенути, изводнети, угњити, ископнети, окриљавети, застарати, учмати*), Д (*отањати, оштакнути*), Б (*оцрнети*), УОЧ (*оглунавео, олењао, олошао, онемилео, омужао, осуровео*), ЖД (*одртавети, одртати*).

(2) Када су полазни глаголи почетносвршеног видског лика који подразумева и неодређено продужено трајање глаголске радње (неодређеносвршени глаголи), придевски РПР се не појављује системски. Ово је карактеристика глагола у групама Е (*запламтети, затињати, засјактети*), УОЧ (*заглунавити*), ОЧП (*заглувети, занемети*). Ако се РПР према њима ипак придевски употреби, он реализује значење тренутног својства (засјактале очи, заглувели монах, занемели бирташ).

(3) Уколико је полазни глагол завршносвршеног видског лика који подразумева и претходно вршење радње, понекад са значењем вршења у већој мери или појачаног интензитета (глаголи Д: *нарасти, разједрати*), придевска употреба РПР-а такође није редовна.

(4) Запреку у придевској употреби РПР-а показује и тренутносвршени видски лик (*пући, планути¹, оглухнути*). Уколико се према њему РПР јави с придевском употребом, он реализује својство које се као квалификативно-глаголско приписује именичком појму (пукла цев).

Дакле, особине настале придевском употребом РПР-а могу имати значење трајног својства, које корелира са њиховим полазним глаголима почетносвршеног или завршносвршеног видског лика. С друге стране, придевски РПР исказује, видели смо, и значење привременог својства, када је полазни глагол неодређеносвршеног или пак тренутносвршеног видског лика. За овакве придевске употребе РПР-а кажемо да имају очувану партиципску семантику. У грађи је регистрована и придевска употреба РПР-а према активним глаголским реализацијама: надошли мајор, надошли странац, захуктала машина, захуктали коњ. У њима се такође остварује партиципско значење РПР-а.

Придевском употребом РПР-а према секундарним глаголским значењима настали су секундарни значењски системи попр. РПР-а у којима начелно доминира значење сталне особине: најбројнија су значења разнородних својстава, следе значења димензије, затим боје и унутрашњих особина човека. Мањи број секундарних значења особина прешао је у групу (емоционалних и психофизичких) стања, а још мањи у групу (краја) постојања.

Секундарним значењима описују се сви домени стварности. Генерално, најбројнији је пренос номинација на предмете и материје (преко 80 примера), затим на човека (око 70) и делове човековог тела (скоро 60). Следе преноси на различите активности (преко 40 потврда) и апстрактне појаве, стања и осећања (скоро 40), а потом редом и на биљке, друштвене групе, грађевине и насељене области, природу, атмосферске појмове и животиње.

Апстрактна придевска значења у секундарним реализацијама генерално нису честа и највише их има у семантичким структурама придева са значењем комплекса разнородних

својстава те животне доби. Међутим, апстрактна значења су доминантна међу оним придевским значењима за која се не региструју глаголски семантички еквиваленти. Показали смо да то нису „нова” значења, већ да као потенцијална глаголска значења нису засведочена у речничкој грађи, премда би могла настати механизмима лексичке метафоре и у глаголској полисемији. Та придевска значења се најчешће заснивају на колективној евалуацији сема из основне придевске реализације. Могуће је да је функција неких од њих попуњавање лексичке празнине у придевском систему у смислу надомешћивања значења за која не постоје једнолексемски описни придеви (нпр. *нагорео* 'који је тек започео сексуални живот' (нагорела удовица)).

У односу на укупан број РПР-а, семантичко осамостаљивање извршено је у мањем броју ових придевских облика. Према временском оквиру њиховог осамостаљивања, разликујемо семантичка осамостаљивања која су се збила у далекој језичкој дијакронији и она која су по свом постанку млађа.

Први тип семантичког осамостаљивања потиче из ране прасловенске језичке епохе, када је резултативни партицип неких облика постао прави придев и наставио да егзистира као прави придев паралелно са глаголом с којим је у етимолошкој вези а који је изгубио резултативност и постао глагол несвршеног вида. Отуда данашње повезивање ових придева (*труо*, *вео*², *врео*, *гњио*, *зрео*, *смео*) са облицима РПР-а несвршених глагола (*трнути*, *врети*, *венути*, *гњити*, *зрети*¹, *смети*), те тумачење њихове семантике као изнутра измењене у односу на глаголску семантику. Чињеница да се РПР ових глагола данас не јавља у глаголској употреби, приписује овом семантичком осамостаљивању и карактер формалног одељивања од глагола.

Посматрано на временској оси, други тип семантичког осамостаљивања попр. РПР-а сматрамо млађом појавом. Један пример налазимо у покрајинском облику *кисао*, поприведљеном облику РПР-а секундарних реализација глагола несвршеног вида *киснути*¹, који се вероватно осамосталио по угледу на прасловенски придев *кисео*.

Други примери илуструју секундарна значења придевског РПР-а настала удруженим деловањем метонимије и метафоре. Механизам лексичке метонимије, удружене са метафором, који је реализован у придевској лексеми, уочили смо као важан за семантичко раздвајање придевског од глаголског значења. Запазили смо га у следећим значењима:

- у придеву *мркли* фиг. 2а 'давни, далек' (мркла прошлост), 2б 'позни' (до мркле јесени): БОЈА → ВРЕМЕ/МЕСТО ВЕЗАНО ЗА ТУ БОЈУ;
- у придеву *загорео* 1а 'који има непријатан мирис и укус на загоретину' (загорели укус): КОЛИ ЈЕ ЗАГОРЕО → КОЛИ ЕМИТУЈЕ МИРИС И УКУС ЗАГОРЕТИНЕ;
- у придеву *нагорео* 2 фиг. 'који има лоших особина, помало зао, рђав' (нагорели човек): КОЛИ ЈЕ НАГОРЕО → КОЛИ ИМА ЛОШЕ ОСОБИНЕ;
- у придеву *закорео* 2б 'заснован на потпуној оданости нечему, упорности, фанатичности' (закореле намере): КОЛИ ЈЕ ЗАКОРЕО → КОЛИ СЕ ЗАСНИВА НА ОДАНОСТИ;
- у покр. придеву *кукали* 'који је у тешком положају, јадан, несрећан' (кукало дете): УЗРОК (у гл. осн. семантици: 'оглашавати се кукањем због неке несреће') → ПОСЛЕДИЦА (у осн. пр. семантици: 'бити несрећан').

Овако настала придевска значења није могуће поглаголити.

Формално осамостаљивање, које ће бити предмет следећег поглавља, заступљено је у скоро свим семантичким класама глагола особине у којима постоје полазне глаголске лексеме са завршетком *-ити* и према њима настале придевске лексеме на завршетак *-ео* (*обезубео*, *зачађео*, *омаљавео*, *опегавео*, *засузео* итд.). Други тип формалног осамостаљивања

придевског РПР-а настаје од оних глагола код којих постоје укрштања инфинитивских облика I и III Стевановићеве врсте, у виду придевске употребе искључиво несистемских, краћих облика, тј. облика по I Стевановићевој врсти (*кисао, замрзао, повео, задригао, загасао* итд.). У прилог формалном удаљавању неких облика попр. РПР-а од глагола особина иде и њихов статус мотивних речи у твореницама попут *незрео, каснозрео, полузрео, недорастао, незарђао, самоникао* и др., као и употреба у именичким функцијама (*устајало, мркло*).

4.1.1.2. Стање у ужем смислу

Глаголи стања у ужем смислу типично се односе на аниматне ентитете приписујући им неко привремено, краткотрајно својство које је настало у одређеној ситуацији, узроковано обично спољашњим чиниоцима, и које обухвата ентитет у његовој целокупности. На пример, глагол *облесавити* 'постати блесав' реферише о таквом својству (Облесавио сам од здравица и вина). Будући да привремена својства исказана глаголима стања нису непосредно чулно сазнатљива, значења ових глагола сматрамо апстрактним.

У корпусу примарно медијалних глагола, глаголи стања у ужем смислу чине 15% грађе. Разврстали смо их у уже семантичке класе, према типу стања који денотирају, и добили следећу поделу:

1. Гл. физиолошког стања (61% свих глагола стања у ужем смислу):
 - 1.1. Гл. физиолошког стања у ужем смислу (26% свих гл. физиол. стања)
 - 1.2. Гл. здравственог стања (20%)
 - 1.3. Гл. психофизичког стања (54%)
2. Гл. емоционалног стања (19%)
3. Гл. функционалног стања (19%).

4.1.1.2.1. Гл. физиолошког стања

Глаголе физиолошких стања из наше грађе разврстали смо у три групе, ослањајући се на пирамидални приказ људских потреба америчког психолога А. Маслоу¹⁶⁰. На дну ове пирамиде налазе се физиолошке потребе које реферишу о базичним људским потребама значајним за одржавање у животу, попут дисања, храњења, спавања. На њих се надовезују потребе које се тичу адекватног функционисања организма у погледу здравственог стања те потребе за адекватним, уравнотеженим функционисањем организма у целини, тј. његовог психофизичког стања. С тим у вези, и наши глаголи физиолошког стања разврстани су у: глаголе физиолошког стања у ужем смислу, глаголе здравственог стања и глаголе психофизичког стања.

4.1.1.2.1.1. Глаголи физиолошког стања у ужем смислу (ФС) – попридевљени облици РПР-а глагола ФС

Глаголи ФС чији се облици РПР-а попридевљују. Ови глаголи типично реферишу о физиолошким потребама аниматних ентитета значајним за одржавање у животу, попут дисања, храњења, спавања. Они припадају једној семантичкој скупини на основу заједничке архисеме 'имати потребу за или манипулисати супстанцом неопходном за живот' (Штасни

¹⁶⁰ Извор: <https://sr.wikipedia.org>, 8. 7. 2020.

2011: 576). Глаголи физиолошких стања из наше грађе могу се описати општим значењем 'доспети у стање глади / жеђи / сна / отежаног дисања, осетити потребу за храном/водом/сном/ваздухом', на пример: *огладнети* 'постати гладан, осетити глад, потребу за јелом', *ожеднети* 'постати жедан, осетити жеђ', *заспати* 'утонути у сан, уснути', *задахтати* 'почети убрзано и напорно дисати'.¹⁶¹

Табела 2.9.1.1: Глаголи ФС чији се облици РПР-а попридевљују

глаголи	
аниматни субјекат	<i>загладнети, изгладнети, огладнети; задахтати; задремати; ожеднети; закуњати; заснути, заспати; зачмати</i>

Сви су једнаке стилскоупотребне вредности, осим глагола *заснути*, који је обележен квалификатором *песн.(ички)*. Глагол *зачмати* би, сматрамо, требало обележити као покрајинизам. Уопште узев, ови глаголи немају развијену полисемију.

Попридевљени облици РПР-а глагола ФС

Табела 2.9.1.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ФС

придеви	
аниматни субјекат	<i>загладнео</i> (загладнели друг), <i>изгладнео</i> (изгладнела сањалица), <i>огладнео</i> (огладнело грађанство); <i>задахтао</i> (–); <i>задремали</i> (–); <i>ожеднео</i> (ожеднело грађанство ¹⁶²); <i>закуњао</i> (закуњала жена); <i>заснуо</i> (заснуло Српство), <i>заспао</i> (заспала госпођа); <i>зачмао</i> (–)

Својства изражена придевском употребом РПР-а **осовног** значења глагола ФС имају стални карактер. С тим је у вези видски лик полазних свршених глагола: почетносвршених (*загладнети, огладнети, ожеднети, закуњати, заснути, заспати, зачмати*) и завршносвршених (*изгладнети*). Од почетносвршених глагола који подразумевају и неодређено продужено трајање глаголске радње (неодређеносвршени видски лик), *задахтати* 'почети убрзано и напорно дисати' и *задремати* 'постати обузет испрекиданом, лаким сном, дремежом, почети дремати', не бележе се придевске потврде РПР-а.

Настали према постојећим **секундарним** глаголским реализацијама, ови придеви односе се на:

- појаве (зачмала национална свест, зачмала туга, ожеднела душа, задремале успомене, задахтали живот)
- насељене области (зачмали Идвор, зачмала Аустрија)
- делове тела (задахтале груди)

¹⁶¹ У ТСРГ такође постоји група истог назива *Глаголи физиологическогостояния* (542–553).

¹⁶² У РСАНУ нема успостављене придевске одреднице *ожеднео*. Придевска употреба РПР-а глагола *ожеднети* регистрована је под глаголском одредницом.

- предмете (задахтали бродић)
- атмосферу (зачмала свежина)
- животиње (задахтали коњи)
- природу (задремале шуме).

Секундарна значења, подражавајући глаголски систем значења, односе се на инаниматне ентитете и прелазе у групу апстрактних особина.

Придевски облици РПР-а настали према глаголима ФС не показују семантичко ни формално одељивање од глаголског РПР-а.

4.1.1.2.1.2. Гл. здравственог стања (ЗС) – попридевљени облици РПР-а глагола ЗС

Глаголи ЗС чији се облици РПР-а попридевљују. Чланови ове подгрупе физиолошких стања чине синонимски ред глагола са доминантном семом 'разболети се'. Сви означавају нарушено здравље, изузев глагола *изболети*, чије је примарно значење 'одболовати, преболети, опоравити се, прездравити'.¹⁶³ Основно значење глаголи ЗС реализују у споју с аниматним ентитетима, већином уз именице са значењем човека, а три глагола – *побеснети*, *поболети* и *олеђати* – уз именице са значењем животиње.

Табела 2.9.2.1: Глаголи ЗС чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>побеснети; изболети, поболети, изболовати се; испрозеисти, озеисти; олеђати; омауфити; остинути</i>

Три глагола, *остинути*, *олеђати* и *омауфити* припадају покрајинској лексици.

Одлика глагола и ове групе стања је скромније развијена полисемија. С тим је у вези њихова ускоспецијализована основна глаголска семантика те не посебно продуктивна основна сема нарушеног здравља.

Попридевљени облици РПР-а глагола ЗС

Табела 2.9.2.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ЗС

	придеви
аниматни субјекат	<i>побеснео (побеснели пас); изболео (–), поболео (поболели коњи), изболовао (изболовали Србин); испрозебао (испрозебли људи),¹⁶⁴ озебао (озебао човек); олеђао (олеђали брав); остинуо (–)</i>

¹⁶³ У ТСРГ налазе се у групи *Глаголы физиологического состояния* (542–553).

¹⁶⁴ Потврда придевске употребе дата је под глаголском одредницом *испрозеисти*.

Према **основном** значењу глагола *изболети* не бележи се придевска употреба РПР-а – попридевљавање не дозвољава само значење 'прездравити', у коме је присутна компонента активности (неминовно је ангажовања субјекта у означеном процесу). Употреба РПР-а *изболовао* и *испрозебао* с придевском функцијом потврђена је са по једним примером. Од осталих потврђених придевских употреба мотивни глаголи су завршносвршеног (*изболовати* и *испрозепсти*) и почетносвршеног видског лика (*побеснети*, *поболети*, *озепсти*, *олећати*). Према почетносвршеном покрајинском глаголу *остинути* могућа је али незабележена придевска употреба РПР-а.

Малобројни примери придевске употребе РПР-а настали према **секундарним** глаголским значењима показују да се њима описују:

- човек (изболели човек, побеснели тумач, побеснели газда, побеснели малограђанин, побеснели младић)
- појаве (остинуло срце, озебла душа, остинули хаос)
- делови тела (озебли уд, изболела лица).

Ови придеви секундарно прелазе у групу **емоционалних стања** (побеснели младић је онај који испољава бес у свом понашању, озебла душа је уплашена душа) или пак **физичких особина** (изболели човек је мршав, слаб).

Међу облицима попр. РПР-а један облик показује формално одељивање од глаголске лексема: *оматуфео*¹⁶⁵ : *оматуфити*.

4.1.1.2.1.3. Гл. психофизичког стања (ПФС) – попридевљени облици РПР-а глагола ПФС

Глаголи ПФС чији се облици РПР-а попридевљују. Глаголи ове групе остварују опште значење 'бити, наћи се у стању какве слабости, постати слаб'.¹⁶⁶ У примарној реализацији сви остварују значење опадања психофизичке, виталне снаге аниматних ентитета (Поп је гронуо од старости; Мајка после порођаја јако изнемогне).¹⁶⁷

Табела 2.9.3.1: Глаголи ПФС чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>гронути, грохнути; изнемоћати, изнемоћи, онемоћати; ослабети; иструднети; малаксати; обамрети, обумрети; обронути, оронути; ођутурумети; омртвети, омртвљати; ослабети, ослабити; сустати, посустати; отруднети</i>

¹⁶⁵ Придевска одредница успостављена је са обликом на *-ио*, док је за облик на *-ео* назначено да је некњижевни облик.

¹⁶⁶ Глаголи с овим значењем у ТСРГ се налазе у групи *Глаголы физиологического состояния* (542–553).

¹⁶⁷ По својим одликама, ова група глагола могла би припасти и семантичкој поткатегорији особина. Наиме, глаголима ПФС се означава стање које је дуготрајно, које је изазвано унутрашњим чиниоцима, и које се може карактерисати истовремено и као конкретно и као апстрактно. На пример, својство означено глаголом *изнемоћи* 'изгубити снагу, моћ, исцрпсти се' (Нарочита нега потребна је мајци после порођаја, јер јако изнемогне) може реферисати и о физичкој, телесној немоћи и о унутрашњој, психичкој, психофизичкој, духовној и сл. снази, енергији. Ипак, ми ове глаголе сматрамо пре глаголима стања у ужем смислу него глаголима особина будући да се тичу аниматних ентитета у целисти, обухватајући и физичка и унутрашња својства ентитета, као и због чињенице да се испољавају само у одређеним ситуацијама.

Велики број глагола ПФС с истим основним значењем опадања снаге сугерише о важности те особине за говорнике нашег језика. Начелно, полисемија глагола ПФС спада у развијенију. Најразвијенију семантичку структуру има глагол *ослабити*. Квалификатором покр. обележени су глаголи *отруднети*, *ођутурумети* и *омртвљати*.

Попридевљени облици РПР-а глагола ПФС

Табела 2.9.3.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ПФС

	придеви
аниматни субјекат	<i>гронуо</i> (двоје гронулих), <i>грохнуо</i> (грохнули старац); <i>изнемоћао</i> (–) ¹⁶⁸ , <i>изнемогао</i> (изнемогли родитељи), <i>онемоћао</i> (онемоћали радник); <i>ислабео</i> (ислабели болесник); <i>иструднео</i> (–); <i>малаксао</i> (малаксали војници); <i>обамро</i> (–), <i>обумро</i> (обумрли човек); <i>ођутурумео</i> (ођутурумели политичар); <i>омртвео</i> (–), <i>омртвљао</i> (–); <i>обронуо</i> (обронули старац), <i>оронуо</i> (оронули старац); <i>ослабео</i> (ослабели друг); <i>сустао</i> (–), <i>посустао</i> (посустали човек); <i>отруднео</i> (отруднели галеб)

Примери из речничког корпуса не потврђују пресликавање семантике **основног** значења свих глагола. Према глаголима *обамрети*, *омртвети*, *омртвљати* ('изгубити свест, снагу, привидно умрети не показујући знаке живота, запасти у стање мртвила') односно *изнемоћи*, *иструднети*, *сустати* ('изгубити снагу, моћ, исцрпсти се, доћи у стање крајњег умора, исцрпсти се, заморити се') придевску употребу РПР-а сматрамо могућом, будући да је реч о почетносвршеним глаголима.

У својим **секундарним** реализацијама, ови придеви односе се на:

- друштвене групе/формације, грађевине, насељене области (онемоћала држава, ослабели запад, оронула породица, оронула богомоља, оронула кућица, грохнули хан, изнемогли двор, изнемогле куће, омртвела паланка)
- делове тела (обамрле ноге, обумреле ноге, омртвљале ноге, оронуло тело, оронуло лице, оронули глас, иструднеле очи, ослабели вид)
- предмете и материје (ослабела слика, оронули зид, оронуле степенице, оронули плот, оронула клупа, оронули диван, изнемогла стреха, посустали пламен)
- појаве (ослабела воља, оронуло здравље, оронула снага, оронули морал, гронула снага, обамрли живот)
- активности (ослабели утицај, оронуле финансије, оронула трговина)
- биљке (обамрло цвеће, обамрле вितिце, оронули грм)
- човека (обумрли човек).

У секундарним реализацијама, основно значење психофизичког стања трансформише се механизмима метафоре у апстрактна и конкретна својства, тј. особине.

¹⁶⁸ За придевску употребу РПР-а *изнемоћао* у РСАНУ није успостављена придевска одредница, већ примери придевске употребе илуструју значење глаголског чланка *изнемоћати*. У РМС и РСЈ, придевска одредница *изнемоћао* бележи се с упућивањем на придев *изнемогао*.

Неколико придева дефинисано је описно, међутим, без ваљаног граматичког или семантичког разлога, будући да се и они (скоро сви) заснивају на постојећим глаголским значењима. Описно су дефинисани придеви: *зронуо*, *грожнуо*, *изнемогао*, *изнемоћао*, *омртвео*, *обронуо*. Чак и када се у структури глаголског чланка не бележи значење из придевског чланка, попут два значења из придевске одреднице *оронуо*: 2б 'омршавео, пропао (о телу)' (лица оронула) и 2ђ 'који је назадовао, ослабио у материјалном, економском погледу' (материјално оронуле породице), ни тада не можемо говорити о новим значењима у односу на глагол, тј. о семантичком осамостаљивању придевског РПР-а *оронуо*, будући да је њихов развој могућ (метафором у глаголској лексеми).

Описно је дефинисан и придев *малаксао*, чији је полазни глагол двовидски. Полазни глаголски и конвертовани придевски садржај обе лексеме је идентичан. Примери показују да је придевска употреба могућа и од свршене глаголске реализације:

1 'који је изгубио снагу, издржљивост, исцрпен, изнурен, онемоћао, који одражава таква својства': Смешила се Ана на длану с тим уморним, малаксалим рукописом (Мар. Р. 2, 162) (према *малаксати* 1 'изгубити снагу, издржљивост, ослабити'),

и од несвршене:

2 'који је изгубио интензитет, који се гаси, престаје': — Једнога дана старац довршујући крај малаксале вечерње светлости ... своје новине, бацио се изненада у то преживело време (Грол 3, 13) (према *малаксати* 2 'губити интензитет, гасити се'), где се остварује значење партиципског својства, тј. чува партиципска семантика.

4.1.1.2.2. Гл. емоционалног стања (ЕС)¹⁶⁹ – попридевљени облици РПР-а глагола ЕС

Глаголи ЕС чији се облици РПР-а попридевљују. Овом групом обједињени су глаголи емоционалних, психолошких и душевних стања, осећања и расположења аниматних ентитета и њихове манифестације. То су глаголи са општим значењем 'осетити, манифестовати неку емоцију, наћи се у неком стању', на пример: *очамати* 'осетити чаму, досаду дуго чекајући' (Ја већ очамео седећи и чекајући), *облесавити* 'постати блесав' (Облесавио сам од здравица и вина)¹⁷⁰.

Табела 2.10.1: Глаголи ЕС чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
аниматни субјекат	<i>облесавити, поблесавити; повиленети; помахнитати, размахнитати се; замрети; залудети, излудети; очајати; очамати; *плачкати</i>

Глаголи ЕС денотирају непожељно емоционално стање. Сви побројани глаголи имају развијену полисемантичку структуру, осим глагола *очамати*, који припада покрајинској лексици.

¹⁶⁹ Прецизнији назив ове (и других) семантичких класа стања садржао би у себи глаголску именицу, нпр. глаголи *промене* емоционалног стања (*уласка* у стање и сл.). Наводимо их ипак у краћем лику, из практичних разлога.

¹⁷⁰ У ТСРГ глаголе ЕС из наше грађе можемо наћи у подгрупама шире групе *Глаголы эмоционального состояния* (518–541).

Попридевљени облици РПР-а глагола ЕС

Табела 2.10.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ЕС

	придеви
аниматни субјекат	<i>облесавео</i> (облесавели рањеници), <i>поблесавео</i> (изгубљен, поблесавео због његове чаме); <i>повиленео</i> (повиленела снаха); <i>залудео</i> (залудели момци), <i>излудео</i> (жена као излудела); <i>помахнитао</i> (помахнитала будала), <i>размахнитао</i> (размахнитала светина); <i>замро</i> (Ајка, замрла од страха); <i>очајали</i> (фиг. очајали век); <i>очамао</i> (–); <i>плачкали</i> (плачкали свеци)

Придев *плачкали* ('в. плачкав'), означен као покрајинизам, укључили смо у грађу сматрајући га попридевљеним РПР-ом реконструисаног глагола несвршеног вида **плачкати* (*'често и лако плакати').

За придев *очамао* нема потврда према **основном** значењу глагола *очамати* 'осетити чаму, досаду дуго чекајући', премда је могућа будући да је реч о почетносвршеном глаголу, какви су и остали глаголи групе ЕС.

Секундарна значења попр. РПР-а настала према постојећим **секундарним** глаголским реализацијама односе се на:

- друштвене групе, грађевине (залуделе масе, замрли град, замрле куће)
- појаве (замрла душа, замрла снага, замрли живот)
- животиње (очамало говече, излудели коњ)
- део тела (замрли гласић)
- биљке (излуделе лубенице)
- атмосферу (очајали век).

Примери показују да секундарна значења обично остају апстрактна, прелазећи у семантичка поља особине (замрла душа је она која не даје знакове живота, замрли гласић је онај који је утишан), постојања (замрла снага је она која је ишчезла, замрли живот и замрле куће су угашене) или пак остају у семантичком пољу стања (замрли град и очајали век су клонули, успавани). Два примера илуструју неуобичајени прелазак из апстрактног у конкретно: очамало говече је оно које је занемарено, запуштено; излуделе лубенице су зреле лубенице.

За попр. облике РПР-а глагола ЕС не региструју се семантичке нити формалне одлике осамостаљивања од полазних глагола.

4.1.1.2.3. Гл. функционалног стања (ФУС) – попридевљени облици РПР-а глагола ФУС

Глаголи ФУС чији се облици РПР-а попридевљују. У ову групу уврстили смо глаголе који по својим семантичким одликама не припадају сасвим ни глаголима емоционалних стања ни глаголима физиолошких стања, већ се налазе између њих. Њима се денотира неко стање непријатности у виду физичке нелагоде услед промене уобичајене температуре, које омета уобичајено функционисање субјекта, на пример: *промрзнути* 'смрзнути се, озепсти, укочити се од хладноће' (Ето промрзао сам – и показа ми своје отечене руке (Чол., РМС)), или других спољашњих чинилаца, на пример: *забридети* 'почети

бридети, доћи у стање у коме се осећа трњење' (Оклизну се на поледичавом коловозу, паде, дланови забриде (Давичо 2, 34)), или пак услед јаких осећања: *задрхтати* 'почети дрхтати, бити захваћен дрхтавицом (услед хладноће, узбуђења и сл.)' (Сва задрхта од бијеса и разочарања (Крешић С. 1, 119)). Опште значење глагола ФУС је 'доспети у какво непријатно стање, бити у каквом непријатном стању'.¹⁷¹ Обично се приписују човеку, деловима његовог тела или ређе биљкама.

Табела 2.11.1: Глаголи ФУС чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>забридети; оквајити; отепати¹; отрнути, утрнути</i>
аниматни субјекат	<i>промрзнути, омрзнути²; зацептети</i>
и инаниматни субјекат и аниматни субјекат	<i>задрхтати, уздрхтати; намрзнути²</i>

Ови глаголи могу се устројити у два синонимска реда: *намрзнути², промрзнути, омрзнути², оквајити, отепати¹, и забридети, задрхтати, отрнути, зацептети*. Покрајинској лексици припадају три глагола: *оквајити, отепати¹* и *отрнути*. Генерално, глаголи ФУС су скромније полисемантичке структуре.

Попридевљени облици РПР-а глагола ФУС

Табела 2.11.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ФУС

	придеви
инаниматни субјекат	<i>забридео (забридели образ); оквајио (оквајиле руке); тепао¹ (отепали прсти); отрнуо (отрнуле ноге), утрнуо (-)</i>
аниматни субјекат	<i>промрзао (промрзли пролетери), омрзао² (омрзли грешници); зацептео (... те, сва зацептјела, стала би пред свекра)</i>
и инаниматни субјекат и аниматни субјекат	<i>задрхтао (-), уздрхтао (-); намрзао (намрзао човек)</i>

¹⁷¹ Неки од ових глагола налазе се у ТСРГ у истоименој групи *Глаголы функционального состояния* (554–556).

У РК нема потврда за попр. РПР према **основном** значењу тренутносвршеног глагола *утрнути* ни према почетносвршеним глаголима с продуженим трајањем *задрхати* и *уздрхати*. Уочили смо на претходно анализираним групама да се облици РПР-а глагола тренутносвршеног и почетносвршеног видског лика с продуженим трајањем ређе попривдељују, односно да се значење привременог својства не реализује системски. Ипак, у групи ФУС бележи се потврда придевског РПР-а и према почетносвршеном глаголу с неодређеним трајањем:

зацептети 'задрхтати' → *зацептео* 'који је задрхтао': Алалијина најмлађа снаја непрестано донесоше из кухиње на дубоком тањиру живу жераву, те, сва зацептјела, стала би пред свекра (Цет. 1, 53).

Према **секундарним** реализацијама глагола готово да нема потврда придевске употребе РПР-а.

Семантичког осамостаљивања нема (описно дефинисан придев *забридео* 'у коме се осећају жмарци (о деловима тела)': Пипну се по забриделу образу [од шамара] и у грохот се насмеја (Бож. Г. 2, 88), пресликава основно значење глагола *забридети* 'почети бридети'), док формално удаљавање попр. РПР-а од полазних глагола показују облици *намрзао*, *промрзао*, *омрзао*², који се у придевској функцији јављају искључиво у краћој форми (док се дуже форме *намрзнуо*, *промрзнуо*, *омрзнуо* јављају у глаголској употреби). Такође, тенденцију јављања попр. облика РПР-а група глагола на *-ети/-ити* на завршетак *-ео* препознајемо и код глагола *зацептети*, који се упућује на семантички једнак *зацептати* (зацептети 'в. зацептати'), али се у придевској употреби не среће РПР на *-ао зацептао*, већ само на *-ео зацептео*. Једини облик на завршетак *-ио*, према глаголу на *-ити*, у овој групи има покрајинска лексема *оквајио*.

Резиме. У нашој грађи нашло се укупно 60 глагола стања у ужем смислу.

У основном значењу, скоро сви глаголи приписују се аниматним ентитетима, осим глагола функционалног стања, који се реализују скоро подједнако с оба типа ентитета (9 глагола). Овакав однос пресликао се и на придевску употребу њихових облика РПР-а.

Стања исказана овим глаголима односно својства придева насталих према њима редовно имају конотацију непожељности. Највише синонимних глаголских лексема и према њима насталих придева припада домену телесног и уопште психофизичког здравља.

Наводимо глаголе стања у ужем смислу према одговарајућим творбено-семантичким парафразама:

(1) 'почети постајати оно што значи придев у глаголској основи' / 'постати оно што значи придев у глаголској основи': *облесавети*, *поблесавети*, *загладнети*, *изгладнети*, *огладнети*, *ожеднети*, *залудети*, *излудети*, *помахнитати*, *размахнитати се*, *омрвети*, *омртвљати*, *ислабети*, *ослабети*, *ослабити*, *иструднети*, *отруднети*;

(2) 'изгубити/добити својство именице у глаголској основи': *повиленети*, *побеснети*, *изболети*, *поболети*, *изболовати се*, *изнемоћи*, *изнемоћати*, *онемоћати*, *отрнути*, *утрнути*, *очајати*, *очамати*;

(3) 'ући у неко стање, бити у стању' / 'стећи особину у процесу исказаном у глаголској основи': *забридети, гроннути, грохнути, задахтати, задрхтати, уздрхтати, обамрети, обумрети, ороннути¹, оброннути, заспати, зачмати, задремати, закуњати, малаксати, замрети, заснути, изепсти, испрозепасти, озепасти, олеђати, остинути, ођутурумети, оквајити, намрзнути², промрзнути, омрзнути², плачкати, отепати¹, зацептети, сустати, посустати.*

Придевска употреба РПР-а глагола са значењем стања не бележи се према основном значењу свих глагола. Принцип који смо уочили код придевске употребе РПР-а од глагола са значењем особине важи и за попридевљавање РПР-а према глаголима са примарним значењем стања у ужем смислу. Наиме, према почетносвршеним и завршносвршеним глаголским реализацијама које су у потпуности извршене у почетном или завршном тренутку, РПР се редовно употребљава, најчешће са значењем сталног својства (огладнело грађанство, побеснели пас, облесавели ратници, повиленела снаха, промрзли пролетери).

Стање се исказује и свршеним глаголима са значењем продуженог трајања, према којима се или не региструје РПР с придевском функцијом (*задахтао, задремао, задрхтао, уздрхтао*) или се региструје као краткотрајно, привремено својство (зацептела снаја).

Придевском употребом РПР-а према секундарним глаголским значењима настали су секундарни значењски системи по пр. РПР-а у којима начелно доминира значење апстрактне особине, ређе стања (обично емоционалног) и постојања. Занимљиво је да се бележе и значења конкретних особина.

Секундарним значењима описују се сви домени стварности. Најбројнији је пренос номинације стања на различите апстрактне појаве, осећања и стања (17 примера), друштвене групе, грађевине и насељене области (14 примера), затим на делове човековог тела (12). Следе преноси на предмете и материје (9) и на човека (6), а потом редом и на биљке, активности, животиње, атмосферске појаве и природу.

Семантичко осамостаљивање по пр. РПР-а од глагола са значењем стања реализовало се само у облику *малаксао*, који је настао према двовидском глаголу *малаксати*.

Формално одељивање одиграва се код невеликог броја придева чији се мотивни глагол завршава на *-ити* (глаголи ЗС) односно на *-нути* (глаголи ФУС) на исти начин као и код глагола особина (придевски РПР се јавља само на *-ео* односно (најчешће) једино у краћем, несистемском облику РПР-а глагола на завршетак *-нути*).

4.1.1.3. Постојање

Глаголи постојања¹⁷² у нашој подели егзистирају као посебна семантичка поткатегија у оквиру категорије стања, оделита од поткатегија особина и стања у ужем смислу, са којима дели неке семантичке карактеристике. Наиме, попут глагола са значењем особина, глаголи постојања приписују аниматним и инаниматним ентитетима значење промене неког њиховог суштинског својства, које је конкретног значења јер је непосредно спознатљиво: *оживети* 'постати поново жив, повратити своје биолошке функције' (Мртви су оживели), *изгорети* 'бити уништен ватром, нестати у процесу горења' (Цркве су изгореле). Као код стања у ужем смислу, ентитет је у целости захваћен глаголском ситуацијом постојања и њен је носилац. Каузација неких глагола постојања је унутрашња,

¹⁷² Семантичку категорију егзистенције и глаголе с овим значењем истраживала је И. Лазић Коњик у својој докторској дисертацији *Глаголи са егзистенцијалним значењем у српском језику* (Лазић Коњик 2010). Чланови лексичко-семантичке групе егзистенције (постојања) имају бројне и разноврсне семантичке варијанте: опште или чињенично постојање, физиолошко постојање, значење почетка постојања, краја постојања, присуствовања, налажења итд. (И.).

као код глагола особина, док један број глагола постојања има спољашњу каузацију, попут глагола стања у ужем смислу.

Глаголи постојања чине 4,5% корпуса, који је показао да се у придевској употреби налазе облици РПР-а следећих глагола постојања:

1. Гл. почетка постојања (31% свих медијалних глагола постојања)
2. Гл. краја постојања (69%).

4.1.1.3.1. Гл. почетка постојања (ПП) – попридевљени облици РПР-а глагола ПП

Глаголи ПП чији се облици РПР-а попридевљују. Ови глаголи у примарној реализацији остварују опште значење 'почети постојати, појавити се, настати кроз неки процес; постати живим, активним'.¹⁷³ Глаголи ПП већином се односе на почетак постојања инаниматних ентитета, и то највише на биљке, реферишући о почетној фази њиховог физиолошког постанка, нпр. *изникнути* (На гробу ће изнићи цвеће), односно на друге инаниматне ентитете, реферишући о њиховом чињеничном постојању, тј. појављивању, нпр. *осванути* (Зора је осванула), а затим и на човека (увек у религијском контексту, типично у споју са именицом *Исус* или с другим именицама), када реализују значење поновног физиолошког постанка, нпр. *васкрснути* (Христос васкрсе!).

Табела 2.12.1: Глаголи ПП чији се облици РПР-а попридевљују

глаголи	
инаниматни субјекат	<i>нићи=никнути, изникнути=изнићи, обникнути=обнићи; израсти; осванути</i>
аниматни субјекат	<i>оживети; васкрснути</i>

У својим основним реализацијама, осим покрајинског глагола *обникнути=обнићи*, глаголи ПП припадају стандардном општелексичком фонду. За разлику од већине глагола из нашег корпуса, чланови ове класе немају непожељно конотативно значење.

Глаголи ПП имају релативно развијену полисемију. Највише значења има глагол *оживети*, који са преко 15 значења улази у групу изузетно полисемантичних лексема. Регистрована секундарна значења глагола ПП махом су медијална.

Попридевљени облици РПР-а глагола ПП

¹⁷³ У ТСРГ глаголе ПП можемо наћи у оквиру шире класе *Глаголы начальной фазы бытия, существования* (458–463).

Табела 2.12.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола ПП

	придеви
инаниматни субјекат	<i>никао (-), изникао (-), обникао (-); израстао (-); освануо (осванули дан)</i>
аниматни субјекат	<i>оживео (-); васкрснуо (-)</i>

Иако су глаголи почетка постојања из нашег корпуса у **основом** значењу медијални (компонента воље субјекта није присутна), немају сви потврду придевске употребе РПР-а према свом основном значењу. Заправо, једино се за глагол *осванути* бележи придевски РПР *освануо* од примарне глаголске реализације. Разлика између глагола *осванути* и осталих глагола постојања је у томе што једино он има значење општег или чињеничног постојања, док остали глаголи значе (и) физиолошко постојање ентитета. (Физиолошко постојање уочили смо и као запреку придевској употреби РПР-а код глагола са значењем димензије *нарасти*.) Као потпору семи физиолошког постојања, која омета попридевљавање, видимо израженост семантичке компоненте (аблативног¹⁷⁴) кретања¹⁷⁵ у основном глаголском значењу. Она се спецификује и у дефиницији ових глагола адвербијалном допуном *из + ген.* ('развијати се из семена, израсти из земље' односно 'устати из мртвих'). Значење кретања, које је у њима присутно, заједно са физиолошким значењем (које има позитивну конотацију), може се перципирати као активност субјекта, због чега се воља у глаголском садржају на извешан начин може сматрати присутном. То могу бити семантички разлози због којих се субјекти ових глагола не осећају (у потпуности) као пасивни носиоци ситуације (као нпр. код глагола са значењем краја постојања), и, последично, разлози због којих исказивање својстава придевском употребом њиховог РПР-а није сасвим у духу доброг језичког осећања. Физиолошко значење глагола почетка постојања није у довољној мери медијално да би било продуктивно у попридевљавању облика РПР-а. У потпуности медијално значење имају једино глаголи општег или чињеничног постојања.¹⁷⁶

Такође, изостанак потврда према основном значењу глагола ПП може се објаснити и видским ликом глаголских реализација – глаголи *нићи, изнићи, обнићи, израсти* имају такав свршени видски лик према коме се придевска употреба РПР-а нередовно јавља. С друге стране, свршеним глаголима *оживети* и *васкрснути* означава се коначан резултат промене глаголске ситуације уобичајен за попридевљавање, али придевска употреба РПР-а ових глагола није забележена у њиховим речничким чланцима.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Глаголи кретања аблативног усмерења означавају удаљавање од неког оријентира у простору (Ковачевић 1987: 122).

¹⁷⁵ Иако је сема кретања у семантичком садржају ових глагола значајна, глаголе ПП нисмо уврстили у семантичку класу кретања будући да смо се определили да под кретањем сматрамо само промену места ентитета у целости. У супротном, и неки други глаголи могли би се сматрати глаголима кретања (нпр. глаголи промене димензије, глаголи емитовања и др.).

¹⁷⁶ Чињенично постојање засновано је на „когнитивној перцепцији присуства у времену и простору” и својствено је свим реалијама које су означене именицама, док је физиолошко постојање (рођење, живљење, умирање) својствено само живим бићима (Лазевић Коњик 2010: 5, 172).

¹⁷⁷ Претрагом РК могу се наћи овакви придевски употребљени облици у религијском дискурсу: Зар не мучи, зар не исмева васкрслог Христа, професор, учитељ, који учењем својим богоборачким изгони Бога из

Највећи број придевских лексема од глагола ПП остварује **секундарна** значења према секундарним глаголским значењима. Када се примарно односе на инаниматне ентитете, ови придеви секундарно описују:

- човека (изникли имућници, два израсла момка, израстао човек)
- делове тела (израстао стас)
- биљке (обникли лан)
- насељене области (никли реони)
- појаве (осванула времена).

Када се односе на аниматне ентитете, секундарно описују:

- предмете и материје (оживели кип, оживело светло)
- насељене области (васкрсла Србија)
- делове тела (оживела коса)
- природу (оживела природа)
- активности (оживели национализам).

Малобројност примера показује да се ни у секундарним значењима овако добијени придеви не употребљавају често. Они најчешће значе разнородне особине (два израсла момка, израстао човек, израстао стас, оживело светло итд.). Као секундарно, евидентира се и значење чињеничног постојања (оживели кип, осванула времена, никли реони, изникли имућници).

Попут полазних глагола, значења попр. РПР-а такође су позитивне конотације или су неутрална.

Поређење са системом значења глагола ПП показује да у семантици ових придева нема развијених значења која би се сматрала новим у односу на полазне глаголске значењске структуре.

4.1.1.3.2. Гл. краја постојања (КП) – попридевљени облици РПР-а глагола КП

Глаголи КП чији се облици РПР-а попридевљују. У овој групи налазе се глаголи који у примарној реализацији остварују опште значење 'престати постојати, престати појављивати се, нестати'.¹⁷⁸ Приписују се инаниматним ентитетима: неживим субјектима, нпр. *изгорети* (Изгореше многе цркве), или различитим скупинама живих бића, нпр. *изумрети* (Патрицији изумроше), односно људима, нпр. *умрети* (Маријан се разболи и умре) и животињама, нпр. *крепати* (Два су му вола крепала).

душе ученика својих? (Нуш. 4, 445). А ја, жива још, тек оживела, — да те згнусим собом, да те упрљам! (Наст. 3, 138).

¹⁷⁸ У ТСРГ глаголе КП можемо наћи у мањим семантичким класама у оквиру шире класе *Глаголы прекращения бытия* (473–481).

Табела 2.13.1: Глаголи КП чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>изгорети, сагорети; ишчилети; нестати</i>
аниматни субјекат	<i>изгинути, погинути; крепати; липсати; преминути; изумрети, умрети</i>

У својим основним реализацијама глаголи КП припадају стандардном општелексихчком фонду. Сви денотирају фазу постојања с непожељном конотативношћу. Структуре глагола КП су полисемантичке. Глагол *изгорети*, са 18 значењских тачака и подтачака, карактерише се као изузетно полисемантичан. Регистрована секундарна значења глагола КП су махом медијална и тада су облици њиховог РПР-а подложни придевској употреби.

Попридевљени облици РПР-а глагола КП.

Табела 2.13.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола КП

	придеви
инаниматни субјекат	<i>изгорео</i> (изгорели мост), <i>сагорео</i> (–); <i>ишчилео</i> (ишчилели осмех); <i>нестао</i> (нестало језеро)
аниматни субјекат	<i>изгинуо</i> (изгинуле главе), <i>погинуо</i> (–); <i>крепао</i> (крепали коњ); <i>липсао</i> (липсала мачка); <i>преминуо</i> (преминули песник); <i>изумрли</i> (изумрле расе), <i>умрли</i> (умрли чувар)

Грађа показује да је придевска употреба РПР-а с **основним** глаголским значењем могућа од свих глагола КП, што је у вези с њиховим завршносвршеним видским ликом. Дакле, све побројане придевске лексеме преузимају основни семантички садржај и тип валенце полазног глагола. Два облика – *сагорео* и *погинуо* – нису у РК евидентирана као одреднице и њих на овом месту додајемо на основу бројних примера из ЕК¹⁷⁹: *da pogledate*

¹⁷⁹ Глагол *сагорети* у основном значењу (’бити уништен ватром’) јасно укључује каузатора, узрочника процеса (ватра), због чега се својство субјекта коме се приписује исказује и трпним придевом. Како показују примери из ЕК, трпни придев употребљава се најчешће у научним, стручним и новинарским текстовима, нпр.: *ljudi ako su „sretni” živi, izlazili iz zemunica, ili ostajali zauvek sagoreni u njima (Politika), ostatak sagorenog tela (M. Milanković, Kroz carstvo nauka), oživljavanje u sagorenom simbolu (Politika)* итд.

Такође, примери из ЕК показују да се овај процес може разумети и као процес самосагоревања, те се у придевској употреби за исказивање својства користи и радни придев, углавном у књижевноуметничким текстовима: *vidim samo jednu hartiju upola sagorelu (D. Aleksandar, Grof Monte Kristo), na sagoreloj travi (Ž. de Nerval, Aurelija), vazduh je tako težak od sagorelog uglja (M. Šolohov, Tihi Don), Ne može kući prazna i sagorela (D. Ćosić, Koreni).*

ugarke sagorelog drveta (*Politika*), poginulog policijskog službenika (*Zakon o policiji*). Попут полазних глагола, попр. облици РПП-а такође су с конотацијом непожељности.

Највећи број ових придева остварује **секундарна** значења према секундарним значењима полазних глагола. Када се у примарној реализацији односе на инаниматне ентитете, ови придеви секундарно описују:

- делове човековог тела (изумрли глас, изгореле руке, изгорело лице, изгорели вратови, изгореле усне, ишчилеле очи, ишчилело тело)
- природу (изгорела пустиња, изгорело тло, изгорело врело, изгорели вулкан)
- предмете и материје (изгорело ђубре, ишчилели капут)
- активности (ишчилело стварање, ишчилела лаж)
- појаве (ишчилели умови)
- атмосферу (изгорели дани)
- насељене области (ишчилела отаџбина)
- самог човека (исхлапели властелин).

Када се примарно односе на аниматне ентитете, секундарно описују:

- насељене области, грађевине (изумрли путеви, изумрла чаршија)
- атмосферу¹⁸⁰ (час умрли, умрли данак)
- човека (крепао Обрад).

Примери показују да у семантичким структурама придева од глагола КП секундарна значења најчешће прелазе у разнородна конкретна својства ентитета (скоро сви примери) и, ређе, у физиолошка или психофизичка стања човека (крепао Обрад, исхлапели властелин).

У систему секундарних значења придевских одредница *нестао*, *преминуо* и *умрли* под посебном тачком региструје се њихова именичка употреба. Она се назначавала метајезичком константом у именичкој служби, у заградама испред дефиниције. Извори примера којима се именичка употреба илуструје показују да се придевски РПП *нестао* употребљава у административном стилу¹⁸¹, док се у ЕК често јавља и у новинарском стилу, понекад у лексичком споју с именицом *лице*¹⁸². Поименичење у већем степену показују облици *преминуо* и *умрли*, који се дефинишу синонимном именицом *покојник*, налазећи се не само у струковним текстовима већ и у текстовима друге врсте, попут књижевних. Облик *погинули* није забележен у РМС као поименичен, али се у ЕК може срести у примерима различитих функционалних стилова.

За придев *погинуо* у ЕК срећу се бројне потврде са општим значењем 'престати постојати': Jednog poginulog urođenika zamenilo bi njih dvadeset (Ž. Vern, *Doživljaji tri Rusa i tri Engleza*), Kalinu, ćerku domaćina poginulog oficira, izvukli su onesvešćenu (S. Krakov, *Krila*) итд.

¹⁸⁰ У атмосферске ентитете укључили смо временске појмове, делове дана, године и сл. (в. напомену 87).

¹⁸¹ Наводимо неке од примера из РК: Разуме се да ће се старатељство само онда одредити, ако нестали није оставио себи пуномоћника да имањем управља (Пер. Н. 1, 75). Србин ако се на страни налази, сматра се као одсуствујући, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за несталог (Никет. Г. 1, 33). Истовремено се позива и сам нестали ако је у животу да се у истом року суду јави (Огласни део Службеничког листа НРС, год IV, бр. 35, 841).

¹⁸² На пример: Državna televizija je tek posle protesta ispred njenih prostorija posvetila više vremena sudbinama nestalih na Kosovu i Metohiji (*Politika*, ЕК), Udruženje porodica kidnapovanih i nestalih lica na Kosovu i Metohiji (*Politika*, ЕК) итд.

У речничким чланцима придевских одредница *изгорео*, *ишчилео*, *крепао* и *умрли* значења за која нису регистровани семантички еквиваленти у полазним глаголима бележе се описним дефиницијама:

- *изгорео* 2 'који оскудева у киши, сушан, спаран, врео (о временским појмовима)' (изгорели дани), 3 'који је престао да избацује лаву, угашен, мртав (о вулкану)' (изгорели вулкан) и 4 'који је ослабеле памети, неурачунљив' (изгорели мозак);
- *ишчилео* 2а 'истрошен, изношен, похабан' (ишчилели капут) и 2б 'ништаван, безвредан' (ишчилела лаж);
- *крепао* б фиг. 'беживотан, млитав' (крепали Обрад);
- *умрли* 2 'који је у вези са смрћу (о часу, дану), смртни' (час умрли, умрли данак).

Наведена секундарна значења придева *изгорео*, *ишчилео* и *крепао* сматрамо потенцијално глаголским. На пример, наспрам значења придева *изгорео* под тачком 2 'који оскудева у киши, сушан, спаран, врео (о временским појмовима)' (изгорели дани) може стајати значење глагола *изгорети* 'постати врео, спаран (о временским појмовима)', на пример: Дани су изгорели. И остала „нова” придевска значења КП могла би се употребити глаголски, на пример: наспрам 'који је престао да избацује лаву, угашен, мртав (о вулкану)' (изгорели вулкан) може се успоставити глаголско значење 'престати избацивати лаву, угасити се (о вулкану)': Вулкан је изгорео; наспрам 'који је ослабеле памети, неурачунљив' (изгорели мозак) може стајати глаголско значење 'попустити умно, исхлупити': Мозак му је изгорео, и сл.

Такође, није немогуће „поглаголити” придевски облици *ишчилео* и његова значења. На пример, наспрам значења придева под тачком 2а 'истрошен, изношен, похабан' (ишчилели капут) теоријски може стајати значење глагола *ишчилети* исте семантике 'постати истрошен, изношен, похапати се': Капут се излизао и ишчилео од дугог ношења / Капут ће се излизати и ишчилети¹⁸³ од дугог ношења. И придевско значење 2б 'ништаван, безвредан' (ишчилела лаж) може се трансформисати у глаголско: Та лаж је толико пута откривена да је убрзо ишчилела / Та лаж је толико пута откривена да ће убрзо ишчилети.

Исто је могуће спровести и са описно дефинисаним значењем придева *крепао*.

Иако је ово вештачки начин промене категорије и читавање хипотетичког садржаја у полазни глагол, практично није немогуће да се таква глаголска значења јаве будући да су у придевској структури (потенцијално и у глаголској) она изведена механизмима метафоре (уп. и друге овакве примере у претходним тачкама поглавља 4).

Другачија је природа настанка значења 'који је у вези са смрћу (о часу, дану), смртни' у придеву *умрли*. Од основног придевског значења 'који је умро' механизмима метонимије настало је придевско значење 'који је у вези са смрћу (о часу, дану), смртни' (час умрли, умрли данак)¹⁸⁴. Ова трансформација није могућа у глаголској структури, због чега се то значење, додатно потврђено изразом *на умрлу* (заст. 'на самрти, у смртном часу') у својој семантичкој структури, може сматрати новим.

Уважимо ли изложено, закључили бисмо да придевске јединице настале придевском употребом облика РПП-а глагола краја постојања у начелу нису развиле семантички одмак од полазних глагола, с тим да је непобитно да су у одређеним значењима потврђени искључиво

¹⁸³ Промену глаголског времена користимо као тест за глаголску употребу облика РПП-а.

¹⁸⁴ У РМС ово значење квалификује се као застарело. Извори потврда показују да се бележи у само песничком изразу: Много хтео, много започео, час умрли њега је помео (Радич. 2, РМС). Кад ми дође суђен сахат, мајко, суђен сахат и умрли данак, обуци ми ђузел-одијело (НП Андрић Н., РМС).

у придевској употреби. Када је лексичка метафора у основи настанка „нових” придевских значења, могуће је њено реверзибилно деловање у глаголском значењу. Када је пак у придевској структури на делу метонимија, такво значење је потпуно одвојено од глаголске семантике, као у случају придева *умрли* (умрли чувар → час умрли).

Резиме. У грађи се нашло 18 глагола са значењем постојања према којима се РПР бележи у придевској употреби. И глаголи, и придевске јединице настале од њих, приписују се аниматним и инаинматним ентитетима, у већем броју реализујући значење својства негативне конотације.

Глаголима са општим значењем постојања одговарају следеће творбено-семантичке парафразе:

(1) 'почети (поново) значити оно што значи придев у глаголској основи': *оживети*;

(2) 'стећи особину у процесу исказаном у глаголској основи': *васкрснути, изгинути, погинути, изгорети, сагорети, крепати, липсати, преминути, изумрети, умрети, изникнути=изнићи, обнићи, нићи=никнути, израсти, осванути, нестати (нестанути), ишчилети*.

Без изузетка, од основног глаголског значења постојања придевски се употребљавају само облици РПР-а глагола који значе крај постојања. То су глаголи који подразумевају крај општег (чињеничког) постојања субјекта (присуствовања у просторно-временском смислу), тј. његово непостојање, завршносвршеног видског лика.

Од глагола који значе почетак постојања, попридевљују се облици РПР-а само са значењем чињеничног постојања завршносвршеног видског лика (*осванути*), не и физиолошког (*никнути*), што потврђују и секундарне реализације чињеничног постојања настале из физиолошког значења (никли реони, изникли имућници).

Ово сугерише да глаголи физиолошког ПП нису у потпуности медијални, за разлику од глагола КП и чињеничног ПП. У медијалним глаголима физиолошког ПП присутна је компонента активности субјекта која омета попридевљавање (налазимо је у семи кретања једног дела ентитета). Глаголи краја постојања у потпуности су медијални јер не садрже такву компоненту и на њихову реализацију субјекат не може утицати својом вољом ни на који начин.

Поред физиолошке и активне компоненте значења, запреку у придевској употреби видимо и у почетној свршености глагола ПП која подразумева и извесно претходно трајање (*изнићи, израсти*) односно извесно даље трајање новог стања (*оживети*).

У секундарним глаголским значењима за која се региструје придевска употреба РПР-а, глаголи постојања најчешће прелазе у групу трајних својстава ентитета, тј. особина, док се прелаз у групу стања или остајање у групи постојања ређе одвија. У секундарним реализацијама глаголи се односе на све домене стварности, али се најчешће приписују деловима тела и човеку. Речено о секундарним глаголским значењима важи и за придевске лексеме настале придевском употребом њиховог РПР-а.

За неколико придева од глагола постојања према којима нема регистрованих семантички еквивалентних полазних глаголских реализација значења се дефинишу описно (*изгорео, ишчилео, крепао*). Нека придевска значења могуће је интерпретирати глаголски будући да се и у глаголској полисемији иста значења могу развити механизмима метафоре. С

друге стране, када је у придеву секундарно значење настало метонимијском трансформацијом основног придевског значења (*умрли* 'који је у вези са смрћу' (*умрли* час)), то значење се не може развити у глаголу, те га сматрамо семантички удаљеним од глагола.

Формално осамостаљивање препознајемо у употреби краће форме РПР-а *изникао* за придевске функције, док се у глаголској употреби бележе дублетне форме РПР-а глагола *изникнути* (*изникао/изникнуо*). Корак даље у формалном осамостаљивању придевског РПР-а према глаголима постојања показује поименичење облика *нестао*, *преминуо* и *умрли*, тј. њихова употреба евидентирана у именичкој служби.

4.1.2. Глаголи мање типичне радње

4.1.2.1. Кретање

Медијални глаголи кретања¹⁸⁵ из грађе уврштени су у семантичку категорију радње. То су мање типични глаголи радње будући да не садрже сему воље. Медијални глаголи кретања имају неке заједничке одлике с глаголима стања у ужем смислу. Наиме, и глаголска ситуација кретања захвата ентитет у целини, приписујући му резултат таквог кретања као променљиво својство, проузроковано спољашњим чиниоцима: *залутати* (Пилот је залутао), *нападати* (Снег је нападао). Глаголи кретања приписују се и инаниматним и аниматним ентитетима. Због тога што је глаголска ситуација кретања видљива, кажемо да глаголи кретања изражавају конкретна значења, попут већине глагола особина.

Медијални глаголи кретања чине 7,5% свих примарно медијалних глагола из нашег корпуса. У придевској употреби налазе се облици РПР-а следеће три глаголске скупине:

¹⁸⁵ У ширем смислу, појам кретања се може одредити као „супротстављеност сваком виду мировања” (Миланов 2021: 126), те као „праћење обележје готово свих глагола којима се означава вршење неке радње” (Вујовић 2011: 349). У ужем смислу, под кретањем се разумева само промена места ентитета. С тим у вези, као архисему глагола кретања Гортан Премк (2004: 100, у напмени 137), наводи 'кретати се мењајући место', а као доминантне диференцијалне семе ових глагола 'начин кретања', 'правац кретања', 'брзину кретања', 'медиј' у оквиру кога се кретање одвија, да ли је агенс живо биће или материја итд. Слично објашњење даје и М. Ковачевић (1987), наводећи као архисему глагола кретања 'премештање кога или чега у простору', а као најважније диференцијалне семе 'начин кретања' и 'правац кретања'. Ковачевић наглашава да је у нашем језику сема 'начин кретања' апстрактнија и да се изражава основним глаголом, док је сема 'усмерености, правца кретања' конкретнија и исказује се префиксом. Поред тога, Ковачевић истиче и да сема начина кретања одражава „унутарње карактеристике ове семантичке класе глагола па је дескриптивна”, док сема правца „указује на семантички међуоднос лексема унутар наведене семантичке класе глагола па је релациона” (И.: 121).

Медијални глаголи кретања у нашем раду подразумевају оне глаголе којима се изражава самостална нехотична промена места субјекта у простору (уп. Стевановић⁴1989: 553). Разврстали смо их управо у односу на исказивање усмерености.

Један део медијалних глагола кретања из наше грађе у основној семској структури садржи сему *управљеног кретања*. Под управљеношћу (директивношћу или усмереношћу) подразумевамо оно кретање ентитета које тежи структурним елементима кретања – његовој почетној или завршној тачки, односно путању кретања (уп. Пипер²2001: 68). Управљеност (директивност) кретања једна је од израженијих диференцијалних сема у основним значењима глагола кретања на којој се заснива класификација ових глагола Д. Вујовић (2009: 36). На директивности се заснива и прва од седам описаних семантичко-синтаксичких подгрупа енглеских глагола кретања у класификацији Б. Левин (1993). Она их назива глаголима инхерентно усмереног кретања (енгл. Verbs of Inherently Directed Motion) (И.: 263). Директивност глагола, била она стечена префиксом или њиме појачана (*испасти*) или интегрисана у лексичко значење непрефиксираниог глагола (*клонути*), на синтаксичком плану може се спецификовати адвербијалном јединицом са просторним значењем (*Из руке* му сабља испанула; Бегу клону наргила *из руку*).

Други део медијалних глагола из наше грађе одликује недефинисана директивност (*залутати*) или њено одсуство (*закаснити*).

1. Гл. кретања у смеру наниже (57% свих медијалних глагола кретања)
2. Гл. кретања у недефинисаном смеру (23%)
3. Гл. неблаговременог кретања (20%).

4.1.2.1.1. Гл. кретања у смеру наниже (К1) – попридевљени облици РПР-а глагола К1

Глаголи К1 чији се облици РПР-а попридевљују. Глаголи К1 из наше грађе садрже следеће семантичке компоненте: 'променити место' + 'по вертикали, у смеру наниже' + 'невољно' + 'обично одвајањем од ослонца, подлоге, лежишта и сл.'¹⁸⁶ Сви се реализују у споју с инаниматним ентитетима. Најчешће је то неки предмет, нпр. *наседсти* (Брод је насео на спруд), делови биљака, нпр. *насти* (Пао је лист), природне појаве, нпр. *нападати*² (Нападао је снег), или пак течна материја, нпр. *исцурити* (Није добро заврнула славину, па све вино исцурило).

Табела 2.14.1: Глаголи К1 чији се облици РПР-а попридевљују

	глаголи
инаниматни субјекат	<i>преврети; ђкапати; искипети; накијати¹; клонути¹; нападати², паднути, напанути, пасти¹, испати¹ (испаднути), опасти² (опаднути), отпасти (отпаднути), пропасти; насести; посрнути; опузнути; исцурити</i>

Као у већини семантичких група, и у групи К1 налазе се супстандардне глаголске варијанте (*нападнути, напанути* и др.). Изузетно полисемантичним глаголима припадају глаголи *насти* и *испати*.

Попридевљени облици РПР-а глагола К1

Табела 2.14.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола К1

	придеви
инаниматни субјекат	<i>преврео (-); окапао (-); искипело (искипело млеко); накијао (накијали снег); клонуо (-); нападао (нападала киша), паднуо (-), напануо (напанули снег), пали (-), испао (испали точкић), опао (опало лишће), отпао (отпало лишће), пропао (-); насео (-); посрнуо (-); опузнуо и опузао (опузле акације); исцурео (исцурели талог)</i>

На основу досадашње анализе медијалних глагола и изнетих запажања, очекивали смо једино од РПР-а глагола свршеног вида којима се исказује потпуно извршење радње да у придевској употреби изражавају трајно придевско значење, односно да сви други видски

¹⁸⁶ У ТСРГ глаголи К1 могу се наћи у подгрупи *Глаголы однонаправленного движения, ориентированного относительно исходного пункта* (36–48), у оквиру шире групе група *Глаголы движения*, и у *Глаголы осуществления события* (466–467), као подгрупа групе *Глаголы бытия*.

ликови свршених глагола или немају такву употребу РПР-а, или, ако је и имају, остварују значење привремености. Грађа је то и потврдила.

Према **основним** значењима тренутносвршених глагола *клонути*, *паднути*, *пасти*¹⁸⁷, *пропасти*, *наседети*, *посрнути*, не региструје се придевска употреба РПР-а.

Према основним значењима завршносвршених глагола: *испасти*, *опастити*, *отпасти*, *опузнати*, придевска употреба се бележи (испали точкић, опало лишће, отпало лишће, опузле акације).

Завршносвршени глаголи из ове групе, који подразумевају завршетак процеса али и његово претходно трајање, или немају забележену придевску употребу РПР-а: *преврео*, *окапао*, *искипео*, или имају забележену, али са значењем актуелног, привременог својства: *накијао* (кућа, покривена дебелим слојем накијала снијега (Ћип. 3, 11)), *нападао* (Ноге [му] прилично утонуше у воду што се од нападале кише задржала (Гавр. А. 2, 142)), *напануо* (Тресући с рука напанули снијег | Јавио би се с фењером у руци (Шант. 4, 92)), *исцурео* (На столу стајали би неопрани таџири ... с преврнутим шољама, с исцурелим талогом (Станк. Б. 5, 209)).

Секундарна придевска значења настала према секундарним глаголским реализацијама односе се на следеће ентитете:

- део тела (населе обрве, насела крв, испале вилице, испала плећа, опузнуло лице, искипела коса, искипеле очи, искипело лице, искипеле руке, клонуло тело, исцуреле очи, окапале руке)
- човек (опала старица, опала Мада, паднула девојка, пали човек, клонули човек, клонули противник, клонула жена, искипела болесница, пропали трговчић, пропала глумица, пропали типови, посрнуле жене, окапале баке, окапали калуђер)
- појаве (клонуло срце, клонуло расположење, искипело срце, посрнуле части)
- друштвене групе и грађевине (опала кућа, пала војска, пали борци)
- природа (населе стене, пала небеса)
- предмети и материје (испали точкић, пали мач)
- биљке (посрнули морски бор).

Секундарна значења углавном прелазе у семантичко поље особине, значећи физичку промену у изгледу ентитета, тј. разнородне особине (населе обрве, насела крв, испале вилице, испала плећа, опузнуло лице, опала кућа, населе стене, пала небеса, испали точкић), али и унутрашњу особину човека (паднула девојка, пали човек). Уочавају се и прелазни у значење стања (опала старица, опала Мада), или пак постојања (пала војска, пали борци). Ова секундарна значења имају извориште у физичком сегменту усмереног глаголског кретања наниже и негативном колективном вредновању такве усмерености.¹⁸⁸

Придевске лексеме ове групе углавном су представљене функционално-граматичким дефиницијама, што је доследно принципу успостављања придевских значења према

¹⁸⁷ За облик РПР-а *пали* према основном глаголском значењу у ЕК има бројних примера придевске употребе. Све оне осликавају привремени карактер свог придевског значења: под palim drvećem i preturenim kamenjem (Džon R. R. Tolkin, *Gospodar prstenova*), pribira kamenje i parčad ćeramida palih, prebaćenih sa susednih zidova (Б. Станковић, *Газда Младен*), čuli su se udarci maljeva i tresak palih greda (Д. Албахари, *Јеванђеље по мом оцу*), Bilo je nekoliko palih kamenova na ivici udoline najbližoj bregu (Džon R. R. Tolkin, *Gospodar prstenova*) итд.

¹⁸⁸ Са когнитивистичког становишта, ова значења тумачила би се концептуалном оријентационом метафором *ЛОШЕ ЈЕ ДОЛЕ* (Кликовац 2004: 23).

еквивалентним глаголским. Задржаћемо се на три придевске одреднице у чијем се семантичком систему налазе описне дефиниције.

Структуру придевског чланка *насео* чине само описне дефиниције иако је реч о придевски употребљеним значењима према постојећим секундарним глаголским значењима:

- значење под бројем 1 РПР-а *насео* 'надведен, наднесен' (Био је ... веома зборана чела, насјелих и веома дугих обрва (Нев., БВ 1909, 342), ... између насјелог и испуцалог стијења (Нев., Звезда 4, 85)) заснива се на секундарном глаголском значењу 5б глагола *наседити*: 'надвити се изнад нечега' (Обрве црне и велике насъле имъ на очи (Вид. М. 6, 110));
- значење под бројем 2 'подливен, подустао (о крви)' (... види се само да је рог на том месту црвенкасто жут услед населе крви (С. Букв. 1, 14)) заснива се на секундарном глаголском значењу 6 'накупити се на једном месту; подлити се (о крви)' (Стуче се прст, када га причепа (притисне) стина ... крв наседе и новат помодри (Пољица, Иван. Ф., ЗНЖ 8, 236)).

Иако су ова придевска значења настала према постојећим глаголским, сматрамо их другачијим, новим. Изостанак адвербијалне рекције, допуне за место, у првом примеру придевске употребе РПР-а, која је обавезна у глаголској употреби овог значења, сматрамо сигналом формално-семантичког осамостаљивања придевског РПР-а од полазног глагола. За овакав развој новог придевског значења заслужан је метонимијски процес: *налазити се над нечим* → *наднет, истурен*, односно као општији образац: МЕСТО РАДЊЕ ПОЈМА → ОСОБИНА ТОГ ПОЈМА.

Друго значење (насела крв) сматрамо такође семантички одељеним од глаголског значења будући да његову употребу видимо као употребу у терминолошкој синтагми (на шта указују и извори ових потврда: *Здравље, лекарске поуке о здрављу и болести*, М. Ј. Батута и *Селачки буквар*).

У семантичком опису придевске лексеме *пали* налази се граматичка дефиниција, извучена као заједнички именитељ за све придевске дефиниције, док се иза ње, одвојено тачком и зарезом, наводе бројеви значења глагола *пасти*¹, према којима су настала придевска значења. Након тога, по тачкама следе описне дефиниције придевских значења, која су заправо настала из глаголских (наведених у загради код испоређивања). Сва значења која чине речничку структуру придева *пали* настала су од медијалних глаголских секундарних значења. Ради једноставније илустрације, у табели 2.14.3 приказаћемо оба чланка. Еквивалентне семантичке садржаје обележили смо сивом бојом.

Табела 2.14.3: Пали : пасти

пали	пасти
<p>пали, -ла, -ло (одр.) у прид. служби: р. пр. од пасти¹; исп. пасти¹ (7а, 8в, 10а) 1. а. који је пао, погинуо (у борби, боју): ~ борац. — Било је немогућно прегледати и претражити целу ту палу војску (Кош Е. 1, 35). Да ли сам ... дијете палог борца пази у социјализму има много дјече палих бораца (Глумац Б. 1, 58). б. фиг. који није успео, који се урушио, престао да делује; пропао.</p>	<p>пасти¹, паднем (дијал. панем) (имп. падни, дијал. пани; аор. паде; пр. пр. павши; р. пр. пао, пала, -ло) свр. 1. а. услед губитка ослонца, упоришта (под утицајем Земљине теже) доспети на тло или другу подлогу ... — Паде калпак на земљицу црну (НП Вук 3, 507). ... 7. а. (често са допуном: за отаџбину, за славу нечега и сл., или без допуне) изгубити живот, погинути (у борби, на бојном пољу и сл.). — У тој служби пробави [Југ-Богдан] још пуних 9 година, док није по том славно на Косову пао (Бошк. Ст. 5, 43). ... 8. ... в. пропасти, нестати, изгубити се, ишчезнути. — Српска паде слава на Косову (Поп. Јев. 1, 254). Од Видова тужна дана Кад је пала српска слава И са неба сунце пало: Траје моје вековање (Радиш. Ј. 1, 26). Паде моја гордост (Дос.,</p>

<p>— Он им поручује да ће се подићи њихов пали мач и њихово започето дело бити довршено, победом и славом народа (Глиг., Књиж. 4, 197). На злу судбу палијех небесах ноћ и пустош царство уздигоше (Њег. 11). 2. морално пропао, посрнуо. — Да у паломе човјеку поновимо облик Божји. Да те не затворе од мене палогоа ... паломе — значи овде морално стање у коме се наводи онај ко је пао (Белић, НЈ 2, 36). ...</p>	<p>РЈА). Само да се јесенас не изделисмо. Како паде граница, паде и задруга □ листом [се] деле и који никад на то ни мислили нису (Шапч. 11, 366). Усамљеност највише морално убија раденички свет на западу, и он тражи данас да дружинама □узајамно помагање и другим средствима надокнади заједницу која је пала са пропашћу патријархалног живота (Марк. Св. 9, 62). И оно урођено поштовање, које је према оцу имао, паде (Весел. 18, 212). ... 10. а. (с одредбом □ниско□ или без одредбе) морално посрнути, поклекнути. — Ти Раци толико су у своме неваљалству пали, те су сами на своју рођену крв заборавили (Јакш. Ђ. 5, 185). ...</p>
---	---

За разлику од префиксираниог глагола *наседети*, и обавезне употребе адвербијалне јединице са просторним значењем уз њега, која се не пресликава у придевској употреби РПР-а *насео*, глагол *пасти* не захтева такву допуну да би реализовао свој семантички садржај, на основу чијег изостанка у придевској употреби РПР-а *пали* бисмо могли рећи да се такав РПР осамосталио од глагола. Дакле, уколико би се поштвала лексикографска начела дефинисања еквивалентних семантичких садржаја у оба типа јединице, придевска употреба попр. РПР-а *пали* не би требало да буде семантички дефинисана, јер се тиме преноси порука да је реч о новим значењима (а видимо да није).

4.1.2.1.2. Гл. кретања у недефинисаном смеру (К2) – попривевљени облици РПР-а глагола К2

Глаголи К2 чији се облици РПР-а попривевљују. У овој групи налазе се глаголи који значе промену места аниматних ентитета по хоризонталу, у погрешном или недефинисаном смеру¹⁸⁹: *залутати* 'изгубити оријентацију при кретању, скренути, заћи с правог пута' (Пилот је залутао и мислио да се налази у близини Госпића), *отумарати* 'отићи тумарајући, одлутати' (Коњ отумара у мрак).

Табела 2.15.1: Глаголи К2 чији се облици РПР-а попривевљују

глаголи	
аниматни субјекат	<i>зablудети, одblудети; залутати, одлутати; застранити; отумарати</i>

Глаголи К2 су скромније полисемантичке структуре, блискозначни су и с негативном конотативношћу.

Попривевљени облици РПР-а глагола К2

¹⁸⁹ У ТСРГ ове глаголе налазимо у погрупи глагола кретања *Глаголы разнонаправленного движения субъекта* (62–66).

Табела 2.15.2: Придеви настали придевском употребом облика РПР-а од основног значења глагола К2

	придеви
аниматни субјекат	<i>заблудео</i> (он као заблудели у шуми), <i>одблудео</i> (–); <i>залутао</i> (ловци, залутали и промрзли), <i>одлутали</i> (–); <i>застриао</i> (–); <i>отумарао</i> (–)

Будући да су полазне глаголске реализације неодређеносвршеног или почетносвршеног видског лика с продуженим трајањем, регистровани придевски РПР има значење тренутне а не сталне особине: *Заблуделоме*, када се врати на прави пут, мајка је милостивија но што је била раније (Нуш. 8, 55). Нађено је у једној земуници ... пет лешева норвешких ловаца, *залуталих* и помрлих од скорбута (Петр. Мих. 2, 105). Отуда његова ређа употреба од **основног** значења ових глагола.

Придевска значења према **секундарним** глаголским реализацијама добијена су метафоричком трансформацијом на семи неусмереног, погрешног кретања. Тако настају придеви којима се описују:

- човек (заблудели се покају, заблуделоме мајка је милостивија, залутали романтик, залутала душа, застриали песници, одблудела деца)
- предмети (залутала пошилка, залутали куршум, залутали свезак)
- активности (одлутало питање).

У секундарним значењима ови придеви прелазе у групу особина, најчешће означавајући унутрашњу особину човека (УОЧ) или разнородна физичка својства инаниматних ентитета.

Ови придеви не показују семантичко нити формално одвајање од полазних глагола, изузев у случајевима њихове именичке употребе, која се региструје у придевском чланку *заблудео*.

4.1.2.1.3. Гл. неблаговременог кретања (К3) – попридевљени облици РПР-а глагола К3

Глаголи К3 чији се облици РПР-а попридевљују. Ову групу чине глаголи са значењем промене места аниматних ентитета по хоризонтали које је резултат неблаговременог кретања и чији је семантички садржај одређен придевима *касни*, *доцни*, *позни* у мотивној бази полазног глагола, на пример: *закаснити* 'стићи, доћи касно, појавити се после одређеног, уобичајеног времена, задоцнити' (Више пута *закаснили* [би чобани] пред вечер кући с овцама).¹⁹⁰

¹⁹⁰ У ТСРГ ови глаголи налазе се у подгрупи глагола кретања под називом *Глаголы однонаправленного движения, ориентированного относительно конечного пункта* (49–61).

Табела 2.16.1: Глаголи К3 чији се облици РПП-а попридевљују

глаголи	
аниматни субјекат	<i>задоцнити, одоцнити</i> ¹⁹¹ ; <i>закаснити, окаснити; опоздати</i>

Глаголи К3 су скромније полисемантичке структуре, блискозначни су и имају негативну конотацију.

Попридевљени облици РПП-а глагола К3

Табела 2.16.2: Придеви настали придевском употребом облика РПП-а од основног значења глагола НК

придеви	
аниматни субјекат	<i>задоцнели (-), одоцнели</i> (одоцнели путник); <i>закаснео</i> (закаснела крава), <i>окаснео</i> (окаснели гост); <i>опоздао (-)</i>

Сви глаголи К3 су завршносвршеног вида и према њиховим **основним** значењима придевска употреба РПП-а се бележи. За облик *задоцнели* потврду смо нашли у ЕК: *pođe da vidi tog zadoцnelog putnika* (Ž. Vern, *Put oko sveta za 80 dana*). За облик *опоздао*, према глаголу који је пореклом из руског језика *опоздать*, очекивано је да се у корпусима не региструје.

По нашем мишљењу, сви придевски облици РПП-а исказују привремено својство, својство актуелно само за одређени тренутак, будући да њихови полазни глаголи подразумевају извесно трајање радње кретања пре њеног завршетка. Примере из горње табеле навешћемо у контексту: Како је пријатно одоцнелом путнику, кад ... зачује глас (Мил. М. Ђ., РЈА), дакле: путнику који је у том тренутку одоцнео; Још се чула по гдекоја закаснела крава где муче за својим телетом (Нов. 23, 86), значи: крава која је у одређеном тренутку закаснела; У салу улазе два окаснела госта на прстима (Прегл. 1927, 7/13), односно: два госта која су у том тренутку окаснила.

У **секундарним** придевским значењима овим придевима описују се:

- активности (окаснела вечера, задоцнело признање, одоцнела пажња, опоздала сетва)
- човек (окаснели сплавари, закаснели писци, заостали човек)
- биљке и њихови делови (задоцнело цвеће, закаснели лист)
- атмосфера (задоцнело сунце, задоцнели месец)

¹⁹¹ Према се код глагола мотивисаних придевом *доцни* бележе и глаголске варијанте на *-ети*, оне су знатно ређе, те наводимо само ликове на *-ити*, усклађујући на тај начин наше навођење и са закључком ширег истраживања о овим глаголима, према коме „Примат свакако треба дати варијантама са суфиксом *-ити*, а варијанте са суфиксом *-(j)ети* код глагола са префиксима *за-* и *о-* могу се признати као споредне или секундарне” (Спасојевић М. 2013б: 141). Слично важи и за глаголе мотивисане придевом *касни*.

- материје (закаснило блато)
- појаве (закаснеле бриге).

Својим секундарним реализацијама они најчешће прелазе у значење постојања, описујући оно што се касно појавило, настало / онога који се касно појавио, настао.

Придев *закаснео* дефинише се описно 'који је закаснио, задоцнео'. Он не показује семантичко одељивање од глагола *закаснити*, али га од њега формално разликује инфинитивни завршетак *-е-* односно непостојање регуларно твореног глагола на *-ети*. И остали придеви ове групе са завршетком *-ео* пример су формалног удаљавања од глаголске лексеме на *-ити* будући да према себи (углавном) немају забележен полазни глагол на *-ети*.

Резиме. У грађи смо забележили укупно 30 глагола са значењем медијалног кретања. У основном значењу, аниматним ентитетима приписује се 14 глагола, док се 16 глагола приписује инаниматним ентитетима. Кретање исказано овим глаголима односно особине придева насталих према њима скоро увек имају конотацију непожељности и скоро увек значење привремености.

Наводимо све глаголе кретања према одговарајућим творбено-семантичким парафразама:

(1) 'доспети на неко место након предвиђеног времена, касно': *задоцнити, одоцнети (се), окаснити, закаснити, заостати*;

(2) 'доспети на неко место након кретања у недефинисаном смеру': *заблудети, одблудети, застранити, залутати, одлутати, отумарати*;

(3) 'доспети на неко место након кретања наниже, у нежељеном или неадекватном правцу': *окапати, накијати¹, искипети, клонут¹, нападати², пасти, напанути, пасти¹, испасти¹ (испаднути), отпасти (отпаднути), опасти² (ретко опаднути), пропасти, опузнути, насести, посрнути*.

Придевска употреба РПР-а од глагола кретања потврдила је досадашња запажања о улози видског лика свршених глагола у овом процесу. Према основним значењима тренутносвршеног глагола не региструје се придевска употреба РПР-а (*клонути, паднути, пасти, пропасти, насести, посрнути*).

Према основним значењима завршносвршених глагола региструју се примери придевске употребе РПР-а са значењем сталног својства (испали точкић, опало лишће, отпало лишће, опузле акације).

Глаголи завршносвршеног видског лика из ове групе који подразумевају завршетак процеса али и његово претходно трајање или немају забележену придевску употребу РПР-а (*преврети, окапати, искипети*), или се она бележи, али са значењем актуелног, привременог својства (нападале кише, исцурели талог, одоцнели путник, окаснели гост).

У секундарним значењским системима попр. РПР-а од медијалних глагола кретања начелно доминирају значења апстрактних особина и постојања, ређе значења конкретних особина и стања (психофизичких).

Секундарним значењима описују се скоро сви домени стварности. Генерално, најбројнији је пренос номинације кретања на човека (преко 20 примера), затим на делове

човековог тела (12), те на предмете и материје (6) и на активности и апстрактне појаве (по 5). Следе описи ентитета из домена природе, биљака, атмосферских прилика и друштвених група и грађевина.

Семантичко (формално-семантичко) осамостаљивање попр. РПР-а од глагола са значењем кретања одвило се тамо где се придевском употребом РПР-а рекција полазног глагола смањила за један степен (насеље обрве), тамо где се овакви придеви јављају као делови термилошких синтагми (насеља крв), као и у случајевима формалног разликовања завршетака творбено-семантички повезаних глаголских и придевских јединица (*закаснити* : *закаснео*).

4.1.3. Закључак анализе попридевљавања облика РПР-а у групи примарно медијалних глагола

Од укупно 493 глагола корпуса, 401 глагол је медијалан у свом основном значењу (преко 80% глаголског корпуса).

Према општем лексичком значењу, медијалне глаголе чини 372 глагола типичног стања (воља /-/ , кретање /-/) и 29 глагола мање типичне радње (воља /-/ , кретање /+/-).

На основу прототипичних обележја, глаголи типичног стања припадају семантичкој категорији стања, коју чине поткатегорије особине, стања у ужем смислу и постојања, док глаголи типичне радње припадају семантичкој категорији радње и њеној поткатегорији кретање.

Према примарној реализацији медијалних глагола, придевски употребљени облици РПР-а реализују значење сталних или привремених особина инаниматних и, ређе, аниматних ентитета. Углавном су то особине с негативном конотативношћу. На основу бројности чланова одређених синонимских редова медијалних глагола, најбројнији су они који се односе на домене раста, сазревања, старости, труљења, домене телесног и уопште психофизичког здравља, умирања и тамних боја.

Семантичко-граматичка анализа придевске употребе РПР-а од медијалних глагола показала је да сталност односно привременост својства израженог попр. облицима РПР-а корелира с видским ликом полазних свршених глаголских реализација. Од видског лика глагола директно зависи и сама могућност реализације попридевљавања РПР-а. Ово се односи и на примарна медијална значења, и на секундарне медијалне реализације глагола.

Показало се да се РПР редовно употребљава у придевским функцијама и има карактер сталног придевског својства када су полазни медијални глаголи почетносвршеног или завршносвршеног видског лика таквог да означавају потпуно извршење процеса у глаголу у почетном или завршном тренутку. Такви глаголи означавају постанак нове особине у виду сталног, (дуго)трајног резултата глаголске радње: остарела мајка, нагорели пањ, огладнело грађанство, повиленела снаха, промрзли пролетери, изгорели мост, преминули песник, опало лишће итд.

Када према таквим глаголским реализацијама нема евидентиране придевске употребе РПР-а, објашњавамо је недостатношћу речничке грађе којом се располагало у тренутку израде речника, а само непостојање таквих примера у грађи повезали смо са законом језичке економије односно са сувишношћу таквих придевских јединица насталих према глаголима перфективизованим чисто видском префиксацијом (*штрокав* → *оштрокавети* 'постати штрокав' → *оштрокавео* 'који је штрокав').

Несистемност у придевској употреби РПР-а медијалних глагола свршеног вида јавља се од глагола којима се исказује:

(1) свршени почетни тренутак радње који подразумева и њено даље, продужено неодређено трајање (неодређеносвршени видски лик) (*занемети, запламтети, задрхтати, закукати, зароктати, задремати, зацептети, замући, оживети*),

(2) свршени завршни тренутак радње који подразумева њено претходно неодређено трајање (неодређеносвршени видски лик) (*устојати, раскључати, израсти, изнићи, одлутати, задоцнити, нарасти, разједрати, изоловати*),

(3) извршење целе глаголске радње у једном тренутку тренутносвршеним глаголима, обично непрефиксираним (*пући, оглухнути, планути, утрнути, пасти*).

Према оваквим глаголским реализацијама (1–3) придевска употреба облика РПР-а није редовна, а када се региструје, она изражава привремено својство, нетипично за попр. РПР. За овакве придевске употребе кажемо да чувају партиципско значење партиципа прошлог, будући да именици приписују својство актуелно у одређено време: пукла цев, надошли мајор, засјактале очи, захуктала машина, задахтали коњи, заглувели монах, зацептела снаја, нападале кише, исцурели талог, залутали ловци, окасниели гости. С партиципским значењем употребљен је, у песничком изразу, и придевски РПР *једрао* према глаголу несвршеног вида *једрати*: једрала трава, једрало шибље.

Грађа је показала да попривдевљени облици РПР-а у својим секундарним значењима најчешће припадају семантичкој поткатегорији особине, ређе стања или постојања, што представља исту сразмеру као и припадност тим поткатегоријама придевских РПР-а према основним медијалним реализацијама.

Начелно, придевски РПР својим секундарним значењима описује све домене стварности, али најчешће се приписује човеку и деловима његовог тела и предметима.

Када се у систему дефиниција придевских речничких чланака нађу описно дефинисана значења која немају регистрован семантички глаголски еквивалент, таква придевска значења не сматрамо новим, удаљеним од глаголске лексеме уколико их је могуће поглаголити, тј. уколико се могу механизмима лексичке метафоре потенцијално развити у глаголској полисемији. То су најчешће апстрактна, фигуративна или експресивна придевска значења: окорели политичар, нагорела жена, изгорели мозак, изветрели човек, надригли бакови и др.

Значења која су се у систему придевске јединице развила механизмима метонимије (обично у садејству са метафором), сматрамо новим, тј. семантички осамостаљеним од глаголске лексеме, будући да се не могу поглаголити: загорели укус, нагорели човек, закореле намере, мркла прошлост, мркла јесен, кукало дете, умрли час, населе обрве. Семантички удаљеним сматрамо и придевску употребу РПР-а која има значење сталне особине, резултативности, а мотивисана је несвршеним глаголима: кисао шипак, клицала жита, влатала пшеница, класали усеви, мацале врбе, ваљали пријатељ, малаксала светлост, плачкали свеци. И употребу придевског РПР-а у саставу термилолошких синтагми такође видимо као вид његове лексикализованости: дозрели порођај, насела крв.

Придеви који се у литератури најчешће наводе као прави придеви, настали потпуним семантичким осамостаљивањем од полазних несвршених глагола, заправо су резултат процеса који се одиграо у далекој језичкој прошлости. Неки резултативни партиципи на -л прешли су у категорију придева задржавши у својој семантици резултативно значење (*труо, врео, гњио, зрео*).

Формално одељивање придевског РПР-а од полазних глаголских лексема огледа се на неколико планова. На морфолошком плану, огледа се у (скоро апсолутном) превладавању завршетка -ео и код оних РПР-а који потичу од глагола који немају тај тематски вокал у инфинитиву (*закасneo : закаснити*), као и у очигледној тенденцији употребе краће форме РПР-а од глагола на завршетак -нути у придевској употреби (*замрзао*), који имају дублетне,

краће и дуже форме овог глаголског облика (*замрзао* и *замрзнуо*). На синтаксичком плану, формално-семантичким одељивањем попр. РПР-а може се сматрати немогућност пресликавања рекције из полазног глаголског значења у придевско (*насела крв*). Формално осамостаљивање уочавамо и на плану творбе речи код оних придевских РПР-а који подлежу супстантивизацији, тј. који се јављају с именичким функцијама (*нестао*, *умрли*, *мркло*, *устајало*), као и код неких попр. РПР-а који се јављају као мотивне базе различитих придевских префиксала (*незрео*, *полузрео*, *недорастао*, *незарђао*, *неумрли*, *самоникао*). О формалном осамостаљивању биће више речи у поглављу 5 овог рада.

4.2. Примарно активни глаголи

Примарно активни глаголи реализују се активним, вољним учешћем субјекта у ситуацији која му се глаголом приписује.

Семантичка анализа примарно активних глагола спроведена је нешто другачије од анализе примарно медијалних глагола, премда имају исти основни циљ. Наиме, облици РПР-а од активних глагола налазе се у придевској употреби, по правилу, само када су настали према њиховим секундарним медијалним реализацијама. Оне најчешће припадају већ описаним семантичким групама глагола у оквиру медијалне групе, због чега се нећемо поново бавити таквим описом.

Анализа попридевљавања РПР-а у семантичком систему активних глагола има циљ да провери и потврди семантичко-граматичке чиниоце уочене у анализи попридевљавања РПР-а примарно медијалних глагола, тј. утицај тих чинилаца на реализацију придевске употребе РПР-а и на карактер њеног својства (стално, односно привремено), али и да утврди да ли се у РК бележи придевска потреба РПР-а према активним глаголским реализацијама. Због тога смо у овом делу анализе били концизнији и практичнији.

У односу на укупан број глагола корпуса, 20% чине примарно активни глаголи. Као и у групи медијалних глагола, уважавајући типична и мање типична обележја радње и стања (тачка 3.1.2 са својим подтачкама), активне глаголе распоредили смо према општелексихком глаголском значењу и према припадности семантичкој (пот)категорији у:

1. *Гл. мање типичног стања* (воља /+/, кретање /-/-), у којима су се нашли глаголски чланови семантичке категорије стања, односно поткатегорија узрочности (46%), постојања (15,5%), и других разноврсних семантичких поткатегорија (16,5%), и

2. *Гл. типичне радње* (воља /+/, кретање /+/-), којима припадају глаголи семантичке категорије радње односно њене поткатегорије кретања (22%).

Речено ћемо представити и у следећој табели, након које спроводимо семантичко-граматичку анализу по издвојеним скупинама.

Табела 3: Примарно активни глаголи

гл. дијалекта	активни глаголи			
	• воља /+/			
традиционално гл. општелекскчко значење	гл. мање типичног стања			гл. типичне радње
	• кретање /-/			• кретање /+/
семантичка категорија	СТАЊЕ			РАДЊА
семантичка поткатегорија	УЗРОЧНОСТ	ПОСТОЈАЊЕ	разноврсне семантичке поткатегорије	КРЕТАЊЕ
сем. класе глагола	<p>1. Глаголи узроковања ОСОБИНА:</p> <p>(1) Гл. узроковања разнородних својства</p> <p>(2) Гл. узроковања животне доби</p> <p>(3) Гл. узроковања емитовања материје</p> <p>(4) Гл. узроковања унутрашњих особина човека</p> <p>2. Глаголи узроковања СТАЊА У УЖЕМ СМISЛУ:</p> <p>(1) Гл. узроковања емоционалног стања</p> <p>(2) Гл. узроковања функционалног стања</p> <p>3. Глаголи узроковања ПРОМЕНЕ ПОЛОЖАЈА ИЛИ МЕСТА:</p> <p>(1) Гл. узроковања промене и заузимања положаја</p> <p>(2) Гл. узроковања</p>	<p>1. Глаголи живљења</p> <p>2. Глаголи живљења на одређен начин</p> <p>3. Глаголи налажења на неком месту у одређено време</p>	Неразврстани глаголи	<p>1. Глаголи кретања по хоризонтали и вертикали</p> <p>2. Глаголи заустављеног кретања</p>

	промене места или кретања			
--	---------------------------	--	--	--

4.2.1. Глаголи мање типичног стања

4.2.1.1. Узрочност

Као део семантичког поља узрочности¹⁹², глаголи са значењем узрочности (узроковања) поседују особину транзитивности (прелазности) будући да означавају радњу којом субјекат (агенс) делује на објекат (пацијенс) мењајући га. Дакле, то су прелазни глаголи са варијацијама узрочне семантичко-синтаксичке компоненте 'учинити (да)' експлициране у лексикографској дефиницији (*омекшати* 'учинити мекшим', *згуснути* 'учинити да нешто постане густо, гушће') или пак у њој имплицитно присутне (лексикографска дефиниција глагола *нагристи* 'загризањем начети' може се парафразирати као 'загризањем учинити да нешто постане начето'). Премда компонента 'учинити' означава активност, она не укључује кретање, због чега ови глаголи припадају мање типичним стањима (воља /+/, кретање /-/).

Увид у примарна значења глагола узроковања показао је да однос транзитивности између субјекта и објекта представља резултат у виду особине или стања тог објекта или промене његовог положаја или места. У том смислу, глаголи узроковања из наше грађе могу се парафразирати на следећи начин: 'учинити да неко, нешто постане какве особине / доспе у какво стање / промени положај или место'.

У семантичкој структури глагола узроковања долази до семантичке трансформације на плану глаголске категорије рода, из прелазности у непрелазност.¹⁹³ Очекујемо да управо непрелазне глаголске реализације с медијалним значењем омогућавају придевску употребу облика РПР-а ових глагола.

Дакле, глаголе узроковања разврстали смо на следећи начин:

1. Глаголи узроковања ОСОБИНА:

1. Гл. узроковања разнородних својстава (РС)
2. Гл. узроковања животне доби (ЖД)
3. Гл. узроковања емитовања материје (ЕМ)
4. Гл. узроковања унутрашњих особина човека (УОЧ)

2. Глаголи узроковања СТАЊА У УЖЕМ СМISЛУ:

¹⁹² Семантичко поље узрочности предмет је монографије *Узрочно семантичко поље* М. Ковачевића (1988). У монографији се, са семантичког аспекта, анализирају падежне конструкције с узрочним значењем и такве зависне реченице. Значајан допринос истраживањима семантичке категорије узрочности дала је Т. Ружин у докторској дисертацији *Глаголи узроковања у енглеском и српском језику* (Ружин 2015). У њој се испитују глаголи с узрочним значењем у српском и енглеском језику, са семантичког и синтаксичког аспекта.

¹⁹³ Овај смер промене вредности глаголске категорије рода који бележе речници – из прелазног значења као основног у непрелазно секундарно глаголско значење, подржава Белићево тумачење детранзитивизације (Белић 1999: 477). О процесима детранзитивизације и транзитивизације у семантичкој структури одређених глагола, поред Белић 1999: 476–482, в. и Грицкат 2004: 215–248. Промене (ин)транзитивности глагола испитују се посредством аргументске структуре глагола у синтаксички оријентисаним студијама, попут студије Б. Левин (1993).

1. Гл. узроковања емоционалног стања (ЕС)
2. Гл. узроковања функционалног стања (ФУС)
3. Глаголи узроковања ПРОМЕНЕ ПОЛОЖАЈА ИЛИ МЕСТА:
 1. Гл. узроковања промене положаја (ПП)
 2. Гл. узроковања кретања (К).

4.2.1.1.1. Гл. узроковања особина – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања особина

У табели 3.1 наводимо глаголе узроковања особина и илустративне примере придевске употребе њиховог РПР-а, према забележеним и незабележеним секундарним медијалним реализацијама глагола. Према основним гл. значењима, очекивано, нема регистрованих придевских облика РПР-а.

Табела 3.1: Попридевљавање РПР-а глагола узроковања ОСОБИНА

глаголи узроковања ОСОБИНА		примери попр. РПР-а према сек. мед. реализацијама глагола узроковања ОСОБИНА
<p>имају забележене секундарне медијалне реализације према којима се РПР употребљава придевски</p>	<p>Глаголи узроковања РС:</p> <p><i>загарити, изгрудати и изгрудвати, наклијати, закрвавити, огрушати, олакшати, омаглити, омекшати, омлитавити, омлохавити, запећи, обросјети, испећи, засенути, истанчати, иштрчати, огаравити, заголити, згуснути, олабавити, опухати, осветити, осужњити, очађавити</i></p>	<p>Попр. РПР према гл. узроковања РС:</p> <p><i>омекшао</i> 'у прид. служби: р. пр. од <i>омекшати</i>': Мајстор мрак Глође чекић и наковањ Мајсторица, у црном котлу Кали ков <u>омекшали</u> (Ђого 1, 56). ← <i>омекшати</i> 3а 'постати мек, мекши, размекшан (дејством воде, топлоте и других спољних фактора), размекшати се': Пред подне утреја мало сунце, и снег <u>омекша</u> (Мил. М. Ђ. 29, 24);</p> <p><i>омекшао</i> 'у прид. служби: р. пр. од <i>омекшати</i>': Оставља за собом само кржаве трагове, који брзо нађу где било осветника над <u>омекшалим</u> и омраженим потомцима његовим (Зеч. Мил. 3, 42). ← <i>омекшати</i> 3в 'постати неотпоран, мање издржљив, изгубити отпорност, снагу, физичку издржљивост': Сви динарски планинци су <u>омекшали</u> у овим плодним равницама (Цвиј. 7, 63).</p>

	<p>Глаголи узроковања ЖД:</p> <p><i>остарити, постарати</i></p>	<p>Попр. РПР према гл. узроковања ЖД:</p> <p><i>остарео</i> 'у прид. служби: р. пр. од остарети': <u>Остарели</u> и изнемогли Немања потражи мира и одмора у манастирској тишини (Зеч. Мил. 2, 158).¹⁹⁴ ← <i>остарити</i> 2 'в. остарети (1а, 3)': И ви <u>ћете</u> некад <u>остарити</u>, Видећете да на свету нема Невољнија друга од старости (Шапч. 13, 358).</p>
	<p>Глаголи узроковања ЕМ:</p> <p><i>угаснути</i>¹⁹⁵, <i>усмрдети</i></p>	<p>Попр. РПР према гл. узроковања ЕМ:</p> <p><i>угасли</i> 'који се угасио': Вуче имагинарне димове из своје <u>угасле</u> луле (Десн. 5, РМС). ← <i>угаснути се</i> П1а 'престати горети, светлети': Сунце <u>се угасло</u>, настало је вече (Бен., РМС);</p> <p><i>угасли, угаснули</i> 'који је изгубио сјај, угашен, беживотан': Командант је био сав испијен ... <u>угаслих</u> очију (Јак. С., РМС); Потамнеле и <u>угаснуле</u> очи њихове зуре у даљину, а тела су уочена (Јак. С., РМС). ← <i>угаснути се</i> Пб 'изгубити живост, сјај, боју, потамнети': Око му <u>угасне</u> ... Мртав је (Маж. Ф., РМС).</p>
	<p>Глаголи узроковања УОЧ:</p> <p><i>навикнути=навићи, одвикнути=одвићи, обикнути = обићи</i></p>	<p>Попр. РПР према гл. узроковања УОЧ:</p> <p><i>навикли</i> 'који се чини по навици, настао из навике, стечен навиком; који је прешао у навику; на који је неко навикао': Баба Ануша је сједила на сред собе, и <u>навиклим</u> покретима спремала своје пиће (Андрић, СКГл НС 17, 175). ← <i>навикнути</i> Љб 'на некога, на нешто, ређе нешто, нечему) обикнути се, привикнути се (на некога, на нешто); сродити се (с ким, с чим): Млађи <u>су</u> лако и набрзо <u>навикли</u> на те новотарије (Цар 2, 7).</p>
<p>немају забележену одговарајућу секундарну медијалну</p>	<p>Глаголи узроковања РС:</p> <p><i>обезвредити, изблањати, нагрести, опухати</i></p>	<p>Попр. РПР према гл. узроковања РС:</p> <p><i>опухао</i> 'подбуо; надувен, отечен; набрекао': <u>Опухла</u> лица ... сеђаше на боку ... и ... дремаше</p>

¹⁹⁴ У РСАНУ успостављена је и придевска одредница *остарио*, према глаголу *остарити*:

ѝстарио², -ила, -ило у *прид. служби: р. пр. од остарити*. — Вели Марко остарилој мајци (Вук, Рј.). Ја остарио не могу никуд (Љуб. 6, 22). Обишао је поново кућу, разгледао сасушен и остарио шљивик (Симић Н. 4, 21).

Мишљења смо да је ова придевска одредница неоправдано успостављена. Наиме, примери придевске употребе РПР-а *остарио* заправо су ијекавске варијанте облика *остарео* (у првом примеру тај је облик некњижеван), и могле су бити наведене на уобичајен начин – у оквиру придевске одреднице с екавском лемом *остарео*. Такав поступак обраде одговарао би уобичајеној лексикографској пракси, нарочито због чињенице да је облик *остарио* већ наведен као контролна (ијекавска) одредница.

¹⁹⁵ Глагол *угаснути* има значење престанка емитовања светлости и топлоте. Одредили смо га као активни будући да је његово основно значење прелазно. Остали префиксали глагола *гаснути* у својим основним реализацијама имају непрелазна медијална значења, те је придевска употреба њиховог РПР-а описана у групи медијалних глагола.

реализацију, али се она може интерпретирати према забележеном значењу попр. РПР-а		(Ранк. С., Дело 5, 91). ← <i>опухати</i> *’постати надувен, подбуо’: Лице му <u>опухне</u> од превише спавања (А.С.).
---	--	---

Корпус је показао да се придевски РПР региструје према секундарним глаголским медијалним реализацијама које су исказане: свршеним глаголима којима се изражава потпуно извршење радње у њеном почетку (почетносвршени глаголи) или крају (завршносвршени глаголи), као резултат постепене промене глаголске ситуације. Тада попр. РПР исказује значење трајног својства: огрушала брада, олакшало тело, омаглило лице, омекшали ков, омлитавеле руке, омлохавели чир, обросјеле очи, огаравела Мима, заголели камен, олабавеле усне, освештала правила, осуђњели људи, згусли снег, обезвределе обвезнице, иштрчали грудни кош, изгрудале жене, истанчали глас, наклијало семе, загарио образ, засенули поглед, испекла црљеница, запекла крв, опухли прсти, нагризли комади, остарели Немања, постарало лице, угасле очи, угасла лула, усмрдела лешина итд.

У овој групи уочавамо формално-семантичко осамостаљивање у придевима *навикли*, *одвикли*, *обикли*, насталим према глаголима узроковања унутрашњих особина човека *навикнути*, *одвикнути*, *обикнути*.

Придевски облици ових РПР-а настали су према непрелазним рекцијским секундарним гл. реализацијама: ’навикнути се на нешто, на некога / одвикнути се од нечега’: Млађи су лако и набрзо навикли на те новотарије (Цар 2, 7). Одвикао сам се од писања писама (Глиш. 4, 90). То не може раја подносити, | На оваки зулум обикнути (НП Вук 4, 486).

Својство у глаголу које се приписује субјекту, приликом поприведљавања РПР-а, преноси се на неправи објекат тог глагола: Знало се да ће опет бити бола и муке, кад почне да се од тог навиклог јада [’од јада на који се навикао’] и плача раставља (Станк. Б. 2, 154); ... свој обикли живот [’живот на који је обикао’] замиени са новим и непознатим (Нех. 1, 112). ... одвиклим покретима [’покретима од којих се одвикао’] милују дјецу (Андрић 3, 89).

Сва три РПР-а у придевској употреби показују исти граматичко-семантички механизам поприведљавања полазних гл. значења: *навикнути се на нешто, на некога / одвикнути се од нечега* → *који изражава навикну/одвикнутост*, који се може уопштити метонимијским обрасцем: ОСОБИНА СУБЈЕКТА ИСКАЗАНА РАДЊОМ С РЕКЦИЈСКОМ ДОПУНОМ → ОСОБИНА ТЕ ДОПУНЕ.

На описан начин, ови придевски облици се семантички удаљавају од глагола, али се и формално удаљавају будући да се у придевској употреби искључиво срећу у свом краћем лику, док се дублетне форме РПР-а, дужа и краћа (*навикнуо/навикао* и др.), срећу у глаголској употреби (в. табелу 4 овог рада).

Поред наведеног, региструје се и уобичајено формално осамостаљивање придевских РПР-а са завршетком *-ео*, за које не постоји глаголска лексема на *-ети* (нпр. *обезвредити* : *обезвредео*, *остарити* : *остарео*). Дублетни облици РПР-а *угасли/угаснули* у придевској употреби показују непотпуно формално одвајање од глаголског РПР-а.

4.2.1.1.2. Гл. узроковања стања у ужем смислу – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања стања у ужем смислу

У табели 3.2 наводимо глаголе узроковања стања и илустративне примере придевске употребе њиховог РПР-а, према регистрованим и нерегистрованим секундарним медијалним реализацијама глагола. Према основним гл. значењима нема регистрованих придевских облика РПР-а.

Табела 3.2: Попридевљавање РПР-а глагола узроковања СТАЊА У УЖЕМ СМИСЛУ

глаголи узроковања СТАЊА У УЖЕМ СМИСЛУ		примери попр. РПР-а према сек. мед. реализацијама глагола узроковања СТАЊА У УЖЕМ СМИСЛУ
имају забележене секундарне медијалне реализације према којима се РПР употребљава придевски	Глаголи узроковања ЕС: <i>разбеснети,</i> <i>ојадити,</i> <i>осамити</i>	Попр. РПР према гл. узроковања РС: <i>разбеснели</i> 'који бесни, бесан, помаман': Пучина ... уз хучну песму <u>разбеснелих</u> вала, за несталом срећом, увређено грца (Бој. М., РМС). ← <i>разбеснети се</i> Пб 'почети беснети (о елементарним појавама), снажно се усковитлати, ударити свом силином': Некад <u>се</u> ветрови толико <u>разбесне</u> да ломе све пред собом (Пол. 1958, РМС).
	Глаголи узроковања ФУС: <i>мрзнути¹,</i> <i>замрзнути¹,</i> <i>смрзнути</i>	Попр. РПР према гл. узроковања ФУС: <i>замрзао</i> 'р. пр. од замрзнути ¹ у придевској служби': На <u>замрзла</u> окна пали модри зраци (Милош. М. 1, 15). ← <i>замрзнути¹</i> П1 'заледити се, следити се, смрзнути се; покрити се ледом; промрзнути': Ако се ова [прехлађена] вода потресе, задрма, она <u>ће се</u> нагло <u>замрзнути</u> (Дук. М. 1, 173).
немају забележену одговарајућу секундарну медијалну реализацију, али се она може интерпретирати према забележеном значењу попр. РПР-а	Глаголи узроковања ФУС: <i>мрзнути¹</i>	Попр. РПР према гл. узроковања ФУС: <i>мрзао</i> 2 фиг. а 'лишен сваке тоpline, осећајности, хладан, леден': Сјећати се топлих дана из прошлости у <u>мрзлој</u> садашњици, то је ... велика биједа (Цар, СКГл 25, 802). ← <i>мрзнути¹</i> *'постати безосећајан, хладан, непријатан': Нова садашњица <u>је</u> све више <u>мрзнула</u> и плашила сведоке својих промена (А. С.).

Корпус је показао да су придевски облици РПР-а настали према секундарним глаголским медијалним реализацијама почетносвршених глагола ЕС односно према завршносвршеним глаголима ФУС. Сви они имају значење трајног својства, осим придева *разбеснели*, који има привремено значење, наставши према почетносвршеној глаголској реализацији продуженог трајања (неодређеносвршени глагол), којом се означава почетак неке интензивне ситуације.

Облик попр. РПР-а глагола *ојадити* јавља се само у дијалекатском лику, те је и одредничка реч дата у лику *ојађели* (*ојађели* Турци). Облик попр. РПР-а *осамио* је ијекавски, као и његова једина потврда (*осамјеле* душе).

Семантичко осамостаљивање реализовао је придевски РПР *мрзао*, од глагола несвршеног вида *мрзнути*¹. Мало је вероватно да је попр. РПР *мрзао* пореклом стари прасловенски придев на -л, континуант резултативног партиципа прошлог (Скок то ни не наводи, уп. Скок 1972, под мрзнути), будући да се данас често употребљава и у глаголској употреби (за разлику од осталих попр. РПР-а несвршених глагола, тј. прасловенских придева). Ипак, у придевској употреби овај РПР добио је резултативну компоненту. То показују лексикографске дефиниције и примери његове употребе. Придевско значење 1а 'студен, хладан; леден; смрзнут' (*мрзла* водица, *мрзле* пахуљице, *мрзли* снег) настало је према медијалном значењу рефлексивне форме глагола *мрзнути*¹ П1а 'претварати се у лед, прекривати се ледом, смрзавати се'. Придевско значење 1б 'прозебао, промрзао' (сузе *мрзле* деце, *мрзлих* руку) еквивалентно је гл. значењу П2 'трпети, страдати од студени, хладноће, смрзавати се'. Даље, придевска значења 2 фиг. а 'лишен сваке топлине, осећајности, хладан, леден; лишен сваке бодрости, срчаности, живости' (у *мрзлој* садашњици) и 2б 'који леди дух, који изазива језу, ужас, стравичан' (*мрзла* страв) настала су метафором према основном придевском значењу и нису евидентирана у семантичком систему полазног глагола.

Будући да потиче од несвршеног глагола, облик *мрзао* сматрамо примером семантичког осамостаљивања попр. РПР-а. Сва три облика показују тенденцију формалног осамостаљивања употребом једино краће форме РПР-а у придевској функцији. Придевска употреба облика *смрзао* једина нема свој речнички чланак, већ се његове потврде дају под глаголом *смрзнути*.

4.2.1.1.3. Гл. узроковања промене положаја или кретања – попридевљени облици РПР-а глагола узроковања промене положаја или кретања

У табели 3.3 наводимо глаголе узроковања промене положаја или места и примере придевске употребе њиховог РПР-а, према забележеним секундарним медијалним реализацијама глагола.

Табела 3.3: Попридевљавање РПР-а глагола узроковања ПРОМЕНЕ ПОЛОЖАЈА ИЛИ КРЕТАЊА

глаголи		попр. РПР
имају забележене секундарне медијалне реализације према којима се РПР употребљава придевски	Глаголи узроковања ПП: <i>полегнути</i>	Попр. РПР према гл. узроковања ПП: <i>полегнути</i> 4в 'навалити се на што у полулежећем положају': Паша је видје онако испружену и <u>полеглу</u> по ћепенку (Андрић, РМС). ¹⁹⁶
	Глаголи узроковања К: <i>одмакнути=одмаћи</i>	Попр. РПР према гл. узроковања К: <i>одмакао</i> 'у прид. служби: р. пр. од одмакнути (се) и одмаћи (се)': Далеко <u>одмаклој</u> појох ведро је зовућ (Стеф. Св. 7, 32). ← <i>одмакнути=одмаћи</i> 2а 'отићи, удаљити се; уклонити се': Она <u>одмаче</u> од кућице

¹⁹⁶ Пример придевске употребе РПР-а дат је под глаголом *полегнути*.

		(Весел. 4, 79). <i>одмакао</i> 'у прид. служби: р. пр. од одмакнути (се) и одмаћи (се)': Расипа ... своју снагу на спасавање угледа који је имала у ... већ <u>одмаклој</u> прошлости (Стај. В., БВ 1910, 131). ← <i>одмакнути</i> = <i>одмаћи</i> 2в 'у приличној мери проћи, протећи (о времену)': Већ је <u>одмакнуло</u> јутро (Војн. И. 6, 50).
--	--	---

Према придевској употреби облика *полегао* стоји активно значење глагола *полегнути* (неодређеносвршеног видског лика), због чега за овај придевски облик кажемо да чува партиципску семантику. Претпостављамо да је због партиципске семантике придевска употреба облика *полегао* наведена за илустрацију одговарајућег значења глаголске лексеме.

Придевска употреба РПР-а *одмакао* у првом примеру употребљена је у именичкој функцији. Сам придев настао је од активне глаголске реализације (неодређеносвршеног видског лика), и у њему видимо партиципско значење. У другом примеру (одмакла прошлост) облик *одмакао* придевски је употребљен према медијалном секундарном значењу завршносвршеног видског лика и има значење сталног својства. Овај облик показује и формално одељивање од глагола будући да се у придевској употреби среће искључиво у свом краћем лику, док се дублетне форме РПР-а, дужа *одмакнуо* и краћа *одмакао*, срећу у глаголској употреби.

4.2.1.2. Постојање

О глаголима постојања говорили смо у анализи медијалних глагола. У групу активних глагола постојања уврстили смо оне којима се денотира вољна активност ентитета у реализацији сопственог постојања. Будући да у њиховим примарним реализацијама нема компоненте кретања, коју смо одредили као типично обележје глагола радње, ови глаголи припали су групи глагола мање типичног стања.

На основу варијантних значења архисеме семантичког поља постојања 'бити, постојати', активне глаголе постојања разврстали смо у следеће семантичке класе:

1. Глаголи живљења (Ж)
2. Глаголи живљења на одређен начин (ЖН)
3. Глаголи налажења на неком месту у одређено време (НМВ).

Због различитих специфичности у попридевљавању РПР-а поткатегорије постојања, примере нећемо давати табеларно, већ ћемо их наводити и коментарисати у тексту.

4.2.1.2.1. Гл. живљења (Ж) – попридевљени облици РПР-а глагола Ж

Глаголи ове групе су *доживети* и *одживети*. То су транзитивни глаголи, који своје основно значење реализује у споју с правим објектом: 'остати, одржати се у животу до неког тренутка, догађаја, стања; дочекати за живота' (Србија ће срећу доживљети (Пуц. 2, 137)), односно 'живећи провести, проживети' (Ћути кућа у којој сам одживео најраније детињство (Вучић З., Раск. 29, 51)).

Доживео

доживео необ. 1 'који се стече животом, доживљен, преживљен': Има људи ... који ... су ... гледали и схватили ствари пре преживелог или доживелог искуства (Вас. Д. 1, 168). ← *доживети* 2а 'проћи у животу као очевидац, учесник, проживети, преживети; искусити, спознати у животу; претрпети': Имаш да причаш какве догађаје, које си ти доживео? (Мат., СКГл 20, 2).

Речнички чланак придевске лексеме *доживео* чине две описне дефиниције, с квалификатором необ.(ично). Оба придевска значења имају своје семантичко упориште у секундарним значењима полазног глагола. Прво значење заснива се на прелазном медијалном гл. значењу под тачком 2. Због прелазности глаголске реализације, уобичајено исказивање својства уз именички појам у функцији правог објекта било би употребом трпног гл. придева *доживљен*. Овде се ради о исклизућу из система граматичких правила српског језика (попридевљени радни придев уместо попридевљени трпни придев), које можемо сматрати формалним и семантичким осамостаљивањем придевског РПР-а *доживео*. (Сличан процес догодио се у групи глагола узроковања УОЧ, нпр. навикнути на покрете : навикли покрети и сл.)

Одживео

одживео: 'у прид. служби: р. пр. од одживети, одживјети': У цијелој Србији било [је] ... заната ... примитивних и одживелих (Лапч. Д. 6, 15). Ја припадам живој и сувременој нацији, а он одживјелој (Шов. 1, 883). ← *одживети* 4б 'изгубити значај, постати превазиђен, застарети': Постоји мишљење да је занатство одживјело своје (Тито 3, 288).

Придевски РПР *одживео* има значење трајног својства јер је настао према медијалном значењу завршносвршеног глагола. Будући да се гл. значење реализује с допуном у виду присвојне заменице *своје*, која се у придевској функцији не може употребити, сматрамо да се облик РПР-а *одживео* формално осамосталио од глаголског РПР-а.

4.2.1.2.2. Гл. живљења на одређен начин (ЖН) – попридевљени облици РПР-а глагола ЖН

Глаголи ове групе *иживети* и *преживети* реализују опште значење 'провести живот/време на одређен начин'. Њихово основно значење реализује се као прелазно у споју с именицама које означавају одређени временски период у функцији правог објекта (живот, век, детињство, године и сл.) (Живот има смисла само онда ... када је проживљен и изживљен (Марј. М. 2, 109)).

Иживео

иживео 'у прид. служби: р. пр. од иживети, иживјети': Госпођица ... је сједила на кољенима неког иживјелог младића (Јонке 2, 104). ← *иживети се* II 'дати одушка себи задовољавајући нагоне, прохтеве': Он је увек био мњења да је боље када се човек изживи у младости (Вид. А. 1, 51).

Полазни глагол је завршносвршеног видског лика и активан је по роду, због чега попридевљени РПР исказује партиципско значење.

Преживео

преживео 1 'који је проживео свој живот; који је постао равнодушан, без осећања и страсти': Обоје изгледају доста стари, преживјели и изнурени тешком борбом живота (БВ 1909, РМС);

преживео 2 'застарео, несавремен': Умираху старе, мрке кућерине у древним преживјелим фасадама (Матош, РМС). А друштво га је ... сматрало ... као човека преживелих појмова (Ранк. С., РМС).

Придевски РПР региструје се према секундарним глаголским медијалним реализацијама које су исказане: завршносвршеним глаголом којим се изражава потпуно извршење радње као резултат постепене промене глаголске ситуације, када попр. РПР исказује значење трајног својства.

4.2.1.2.3. Гл. налажења на неком месту у одређено време (НМВ) – попридевљени облици РПР-а глагола НМВ

Глаголи ове групе реализују опште значење 'провести време на неком месту, наћи се негде у одређено време'. То су глаголи: *залежати (се)*, *замркнути=замрћи*, *омркнути=омрћи*, *опочинуту*, *заседети*, *одстајати*, *остати (останути)*, *преостати*, *зачамати*, *зачамети*.

Представићемо облике РПР-а ових глагола у придевској употреби.

Заседео

заседео 'у прид. служби: р. пр. од *заседети (се)*, *засједјети (се)*': Нити је коме било тада зачудо, ако би се „заседела девојка" удала или „заседео момак" оженио (Миј. С. 3, 6). И засједјелим сестрицама ... спремили смо цвијетак одлучног признања (Позор. 1872, 301). ← *заседети*¹⁹⁷ 'прећи уобичајене године за ступање у брак, остати дуже времена неудата, нежењен, застати (најчешће о девојци)': Која ћевојка заседи т.ј. приличну старост достигне, та обично за удовце полази (Богиш. 3, 155).

Придевски РПР има значење трајног својства. Успостављен је према секундарном медијалном значењу почетносвршеног глагола.

Зачамао

зачамао: 'у придевској служби: р. пр. од *зачамати*': Наредба руске владе ... пробудила је опет за неко време зачамало питање о положају женскиње у друштву и држави (Јед. 1873, 265). ← *зачамати* Пб 'остати дуго занемарен, заборављен': Пројект закона ... врати привремено правленије, са још већим приметбама, Совету гди би наново зачамао (Груј. Ј. 2, 249).

зачамао: 'у придевској служби: р. пр. од *зачамати*': Она [слобода] ће нам са просветом пробудити зачамали дух народни (Бошк. Ст. 3, 146). ← *зачамати* За 'престати напредовати, заостати у развоју; закржљати, замрети; учмати, запарложити се, запустити се': У Пољској зачама и увену све у рукама језуита (Бошк. С. 1, 77).

зачамао: 'у придевској служби: р. пр. од *зачамати*': Зато ... да бар ми, ако и из зачамалог краја, кад већ једном кренусмо, не унесемо у лист крупне грешке других часописа (Зап. 1, 25). ← *зачамати* Зб 'остати без потребне бриге, пажње, бити занемарен, препуштен пропадању': Он [Вук] мора имати многи и свакојки народњи ствари ... које ће страх ме ... зачамати (Врч., Вук 17, 744).

¹⁹⁷ У РСАНУ ово значење глагола *заседети* дато је као примарно. Наше је мишљење да је примарно значење овог глагола ипак оно које је дато под тачком 3 'задржати се, остати седећи дуже време, уседети се' (Једном приликом, у то време, Тимотије заседи дуже у кафани после вечере, где се поприлично пило и уз пиће загрејало (Ранк. С. 7, 13)). Потврду ове претпоставке нашли смо у дефиницији глагола *заседети* у РМС и РСЈ.

Све три полазне глаголске реализације су почетносвршеног видског лика. Попр. РПР реализује значење трајног својства.

Исти принцип попридевљавања РПР-а заступљен је у придевским лексемама: *зачамео* (*зачамела* Турска, *зачамела* трговина, *зачамела* свест), *залежао* (*залежали* застори), *опочинуо* (*опочинула* земља), *одстајао* (*одстајало* јело). У свим потврдама реализује се стално својство учмалости, запуштености односно устајалости.

Остали

остали 1 '(и уз зб. им. у једнини) сви који преостају од поменутих, сви изузев дотичних, набројаних, други, ини': Прошће к'о и коље, а коље ко и *остало* дрвеће (НПосл Вук, 332). Поступиће као *остали* научници који су за генетичке рекомбинације користили иницијале властитог имена (Пек. Б. 6, 413) ← *остати* Пв 'задржати се негде после одласка других или после напуштања од стране некога, обично својих блиских': Пошто се он врати и баба *остане* сама с дететом онда му стане говорити (НПр Вук, 46).

Глагол *остати* је активан по роду. Наведена глаголска реализација Пв могла би се повезати са придевским значењем лексеме *остали*, али та два значења нису идентична. Придев *остали* реализује значење трајног својства које се остварило механизмом метонимије (која се није одвила у глаголу): РАДЊА (у гл. значењу) → ПОСЛЕДИЦА РАДЊЕ КАО ОСОБИНА (у прид. значењу).

остали 2 (у им. служби) а м 'други, ини људи': Карташи поседаше, *остали* поустајаше (Лаз. Л. 2, 22);

остали б с (често појачано заменицом: све) 'све друго, све што није поменуто': Све *остало* [је] имитација (Пек. Б. 8, 66);

остали 3а неуоб. 'који је друге врсте, другачији, неки други': Колико само Лука има у кеси дуката и *осталијех* пара (Шант. 8, 92);

остали б 'преостали, други део нечега': После се од ње очекује да *остала* два чина игра као да никада и није била у другом стању (Пек. Б. 8, 43).

Значења 3а и 3б настала су метонимијским процесом у придевској лексеми: КОЛИ ПРЕОСТАЈУ (основно придевско значење) → КОЛИ СУ ДРУГЕ ВРСТЕ (секундарно придевско значење).

Придев *остали*, дакле, у свим својим значењима показује семантичко удаљавање од полазне глаголске лексеме.

Омркао

омркао 'у прид. служби: р. пр. од омркнути': Хоће ли ... имати по која одаја ... која би пружила склоништа бољему госту *омрклом* на путу (Симић С., Дело 4, 57). У *омрклом* парку јабланови окружују бијели бунар (Видр., Прох. 1, 196).

Први пример исказује актуелно, привремено својство придевски употребљеног РПР-а *омркао* (гости који су омркли на путу у то време). Полазна глаголска реализација је почетносвршена с продуженим трајањем 1 'наћи се, затећи се негде кад падне мрак, заноћити'. Други пример исказује трајно својство попр. РПР-а, успостављено према медијалном глаголском значењу почетносвршеног видског лика 4г 'утонути у мрак, испунити се мраком'.

Замркао

замркао 'мрачан, таман': [Дјевојачку Стијену] ... због временских непогода и *замркле* ноћи нисам ... могао наћи (Пилар И., ЗНЖ 28/1, 35). Притајила се Цајка ... сама у

замрклом куту (Каш., Трокошуљник, Бгд. 1930, 74). Да ли је могао [путник] проћи | Мој праг у замрклој цести? (Дуч. Ј. 1, 93). ← *замркнути* 2а 'сморкнути се, смрачити се; потамнети, утонути у мрак': Замркла је тако ноћ између дванаестог и тринаестог септембра (Јак. С. 3, 142). Утоне сунце и сви по реду замркну пути (Марет. 2, 41).

Придев *замркао* изражава трајно својство које корелира с потпуно извршеном радњом исказаном почетносвршеним видским ликом.

Постојећи дублетизам облика РПР-а у глаголској употреби *замркао/замркнуо* односно *омркао/омркнуо* није карактеристичан за придевску употребу: у придевској употреби срећу се једино краћи облици *замркао*, *омркао*, што видимо као сигнал формалног осамостаљивања придевског РПР-а.

4.2.1.3. Друге семантичке поткатегорије

Један број активних глагола нисмо сврстали ни у једну од досад утврђених семантичких поткатегорија нити гл. класа. То су глаголи разнородних архисема, који би најчешће били једини чланови додатно успостављених семантичких класа. Због тога ћемо придевску употребу РПР-а ових глагола описати на једном месту, користећи досадашње семантичко-граматичке параметре анализе. Изостанак номинација за семантичке класе којима примарно припадају неће утицати на општи закључак о придевској употреби РПР-а глагола. Напротив, на малом узорку потврдиће се утицај повезаности категорије глаголског рода у ужем смислу и видског лика свршених глагола у издвајању различитих типова придевске употребе РПР-а у српском језику. Ти глаголи су: *обабити*, *забректати*¹, *викнути се=вићи (се)*, *обладати*, *нагрнути*, *издахнути*, *задути*, *лећи*, *налећи (налегнути)*, *успети*, *опуцати*, *изратовати*, *ислужити*, *истрајати*, *зачкиљити (се)*.

Уобичајена значење придевског РПР-а, значење сталне особине, настаје према секундарном медијалном значењу глагола почетносвршеног или завршносвршеног видског лика. У тим моментима потпуног извршења глаголске радње, почетном или завршном, настаје нова, стална особина. Њу препознајемо у придевским лексемама: *обабео*, *задуо*, *истрајао*, *издахао*. Представићемо их упоредном анализом полазних, глаголских и придевских значења.

обабео 'који је остарио, постао баба или попут бабе': Је ли то она, обабјела птица? (Вуков. Ч. 4, 121). ← *обабити* 2 'добити изглед бабе, постати као баба, збабати се (услед старења, напорног рада и др.)': Лијепе ли невесте. Живо ме срце заболи кад знам да ће за двије године обабит (Лоп. Н. 2, 251).

задуо покр. 1 'у придевској служби: р. пр. од *задути* (2)': Сивкасто свитање као дим штита за закрвављене беоњаче и задуле капке (Савковић М., Књиж. 1, 401). Крчмар је био претседник општине, дебео, весео човек задулог лица (Радов. Ђ. 1, 57). ← *задути* 2 покр. 'отећи, затећи, надути се': Скини прстен, хоће да ти задује прст, па га не можеш скинути (Крагујевац, Радој. Вл.).

истрајао 'чији је век трајања при крају, дотрајао; застарео, преживео, превазиђен': Овај нови апарат власти ... одбацује истрајале и превазиђене установе окружних и средских начелстава, пореских управа (Пол. 1944, 11850/1). ← *истрајати* 2б 'излизати се, искрзати се, похабати се од дугог ношења, од дуге употребе': На њој [старици] беху искрпљене истрајане хаљине (Дов. 1, 15).

издахао и *издахнуо* 'у прид. служби: р. пр. од *издахнути*'. — Ја сам први да циглени пође, | ил у живи огањ угазити, | ил Требиња допанути града, | с хладном шијом са издахла тиела (Мартић Г. 2, 69). фиг. Напоље, несрећо издахла (Газ. 1, 104).

Издахнуло лето носи на рукама | Тајанственом гробу, незнатим странама (Звезда 1, 29). ← *издахнути* 2 '(понекад са допуном: душу, дух) испустити последњи дах, умрети': Живо предочи онај тренутак, кад му је мајка душу издахнула (Кум. 1, 303).

Некада примери из грађе не омогућавају да лако спецификаujemo видски лик полазног глагола према коме је успостављена придевска одредница. Такав је случај с придевом *забректао*, који је дефинисан описно. Шири контекст би могао да покаже да ли је реч о потпуном извршењу радње почетносвршене глаголске реализације, што би оправдало карактер сталног својства тако обрађеног придева. По нашем мишљењу, међутим, реч је о привременом својству, које је настало према почетносвршеној гл. реализацији продуженог трајања (што би захтевало граматичку дефиницију). Такав видски лик мотивисао је придев *зачкиљео*.

забректао 'задуван, задихан': Ледена, ледена! ... почео бозација, а забректали младићи халапљиво се ређају (Радић Д. 5, 79). ← *забректати*¹ 1а 'почети бректати, дахтати': Понекад му понеки нејаки цикот забрекле у грлу (Живад. 7, 29).

зачкиљео необ. 'у придевској служби: р. пр. од зачкиљити; исп. зашкиљити (I, 2)': Зачкиљелу лампу угаси (СА 1875, 68). ← *зачкиљити* 'в. зашкиљити (се) [= 'почети слабо, неравномерно светлети (при разгоревању или пред гашење)]: Затим [лампа], поново зачкиљи ... па тек онда ... се потпуно утули (Нев., СКГл 27, 804).

Постоје потврде и за придевску употребу РПР-а према основној или секундарној глаголској реализацији активној по гл. роду. Таква употреба се често обележава квалификаторима. Презентују је придевске лексеме: *обладао*, *нагрнуо*, *изратовао*, *ислужио*, *зачкиљео*.

обладао заст. 'у прид. служби: р. пр. од обладати': Антиноје [ће] ... прећи у Египат, где су фараонски споменици ... и обладали александринизам морали ... пружити нове хране њиховом радозналом духу (Цар 4, 67). ← *обладати* 1 'в. овладати (I) [= 'преузети (нешто) војном силом, остварити превласт (над неким, нечим), запосести, заузети, освојити (нешто); успоставити власт над неким, нечим, завладати']': Турци обладају Српскијем царством и народом (Вук 10, 10).

викао 'навикнут (на нешто), вичан (нешему)': Ил' спотакне л' десница се викла, | по тиелу црно-модриех | слике змија грозан [бич] пише (Маж. И. 1, 32). Кад би га ... посадио на викла ђогата, привезао му за зенђију вола из јарма (Бож. Г. 7, 114). Једном [ће] сванути црн дан, њој ... кад ју буде оставила њена кћерчица, да пође с непознатим човјеком ... сама, млада, викла на свако добро (Кум. 1, 134). ← *викнути се=вићи* (се) 1 'стећи навикну, навикнути се'. — Тако [се] злу викне да ил никад ил веома трудно одучиће се (Вод., Словин. 1880, 127). Те човек никне, онђе се и викне (БВ 1907, 100). Ја сам викно гледат, да се у животу | Лажи дижу и сни руше (Ник. Мих. 1, 45). Мркли су ови нови двори Враничића, и ти нијеси им викла. — Не мари, викнућу их (Словин. 1881, 74).

нагрнуо нераспр. 'који је навалио (дошао, стигао) у великом броју, у маси': Протера све заостале или споља нагрнуле странце као нечисте из Мисира (Зеч. Мил. 3, 23). ← *нагрнути* 3а 'јурнути, појурити у већем броју, у гомили, у маси навалити': Сви усташе и отпјеваше њеку пјесму, па и онда, у највећем нереду, нагрнуше на врата (Мат. 3, 33).

изратовао 'у прид. служби: р. пр. од изратовати': Путнички воз ... као год стара изратовала мазговчина упрегнута у неке старовременске олупине ... расхукће се (Поп. Т. 1, 5). ← *изратовати* 2 'провести, издржати у рату, проћи кроз рат': На улицама су се већ појављивали ... официри обучени у своје старе униформе у којима су изратовали два рата (Ђурић А. 1, 10).

ислужио неуоб. 'у прид. служби: р. пр. од *ислужити*': Нареди ... да ислужили војници добијају награду у новцу а не у земљама (Мил. М. Ђ. 7, 116). ← *ислужити* 1а 'завршити служење, службовање испуњењем одређеног, обавезног рока, броја година службе, рада и сл., одслужити': После, кад сам ислужио [војску] нисам управо био ни за што (Трифк. К. 2, 63).

Такође, у грађи се налазе и описно дефинисана значења попр. РПР-а према медијалним глаголима за које не постоје регистровани глаголски еквиваленти: *задуо*, односно за које не постоји регистрована глаголска лексема: *опуцао*. Будући да је такво значење потенцијално у глаголу, наведене придевске облике РПР-а не сматрамо семантички осамостаљеним. Због тога, у оваквим случајевима, граматичко-функционалну дефиницију сматрамо адекватнијом.

задуо 2 'буђав, плеснив (о житу); исп. дулован': В. пр. под *задулити* [Жито „задули” на влази; отуд „задуло” жито (Јовић., Дуч. С. 1, 52).].

опуцао 'који је прекривен пукотинама, који је испуцао, хрпав': На столу на дебелој и опуцалој кожи је хрпа ... листова (Матош 5, 17). ← **опуцати*

Придевски облици РПР-а *легао* и *налегли*, нашавши се у терминолошкој синтагми, самом природом своје употребе означавају стално, трајно својство, ма каквог карактера био њихов полазни глагол.

легао 'слегнут, збијен, тврд': Други разлог што се стрни усеви не ђубре сточним ђубретом лежи у томе што оно чини земљу сувише шупљом. Међутим стрна жита траже леглу земљу (Милут. Б. 1, 25). ← *лећи* 3б 'слећи се, сталожити се': Виноградари ... погледаше ... у наше таксије, ципове и камионе. Прашина коју смо подигли, била је већ легла (Давичо 1, 45).

налегли мат. а 'који налаже на дату страницу, дуж, која се налази на датој страници, дужи (о углу)': Два троугла су подударна ако су једна страница и два налегла угла једног троугла једнаки једној страници и двама хомологним угловима другог троугла (Енци. Лар. 2, 87). б 'који представља, чини крак датога угла, који се налази на краку датога угла (почевши од темена) (о страни троугла одн. многоугла)': Путања са деловима линија даљине и висине чини правоугли троугао. У коме је страна „а” налегла катета а страна „в” супротна катета (Мин. в. 26, 91). ← *налећи* (*налегнути*) Па 'ослонити се, наслонити се, навалити се телом или делом тела на што или на кога; полећи по чему, преко чега': Људи упалоше сви заједно у подрум; затим, опет сви заједно, налегоше на ... врата (Ћос. Б. 3, 42).

Значење под тачком 2 придевског РПР-а *успео* сматрамо оделитим од глаголског семантичког система, будући да се оно не може поглаголити:

успео 2 'који је успео, добар, леп, добро нађен и погођен': Душан Милачић ... је ... објавио успелу студију о Балзаку (Живот 1955, РМС). Упечатљиво је ... свако успело поређење (Живк. Д. 1, РМС). ← *успети**

Ново значење сматрамо резултатом метонимијског процеса који се није реализовао у глаголској семантици већ у придевској: *урадити нешто добро* [→ *бити добар*] → *који је добар*, тј. РАДЊА ОДРЕЂЕНИХ ОСОБИНА → ОСОБИНА ОБЈЕКТА РАДЊЕ.

4.2.2. Глаголи типичне радње

4.2.2.1. Кретање

Поред глагола са значењем узрокованог кретања, у групи активних глагола посебно смо издвојили оне којима се означава самостално, вољно кретање агенса односно самоиницијативно заустављање сопственог кретања. (У групи медијалних глагола, подсећамо, нашли су се глаголи кретања у смеру наниже, глаголи кретања у недефинисаном смеру и глаголи неблагоприятног кретања).

Стевановић (⁴1989: 723) наводи да се облици РПР-а од глагола са значењем кретања, по правилу, не употребљавају с придевским функцијама: за играча који је истрчао из омеђеног круга не може се рећи *истрчали играч*; за људе који су, крећући се, негде дошли, „никада [нисмо] срели употребљено” *дошли људи*, нити за дете које скочи *скочило дете*. Онда када се таква употреба јави: *стигле војске, жена избеглог директора*, „компонента кретања у значењу већ [је] сасвим ишчезла, а осећа се само значење резултата тога кретања. И то, по нашем мишљењу, употребу радног придева таквих глагола чини могућном” (И.: 724).

Ова Стевановићева запажања подстицајна су за поновно испитивање придевске употребе РПР-а од глагола кретања, будући да се у РК налазе примери придевски употребљених РПР-а према основном значењу глагола кретања (поред поменутог *избегао* и: *побегао, одбегао*)¹⁹⁸, односно због нашег уверења да се овакав „субјективни осећај” за резултативност придевске употребе треба експлицирати.

Наш корпус показао је да се у придевској употреби налазе облици РПР-а две скупине активних глагола кретања, које смо назвали према њиховим диференцијалним обележјима:

1. Гл. кретања по хоризонтали и вертикали (КХ, КВ)
2. Гл. заустављеног кретања (ЗК)

4.2.2.1.1. Гл. кретања по хоризонтали и вертикали (КХ, КВ) – попридевљени облици РПР-а глагола КХ, КВ

Ову семантичку групу чине глаголи КХ: *побећи, избећи (избегнути), одбећи (одбегнути), доспети, изићи, проћи, налетети, замакнути=земаћи, измилети, минути, приспети, пристати, прохујати, затећи¹, истрчати, истришати, ишчезнути*, односно глаголи КВ: *огрезнути (огрести), утоннути*.

¹⁹⁸ У ЕК смо наишли на придевски употребљене облике РПР-а према основном значењу још неких глагола кретања, нпр.: *pronašao je Zlatana Ibrahimovića, koji je ... sa 15-ak metara lobovao istrčalog Almuniju (Politika); Oni ... nisu imali silu profesora-oficira i ostalih došlih iz „preka” (B. Ćosić, Kroz knjige i književnost); ... jednog nedavno do nas došlog pamfleta protiv svetog manastira Hilandara (Pravoslavlje); divlje se patke zaručuju u novembru ... jata putnika doletelih čak iz Rusije nađu sa starosedeoцима на истим jezerima (D. Kiš, Pesme, Elektra); ako za nju bude glasalo više od 55 odsto izašlih birača (Politika); 41 odsto izašlog biračkog tela (Politika); Već tu u krenulom vozu zaspe (A. Tišma, Upotreba čoveka) итд.*

Додајемо оване и потврде из књиге Г. Петровића *Оскада цркве Светог Спаса* (Београд: Народна књига, 2001): *около храма Св. Спаса, поскакивала је права мала речица, већ оивичена обалским травама, ракитама и дотрчалим зијавцима (225. стр.); ван порте, било је још увек много душа за празник Васкрсења дошлих (79. стр.).*

Све наведене придевске употребе РПР-а чувају партиципску семантику.

Описаћемо придевску употребу РПР-а од глагола кретања у односу на полазне видске реализације и њихов глаголски род у ужем смислу.

Према медијалним секундарним значењима завршносвршених глагола кретања придевски облици РПР-а реализују значење трајног својства:

Изишао

изишао 'у прид. служби: р. пр. од *изићи*': „До виђења у октобру” је први покушај романа о савременој теми изишао у српској ... књижевности за ове три године (КН 1948, 10/4). ← *изићи* 4б 'в. изаћи [=појавити се, бити објављен]’.

Прошли

прошли 'који је прошао, минуо, који је био раније, који је претходио': Прошле [се] зиме вратио из Немачке (Вук, РМС). ← *проћи* 9 фиг. а 'протећи, минути (о времену или о ономе што се у времену збило, појавило)': Облацила их је ... само да јој вријеме прође (Коз. Ј., РМС).

Поређење значења придева *прошли* и глагола *проћи* под тачком 9 показује једнакост њихових семантичких садржаја. Међутим, сам пример придевске употребе сугерише да семантичко удаљавање заправо постоји. Реченица којом се илуструје придевска употреба РПР-а *прошли* не може се парафразирати зависносложеном реченицом, дакле не може: Вратио се из Немачке зиме која је прошла, већ: Вратио се из Немачке претходне зиме. Отуд сматрамо адекватнијом дефиницију са синонимним придевима 'претходни, ранији, пређашњи'. Ово удаљавање заснива се на метонимијском обрасцу РАДЊА У ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ → ОСОБИНА С ВРЕМЕНСКИМ ЗНАЧЕЊЕМ. Исто важи и за пар *минули* : *минути*.

Пристао

пристао а 'који пристаје, прикладан, погодан, подесан, згодан': И владао се с присталом постојаношћу и озбиљношћу (Крешћих С., РМС). У овоме ... спису има неколико места присталих и у Ненадовићеву књигу о Црногорцима (ЛМС 1951, РМС). ← *пристати* 5 а 'показати се згодним, погодним, бити онакав како треба, како одговара потреби, захтевима, ситуацији': За нов књижевни језик могао је пристати само онај правопис који је обележавао његове звуке и њихове промене (Белић, РМС);

пристао б 'леп, наочит, пријатан, симпатичан': Сјетила се, кад би прије четири године ... испратила свог драгог Мехагу у џамију ... био је вазда најпристалији (Мул., РМС). Челаде је ... кршно, пристало, од соја је, значи, то је за моју кућу (Коч., РМС). Гледао ју је онако присталу и замамљиву, каква је у тај час била (Ивак., РМС). ← *пристати**

Прво придевско значење дефинисано је описно, премда се пример може интерпретирати односном реченицом, према постојећем секундарном глаголском значењу: И владао се с присталом постојаношћу и озбиљношћу : И владао се с постојаношћу и озбиљношћу које су биле прикладне. Друго значење придева *пристао* пример је семантичког осамостаљивања од полазне глаголске лексеме *пристати*. Оно се развило метонимијом из примарног придевског значења (пристала озбиљност → пристали младић) и не може се поглаголити¹⁹⁹.

Истрчао

истрчао 'који стрчи, истурен, избочен': Довољно га је било видети онако ... грудатог и трапавог, истрчалог грудног коша, масивних рамена (Давичо, РМС). У разговор се умијеша ... крупан младић са шиљатим носом истрчалим далеко испред лица (Лал. 3, 125). ← *истрчати**

¹⁹⁹ И Б. Тафра ово значење придева *пристао* сматра сталним својством и примером семантичког удаљавања придева *пристао* од полазног глагола *пристати* (Тафра 2005: 103).

Придевски употребљен РПР у синтагмама *истрчали грудни кош* и *шиљати истрчали нос* означава физичку карактеристику делова тела, а не делове тела који су се одвојили, испали из својих лежишта (уп. грудни кош је истрчао из груди – надреална, семантички нова ситуација). Међутим, иако се за ово придевско значење не региструје еквивалентно значење у речничкој одредници глагола *истрчати* ('трчећи изићи, излетети'), оно се може интерпретирати: Грудни кош му је тако истрчао да се може видети са стране. Дакле, овде глагол *истрчати* остварује значење 'постати истурен' (уп. *испао* : *испасти*¹ (5а)). Због тога овај придев не сматрамо семантички осамостаљеним у односу на глагол. Речено важи и за пар *истршати* : *истршао*.

Доспео

доспео а 'који се потпуно развио, који је постао погодан за одређену намену; стасао, зрео: доспели усев, доспело воће, доспела деца и сл.' ← *доспети* 2а 'потпуно се развити, постати погодан за одређену намену, сазрети, стасати': Пилјари залазе по селима, чим која воћка доспе и све преберу (Павл. Јер. 2, 17).

доспео б фин. 'који је приспео за плаћање, исплату': Исплата доспелих купона застарева по општим прописима грађ. закона (Зак. 13, 57). ← *доспети* б фин. 'приспети за исплату': За већ извршене чинидбе, за које плата још није доспела, службопримац има право на сразмеран део плате (Зб. зак. 32, 192).

Прво придевско значење настало је према секундарној медијалној глаголској реализацији, и не показује семантичко нити формално одељивање од глагола, због чега захтева функционално-граматичку дефиницију. Секундарно гл. значење 2б пример је терминологизације глагола општег лексичког фонда. Оно је у придевској употреби РПР-а добило посебну тачку у речничком чланку, као део терминолошке синтагме. Будући да је терминологизовано, ово придевско значење требало би дефинисати тако да показује трајну природу својства о ком реферише: уместо 'који је приспео за плаћање, исплату', требало би: 'који приспева за плаћање, исплату'. Исто важи и за пар *приспео* : *приспети*.

Овој групи припадају и парови: *ишчезао* : *ишчезнути*, *утонуо* : *утонути*, *огрезао* : *огрезнути*.

Попр. облици РПР-а са партиципским значењем, према активним завршносвршеним глаголским реализацијама:

Измилио

измилио 'у прид. служби: р. пр. од измилети': Измилене гусенице [свилене бубе], скупљене на младом лишћу, премештају се с листом заједно на кревете за гајење (Јов. А. 3, 24). ← *измилети* а 'извући се милећи, пузећи, гамижући (о животињама)': Мала црна буба измили на сунце (Њоп. 9, 28).

Побегао

побегао 'у прид. служби: р. пр. од побећи, побјећи': К'о ја у сну ти не пазиш ... | Па будећ' се не отираш | Сузу, и сном за побјеглим | Уздисаја не подиреш (Бан 9, 89). Ако кога [играча] погоди [лоптом], онда се онај од побеглих, који је тукао лоптом, не може тога заигравања лоптати, а онај што је у колу ударен, ипак у колу остаје (Мил. М. Ћ. 34, 236). ← *побећи* (*побегнути*) 1а 'крећући се брзим кораком, трчећи отићи, удаљити се, отрчати, утећи склањајући се пред опасношћу': Колеба се да ли да сједне или да побјегне (Лал. 8, 349).

Одбегао

одбегао 'у прид. служби: р. пр. од одбећи и одбјећи': Одредити [ће] шта је потребно да се одбегли затвореник ухвати (Зб. зак. 18, 27). ← *одбећи* (*одбегнути*) 1а 'брзо отићи, удаљити се бежећи, склањајући се (од)некуд пред опасношћу, спасти се

бекством; побећи, одјурити’: Одма се је јаду досјетио, | Биће, рече, одбјегнуо Раде (НП Вук 6, 496).

Избегао

избегао ’у прид. служби: р. пр. од *избећи* и *избећи*’: После тога власт одвоји Вожда и војводе од избеглог народа (Вукић. М. 5, 81). ← *избећи* 1 ’бежећи однекуд склонити се, побећи’: Стефан ... избегне из Србије и пређе у Угарску (Крст. Н. 2, 103).

Придевска одредница *избегао* дефинисана је функционално-граматичком дефиницијом, која сугерише да се у придевској употреби налазе облици РПР-а засновани на постојећем глаголском значењу. Међутим, придевски облик *избегао*, у примерима из придевског речничког чланка, семантички је удаљен од полазног глаголског значења и има значење сталног својства. Наиме, примери употребе основног, полазног значења глагола *избећи* показују да је адвербијална јединица уз њега практично облигаторна: *избећи* + *из* + *имен. појам у ген.* Чак и када није експлицирана, она се подразумева у контексту. У придевској употреби, међутим, такве адвербијалне допуне нема нити се може преликати уз овакво значење²⁰⁰, што значи да је у придевском РПР-у активна, динамична компонента лексичког садржаја замењена статичном, сталном. Из тог разлога, примере под придевском одредницом *избегао* не треба интерпретирати релативном реченицом с полазним глаголом кретања: Власт одвоји Вожда и војводе од народа који је избегао, већ с глаголом постојања, налажења на одређеном месту: Власт одвоји Вожда и војводе од народа који се налази у избеглиштву. На овај начин дефинисано придевско значење показује удаљеност од примарне глаголске реализације и дефинише онај „осећај резултата радње кретања” о којем говори Стевановић (⁴1989: 724).

Придевска употреба два претходнопоменуто РПР-а истог глаголског корена *бег-*, *џобегло* и *одбегло*, не показује такав механизам удаљавања од полазних глагола. Разлог томе је, сматрамо, што примарно значење глагола *џобегло* односно *одбегло* не захтева обавезну адвербијалну рекцију, која би у придевској употреби изостала. Отуда таква придевска значења не треба описно дефинисати. Она имају карактер привременог својства јер настају од активних глаголских реализација и имају партиципско значење.

Попр. облик РПР-а са значењем трајног својства, према медијалној почетносвршеној глаголској реализацији:

замакао ’у придевској служби; р. пр. од *замаћи*’: Шпанија ... пак таштим привиђењем већ замакле народне величине, не има да се више чим дичи у колу свјетских држава (Нод. 1, 57). Било је то давно нешто прије рата, у замаклом љетном још увијек топлим мјесецу (Стипч., АСК 1955, 367). ← *замакнути* Пг ’повући се, постепено нестати, ишчезнути; пропасти’: Већ је до пола његова иметка замакло и Али ефендија говорио да ће и друга пола отићи (Мул. 2, 88).

Попридевљени облици РПР-а *затекао*¹ и *налетео*, настали према активним почетносвршеним глаголским реализацијама, чувају партиципску семантику:

²⁰⁰ Такво придевско значење може се потврдити бројним примерима у ЕК: *imitirao je, valjajući r, nekog davno izbeglog novinara* (А. Тиша, *Upotreba čoveka*), *povodom trovanja izbeglog špijuna Litvinjenka (Politika)*, *vraćanja izbeglog stanovništva uz međunarodnu pomoć (Politika)*, *Sa bolom osećamo i patnje izbeglog stanovništva (Pravoslavlje)*, *sklonište izbeglom varoškom stanovništvu* (V. Golubović, *Mehane i kafane starog Beograda*), *poziv izbeglom narodu da se vrati (www.rts.rs)*, *da saslušaju izbeglu porodicu koja je trenutno smeštena u izbegličkom logoru (Politika)* итд.

За разлику од РК, у ЕК се примерима потврђује придевска употреба и према основном значењу глагола *избећи*, када попр. РПР исказује партиципско значење, нпр.: *Dragana Tadića, izbeglog iz Tuzle u Laktaše (Politika)*, *porodici Tintor, izbegloj iz Hrvatske porodici Tintor (www.rts.rs)*, *za ovu porodicu izbeglu iz mesta Svinjare (Politika)*, *kad priča o brizi srpskog sveštenika izbeglog u Srbiju (Politika)*, *preuzevši 1402. godine u svoje ruke sve poslove Mehmeda, izbeglog u Amasiju* (F. Žoržon, *Istorija Osmanskog carstva*) итд. Обавезна употреба адвербијалне јединице уз придевски РПР потврђује да је употребљен према основном глаголском значењу. Овакве примере у речницима би требало дефинисати функционално-граматичком дефиницијом.

*затекао*¹ 'у придевској служби: р. пр. *затећи*¹': Локомотиве су пиштале, сигнално звоно одјекивало, склапале се композиције од празних затеклих вагона (Јак. С. 1, 13). Ђура се прво настанио у Старом Селу међу још затекле старе неисељене родове (Павл. Љ. 4, 367). ← *затећи*¹ Ша 'задесити се, наћи се на одређеном месту или у одређеном стању (у неком тренутку)': Председник и чланови Главне Контроле који се у служби затеку кад овај устав у живот ступи добијају сва права по овом уставу (Нов. 22, 291).

налетео 'у прид. служби: р. пр. од *налетети*; исп. *налетети* (I, 16)': Обалски шевар слабо зашуми, лако узлелујан налетелим таласом (Макс. Ј. 2, 109). ← 36 '(на кога, на што, ретко кога, што) крећући се изненада, неочекивано наићи на што или на кога, набасати; уопште изненада, неочекивано наићи': Понекад човек може да налети на непријатност (Тар. 1, 438).

4.2.2.1.2. Гл. заустављеног кретања (ЗК) – попридевљени облици РПР-а глагола ЗК

Ову семантичку групу чине глаголи *изостати*, *заостати* и *застати*. Здружени су архисемом одсуства кретања, док је сема кретања пратећа сема у њиховом основном семантичком садржају. Описаћемо према њима насталу придевску употребу РПР-а у односу на полазне видске глаголске реализације и њихов глаголски род у ужем смислу.

Према завршносвршеним активним гл. реализацијама изражавају се:

– привремена својства попр. РПР-а са партиципским значењем, пресликавањем семантичке компоненте привремености из глагола активног по роду:

застао 'у придевској служби: р. пр. *застати*': Овде [је] артилерији главно да застало наступање извиђајући оделења на ново покрене (Ратн. 9, 291). Са немоћном срдитошћу окрећем томе Косову леђа. Са засталом у грлу речи да је проклето (Бож. Г. 5, 52). Са засталим смијешком сажалења према себи сједила је у наслоњачу (Крањч. Стј. 3, 331). ← *застати* IIб 'привремено или на дуже време престати тећи, прекинути се (о делатности, радњи, акцији, току чега)';

изостао 'у прид. служби р. пр. од *изостати*': Лекар ... калами децу изосталу на дан каламљења (Зб. зак. 3, 9). ← *изостати* Ia 'не доћи, не појавити се тамо где би требало бити, где се неко или нешто очекује': Никад ни један час није знао од предавања изостати (Туроман Ј., Рув. К. 1, VII);

– трајна својства попр. РПР-а, која су исказана придевским значењима насталим метонимијским трансформацијама ЗАУСТАВЉЕН ПРОСЕЦ (гл. зн.) → ЧИЛИ ЈЕ ПРОЦЕС ЗАУСТАВЉЕН (ОСН. ПРИД. ЗН.) → ПОСЛЕДИЦА ЗАУСТАВЉЕНОГ ПРОЦЕСА КАО СТАЛНА ОСОБИНА (сек. прид. зн.):

застао 2а 'устајао, учмао': [Духови] блуђаху по засталој бари опасних навика (Чок. 1, 1); 2б 'бедан, јадан': Сунце доћи неће, дане да озари, | Да застали живот покрене на боље (Дис, Песме, Бгд. 1939, 134) ← *застати* Iг 'остати без промене за извесно време, потрајати (о каквом стању, ситуацији)': То застаде за двије године, | Не смје Андро ићи у пооде (И. 8, 2);

застао 2в 'који се није остварио, неиспуњен': Страсти су ... доминирајући замишљаји ... који ... производе знатан напон и тиме порађују нагон за изједначењем, тако да их можемо обележити као застале жеље (Данић 1, 54). ← *застати* Iв 'престати се развијати, заостати у развоју, развоју': Ако један народ остане при једном истом раду, и не мења место бављења, застаће умно (Данић 1, 230);

заостао 1а 'који је при кретању изостао иза неког, нечег, који је био задржан, закаснили': Неке заостале поворке, бојећи се да не закасне, трчале су око манастирске цркве покушавајући да надокнаде време (Чипл., Јаруга, Бгд. 1953, 11). ← *заостати* 1а 'крећући се спорије остати иза некога, нечега, не стићи упоредо; задоцнити негде': Већина друштва ... беше измакла напред. Те неколицина, што заостадосмо ... пожуримо се за њима (Ад. 1, 59);

заостао 2 'који је на нижем ступњу развоја, несавремен, застарео, примитиван': Ја сам, можда, сасвим заостао човек и ништа не могу да разумем (Макс. Ј. 3, 510). ← *заостати* 4а 'закасни у напредовању, у развоју': Ја сам ... одлучио, да ћу се ... сам изобразавати, да не заостанем (Јонке 3, 19).

4.2.3. Закључак анализе попридевљавања облика РПР-а у групи примарно активних глагола

Од укупно 493 глагола корпуса, 92 глагола су активна по гл. роду у свом основном значењу (скоро 20% глаголског корпуса).

Према општем лексичком значењу, активне глаголе смо разврстали у глаголе мање типичног стања (воља /+/, кретање /-/) (71 глагол) и глаголе типичне радње (воља /+/, кретање /+/) (21 глагол).

На основу општих одлика семантичких категорија, глаголи мање типичног стања припадају категорији стања, односно поткатегијама: узрочности, постојања и других семантичких поткатегија, док глаголи типичне радње припадају семантичкој категорији радње, тј. поткатегији кретања.

Семантичко-граматичка анализа активних глагола из наше грађе и њихових значењских реализација према којима се облици РПР-а налазе у придевској употреби потврдила је досад уочене граматичко-семантичке обрасце овог процеса, али и утврдила неке нове. Дакле, РПР активних глагола придевски се употребљава према секундарним глаголским медијалним реализацијама које су исказане:

(1) завршносвршеним видским ликом којим се изражава потпуно извршење радње глагола као резултат постепене промене глаголске ситуације, када попр. РПР исказује значење трајног својства: згусли снег, истрчали грудни кош, замрзла окна, одмакла прошлост, преживели [старци], изишли роман, доспели усеви, избегли народ;

(2) почетносвршеним видским ликом којим се изражава потпуно извршење радње глагола као резултат постепене промене глаголске ситуације, када попр. РПР исказује значење трајног својства: опухли прсти, остарели Немања, омлитавеле руке, заголели камен, заседела девојка, зачамали дух, замркла ноћ, замакло лето;

(3) почетносвршеним видским ликом који подразумева неодређено, продужено трајање радње, када попр. РПР исказује значење привременог својства: разбеснели вали, омркли гост, зачкиљела лампа.

У полисемији активних глагола региструју се и потврде придевске употребе РПР-а према основној или секундарној глаголској реализацији активној по гл. роду: полегла жена, одмакла [жена], иживели младић, остали научници, измилеле гусенице, одбегли затвореник, затекли вагони, налетели талас, викли Ђокат, изратовала мазговчина. Таква употреба се

понекад обележава квалификаторима, нпр.: нераспр.(острањено) нагрнули странци, неуоб.(ичајено) ислужили војници, заст.(арело) обладали александризам.²⁰¹

У групи активних глагола уочили смо неколико типова семантичког осамостаљивања попр. РПР-а:

1. Облик РПР-а *мрзао* развио је резултативност према несвршеном полазном глаголу *мрзнути*.

2. Облици РПР-а *навикли*, *одвикли*, *обикли* односно *доживео*, *одживео* у полазној, глаголској употреби приписују се субјекту реализујући своје значење уз неправи објекат односно прави објекат. У придевској употреби они постају стално својство тих објеката (Он се навикао на муке → Живи с навиклим мукама; Одживео је своју младост срећно → Присећао се одживеле младости).

3. Неки облици попр. РПР-а реализовали су нова значења у односу на полазни глагол механизмима лексичке метонимије. Таква значења се не могу поглаголити: пристали младић, остала два чина, остале паре, успела студија, прошла зима, застала бара.

4. Семантичко осамостаљивање попр. РПР-а препознаје се и у терминолошким синтагмама с таквим облицима: легла земља, налегли угао, приспела меница, доспела признаница.

5. Семантичко удаљавање показује придевски употребљен РПР који не може преликати обавезну адвербијалну месну јединицу из полазне глаголске реализације: избегли народ.

6. Именичку употребу попр. РПР-а такође сматрамо семантичким удаљавањем од глагола: остали.

Уколико за описно дефинисана значења попр. РПР-а не постоје регистровани глаголски еквиваленти, али се они могу реконструисати или се пак развити механизмима метафоре у глаголској лексеми, такве придевске лексеме не сматрамо семантички осамостаљеним: опуцао, задуо.

У формалном смислу, удаљавање од глагола показује придевска употреба искључиво краће од две могуће форме РПР-а неких глагола (*одмакао*, *навикао*, *омркао*, а не и *одмакнуо*, *навикнуо*, *омркнуо*), као и облици РПР-а на завршетак *-ео* за које не постоји глаголска лексема на *-ети* (*обезвредити* : *обезвредео*).

За разлику од придевских РПР-а од примарно медијалних глагола, доминација у приписивању инаниматним ентитетима попр. РПР-а у групи активних глагола и њихово значење својства с непожељном конотативношћу нису толико очигледни.

²⁰¹ Анализа придевске употребе РПР-а према активним глаголским реализацијама у старијим фазама нашег језика, у поређењу са потврдама такве употребе у нашој грађи, показала би да ли је некада његова придевска служба од активних глагола била чешћа, како то примећује Белић (1999: 469).

5. Формално-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева

Опште напомене и структура анализе. У претходном поглављу учили смо два типа формалног диференцирања придевског од РПР-а глаголској употреби, у оквиру неколико морфолошких група глагола²⁰² код којих је попридевљавање могуће. У овом поглављу, у тачкама 5.1 и 5.2, испитаћемо оба типа посебно и изнети закључке. Потом ћемо са формално-граматичког становишта описати и преостали део корпуса.

5.1. Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима I и III врсте

Један тип формалног диференцирања придевског од глаголског РПР-а односи се на облик РПР-а глагола I и III Стевановићеве врсте²⁰³ који се јавља у две морфолошке варијанте, тј. твори се и по I и по III врсти, односно има само облик I врсте према инфинитиву који припада III глаголској врсти²⁰⁴. Појава припадности облика једне глаголске лексеме различитим глаголским врстама позната је као *укрштање врста*²⁰⁵.

Анализа корпуса спроведена у претходном поглављу наговестила је да се у придевској употреби према глаголима са двоструким облицима инфинитива и РПР-а претежније јавља форма која облички припада I врсти, тј. краћа форма РПР-а. У овом делу рада анализираћемо употребу краћих и дужих форми РПР-а с придевском и глаголском функцијом од око 80 глагола РК, с циљем да утврдимо дистрибуцију, односно стабилност тих форми у назначеним употребама.²⁰⁶ На основу обрађеног материјала, претпоставка је да се краћа форма РПР-а специјализовала за придевску употребу. Њу такође поткрепљују ранија запажања из литературе.

Неки закључци у вези са попридевљавањем дублетних облика РПР-а изведени су у раду Ђуровић 2012. У њему се, на примерима из ЕК и са интернета, те и на основу примера из књижевних дела XX века, анализира придевска и глаголска употреба дублетних облика РПР-а од глагола *трунути*, *мрзнути* и *венути* и њихових префиксала, са циљем да се утврди

²⁰² У класификацији глагола према завршецима инфинитивне односно презентске основе ослонили смо се на Стевановићеву поделу на глаголске врсте (Стевановић ⁵1986: 330–336). Према њој, сви глаголи српског језика са правилним образцем промене могу се распоредити у седам глаголских врста, с тим да у оквиру четврте, пете и шесте гл. врсте постоје по две гл. подврсте. Такође, у седам основних врста глагола место су нашли и глаголи који по нечему (неправилно грађеним облицима, специфичном односом двеју гл. основа и др.) одступају од образаца утврђене типичне промене (И.: 340–349).

²⁰³ Глаголима I врсте припадају они чија се презентска основа завршава на *-e*, а инфинитивна на сугласник, док су глаголи III врсте они који имају завршетак *-не* у презентској основи и *-ну* у инфинитивној (Стевановић ⁵1986: 330, 331). Припадност I односно III врсти одређивали смо према облику инфинитива. Када се у речницима наводе два или три облика инфинитива, врсту смо одређивали према првом наведеном лику.

²⁰⁴ „У облику радног глаголског придева јављају се само укрштања на линији I–III врста и обрнуто” (Ђуровић 2015: 289).

²⁰⁵ Овој морфолошкој појави, која обухвата глаголе с „неправилним односом основа” и „неправилном творбом” неких глаголских облика (Стевановић ⁵1986: 340 и д.), посвећена је монографија *Укрштање глаголских врста у конјугацији глагола у савременом српском језику* С. Ђуровић (2015). У монографији се на исцрпној грађи описују укрштања глаголских парадигми две стотине глагола, утврђују актуелности, тенденције и нормативни статус евидентираних облика.

²⁰⁶ У ранијој литератури постојала су запажања о чешћој или искључивој употреби једне од потенцијално две форме РПР-а, творене од основа глагола III врсте. У раду Поповић 1952 примећено је да је „радни придев обично ... од краћег облика основе: *покисао*, *огрезао* и сл.“ од глагола чија се основа некад завршавала на *-с-* и *-з-*, затим да постоје глаголи који имају увек краћи облик РПР-а у књижевном језику: *моћи*, *замрћи*, *омрћи*, *тећи*, потом глаголи који имају увек дужи облик: *блеснути*, *викнути*, и глаголи који се колебају између дужег и краћег облика: *забрећи*, *навићи*, *дићи*, *лећи*, *маћи*, *умукнути* и др.

да ли је дошло до специјализације једног од облика РПР-а за придевску функцију односно да ли је на тај начин укинута дублетизам у радном глаголском придеву (И.: 90). Ауторка полази од прерасподеле облика РПР-а *трунуо* : *труо*, који су се у језику потпуно диференцирали у односу на синтаксичке функције.

Потврде употреба облика РПР-а од глагола који показују укрштање на линији I–III Стевановићева глаголска врста ексцерпирани смо из целокупног текста РСАНУ (првих 20 томова) и РМС (од слова II до III), групишући за сваки глагол посебно краће облике РПР-а (по I врсти) односно дуже облике РПР-а (по III врсти) према њиховој глаголској односно придевској употреби. Облике РПР-а с придевском употребом издвајали смо и према синтаксичким функцијама²⁰⁷ у којима се јављају, региструјући и посведочене облике компарације. Облике одређеног и неодређеног вида РПР-а ове морфолошке групе коментарисали смо у тачки 5.3 овог поглавља.

Претрага РК обухвата оне облике РПР-а који су у заглављу глаголске одреднице наведени као дублети (нпр. *одмакнути=одмаћи* ... р. пр. *одмакнуо* и *одмакао*) или пак као парови стандардне и побочне (секундарне) варијанте РПР-а (нпр. *одбећи (одбегнути)* ... р. пр. *одбегао (одбегнуо)*). Претраживани су и облици РПР-а који нису регистровани у заглављу глаголске лексеме (нпр. *угаснути*), али чије се постојање у речничком тексту очекује на основу регистрованих варијаната РПР-а код других глаголских лексема истог корена (нпр. *згаснути* ... р. пр. *згаснуо* и *згасао*).²⁰⁸ Глаголе смо давали по принципу гнезда, по азбучном реду непрефиксираних глагола, уз груписање њихових префиксала, такође узбучених. Глаголе који су са синхронијског становишта прости, творбено непрозирни (*оштакнути*) и глаголе са везаном основом (*задригнути*) узбучавамо на основу њиховог првог слова. Облике РПР-а наводимо само у мушком роду једнине, иако су ексцерпцијом обухваћена сва три рода и оба броја. Акцент глаголских облика овом приликом изостављамо.

На крају анализе, сумираћемо запажања и упоредити их са закључцима у раду Ђуровић 2012. Будући да су истраживања рађена на два различито формирана корпуса који су, једним делом, у временском смислу линеарно повезани²⁰⁹, закључци обе анализе могли би бити поуздан показатељ употребе краћих и дужих форми РПР-а с глаголском односно придевском функцијом у савременом српском језику.

Доносимо избор потврда из обимне речничке грађе.

За глаголе *избећи (избегнути)*, *одбећи (одбегнути)* и *побећи (побегнути)*, у заглављу речничких чланака приказано је укрштање облика инфинитива и њихових радних придева (*избегао (избегнуо)*, *одбегао (одбегнуо)*, *побегао (побегнуо)*). У грађи су, међутим, засведочени само облици РПР-а по I врсти, и с глаголском и с придевском употребом.

избегао – у глаголској употреби:

Када је *избегао* са својима из Меке у Медину ... Мухамед је почео да организује Медињане (Радон. Ј. 7, 74). Не минуо (чије) руке не *избегао* смрт, не извукао живу главу (у претњи, у клетви). Да би се *избегао* сваки неспоразум ... део самосталнога произвођача не сме ... бити окрњен (Поп. Б. 1, 84). Ни Вуловић није сасвим *избегао* тој опасности (Недић Љ. 3, 77). Да би се *избегла*

²⁰⁷ Могуће синтаксичке функције РПР-а у придевској употреби су: атрибут (атр.), апозитив (ап.), предикатив (пр.) и актуелни квалификатив (а. кв.). Поред ових, издвајамо и засведочену употребу РПР-а у именичкој функцији. Овом приликом дистрибуцију облика РПР-а нисмо пратили хронолошки ни територијално.

²⁰⁸ Потврде РПР-а у речничким дефиницијама нисмо узимали у разматрање (в. напомену 3 овог рада).

²⁰⁹ Грађа РСАНУ укључује писани језик свих функционалних стилова (више од 50% из уметничке и народне књижевности) и говорни језик (збирке речи) за периоде XIX и XX века, односно целокупну грађу РМС (и РМХ) и лексички материјал књижевности прве половине XIX века писане неререформисаном ћирилицом, док у ЕК доминира језик штампе с почетка XXI века (57%), а примери из књижевних дела су мање заступљени (15%) (Радовић Тешић 2009: 248–250).

та аномалија о већој надлежности мање власти, морала је доћи ова допуна од 1877 год. (Ав. 4, 31). Дрвене делове ... треба претходно да би се избегло трулење, нагорети (Преп. јак., 103). Иво је једва избегао да ... Јаков и њега не одвуче на бићерин (Барт. 1, 323). Избегао је, пред долазак пролетера, у још гушће гудуре, пут Мештровца (Минд. 4, 7). Надзорна власт има за дужност да се свим могућим средствима информише, да би се само избегао преглед (Арх. 1926, 397). За све време од како је избегао, нема ни гласа ни јава ни од кога свога (СЛ 1918, 32/2). ... да би компензацију овог дуга избегао (Макс. Ст. 1, 241). Тиме [је] ... избегао једну могућу своју катастрофу (Павл. Ж. 3, 556). ... да би избегао демонстрације (Јов. С. 11, 99). ... да би се избегао неспоразум (Мин. в. 11, 3, у додатку). Инстинктом доброг писца избегао [је клишеа] (Мих. Б. 1, 180). Морао је да скрене сасвим удесно да би избегао кухињу. А затим улево да би избегао креветску ногару (Симић Ж. 3, 187). Он је избегао вихоре Револуције (Кецм. 3, 183). Францеска је дакле, изгледа, избегла само деспотији једне класе да падне под деспотију једне индивидуе (КР 1924, 4/145). Избегла је од куће због домашаја непријатељских граната (Дуд. 1, 203). ... да би на тај начин избегла сву бригу (Борба 1951, 83/6). ... да би се избегла хидролиза шећера (Пол. 1959, РМС).

избегнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

избегао – у придевској употреби:

(атр.): После тога власт одвоји Вожда и војводе од избеглог народа (Вукић. М. 5, 81). Део избеглог српског становништва ... убрзо је повратио своје раније српске одлике (Јов. К. 2, 106). Прослави ... присуствовали су и избегли Херцеговци (Чубр. В. 1, 44).

избегнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

одбегао – у глаголској употреби: Наш приповедач је био одбегао у село (Дуч. Ј., ЛМС 288, 74). Једног дана пуче глас по граду како је Иванов син Драгутин одбегао са Мајстор-Имрином ћерком (Доман. 5, 217). Одбегао је мирис јоргована (Марк. Д. 1, 24). Кад је Србе слобода одбегла | Код тебе је у Стјене прибегла (Нен. Љ. 1, 22). Чари што су на њему [лицу] боравиле беху одбегле (Недић Љ. 2, 139). Далеко моје одбегло је јуче (Бој. М. 3, XXIX). Сад видим: одбјегло све је. Дјетињства нема (Кост. Д. 4, 99). За Бошка је одбегла била, родила му сина пре времена (Сек. 10, 36). Ћерка му је одбегла за неког коцкара (Поп. Мирос. 1, 115). Одбегла ме брига, мржња ми је расла (Станим. В. 1, 58). Колица која се привремено зауставе ... треба укочити или осигурати подметачима, да не би одбегла (Прав. 3, 159). Желимо ... у Бога здравље ... свима онима који су од бича турскога одбегли у дивну земљу Србију (Јакш. Ћ. 5, 144). То су деликвенти и робијаши одбегли из казних завода (Јак. С. 5, 84). Одбегла је својој рођеној браћи, Маџарима (Јакш. Ћ. 17, 211). Она је одбегла, или отета — то не мења ствар (Срем. 8, 145). Моја жена Аника, одбегла је од мене и ... живи невенчано са поп Николом (Нуш. 13, 197). Давно [је] одбегло време ... када су Међикукићи аговали (Ђур. 1, 31). Драгиња зна, да ју је срећа за навек одбегла (Рув. К. 1, 236). Синоћ ми је одбегла девојка ... Однела ми три товара блага (НП, Мил. М. Ћ. 23, 253). Ливада је лепе Маре, ал' је одбегла; | Одбегла је жалосница цару под шатор (НП Вук 1, 343).

одбегнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

одбегао – у придевској употреби:

(атр.): Кад доведоше бјегуницу [одбеглу жену] нађоше га [мужа] гдје сједи код огњишта (Секулић Ј., ЛК 1941, 101). Обично се испрва [отац одбегле девојке] буса ... и иска, да се моли (Петровић В. К., ЗНЖ 5, 292). Књижевну културу су нам кренули један одбегли калуђер и један сељак (Мих. Б. 1, 157). Одредити [ће] шта је потребно да се одбегли затвореник ухвати (Зб. зак. 18, 27). Одбегли заробљеници су причали да у турском ратном биваку влада мртвачки мир (Пек. Б. 11, 71). У трећој групи је збирка најразноврснијих типова: несрећних ... одбачених и одбеглих (Грол 3, 179). Већ я идем тражити, | Мою любу одбеглу (Српк. 2, 55). Ко даје одбеглој жени новаца и не питајући мужа, знак је да јој поверава, а с мужем нема рачуна (Игњ. Ј., Бршљан 1886, 10). У мом оку трепти заблијештено чудо од преображаја одбјеглих времена (Уј. Т., РМС). И рађаш се на одбеглој стази (Радул. Ј., И.). Такви поступци доводили су до крвне размирице између рода и дома одбегле, односно отете девојке (Јелић И. 1, 81).

(у именичкој служби): Пошто се изларма у редакцији, он се дигне да тражи оне одбегле (Срем. 2, 13).

одбегнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

побегао – у глаголској употреби: ... која је срамно побегла и оставила тамо слабије од њега да вас бране (Вас. Д. 3, 34). ... у коју је побегао, да га спасе од заслужене казне (Ав. 1, 116). ... па побег'о у Србију (Весел. 10, 28). ... побегао под туђу фирму, што значи да је обична варалица (Будисављевић П., БК 1906, 1519). ... како је кнегиња побегла са неким Енглецом (Ћос. Б. 3, 85). Код Ватерлоа је ... побегао од смрти (Црњ. 4, 213). Па ја нисам побегао од тебе, мама (Ћос. Д. 10, 403). ... мисли која му је побегла (Кош Е. 4,46).

побегнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

побегао – у придевској употреби:

(атр.): Тодоровић и Асим-паша покушали су сада да лепим наговоре побегле градишке трговце, да се врате кућама (Чубр. В. 1, 28). Строганов је том приликом показао два писма побеглог кнеза (Поп. В. 1, 49).

(у именичкој служби): К'о ја у сну ти не пазиш ... | Па будећ' се не отираш | Сузу, и сном за побјеглим | Уздисаја не подиреш (Бан 9, 89). Ако кога [играча] погоди [лоптом], онда се онај од побеглих, који је тукао лоптом, не може тога заигравања лоптати (Мил. М. Ћ. 34, 236).

побегнуо – у придевској употреби: Нема потврде.

Према дублетним облицима *забрекнути* и *забрећи* у грађи се региструје само краћа форма РПР-а *забрекао*. Од дублетних облика *набрекнути* и *набрећи*, РСАНУ региструје у заглављу глаголске одреднице дублете *набрекнуо* и *набрекао*, који се јављају у глаголској употреби. У придевској употреби, међутим, среће се само краћи облик *набрекао*.

забрекао – у глаголској употреби: Оба веслача почеше веслати тако снажно, да су ... мишићи на мишицама забрекли (Милиј. 1, 164). Певају силно, сурово. Вратне им жиле забрекле (Хумо 1, 38). Иванка мирише као земља. Недра јој забрекла (Хумо 1, 36). Снажни гуштерови на мишицама забрекли му, наједрали (Ћор. С. 11, 386). Одношаји међу велесилама јако [су] забрекли (Браник 1887, 12/2). Забрекао шијом као баковит во (Нев. 2, 89). Снажни гуштерови на мишицама забрекли му, наједрали (Ћор. С. 11, 386). Забрекла јој недра, јелек јој засекао рамена (Радић Д. 1, 81).

забрекнуо – у глаголској употреби : Нема потврда.

забрекао – у придевској употреби:

(атр.): И гледаше његова набрекла црвена лица, забрекао подвољак (Мил. В. 2, 81). ... преча искоса забреклим беоњачама (Јањуш. 1, 130). ... тело набубрело од забрекле икре (Петр. Мих. 3, 130). Са забреклим заједничким снагама, кад се двоје најаре ... кости пуцају (Ћип. 3, 36). На великој глави ... беле се на сунцу, на кратком врату, око ушију, на вилицама и образима, забрекле населине мяса (Савковић М., Књиж. 1, 415). А двије јој тврде, забрекле и јабучасте дојке ... обечише својим још неотвореним брадавицама (Никац 2, 249). ... кад су сви заједно изишли из механе и онако врући, вилени и забреклих дамара од пића, отишли на мост (Андрић 7, 217). Киша је падала целога дана. Забрекли прозори не даду се затворити (Дош.). На тим прудовима риба налази воду ... са мање соли, у којој је лакше пливати у време кад јој је тело набубрело од забрекле икре (Петр. Мих. 3, 130). С тешком муком му је скидала забрекле чизме (Андрић, Одабране приповетке, Бгд. 1954, 451). ... око себе непрестано гледати забрекла лица ... угојене људе (Нов. 20, 35). И гледаше ... забрекао подвољак, црвене бркове (Мил. В. 2, 81). Лани, угријан вином и забреклом момачком снагом, упаде му у око једна хришћанка (Ћип. 3, 7). Тапше дланом по забреклом новчанику (Јањуш. 1, 41).

(а. кв.): Вратне им жиле забрекле бректе (Хумо 1, 38).

забрекнуо – у придевској употреби : Нема потврда.

набрекао – у глаголској употреби: Грожђе је дозријело; трнине потамниле; жир набрекао (Ћип. 4, 29). Затим [је] спужва набрекла од хладне воде (Батуш. 1, 11). Младић обори очи, а бора на челу му још је више набрекла (Јакш. Ђ. 7, 236). Од тешке љутине набрекле му жиле (Змај 1, 372). Мртав уморан спусти се на земљу ... Жиле набрекле од умора (Весел. 10, 154). Напосљетку ју је толико повриједло, да јој је душа набрекла од туге (Бен. 5, 43). Он живот силно осећа и снажно га представља, његово дело набрекло је стварношћу (Скерл. 9, 231). Петровићева драма ... набрекла је хумором (Прох. 1, 270). Груди јој набрекле цртајући кроз мараму контуре двају гаравих голубова (Косор 3, 5). Мала река Вељуша набрекла и поплавила три черека од вароши (ЦГл 1896, 185). Духовитост ироније Хамлетове силно је ту набрекла од презира према неискреном „пријатељу” (Дворн. 2, 25). ... штоно је набрекла од снаге вода (Јуркић 1, 53). Доцнолегаоцу другу Мати ... набрекла чеона жила (Цеп. 2, 67). Над њим избочио се доњи дио чела, преко којег су набрекле и испрекрштале се модре жиле (Ћип. 4, 144). Биле су [крушке] тако набрекле, да су издизале лишће над собом (Торб. Ј. 1, 77). ... видимо, да је кошћица пукла, јер је у њој језгрица набрекла (ПП 1868, 137). ... ноћас [су] распукли клинови чесвина набрекли у води (Фисковић Ц., Реп. 1948, 37). Мишице му набрекле, брада му се костриеша (Шен. А. 18, 30).

набрекнуо – у глаголској употреби: Задњи отклима Ђуро Гаруц, опишавајући си шиљаста нос, који је силно набрекнуо био (Шен. А. 12, 101). Тако [се] био најео, да му је трбух као жени деветога мјесеца био набрекнуо (НПр Врч. 3, 103). Крв му се била у срдцу запалила, у циелом тиелу узбуркала и све жиле набрекнула (Кум. 2, 76). Бодрина би набрекнула његову вољу смјелошћу (Трес. 2, 62). Од њенијех горких уздисаја | Набрекнули ти мрки облаци (Бот. 2, 325). Овај се био набрекнуо и зажарио у лицу као кухан рак (Јелић Ж., Виј. 3, 274). Вратне ... жиле набрекнуле му, набубрале (Коз. И. 1, 37).

набрекао – у придевској употреби:

(атр.): Вади се крв ... из набреклих крајника (Медов. 1, 159). ... разгрће потајно кошуљку на набреклим грудима Аише (Косор 3, 98). ... набреклим рукама од вјечних мокрих боца, чаша и тањура ... излазиле су из кућа (Козарч. 2, 119). Небо се почело ... облачити ... сиве, набрекле гомиле ... ишле су једна за другом у бескрајном реду (Бен. 4, 273). Помамно наткрекетавали [су се] набрекли жапци (Поп. Т. 1, 5). Набраше зрелих, сочних, набреклих од једрине шљива (Ранк. С. 2, 24). ... испрсујући своје набрекле груди, пружала кошарицу (Бен. 5, 568). ... у том је вртлогу набреклих тежња голема сва коб моја (Уј. Т. 4, 115). ... завуче руку у набрекла њедра, која су у ватри горјела (Коч. 4, 41). ... гладећи јој сјајну злаћану длаку на набреклом стеоном трбуху (Горан 1, 13). ... са деколтеом из којег вире набрекле дојке (Нуш. 5, 318). ... набрекао набор потискује лист (Јур. Ж. 1, 48). Слушали [су] ... како бућка вода онамо, гдје се набрекао поток салијева у језеро (Јуркић 1, 102). Набрекле груди покриваше бијела преметача (Мат. 6, 9).

(ап.): Аиша, у читавом тијелу набујала, у грудима набрекла, а у лицу зарумењела (Косор 3, 92). Букове цепанице се још на сплаву натопиле водом, набрекле од влаге (Радић Д. 2, 36). Огроман, наливен машићу сав набрекао и надувен, млинар ... Лука ... тешио је промуклим басом (Ђил. 3, 18). Младожења: набрекао, здрав, бујан (Нинчић В., XX век 1939, 255).

(пр.): Бледуњаво лице њезино [Хатицино] сад је испод шамије изгледало руменије ... стас постао виткији, облији, а прси набрекле, најдрале (Ђор. С. 11, 150). Круно ... мотри његове цепове; спласнути су, нису набрекли (Батуш. 1, 181). Често је нос Лацичин ... био набрекао (И., 112).

(а. кв.): ... док су им се лица кривила, затегла и набрекла ... од усијане јаре (Ђорђ. М. 1, 311).

набрекнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

О облицима РПР-а дијалекатске варијанате *подбунути* и стандардне варијанте *подбухнути* не дају се информације у глаголским заглављима у РМС. У грађи се показује постојање само облика по I врсти *подбуо* и *подбухао*, у обе функције. У РСАНУ у заглављу глагола *набухнути* као равноправни наводе се облици *набухнуо* и *набухао*. Грађа показује да је, и у глаголској и у придевској употреби, знатно ређа употреба дуже форме РПР-а.

подбуо, подбухао – у глаголској употреби: На необријаном лицу подбухла је сјена болести (Михољ. 2, РМС). Очи подбухле, све сузом промочене (Берт. 1, РМС). Нешто је сирота промакла ко да је боловала, а очи јој подбухле (Мул., РМС). Очи му се црвениле ... капци му подбухли (Ђор. С., РМС).

подбунуо, подбухнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

подбуо, подбухао – у придевској употреби:

(атр.): На коштатом, подбулом лицу и у мутним, престрављеним очима огледало се нешто немирно (Коч. 5, 156). Гране отекну, јаве се подбуле гуке са распуцалом кором (Град. 1, 75). Марамом брисаше ... подбуло лице ... и гојазан црвен врат (Маш. 4, 45). са подбулим ... глатко обријаним лицем (Макс. Ј. 3, 135). ... у гомили бјенуше подбула, промрзла лица војника (Шоб. С. 3, 83). Муж јој плавобрки и подбуо млакоња (Радић Д., РМС). Надбискуп је подбуо, дебео муж (Нех., РМС). На вратима се појави зловољан и подбуо чупоглавац (Ђоп., РМС). Био је блиједа, подбухла лица (Новак Вј. 2, 100). [Био је] омалешан, клапавих очију, подбухла лица (Сарајл. 1, 46). Та модроноса

подбухла благајничка свиња увијек нешто измишља (Кик. 1, 83). војник ... с подбухлим очима и забалављеним брцима (Бег. М. 9, 11). Подбухлих очију зураше (Драж. 3, 30). Подбухло му лице бијаше блиједо као крпа (Ћор. С. 4, 197). Подбухло се лице жари | Све с кнежеве вреле крви (Алауп. 1, 108). ... из згужваних кесица подбухлог лица (Симић Н. 6, 150).

(ап.): Секретар ... подбуо и кашљуцав ... чиновник, био је љубазан наспрам свакога (Кост. Т., БК 1911, 487). Црвен у лицу ... подбухао ... погледа он по чељадима (Ћор. С., РМС). Тром и подбухао од зјевуцања и дријемежа, уживјевши се сасвим у нерад ... (Михал. С. 2, 307).

(пр.): Глава му је била ... крупна ... лице подбуло, жуто, сунђерасто (Сек., РМС). Главни јунак ... је дегенерисан, подбуо, морално тром и, место крви, пун неке гнојасте сплачине (Лаз. Б., СКГл НС 5, 599). Подбухла, синко, од саме воде подбухла (Павич. 1, 247). Неће да се погледа у огледалу. Препао би се. Закосатио, зајаксузио, испод очију подбухао (НУ 1941, 81). Млад је, ал подбуо у лицу, би рекао, да је лежао другу бољу (Мул. 2, 81). Лице му је подбуло од неспавања (Козарч. 2, РМС). Жиле му подбуле све од јучерашњег вина (Марет., РМС).²¹⁰

подбунуо, подбухнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

набухао – у глаголској употреби: Тјелеса су у кожусима знојно набухла, те голицају прљаве поре (Крл. 4, 89). Проширило му се срце; набухла срчана жила (Батут, Здр. 1907, 45). Запухао се дјечак, зацрвенили му се образи и набухли (Перк. 1, 74). Бременита Аница је набухла и осула се пјегама од ношње (Михољ. 2, 107).

набухнуо – у глаголској употреби: Сав [је] набухнуо од водене болести (Лукић В., Р. МС—МХ). Нога је набухнула тако, да је месо дрхтало као хладетина (Донч. И., ХК 16, 205).

набухао – у придевској употреби:

(атр.): Мајстор Тита набухла, њада лица прича нешто веома занимљива (Драж. 2, 167). ... дјечијом набухлом набијеношћу (Симић Н. 4, 305). ... на набухлом лицу Кутузова (Крањч. Стј. 5, 166). Под очима подрхтавају набухле врећице (Крањч. Стј. 1, 116). Жена је плакала тихо, набухлог лица као утопљеница (Крл., РМС). ... лице набухло, блиједо (Ћип., РМС). ... под набухлим вјеђама као да су венуле (Андрић 2, 19). ... метнуо симетрично набухле старачке руке на ручице (Крањч. Стј. 4, 300). Изнебуха приђе к њему неки свештеник ... мутних, набухлих очију (Ћип. 3, 72). ... лежи страховито сам и остављен Јура Грешник, набухла, помодрјела лица (Горан 1, 46). Присјети се он одједном осјећајући једнако како му бриде набухли дланови (Ћоп. 1, 105). Камењари покривени ... огромним, набухлим телесима сурваних коња (Минд. 1, 176). Нешто га је гонило на те дуге вечерње шетње, с набухлим ногама (Десн. 3, 28). ... међу тим набухлим јастуцима (Ковачић 2, 44). Пролетјела је [сова] тихо шушкајући набухлим крилима (Хирц 1, 7). Моји су погледи кушали да открију ... у обрису набухлих облака било какав облик (Уј. Т. 3, 49). Власник, бачваст човјечац с образима набухлима (Цес. 3, 80). ... голишава набухла лица (Шен. А. 25, 339). ... под набухлим вјеђама као да су венуле (Андрић 2, 19). ...

²¹⁰ Некада није могуће поуздано одредити да ли је РПП у придевској функцији предикатива или је пак реч о глаголском делу предиката. Такав је, рецимо, случај са последња два примера. Методом замене синонимима, потврде су припале придевској употреби.

набухлога врата (Крањч. Стј. 5, 165). ... око набухлих као од плача очију (Цар Ем. 3, 93). Узмакну пред њезиним зажареним и од јарости набухлим лицем (Кум. 1, 385).

(пр.): Све лице ... бијаше жућкасто, набухло, испрекрижано боровима (Шен. А. 10, 20). Он пуно пије, и лице му је набухло од тога (ХК 8, 233).

набухнуо – у придевској употреби:

(атр.): Његова [господин Мамилова] куштрава округла набухнула глава личи у пијанчевим очима на заковитлану лопту (Кик. 1, 161).

У заглављу речничког чланка одреднице *васкрснути* стоје дублетни облици РПР-а *васкрснуо* и *васкрсао*. Грађа показује да се у глаголској употреби јављају оба облика, с тим да је краћи облик *васкрсао* чешћи. За придевску употребу карактеристичан је такође краћи облик (у РСАНУ придевски чланак овог РПР-а није успостављен), с тим да се у грађи РСАНУ нашао и један пример дужег облика *васкрснуо* с функцијом атрибута.

васкрсао – у глаголској употреби: Постао владика, и гледај само каква је чуда починио ... Васкрсао мртво дете! (Ранк. С. 3, 124—125). Његова је велика заслуга у томе, што је створио и васкрсао сам бугарски народ (Ђорђ. Т. 4, 102). Обрадовићев дух оплодио је срца хиљадама Срба, васкрсао их је у нов душеван живот (Ђорђ. Вл. 12, 274). Данас ми се чини ко да је свечани дан-васкрса, доиста сам и васкрсла (Самок., ЗББХ, 177). И ако су васкрсли туђим трудом ... Бугари се нису задовољили само тиме (Ђорђ. Т. 4, 96). И тако се започе онај знаменити устанак ... из којег је Србима у Србији васкрсла нова слобода (Вукић. М. 5, 41). Споменух и ону печену гуску, која је ту некако васкрсла (Пуп. 1, 163). Васкрсла е грчку власт на полу-острову балканскомъ (Мил. М. Ђ. 2/II, 2). Санкилоти (безгањани) васкрсли на велики ужас високородних удовица под именом ... (бескошуљци) (Рак. Мита 9, 112). Место светле историје и гробова, васкрсли смо све пигмеје и репове (Дис 4, РМС).

васкрснуо – у глаголској употреби: Већ вас виђу под сјајним покровом, | чест, народност ће је васкрснула (Њег. 7, 206). Јединица — васкрснула! (НПр, БВ 1901, 252). Васкрснуо је један бокор свенут (Бој. М. 3, XIX сонет). Присаједињење тих двеју ... лука Италији и неизвесност о судбини луке Барош васкрснуло је стару потребу Србије за излаз на море (Сир, 1, 197).

васкрсао – у придевској употреби:

(атр.): Због тога није остало ниједног краја српске земље, који није пожурио да се стави у службу васкрслој Србији (Ђорђ. Т. 4, 90). Зар не мучи, зар не исмева васкрслог Христа? (Нуш. 4, 445).

(а. кв.): Подиже се народ васкрсао, жив ... | Новом вјером кличе свој побједни зив (Анђел. 1, 98).

(у именичкој служби): Мајка паде пред њим на колена, погледа још једном, и васкрсли ишчезе (Ил. Д. 2, 78).

васкрснуо – у придевској употреби:

(атр.): Врх планине букти васкрснуло сунце (Каш., СКГл НС 5, 10).

У граматичком заглављу глаголског чланка *венути*, облици РПР-а *венуо* и *вео* дати су као дублети. На исти начин, у РСАНУ наводе се и облици РПР-а *завенуо* и *завео* и *навенуо* и *навео* од префиксала *завенути* и *навенути*, односно у РМС *повенуо* и *повео*, *свенуо* и *свео*,

увенуо и *увео* од глагола *повенути*, *свенути* и *увенути*. Дужи облици *венуо* и *повенуо* у грађи су засведочени само с глаголском употребом, *завенуо* само у именичкој функцији, *свенуо* се потврђује у придевској употреби, и само једним примером у глаголској, док се облик *увенуо* подједнако јавља и у глаголској и у придевској употреби. Краћи облик *вео* јавља се с глаголском функцијом само у два примера у песничком језику, *завео* и *увео* такође имају засведочену глаголску употребу само у по једном примеру, *навео* се у грађи јавља само једном, као некњижевна форма *навехао*, с атрибутском функцијом, краћи облик *повео* такође само с једном потврдом у функцији апозитива, *свео* се потврђује и у придевској и у глаголској употреби, док се облик *увео* јавља чешће у придевској употреби.

вео – у глаголској употреби: Залуду [му се] осамнаест година надала, за њим вехла и уздисала (Љуб. 2, 72). Мој пупољче прерумени, | зар ти нисам доста вео? (Кост. Л. 6, 121).

венуо – у глаголској употреби: Венуо је лагано, лагано (Весел. 12, 227). Ускоро је после порођаја венула, венула, тако на ногама (Поп. 3. 3, 78). У непрестанној борби са судбиномъ ... венуле су силе нѣгове одъ дана на данъ све већма (Хац., Дав. Д. 1, XXX). Друштвени инстинкти или су се развијали или су венули (Марк. Св. 5, 149). Звијезде [су], попут цвјетова, блиједећи венуле на небу (Горан 1, 9). Пред тим безначајним речима, изговореним на његов начин, збуњивали су се често најсмелији људи, венули и падали најбољи разлози (Андрић 5, 119). Реч је венула на уснама (Мусул. 1, 141).

*вео*²¹¹ – у придевској употреби:

(атр.): Тер напокон вехлу душу ... Заклони си он у тмушу (Прер. П. 2, 225). Место једна вела цвјетка | Стотинама ничу нови (Поп. Мита 1, 223). А на вехло лице | Сјанула јој љубазна разблуда (Тице 1, 292). И никад се више дигнут не ћу, | ... Вехли листак (Пог. 1, 16).

(пр.): Што је вехло и остарјело, близу је краја (Змај 4).

венуо – у придевској употреби: Нема потврда.

завео – у глаголској употреби: Запечатило се небо, испрепуцала земља, завела трава, а звезда пече – мозак да проври (Весел. 10, 16).

завенуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

завео – у придевској употреби: Нема потврда.

завенуо – у придевској употреби:

(у именичкој служби): Поштујем религију ... и осећам да је она ... завенулом и закопнелом — окрепа (Вин. 3, 113).

навео – у глаголској употреби: Нема потврда.

навенуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

навео – у придевској употреби:

(атр.): Бијеле руке [су] као два велика навехла тропска цвијета (Косор 2, 53).

навенуо – у придевској употреби: Нема потврда.

²¹¹ У РСАНУ успостављена придевска одредница *вео* описно је дефинисана и обележена квалификатором заст.(арело).

*повео*²¹² – у глаголској употреби: Нема потврда.

повенуо – у глаголској употреби: Уђох међу бедеме гдје је некошена трава повенула (Лал., РМС). Твоја је младост уз њега венула и повенула би сасвим (Ивак., РМС).

повео – у придевској употреби:

(ап.): Молила за ружу ... блиједу, повелу ... у које ће се латице убрзо расути (Косор, РМС)²¹³.

повенуо – у придевској употреби: Нема потврда.

свео – у глаголској употреби: Многи је вјековни уздах у њеној груди свео (Уј. Т., РМС). Тужна је душа, а срце нам жедно и усне рујне свеле од страсти (Домј. 2, РМС).

свенуо – у глаголској употреби: Цветак ... је свенуо већ сутрадан (Уск. 2, 9).

свео – у придевској употреби:

(атр.): Радост зблажи свело лице Христа (Уј. Т., РМС). Унијели [су] животног сока у свели организам њемачке лирике (БВ 1909, РМС).

свенуо – у придевској употреби:

(атр.) Мртва тишина завлада над пустим двориштем и свенулим главама осуђеника (Лал. 1, 116). Вјетар трга и просипље суво, свенуло лишће (Коч., РМС). И кад какав свенуо старац погледа у ове чудне очи, развуче му се брк у страну (Ранк. С., РМС).

увео – у глаголској употреби: Увео би ост'о лист, | Да га разнесу ветри и кише (Кост. Л., Даница 1863, 321).

увенуо – у глаголској употреби: О, да није Госпе, увенуле бисмо [тј. руже] (Визнер Љ. 1, РМС). Глаткоћа њених образа била [је] сада увенула (Кум., РМС). Мелодије са булевара увенуле [су] у памети (Дуч. Ј., РМС). Као да је цела земља на пречац увенула (Сек. 1, 167). За тобом сам ишчезнула ... Иштућ тебе увенула (Кач. 2, 18).

увео – у придевској употреби:

(атр.): „Увео листак” је оаза у целом књижевном делу Јакова Игњатовића (Скерл. 2, 114). С раних воћака круни с' увео листак лак (Шапч. 10, 73). То старинско вријеме нашим ... ојађеним душама мирише као увели босиљак (Сек., РМС). Доћи ће јесен без увелих грана (Цесарић Д. 1, РМС). Мајка, прерано увела висока жена, не зна чиме да их тјеши (Лал., РМС). По подруму се просу жута и увела свјетлост (Вујач. Мир., РМС). Махну болесник увехлим рукама (Ковачић, РМС).

(пр.): Због наведених особина њихов живот је често скучен, увео, овечао (Цвиј. 7, 49).

²¹² У ЕК нема примера за глаголску употребу РПП-а ни у виду дуже ни у виду краће форме. За придевску употребу нашли смо једну потврду, и то дуже форме: Iza okićenih i otvorenih prozora vagona čula se pesma. Mlada crvena lica, zaturene šajkače, već povenulo cveće, zelene grančice šimšira (В. Ćosić, *Kroz knjige i književnost*).

²¹³ Овај пример је у РМС дат као илустрација глаголског значења глаголске одреднице *повенути*.

увенуо – у придевској употреби:

(атр.): ... види лица увенула, блиеда (Марк. Ф. 2, 146). Увенула ружо моја ... (Јер. 2, 96). ... диже мирис увенула биља (Лал., РМС). ... као прекрхана, увенула грана (Марк. Д. 1, РМС). Бијела и увенула рука лежала је на покривачу (Торб. Ј. 1, РМС). ... ко мирис увенулог цвета (Рак. Мил. 1, РМС). [Сневао сам] горку судбу моју, блаженство, срећу увенулих дана (Ил. В., РМС). Тврде и суве њиве дале су мале и увенуле класове (Ђур. 2, 161). Као накнаду за увенули „Невен“ покреће Људевит Вукотиновић нови забавник (Ившић М., ХК 17, 145).

У заглављу глагола *викнути се*, с дублетним ликом *вићи (се)*, нема информација о облицима РПР-а. У грађи се краћи облик *викао* јавља и у глаголској и у придевској употреби, док је дужи облик *викнуо* засведочен само у глаголској употреби. За префиксирани глаголске дублете *навикнути* и *навићи* односно *одвикнути* и *одвићи* у РСАНУ доносе се информације о краћим и дужим дублетним формама РПР-а у заглављима њихових речничких чланака, а грађа показује да се у глаголској употреби равноправно јављају дублети *навикао* и *навикнуо*, док се с глаголском употребом региструје само краћи облик *одвикао*. У придевској употреби јавља се само краћа форма РПР-а глагола *навикнути* и *одвикнути*. Радни глаголски придев од глагола с дублетним облицима *обикнути* и *обићи* у грађи се потврђују с глаголском употребом обе форме *обикнуо* и *обикао*, с тим да је чешћа употреба краћег облика, који се с два примера потврђује и с функцијом атрибута.

викао – у глаголској употреби: Мркили су ови нови двори Враничића, и ти нијеси им викла (Словин. 1881, 74). Вас, који сте викли томе | боравити триезне дане (Маж. И. 1, 21). Брзо ишчезавају нетрагом старе попијевке, јер је младеж викла ... учити нове попијевке (Широла В., Виј. 3, 600). Наши су викли на силне напусте (Кршњ., Виенац 1881, 528). ... који су – од мала викли војничкој служби ... под неблагим небом војне крајишке управе (Буд. 1, 82). Сви су ... викли да живе слободно (Косор 7, 237). Тодорово око викло је мраку (Буд. 2, 50).

викнуо – у глаголској употреби: Ја сам викно гледат, да се у животу | Лажи дижу и снџи руше (Ник. Мих. 1, 45). Викнул' ти се нови двори? | Јесил своје заборавио (НП, Арк. 5, 215).

викао – у придевској употреби:

(атр.) Ил' спотакне л' десница се викла, | по тиелу црно-модриех | слике змија грозан [бич] пише (Маж. И. 1, 32). Кад би га ... посадио на викла ђогата, привезао му за зенђију вола из јарма (Бож. Г. 7, 114). Сав сјај владалачких дворова и њихове гиздаве пратње негледа се од тому виклих гледалаца (Јурк. Ј. 2, 131).

(ап.): Једном [ће] сванути црн дан, њој ... кад ју буде оставила њена кћерчица, да пође с непознатим човјеком ... сама, млада, викла на свако добро (Кум. 1, 134).

викнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

обикао – у глаголској употреби: Машем српом читав живот, већ сам обикао (Мур. 1, 16). ... постала права правцата Београђанка, која је у Београду никла и обикла (Ков. Д. 1, 13). ... нигдје ван своје отаџбине, у којој си никао и обикао (Мил. М. Ђ. 36, 11). Ово [што је Београд опустошен] је само ... пријеким Турцима мило ... било, који но су обикли ... доумљати се и велерјечити (Сар. 12, 38). Од самца ћер лако се уда, јер је обикла радити. То је потекло од

азијакских деспотића, што су били обикли, да им ријеч ... толико вриједи (НП Краус, 115). Знаду оне [овце] своју стазу | ... обикле су сваком јарку (Бег. М. 3, 32). Из нејака обикла би своју дјечицу послуху и молитви (Вод. 2, 60). Људи и народ [су се] обикли мислити, да у неженидби стоји велика светиња (Дос. 10, 51). Он се је за ово мјесец дана већ толико обикао од школе и градскога живота ... (Коз. Ј. 2, 80). Народ је воду обикао (Давидовић С. Н., БВ 1888, 127). ... обикао је он већ с њима (Шуб. 1, 119). Обикао се држати увијек руком горње дугме на хаљетку (Назор 12, 24). Што се народа није раселило то се истурчило или се обикло на Турке, па мировало (Трифк. С. и В. 1, 65). ... како би се трговци обикли долазити на тај ћупријски панађур (Мих. Ст. 1, 115). ... тачност у радњи нашој, којој смо се обикли (Докић, Отаџб. 3, 33). Посао као да се беше родио с Љубом, тако га је брзо свикла и обикла (Весел. 8, 151).

обикнуо – у глаголској употреби: Учиних све што је било могуће, еда бих се обикнуо црквеноме сталезу (Вулич. 3, 505). ... али тврда, она печа обикнула на све, не боји се Божјега угарка (Буд. 2, 109).

обикли – у придевској употреби:

(атр.): ... да свој обикли живот замиени са новим и непознатим (Нех. 1, 112). Са својим обиклим ставом ... (Васић Д., КР 1924, 2/37).

обикнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

навикао – у глаголској употреби: ... толико се беше навикао на отров (Ђорђ. М. 1, 315). Навикао ме на дуван још док сам био мали (Ред.). Нисам навикао да пијем (Ђорђ. М. 1, 257). Ја сам се навикао да све радим без туђе помоћи (Тар. 1, 369). Сваки дезинфектор треба да има своју заштитну маску ... на коју се навикао (Зб. зак. 2, 167). ... навикао се ка' гоља на шугу (Радић Д. 4, 84). Он се тако навикао свему што је око њега, навикао се гледати у Сави првог оца задруге (Ранк. С. 3, 240). После сам навикао (Ненад. Д. 1, 108). Зар ми овде на земљи нисмо толико навикли на псовку (Паш. 1, 71). Нијесам ја навикла ралу ни сједби но игли и куки (Љуб. 3, 26). Млађи су лако и набрзо навикли на те новотарије (Цар 2, 7). ... навикао сам да сам аљкав (Уск., СКГл 20, 406). Што дикла навикла, оно тера снашица и стара бакица (НПосл Стој. М. 2, 148). Ово је народ opak и злу сваком навикао (Љуб. 1, 95).

навикнуо – у глаголској употреби: На слуге је своје навикнуо, | Да опале пушке гарабиње (НП, Даница 1868, 209). Навикнуо сматрати свет с очима коцкаша (Даница 1865, 89). Не љути се, професоре, што мељем, навикнуо сам комедијашењу! (Михал. С. 2, 278). Навикнуо [се] ... у еданъ ма много ела ести (Радиш. В. 1, 137). Као човек од рачуна навикнуо [је] да добро пропита шта је шта (Глиш. 9, 65). Кад би капетан навикнуо на њега, да ћути ... он би само одговорио: Ја ништа не велим (Нен. Љ. 25, 125). Као човек од рачуна навикнуо [је] да добро пропита шта је шта (Глиш. 9, 65). ... чим је овако млада навикнула, да под туђим крововима проводи ноћи (Новак Вј. 3, 27).

навикао – у придевској употреби:

(атр.): Хоћеш-нећеш мијењао [је] свој навикли начин живота (Шов. 1, РМС). Баба Ануша је сједила на сред собе, и навиклим покретима спремала своје пиће (Андрић, СКГл НС 17, 175). Затим би се, угасивши ватру у кухињи, пребацио навиклим покретом на терасицу (И. 8, 212). Затим се Пахолијево лице исто тако брзо опет сложило у навикле боре и постало опет кратко (И. 5, 388). Знало

се да ће опет бити бола и муке, кад почне да се од тог навиклог јада и плача раставља (Станк. Б. 2, 154).

(ап.): Курелац, навикао бесхљебовању, није клонуо (Водник Б., Кур. 5, IX).

(у именичкој служби): Покушај се, да излијечиш навиклога лијености (Павлин., РЈА).

навикнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

одвикао – у глаголској употреби: Био је одвикао од додира са земљацима (Андрић 5, 407). Наковањ ... давно је зарђао и одвикао се да на њему неко раскива црвене листове бакра (Вујач. Мир. 1, 98). Он се још није одвикао од облапорности, а ни од мурдарлука (Јов. С. 8, 158). Одвикао сам ја од плуга и посла у пољу (Весел. 18, 249). Био је [Давил] одвикао од додира са земљацима (Андрић 5, 407). Не ћеш вјеровати, толико сам томе одвикао, да се и стидим (Крајч. Стј. 3, 257). Било му неугодно ондје, јер се већ давно одвикао живјети у граду (Шим. 9, 96). Навикао [коњ] на брдске путове, по којима се одвикао од касања! (Мат. 11, 69). Одвикао сам се од писања писама (Глиш. 4, 90). То је велика „књига стихова”, од каквих су нас одвикли наши новији и нови песници (Скерл. 19, 81). Стара навика ових стражара да кога прате одвикла је и њега и његовог коња да с ким пођу упоредо (Вукић. И. 1, 198). Данашња је интелигенција тако одвикла читати глаголске текстове (Водник Б. 1, 33). Ни други нико не заплака — одвикли смо били, оуглали, отписали себе и друге (Лал. 8, 152). ... није лако за оне који се нису томе навикли или који су се од тога одвикли (Нен. Љ. 26, 3). То је велика „књига стихова”, од каквих су нас одвикли наши новији и нови песници (Скерл. 19, 81). Стара навика ових стражара да кога прате одвикла је и њега и његовог коња да с ким пођу упоредо (Вукић. И. 1, 198). Ни други нико не заплака — одвикли смо били, оуглали (Лал. 8, 152). Они им надомештају рад и покрет од којих су давно одвикли (Андрић 5, 369). Од свињетине [су се] у дугом турском ропству готово са свим одвикли, и не маре је (Трој. 7, 170). Њих, несрећнике у гуњевима, јер су се одавно одвикли копања (Штампа 1908, 181/2).

одвикнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

одвикао – у придевској употреби:

(атр.): Кротки побједници ... сједоше крај огњишта и одвиклим покретима милују дјецу или хране кокоши (Андрић 3, 89).

(ап.): Одвикао од маломјештанске радозналости, Иво је био истински збуњен (Барт. 1, 17).

одвикнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

У речничким чланцима глагола дублетних инфинитива *загаснути* и *згаснути* у РСАНУ наводе се дублети *загаснуо* и *загасао* односно *згаснуо* и *згасао*, док се у РМС уз глагол *угаснути* таква информација не бележи. Грађа показује да се облици РПР-а од ових глагола у глаголској употреби јављају на следећи начин: само краћа форма *загасао*, чешће *згаснуо* него *згасао*, чешће *угасао* него *угаснуо*. У придевској употреби срећу се само краће форме *загасао* и *згасао*, односно краћа форма *угасао*, уз две потврде и за дужи облик *угаснуо*.

загасао – у глаголској употреби: Ватра одавно загасла, па ледена соба (Вукић. И. 1, 124). Ведро јесенско предвечерје нагло загасло (Драж. 2, 85)

загаснуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

загасао – у придевској употреби:

(атр.): Насред куће – загасла ватра на огњишту и кроз пепео светлуца још по која жишка (Вукић. И. 1, 162). Која то свеможна сила оживи те замагљене, загасле зјенице? (Драж. 2, 112). У његовој загаслој свести завијање ветра ... и тутњава мора сливају се у потмулу хуку (Књиж. 2, 578). Ни зрака, ни цвета, ни с горе лахора, | ... Да загасле жаре свежим дахом пири (Шапч. 5, 9). На све ствари растеже се мрена | ко тугаљиво, загасло око сјена (Уј. Т. 8, 130).

загаснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

згасао – у глаголској употреби: Ноћ је мукло сјела, згасла зора бијела (Кост. Д. 1, 35). Моје су очи згасле на моме длану (Горан 4, 7).

згаснуо – у глаголској употреби: Згаснула нагло чак и куварева ватра (Ћоп. 14, 287). Згаснули смо жуту лампу (Шимић А. 1, 101). Сјај ... у очима ... пролебдио и згаснуо у једном часу (Симић Н. 6, 65). Минуо је вашар, згаснула ... она бучна шарена поплава вашарска (Ћоп. 1, 82). Док сам се ја заговорио, лула се опет згаснула (Павич. 1, 235). На огњишту згаснула се ватра (Ћип. 4, 15). Једна [варница] је дуго летела и једва згаснула (Сек. 3, 51). Неста га [сунца] ... | Ко да је крајцарску св'јећу неко на повору тамо | Згаснуо (Крањч. С. 3, 55).

згасао – у придевској употреби:

(атр.): Покажите згаслу лампу (Горан 5, 132). ... снивам згасли тамјан палу Сунцокрету (Уј. Т. 1, 25). До нас јаук нејачи нам стиже | С огњишта згаслих земље раскопане (ЗК 7, 5). Упирао [је] згасле очи (Симић Н. 4, 132). Остао је само ... нагорак мирис кратковјеке згасле паљевине (Ћоп. 15, 106). Десно око згужвало се у згасли кратерчић с гнојавом крастињом у средини (Божић 2, 212).

(у именичкој служби): Мириси мртвих трава ... лепршају ... доносећи дах згаслог и изгубљеног (Симић Н. 4, 18).

згаснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

угасао – у глаголској употреби: Нитко не може бити кажњен ради дјела ... чија је кажњивост угасла (МПД 1926, РМС). Сунце се угасло, настало је вече (Бен., РМС). Када би у задњи трен угасло посљедње свијетло (Крл. 18, 272). Угасла посљедња звијезда, а велебним свемиром крилила бескрајна, безнадна ноћ (Иванов, Виенац 1903, 367). Угасле су звезде, видик ми суморан (Бој. М. 5, 141). Мислио је, да је ... у његову срцу угасла и задња искрица љубави према њој (Том. Е. 3, 279). Тако је све угасло у њему као кандило без уља у тешком задушљивом воњу ... резигнације (Крл. 18, 251). Не види се небо ни сустрало сунце. Угасла боја (Андрић, РМС).

угаснуо – у глаголској употреби: Очи су мртвацу прахом засуте па не прате овога тко им је угаснуо поглед (Турић 3, РМС). Наш хрватски живаљ није угаснуо у потуђеној Рици (Стој. М. 1, 208). Угаснуо с дола далек јецај чесме (Горан 1, 38). [Грофица] је догоријевала — и угаснула је попут лучи (Нех. 4, 144). У 24-тој години угаснуо [је] његов сувише патнички живот (Мариновић В., Реп. 1957, 1/12).

угасао – у придевској употреби:

(атр.): И сумртвим, угаслим оком преда се је гледала само (Крањч. С., РМС). Вуче имагинарне димове из своје угасле луле (Десн. 5, РМС). С угаслога ока сузе ... се роне (Домј. 2, РМС). Кад га угледа у одрпаној униформи, упалих образа, обраштена и угасла погледа Анкици ... задрхташе уснице (Симић Н., ЗББХ, 205). На угаслу лицу болесникову указа се благи смијешак (Леск., РМС). Поглед је поново приањао за угасле коњске очи (Мусул. 1, 153). ... народ који не кукумавчи крај угасла огњишта (Ћоп. 13, 117). Стари Јушић, угасла ока ... погурен, изгубивши све, забуљио се у комедију (Михал. С. 1, 94). ... као неки тешко угасли месни вир (Божич 2, 212). ... млад човек, испивена лица, угаслих очију и повијене грбаче (Нуш. 5, 237). ... с угаслога ока сузе вјек се роне (Домј. 1, 11).

(а. кв.): Командант је био сав испијен ... угаслих очију (Јак. С., РМС).

угаснуо – у придевској употреби:

(атр.): Потамнеле и угаснуле очи њихове зуре у даљину (Јак. С., РМС). Све се точи у моје мртве, угаснуле очи (Кркл. 6, РМС).

Дублети *огрезнуо* и *огрезао* од глагола *огрезнути* јављају се у глаголској употреби, с тим да је дупло више потврда за краћи облик РПП-а него за дужи. У придевским функцијама, с друге стране, потврђује се само краћа форма *огрезао*.

огрезао – у глаголској употреби: Вез је приказивао снажног, дивљег ... арапског коња ... који је огрезао у пену (Пек. Б. 4, 460). Кад је већ био огрезао у практичну политику, он [С. Марковић] је своју политичку радњу сматрао само као средство за решење тог социалног питања (Јов. С. 2, 159). Он је класични филолог и сав је огрезао у традиционалном схватању граматике (Белић, НЈ 3, 6). ... због тога сам огрезао у песимизам (Стојић В. 1, 22). Сав [је] огрезао у пуну пунцијату пуноћу чувства (Вин. 3, 111). ... који је већ био огрезао у разврату (Дуч. Ј. 5, 158). И ако је ... огрезао у туђинштини опет је неисказаном радошћу слушао сваку моју реч (Позор. 1872, 98). ... огрезао је у њихове навике и њихову фразеологију (Поп. Б., СКГл 24, 37). Можда [сам] огрезао у грозотама рата, па сам отупео према јадима живота (Јак. С. 2, 18). Већ је дубоко [Марко] огрезао у године, а с њима у невољу (Цар Ем. 2, 23). И ко је тај Каталина, који је огрезао у распусности и злочинима, најамни убица Сулин? (Кост. Ж. 1, 92). ... који је огрезао у сиромаштву (Андрић 7, 264). За Ранка Тајсића изгледа да је 1894 био већ сасвим огрезао у карађорђевизам (Јов. С. 10, 289). Све огрезло у црnome греху (Змај 1, РМС). ... те би сваки час у њему огрезло и заостало (Јурк. Ј. 1, 38). ... станишта би им тада огрезла у води (Жуј. 3, 33). Коњи су им у пјену огрезли (НП Вук 7, 98). Али ножи у крви огрезли (НП Вук 2, 16). Зрно из пушке пробило јој прси и млада, красна пашиница за час огрезла у крви (Том. Е. 2, 123). Златно јутро огрезло у роси (Јакш. М. 4, 60). Ове године, у мају, Србија ... огрезла у багрему (Сек. 3, 22). Сва школа беше огрезла у неком срдачном расположењу (Ац. 1, 73). Били су огрезли [писци] у најнеобузданијем романтизму (Скерл. 2, 179). Маргерита троши на годину преко сто хиљада франака, а огрезла је у дугове (Цар 7, 109). Овдашње газде, богаташи, којима су душе огрезле у пороку ... не примећују олују која се приближава (Кош Е. 1, 192). ... онда када смо одгојени цивилизирано и огрезли у цивилизацији (Шимић С. 2, 73). ... кад је вода огрезла (разлила се), рукама хватао зекове на гречању (Мед., ЛМС 184, 17). Видиш ли шта се чини. У крв се братску огрезло (Вуков. Ч. 1, 30). Још му је

половином огрезла памет у непробојни мрак (Каш. 1, 148). Махом су то људи, који су огрезли у небрижном животу (Браство 11, 216). Његова душа још није била огрезла у онај муљ себичности (БД 1921, 51/2). Сва је рана била скроз огрезла у неку смрдљиву ... гнојну масу (Рад. М. 2, 186). Против тога он производи стихове као „гасмаске“ духовима који још нису огрезли у смраду и културно се онесвијестили (Шимић С. 1, 188). Његова је кућа огрезла у галатлук (Ускоци, Станић Мил.). Борци бежу у огњу огрезли (Рак. Мита 22, 56).

огрезнуо – у глаголској употреби: Црна земља под крв огрезнула (НП, РЈА). И опази побратима свога, | Вас у црној крви огрезнуо (НП Ј–М, 189). Вас је беже у дим огрезнуо (НП Херм. 1, 166). Предадох се страсно свијем смртнијем гријесима у којима бјеше огрезнуо поп Ј. (Мат. 11, 25). По богазу крвца огрезнула (НП Вук 3, 460). А побјеже Анто на пријеко, | Док у Турке момак огрезнуо (НП Вук 7, 153). Ја сам сав огрезнуја у крви (Мат. 4, 215). Ал’ Србија крвљу огрезнула (Ил. Ј. 3, 163). Када је турско копито погазило земљу српску, а народ у својој крви огрезнуо, завлада управо мртва тишина (Јаг. 4, 57). Сав је дорат у крв огрезнуо (НП Вук 7, 362). ... папириће, у којих је вас дом већ огрезнуо (Јурк. Ј. 2, 68). Огрезнуо до грла у глиб и сад хоће, да га други отуд извуче (Цар Ем. 5, 408).

огрезао – у придевској употреби:

(атр.): А чиме је [девојку] ти бедиш то тамо теби с језика капље из огрезле душе! (Наст. 1, 14). Овом огрезлом ратнику сузе су текле (Јак. С. 4, 508). Као сви људи огрезли у пићу, бег воли такве претње које ... остају на речима (Андрић 11, 34). Што из кукавичлука чине неки у калу огрезли писци (Вуј. 2, 100). ... додавши да је то, по његовом суду, најбоље дело овог у маниру огрезлог уметника (Цар 4, 149). Сву ноћ ... плазе змије из мутних фењера, играјући по празном тргу огрезлом у мрак (Каш. 2, 56). Тулио је прољетни дан са западом огрезлим у крви (Кушан Ј. 1, 34).

(а. кв.): Угледах у дрази | гдје сви огрезли у нечисти стоје, | што мниш из људских захода да слазе (Комбол М. 2, 143). Седео сам високо изнад мора, у чедном сјају јесењег дубровачког сунца — уствари сав огрезао у војвођанском пејсажу и успоменама (Чипл. 4, 91). Обриса своје ... бркове огрезле у здрпљеном лоју (Вул. С., БВ 1909, 358). Либерали ... нису видели да је политички либерализам утопија у једном народу огрезлом у сиротињи и непросвећености (Јов. С. 8, 141). Ја често, често иђах кући с носем огрезлим у крви (Цесарић Д. 1, 103).

(ап.): У роману ... сликано је морално распадање ... патријархалног реда наше послератно друштво у провинцији, огрезло у моралном и политичком блату, срозано и сковитлано (Томић Б., Разв. 1938, 125). Јаше на коњу ђогату, огрезлу у црвеним китицама (Шуб. 1, 116). Огрезли у духу материјализма и ружне себичности, заборављају своју дужност према народу и народним друштвима (Андрић 4, 65). Чарториски ... развио је био све ... опасности које грозе овој трулој царевини, огрезлој у устанцима (Гавр. М. 4, 84). Несрећа уклетог сликара, огрезлог у пороке, дрогу и лудило, овде има декоративну функцију (Капор 3, 380).

(пр.): Особито су источни Герцен ... као и они [славенофили] мисли да су латински и германски народи заморени и исцрпени, огрезли у традиције и у рутину (Скерл. 7, 153).

огрезнуо – у придевској употреби:

(ап.): Кличући страшно да оглуви све, | Преко пољана, огрезнулих у крви (Ил. В. 2, 127).

(атр.): ... лебдео над својим узнемираним и у борби огрезнулим добом (Скерл. 4, 20).

У заглављу речничког чланка глагола *згуснути*, поред облика *згуснуо*, доноси се као побочна варијанта РПР *згусао*, која се потврђује малим бројем примера само у придевској употреби. Дужи облик *згуснуо* јавља се у глаголској употреби, уз само једну потврду његове придевске употребе.

згусао – у глаголској употреби: Нема потврда.

згуснуо – у глаголској употреби: Кишовити сумрак згуснуо се убрзо у потпуни мрак (Поп. Ј., РМС). Бљештави азор већ би се згуснуо (Поп. 12, 17). Кватерник је ... згуснуо читаво огромно незадовољство народа (Нех. 3, 6). Безумност и крвожедност ... једне генерације згуснуо је Крлежа у тој својој ратној галицијској драми (Матк. М. 1, 51). Када се качамак добро згуснуо ... принесе млека у каленици (Живој., КБС, 105). Дим се провлачио и згуснуо се (Торб. Ј. 1, 82). Сав се његов живот згуснуо у два жараћа ока (Шег. 2, 245). По уснама се била згуснула и усирила [крв] (Вас. Д., РМС). ... и пламени стубови су се начестали, згуснули и раширили планинском косом (Ђур. 5, 85). У Борову Долцу ... се шума јако згуснула (Шим. 6, 18). Они не знају како се згуснула људска мржња (Ђур. 4, 43). Згуснуло се безнађе у Мини, помијешано с горчином (Цес. 3, 150). Ала смо се згуснули, – добаци неко (Јак. С. 1, 16). Присједали [су] уза зид чим се колона згуснула (Калеб 4, 117). На ... крају [поља] ... згуснули се тмасти кровови (Ђур. 4, 5). А ноћ згуснула се и збрисала путање и пролазе (Наст. 1, 39). Људи и животиње ловили су звук мотора из тишине која се згуснула у затамниченом простору између неба и земље (Вучо 2, 86). И све су ми се оне [околности] у том истом трену, у магновењу, згуснуле у тмулу и жмараву визију једне вишеструке трагедије (Кулен., Живот 1955, 4–5/204).

згусао – у придевској употреби:

(атр.): Он [снег се] сам по себи згушњава и ... тачније [би] било казати згуснули (или згусли) него згуснути снег (Стев., НЈ 3, 175). Мрља [на образу] долазила је од згусле крви (Уск. 1, 18).

згуснуо – у придевској употреби:

(атр.): Он [снег се] сам по себи згушњава и ... тачније [би] било казати згуснули (или згусли) него згуснути снег (Стев., НЈ 3, 175).

Уз глагол *издахнути* облици *издахнуо* и *издахао* доносе се као дублети, с тим да се уз краћи облик назначавача да је ређи. У грађи је краћи облик потврђен као ређи малим бројем примера, и у глаголској и у придевској употреби. Облик *издахнуо* има једну придевску употребу, и неколико десетина глаголских.

издахао – у глаголској употреби: Она издахла, докле су доли у салочи још колендали младићи (Војн. И. 10, 49). Само да га [сина] пољуби у чело ... па макар одмах издахла (Ђор. С. 6, 24).

издахнуо – у глаголској употреби: ... причају ... како су Враћену, прије нег је издахнуо, изашли кужни петићи по животу (Љуб. 1, 263). Прије него је издахнуо, старац је изрекао своје посљедње ријечи (Донч. И., РМС). Кад је

поред друма издахнуо обешеник ... (Дуч. Ј. 4, 63). Издахнуо је у самоћи, без игде икога уза се (Скерл. 7, 111). ... издахнуо је насмијан (Ђукић Т. 1, 18). Не знам ... да је когод издахнуо за његова доба, а да га он није испратио (Шапч. 1, 134). ... издахнуо апсански ваздух из плућа (Симић Ж. 1, 290). Кад чу, да је газда издахнуо, донесе неколико динара (Кост. Т., БК 1905, 707). Бесно [је] издахнуо дувански дим у Андријино едематозно лице (Фил. В. 1, 125). ... покојника који је те ноћи издахнуо (Мил. М. Ђ. 33, 57). Издахнула је берући зими суварке у шуми (Горан, РМС). ... издахнула је та мала девојчица (Сек. 2, 232). Живо предочи онај тренутак, кад му је мајка душу издахнула (Кум. 1, 303). Три рањеника су уз пут издахнула (Дед. В. 2, 186). Кад је издахнула већ она најстрашнија врућина ... (Ђал. 17, 123). У својем родном селу [је] младу душицу издахнула (Кол. 5, 11).

издахнао – у придевској употреби:

(атр.): Па издахлој бесједио зијевци: | Хајде тикво за Драгову главу (Мартић Г. 3, 51). ... с хладном шијом са издахла тиела (Мартић Г. 2, 69). Напоље, несрећо издахла (Газ. 1, 104).

издахнуо – у придевској употреби:

(атр.): Издахнуло лето носи на рукама | Тајанственом гробу, незнатим странама (Звезда 1, 29).

Од глагола *задригнути* (*задрићи*) у грађи нема засведочене дуже форме РПР-а *задригнуо* (она се не наводи ни у заглављу глаголског чланка). Краћи облик *задригао* готово да се јавља само с придевским функцијама. Бележи се само један пример његове глаголске употребе. Од покрајинског глагола *надригнути*¹, исте везане основе, засведочен је само краћи облик РПР-а *надригао* с придевском употребом.

задригао – у глаголској употреби: Свакоме [фратру] ... задригла шија, сваком ... пуцају образи (Мат. 4, 38). Е мој брајко, није чудо што је тај тако задригао, тај је на добрим јаслама (Банат, Лот.).

задригнуо – Нема потврда.

задригао – у придевској употреби:

(атр.): Завуците се ... за велику, задриглу пећ (Петр. В., РМС). ... друштанце товљеника, задриглих сподоба и цикотавих плавуша (Пол. 1973, РМС). Пуни и задригли образи, који се већ одваљују од костију (Ђукић. И. 1, 134). Срео [је] једног задриглог пуковника ... (Поп. Ј. 3, 137). Замислите човека са ... меснатим клепавам ушима, задриглим вратом и касапским рукама (Нуш. 5, 185). Глава ... почиваше на задриглу врату (Мат. 12, 36). Калуђери ... црвених носева и задриглих вратова, терају оргије по манастирима (Скерл. 2, 42). Њему приступи оно исто риђе и задригло лице (Маш. 3, 139). ... да се продрмају ове задригле ћифте (Шуб. 2, 27). Задригли газде и њихова дјеца смијали [су се] њеној жутој кики (Десн. 5, 44). ... одакле изађе широких плећа жандарина, задригла врата (Маш. 3, 168). Задригла, разбарушена ... девојкара ... брише двориште (Ранк. С. 3, 211). Тај корен и не постоји ... за бухаве и задригле [људе] (Наст. 4, 85). Бикуља [је] женско чељаде једно, здраво и задригло (Ел. Г. 3). ... задригле лењштине (Село 1923, 200/3).

(ап.): ... чује [се] звука | И пљусак псовке мастан, задриго (Кош. 4, 43). Задригли, црвени Павел Чајак ... (Петр. В. 6, 43). Уз пут, остали хајдуци, обијесни и задригли ... разбуцали понеки пласт сијена (Кушан Ј. 1, РМС). Те

бабе, задригле, пусте, црвене ... све је почело пискати и дошаптавати (Крл. 5, 45). Отац и мати крупни, задригли, црвене се хоће да прсну (СН 1910, 1246).

(а. кв.): Било их је младих и задриглих, без посла и одређена звања (Андрић 5, 183).

задригнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

надригао – у глаголској употреби: Нема потврда.

надригнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

надригао – у придевској употреби:

(атр.): ... као поточићи у надриглу речину (Нев., Звезда 4, 276). ... као надригли бакови (Нев., СКГл 27, 649).

надригнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Према покрајинском глаголи *запрагнути* (*запраћи*), у глаголској употреби јавља се и дужи облик РПР-а *запрагнуо* и, чешће, краћи облик *запрагао*, док се у придевској употреби јавља само краћа форма и то само у једном примеру.

запрагао – у глаголској употреби: ... којима је крава запрагла (Батут 4, 312). Запрагла (запрагнула) ... исто се тако каже и за женско чељаде кад нема млека да доји (И. 1, 47). Једном му је, рече, крава запрагла – ни кап млијека да се помузе (Лал., Зло прољеће, Бгд. 1953, 131).

запрагнуо – у глаголској употреби: Запрагла (запрагнула) ... исто се тако каже и за женско чељаде кад нема млека да доји (Батут 1, 47).

запрагао – у придевској употреби:

(атр.): Поломисте точке водене да им струготине пију запрагле дојиље – е да им се млијеко поврати (Љуб. 1, 26).

запрагнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Дистрибуција по функцијама краћих и дужих облика РПР-а од глагола *киснути*¹ и његових префиксала није иста. У глаголској употреби срећу се подједнако *кисао* и *киснуо* потом чешће *прокисао* и *покисао* него *прокиснуо* и *покиснуо*, затим само *накисао* и *окисао*. Од набројаних глагола²¹⁴, у грађи се с придевском употребом срећу само краћи облици *кисао*, *окисао*, *прекисао*, *прокисао*²¹⁵, односно чешће *накисао* и *покисао* него *накиснуо* и *покиснуо*.

кисао – у глаголској употреби: Извлачио их је [топове] из дубоког блата, кисао је (Нуш. 31, 334). Али још је читаву ноћ кисао као узљућени квас (Божић 3, 52). Кисле су у прокапљивој љепљивој сумаглици (Божић, РМС).

²¹⁴ У РМС, глаголске лексеме *прокиснути*¹, са основним значењем 'постати од кише сасвим мокар', и *прокиснути*², са значењем 'постати кисео, ускиснути' као примарним, успостављене су као хомоними. У РСАНУ, међутим, оба таква значења дата су као делови полисемантичке структуре глагола *киснути*: значење 'постајати мокар' наводи се као основно, док се значење 'постајати кисео' доноси као секундарно. Ми смо облике РПР-а *прокисао* и *прокиснуо* посматрали као облике једне глаголске лексеме (уп. Скок 1972, под кисјети).

²¹⁵ За придевске облике РПР-а *прекисао* и *прокисао* нису формиране речничке одреднице у РМС, док облик *покисао* има своју придевску одредницу. Ни у РСАНУ нема успостављене одреднице за придевски облик РПР-а *окисао*.

киснуо – у глаголској употреби: Хлебац ми је споро киснуо, морала сам га пећи (Макс. Р. 1, 54). Пошто није имала мантила, киснула је све више (Симић Ж. 2, 339). ... недовољно заклоњени од упорне игличасте кише ... киснули су (Минд. 4, 120). Је ли ти кућа ... киснула? (Нен. Љ., РМС).

кисао – у придевској употреби:

(атр.): Ко би карвљ блувао или ако би био отрован вари слеза и ... метвице питоме ... и ако би био кисао шипак те га ожми у то (ГлЕМ 1936, 78). Кисао крух буд какова брашна зову киселовницом (Лика, Богдановић Ј., РЈА, под киселовница).

киснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

накисао – у глаголској употреби: Зидове од цигље покривају шиндром, да не би накисли од кише и распали се (Јовић. 4, 451). Имамо овде кише изобила сваки час, и поља су накисла да боље бити не може (Видовдан 1862, 67/2). Добро је накисло, могу се копати кукурузи (Вук, Рј.). Накисло је добро, може се орати (Куш. 1, 11).

накиснуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

накисао – у придевској употреби:

(атр.): ... под теретом накисле траве (Живој. 3, 46). ... из накисле шајкаче (Радић Д. 5, 144). ... постае накисло и опипљиво вино (Бол. 2, 139). Кожурица [грожђа] је тврда, месо сочно накисло (Сел. 1868, 82). Да накисло вино сладким учине (Бол. 2, 280).

накиснуо – у придевској употреби:

(атр.): Са накиснулих тршчаних кровова и ђубришта тихо се дизала пара (Јакш. М. 3, 18).

окисао – у глаголској употреби: Окисао сам до кости (Весел. 12, 49).

окиснуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

окисао – у придевској употреби:

(атр.): ... кад окисао петао промукло кукурекне (Нуш. 16, 23). Окисли врапци измигољили се испод стрехе (Ћор. С. 4, 194).

(а. кв.): Појави се стари Маријан окисао, мокар као утопник (Ћор. С., РМС). ... баба ... се вратила сва окисла (круш. крај, Бож. К.). Можда је ... понеки путник, пролазећи овуда, уморан и окисао, пожелео ... (Андрић, РМС).

окиснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

покисао – у глаголској употреби: Ма сам дотма покисао (Лика, Богдановић Ј., РЈА). Покисао ми је говедарчић мој (Добросело, Мед., РЈА). Покисла јој се шамија на челу припела (Радић Д., РМС). Стражари који су их [робијаше по највећем пљуску] пратили и сами [су] покисли (Чол., РМС). Шта вам је, што сте тако покисле? (Банов., РМС). Они жале што су им приликом селидбе ствари покисле (Ред.). Да ниси покисла? (Шапч. 6, 100). Павлу Футачу покисло перје (Кол. 2, 141). Сад је доктору Марку Котарском сасвим покисло перје (Кол. 2, 276). Покисао сам, доиста, готово наскроз (Батуш. 2, 96). Експлозив је

добар, иако је пописао (Чол. 2, 41). Пописао до коже, па се сада сунча и суши (Вјес. 1971, РМС).

покиснуо – у глаголској употреби: уп.: Ја га посла [мужа] за козама. | Пада киша, покиснуо (Оток, Ловрет., ЗНЖ 7, 82). Мало је покиснуо ... па се загрејавао лулицом (Мусул. 2, 409).

пописао – у придевској употреби:

(атр.): Три борца, огрнута покислим, пегаво-зеленим комадима италијанског шаторског платна (Минд. 4, 117). ... као покисла кока (Анђел. 2, 137). Најежили се покисли гуњеви (Радић Д. 3, 103). Он сав као покисле виле, пође покуњен на врата (НП Чајк., 108). Гледи, као покисле виле (НПосл Мушк., 35). ... прашином покислих времена (Бен., РМС). Крај ријеке жутјеле се покисле ливаде (Сиј. Ћ., РМС). ... по покислој поледици (Радић Д., РМС). Пописао сојка ... слетје на дрво (Вујач. Мир. 2, 20). Као покисли мишеви ушуњали смо се ... на задња врата (БВ 1909, РМС). Шћућурио се као покисло псето (Шимић С. 2, РМС). Као пописао лептир, зачамело чекам сунце (Радић Д. 3, 120). Између скупине послушних и мало покислих кока (Цар Ем. 5, 491). Био је тужан, пописао, преварен интелектуалац (Поп. Ј., РМС).

(а. кв.): Каква га је милина обузимала кад је пописао и озебао угледао ноћу светлост (Трој. 6, 11). Стигла је у двор љуто изморена и до нити пописао (Бен. 4, 483). Као пописао уђе у авлију (Весел. 8, 185). Као пописао, Николетина потиштено упита (Топ. 16, 17). Рјепнин онда стоји, као пописао (Црњ. 5, 280).

(ап.): Заборављен, пописао, штиглиц се сада мање жацао плехане фирме, коју је ветар лагано љуљао (Тос. Б. 3, 249).

покиснуо – у придевској употреби:

(атр.): Изиђоше на покиснуо пут, и прве локвице попише им чарапе (Вујач. Мир., РМС).

преписао – у глаголској употреби: Нема потврда.

преписнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

преписао – у придевској употреби:

(атр.): ... као преписао крух из наћава (Кушан Ј. 1, РМС). ... мирис преписног хмеља (Моск., РМС).²¹⁶ ... као преписно тијесто (Павич. 2, РМС).

преписнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

прописао – у глаголској употреби: Падала је киша кад сам ишао, па сам прописао (Мишк. 3, РМС). Његова кућа прописла је (Нен. Љ. 26, 77). И ако беху прописли до кости ... они су опет журили (Весел. 6, 191). Неволјно се живинче [пас] није читаве ноћи макло и сасвим је прописло (Цар Ем. 1, 212). Борци су били прописли, озебли (Дед. В., РМС). ... у којој му срце већ посве прописло и нагњило (Коз. Ј., РМС). Ово јело се здригосало (прописло је) (Врање, Влај. 1). Продавачи новина прописли и заударјају пљеснивоћом (Крешћ С., РМС).

²¹⁶ Прва два примера дата су у РМС под глаголском одредницом *преписнути*.

прокиснуо – у глаголској употреби: Он [пасуљ] је скуван синоћ за вечеру, па је сигурно да би до ујутро прокиснуо (Чол., РМС).

прокисао – у придевској употреби:

(атр.): Радници прокисли | Згрћу блато с цесте (Тадиј. 2, 93). Кукци прокислих крила ишчекују сунце, да их озари (Горан 1, 110). ... где су се купили прокисли ... војници (Јак. С. 4, 459). ... на прокислу шињелу (Нуш., Р. МС). Место прокисле проје, јешћу јечмену пању (Давичо 3, 329). Буцварика [је] ... укварено, прокисло млеко или вино (Батут 1). Море остави, ко ће прокислу купушчину да једе (Дучаловићи, Ков. Р.). Воњ прокислог зноја ... (Петр. В. 10, 61).

(пр.): На Кити је одјећа била сасвим прокисла и сву ју је облијепила (Крањч. Стј. 3, 403). Све изгледаше ... прокисло (Мостић С., ХКА, 137).

(а. кв.): С тешком муком пењемо се уз неки превој, прокисли до коже (Јак. С. 6, 355). Пред њом стоји [креатура] у свом похабаном одијелу, прокисла до коже (Крл., РМС). Прокисла, блатава, уморна ... вратим се кући (Шим. 3, 61).

прокиснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Према глаголу *налећи*, за који се у РСАНУ варијанта *налегнути* наводи као секундарна, доминатна је употреба краћег облика РПР-а *налегао* у обе функције, с тим да су за придевску употребу знатно ређе потврде, што је свакако у вези с примарно активним глаголским родом глагола *налећи*. Облик *налегнуо* посведочен је само с две потврде у глаголској употреби.

налегао – у глаголској употреби: Налегао преко механског стола, завалио капу на потиљак, па се куне свим на свету (Срем. 14, 3). Тупо зурим у мрак који се налегао врх видика и мојег града (Јелић В., Реп. 1959, 9/5). Онај дебелко налегао на моја леђа, и запео из све снаге (Јак. С. 6, 16). Он ... је ... сада налегао преко механског стола (Срем. 10, 6) ... у том положају налегао крилима на површину (Вукос. Ж. 1, 51). Дим духана налегао на намјештај (Реп. 1948, 267). ... да је бакарни прстен налегао на прелазни део између лежишта фишека и ижљобљеног дела цеви (Мин. в. 16, 9). ... и поново налегао на посао (Баран. 1, 5). Раднички свијет налегао у чекаоницу трећег разреда (Новак Вј. 5, 76). Командант се налегао часом на колац (Сек. 2, 320). ... а небо као сводъ кои се на земљу налегао (Мар. В. 3, 4). ... који се ... тешко налегао био на све око себе (Ђорђ. Вл. 1, 30). Ја бих рекао да се наш оцак налегао мало на десну страну (Змај 4). Старац би ... поново налегао на посао (Баран., РМС). Налегао је на пречагу (Макс. Р. 1, 20). По јеликам налегли гаврани (НП Херм. 1, 56). ... како му се налегла на груди, а ипак лако ... лебдила (Ђал. 12, 108). ... за средњу школу, на коју је држава налегла свом снагом својега ауторитета (Симић С., ПГл 1892, 617). Од силног ветра дрво се преломило и налегло на кров куће (Ред.). ... на којима су ... у мањој мери налегли поједини изоловани камаљи сенонског кречњака (Павл. Љ. 1, 363). А магле налегле, комешају се и вуку над кривим сокацима (Ћос. Д. 2, 125). Удари једном један кијамет, и небо налегло на земљу (Вукић. И. 2, 384). Дебела сјена крупна дубља налегла на земљу (Павлин. 5, 12). Ноћ, мркла и тмушава као огромни црни медвед налегла на планину (Ћос. Д. 1, 341).

налегнуо – у глаголској употреби: Он ме налегнул и ја морам да мрднем да покварим (Гњилан, Ник. В. 1). На нашу дивизију ... налегнуо [се] читав један руски корпус (Крл. 8, 60).

налегао – у придевској употреби:

(атр.): Количник налегле катете и хипотенузе зове се косинус угла (Б–А 1, 184). ... да постану изврнуто сразмерни налеглим углима А и С (Неш., ГСКА 21, 15). У геометрији ... имају једнаке по једну страну и два налегла угла (С–П 1, 22–23). ... ако су једна страница и два налегла угла једног троугла једнаки ... (Енц. Лар. 2, 87). ... коме је страна „а” налегла катета а страна „в” супротна катета (Мин. в. 26, 91).

налегнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

У глаголској употреби РПР-а од глагола *замакнути*, с дублетом *замаћи*, грађа сведочи о знатно чешћој употреби краће форме *замакао* у односу на дужу *замакнуо*. У придевској употреби овај РПР не јавља се често, због активне компоненте у значењу глагола *замакнути*, и тада увек у краћем облику *замакао*. Иста је ситуација и с дублетима *одмакнуо* и *одмакао*, од глагола с дублетним ликовима *одмакнути* односно *одмаћи*.

замакао – у глаголској употреби: Већ је замакао за прва стабла (Донч. И. 1, 23). ... док није напошљетку замакао некамо у гору (Цар Ем. 2, 158). Који прије мени замакао, | Онога ћу бити вјерна љуба (НП Кашик. Н. 1, 183). Вас је Омер у дим замакао (НП Херм. 2, 249). ... који му је узалуд замакао оно уже на врат (Назор 18, 14). На њу се је облак замакао (Влај. 3, 206). ... док није напошљетку замакао некамо у гору (Цар Ем. 2, 158). Последња црева пешадије замакла [су] за кукуруз (Вас. Д., РМС). ... за ким су му очи замакле и срце потекло изодавна? (Буд. 2, 129). Кад су добро у поље замакли ... (Бот. 2, 265). И шта је то на мени што ти је за око замакло да се на мене накачиш ...? (Вин. 7, 292). ... па с другим чо'еком замакла некамо (Буд., БК 1906, 647). ... кад је Тигрова колона већ замакла (Ћоп. 13, 35). Она је замакла у први сокачић (Киш 1, 6). Поноћ је замакла (Торд. Н. 1, РМС). Девојка замакла у године а заћорила (Нуш. 6, 75). ... колона замакла је иза шумовите ... окуке (Минд., Књиж. 2, 497). ... све док нисмо замакли за прву окуку (Чол. 2, 58). ... кад су далеко с њега замакли (Кур. 1, 179). Чинило јој се да је далеко замакла од среће (Ћип., СКГл 15, 882). Замакле су звијезде (Шимић А. 1, 120). Већ је до пола његова иметка замакло (Мул. 2, 88). Опет се вратила па замакла у другу одају (Цар Ем. 3, 10). Први стихови [ове књиге] већ давно [су] замакли у историју наше поезије (Мих. Б. 1, 91). Жив ми братац, ја нијесам крива, | Него мајка, која ме замакла (НП Вук 6, 209). Жена ми се у махнитости замакла пошто превари сан двојицу те је чуваху (Врч. 2, 337). Пролетила [су] три-четири коса и замакла у ниско, поваљано и полегло жито (Ћор. С. 9, 242). Кад су и последња црева пешадије замакла за кукурузе ... (Вас. Д. 3, 27).

замакнуо – у глаголској употреби: Цестом се дигао прамен прашине танак као дим из луле и замакнуо за Кљајину мејхану (Нам. 2, 38). Замакнуо сам у вежу и сакрио се иза вратију (Батуш. 2, 19). Отрао [би] зној са чела ... и тешким корацима замакнуо у одаје (Мурадбеговић А., Виј. 3, 202). Сав се Марко у дим замакнуо (НП Обр. М., 117). До паса је у њег замакнула (НП Херм. 2, 429). У црну се земљу замакнули (НП Херм. 2, 32).

замакао – у придевској употреби:

(атр.): Шпанија ... пак таштим привиђењем већ замакле народне величине ... (Нод. 1, 57). Било је то давно нешто прије рата, у замаклом љетном још увијек топлим мјесецу (Стипч., АСК 1955, 367).

замакнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

одмакао – у глаголској употреби: Он би ... далеко одмакао (Павловић М., КН 1951, 14/4). Кад је празну чашу одмакао од уста ... (Турић 3, РМС). ... који је далеко одмакао у частима (Крањч. Стј. 5, 16). Пред Турцима бјеше одмакао (НП Вук 3, 305). Највише је одмакао од изгледа мачака афрички гепард (Финк Н. 1, 495). Мамелаћи ... после првога грозда од пушака прилично је одмакао (Даница 1866, 139). ... бјеше одмакао од оног несломљивог, историјског секретара (Матош, БК 1901, 500). Ал је мало пута одмакао (НП Б–Б, 133). Ни три гона нијесмо одмакли уз ону дионицу (Вул. С. 2, 31). Бјесмо већ доброно одмакли од Крања (Шен. А. 8, 51). ... које је већ у неколико одмакло од узбуђене грозничавости ратних и поратних дана (Новаковић Б., Туф. 1, V). Бит ћеш као звијезда, која се је одмакла од своје колотечине (Шен. А. 10, 14).

одмакнуо – у глаголској употреби: А лијевом би га ... руком мало одмакнуо од себе (Реп. 1948, 136). Она би ... одмакнула главу (Леск. 2, 31). Каткад би ... одмакнула копрену с лица (Том. Е. 2, 166). Затим би се одмакнули један од другог (Доман. 5, 108).

одмакао – у придевској употреби:

(атр.): Мајмуни (опице) су у разитку најдаље одмакли сисавци (Финк Н. 1, 547). ... да се у тој одмаклој доби ... накривља преко бока лађе (Ник. Рик. 1, 10). Венеција зауставља већ добро одмаклу кроатизацију приморских градова, а јача талијанизацију (Марј. М. 1, 27). Већ их је неколико [болесника] у одмаклој паралиничкој фази (Пек. Б. 6, 193).

одмакнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Грађа показује да се облик *мрзао* од глагола *мрзнути*¹ јавља и с глаголском и с придевском употребом, с тим да су примери његове придевске употребе бројнији. Дужи облик *мрзнуо* посведочен је малим бројем примера, и то само у глаголској употреби. Речено важи и за облике РПР-а *замрзао* и *замрзнуо* од глагола *замрзнути*¹, а слично је и са облицима *смрзао* и *смрзнуо* од глагола *смрзнути*. Према глаголу *промрзнути* у грађи се нашао само краћи облик РПР-а *промрзао*, чешће с придевском него с глаголском функцијом. Иста је ситуација и с глаголом *намрзнути*² и РПР-ом *намрзао*. Према глаголу *омрзнути*² нашли смо само једну потврду РПР-а у глаголској употреби, и то његову дужу форму *омрзнуо*, и један пример за придевску употребу РПР-а овог глагола, само његове краће форме *омрзао*².

мрзао – у глаголској употреби: ... покрај свега недостатка у греиву ни један се мрзао није (Мед. 7). Све је људство морало ... радити на црпењу воде која се одмах мрзла (Петр. Мих. 2, 113). ... зебње које су јој мрзле душу (Мил. В. 2, 102). Мрзло вам ... крило по крило (Живој. 6, 18). И поред тога су се мрзли од зиме (Балт. 1, 7). Дуго би се пред кућом мрзла (Каш. 2, 108). ... злочина од кога му се крв мрзла у жилама (Вас. Д. 3, 44).

мрзнуо – у глаголској употреби: „Несташни зефир” мрзнуо ми је и саму срж у костима (Весел. 12, 49). Било му је хладно, мрзнуо се (Џунић С. 1, 29). Дах се мрзнуо, вода ледила (Андрић 5, 421). ... шегрт, коме су гореле уши и мрзнули се „мосури” под носом (Андрић 5, 343).

мрзао – у придевској употреби:

(атр.) Вани ... хујио мрзао вијуш (Коз. И. 1, 72). Можете мислити како ме је мрзао зној пробијао кад сам чуо овакве речи (ПП 1867, 170). Да ћеш ти мане ... мрзлом водицом напајати (НП, РЈА). ... него је ... од јарости дрхтао и мрзлим се знојем знојио (Коз. Ј. 4, 311). Једва се чуо ... зуј студеног вјетра и

шушкетање ... мрзлих пахуљица (Шим. 1, 124). Морала сам тетки мијењати мрзле облоге (Бег. М. 5, 133). Наваљују студене магле, мрзао вјетар, хладне кише (Назор 18, 354). Осети по вруштању мрзлог снега ... (Степановић К., Пол. 1954, 14900/12). И зачуо се воде мрзли клокот (Горан 4, 12). Рано јутро је стезало мрзлим загрљајем (Нам., ХК 17, 175). По двору мрзла стока вречи (Мартић Г. 1, 20). Страшно ли је рикање гладне животиње ... болне ли су сузе мрзле дјеце (Маруш. 1, 91). Сакрива своје вруће чело у мрзле њене ручице (Ђал. 6, 70). ... дјетету очију пуних ... тајне и увијек мрзлих руку (Назор 2, 105). Сјећати се топлих дана из прошлости у мрзлој садашњици ... (Цар, СКГл 25, 802). Није ... промијенила свога попут сибирског леда мрзлога понашања према њему (Ђал. 18, 94). Сад [је] и сам осјећао ту непријатну мрзлу одбојност као леден дах (Ђоп. 13, 98). Ледени страх и мрзла кукавштина ... (Назор 18, 148). И мени је душу ухватила мрзла страва ... (Новак Вј. 1, 238). Све [је] више растао свеобухватни мрзли страх од непознате опасности (Ђоп. 12, 139). ... тече мрзла и мрачна вода ступница (Назор, РМС). Мрзле ноге желе одмор врући (Уј. Т. 8, 142). ... што ју је млазом мрзле воде ошинуо ... по лицу (Цар Ем. 3, 14). Попио сам ујутро наташте чашу мрзле воде (Батуш. 2, 21).

(пр.): Мрзле су ваше душе (Ђал. 7, 51). Соба је била мрзла и ледена (Мишк. 3, 120).

(у именичкој служби): После су долазили болесни и мрзли с Гоча и одмах су их испраћали даље (Миодр. 5, 58).

мрзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

замрзао – у глаголској употреби: Онда је енглески парламент величанствено заћутао и замрзао у непокрету (Сек. 3, 72). Снијег се замрзао, скороушио (Кушан Ј. 1, РМС). Дон се није био замрзао (Моск., РМС). Аница [је] ... сједила непомично, јер јој се у жилама замрзла крв (Шим. 5, 158). Ти планови ... циљају да раскраве сељачке менице које су се замрзле по банкама (Ђон. Н. 1, 137). Замрзла ми се ципела за под кола (Р—К 2). Преко ноћи било се замрзло, те изјутра није било блата (Павл. Ж. 3, 93). По прозорима се замрзла пара (Вукић. И. 2, 69). Што сте замрзле, што не зборите? (Љоп. Н., На камену, Цетиње 1953, 70). Сузе им се у очима замрзле (НПр Врч. 5, 127).

замрзнуо – у глаголској употреби: Замрзнуо поток (Ђур. 6, 412). Замрзнуо језик у вилице (НП Вук 7, 280). Гдје је прозор замрзнуо са обичном сољу посипљу (ПП 1868, 38).

замрзао – у придевској употреби:

(атр.): На замрзла окна пали модри зраци (Милош. М. 1, 15). Буди га познати глас и тресе њена замрзла рука (Лив. 1, 27). Замрзли кредити ... доводе међународно банкарство често у тежак положај (Ђон. Н. 1, 47). Крај замрзла прозора ... сједио је ... патријарх Јоаким (Крањч. Стј. 1, 22). Ако ноћу случајно наиђе преко замрзла трга ... (Ђоп. 15, 132). Сијаше пун мјесец и одсијеваше са замрзла снијега (Мат. 8, 119). Вјетароплета танану кожу око замрзла му лица (Драж. 3, 134). Снијег напао преко замрзла чагља (Доман., РМС). ... пут преко замрзле реке ... (Ђурић А. 2, 154). На леђима се згвоздениле свезане, замрзле руке (Вујачић М., Црвена јесен, Суботица 1956, 210). Пред очима имао је чврсте ... замрзле гране (Мусул. 1, 26).

(а. кв.): Отишла си плачна, замрзла и нема (Дуч. Ј. 1, 187).

замрзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

намрзао – у глаголској употреби: Докачијо мраз и на тавану јабуке, па намрзле (Љештанско, Тешић М. 1).

намрзнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

намрзао – у придевској употреби:

(атр.): ... те намочи намрзло тиело до браде (ПП 1868, 6). Намрзла човјека мораш врло опрезно пренашати; лахко му сломиш ногу ... (ПП 1868, 6).

намрзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

омрзао – у глаголској употреби: Нема потврда.

омрзнуо – у глаголској употреби: Ако л' ви је авса омрзнула, | моја авса и тавница студна, | другу сам ви авсу начинио (Њег. 8, 23).

*омрзао*² – у придевској употреби:

(а. кв.): Ја угледах у рупини једној | Два грјешника оморзла у леду (Прер. П. 3, 253).

омрзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

проморзао – у глаголској употреби: У ратовима као катана проморзао и у себи залегао опасну бољку, која га је разрила као кртичњак (Кост. Т., БК 1905, 1150). Ето проморзао сам – и показа ми своје отечене руке (Чол., РМС). Срнијег је био проморзао (Лал., РМС). Пушке су им ... биле проморзле (Лал. 3, 249).

проморзнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

проморзао – у придевској употреби:

(атр.): Тако се описује спасавање проморзлих пролетера Игманаца (Ч–М 1, РМС). ... привезаше за једну проморзлу смреку (Андрић, РМС).²¹⁷ У гомили бјенуше подбула, проморзла лица војника (Шоб. С. 3, 83). Проморзла уха дрвено су висјела (Симић Н. 4, 19). Грејао [је] мокре и проморзле ноге, кидајући леденице са чакшира (Ћос. Д. 1, 16). Погурени и проморзли [војници] газили су блато (Јак. С. 2, 5). Касније се покрију проморзли делови тела завојским мулом (Батут 2, 246). Пошто га [проморзлог старца] добро одгрију (Вук, Рј. под пририватра).

(а. кв.): Језик отетеља као проморзао (Јовићевић Н., Борба 1951, 252/4).

проморзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

смрзао – у глаголској употреби: Утучен коцем као бијесан пас ... смрзао се (Турић 3, 47). Мрчо мој, мора да си се смрзао! (Лал. 3, 70). Јован се смрзао (Уј. И. 1, 138). А и ти, Спиро, што си се ког ђавола смрзо? (Нуш., РМС). Његово тело још се неколико пута тргло, а на ... лицу смрзао му се презрив осмех (Поп. Ј., РМС). Смрзла се и она и дијете (БиХ, Зовко, ЗНЖ 3, 158). ... да се некака баба смрзла (Мед. 2, 944). Смрзла се крв (Шант. 7, 184). Многа су се срца ... или смрзла или размекшала (Змај 1, РМС).

²¹⁷ Прва два примера дају се у РМС као илустрације глаголских значења у оквиру речничког чланка глаголске одреднице *проморзнути*.

смрзнуо – у глаголској употреби: [У штедионици] и мој се смрзнуо грош (Назор, РМС). То се је смрзнуо | У кип леден издих задњи (Крањч. С. 5, 98). Смрзнуо нам се зејтин и куплунг (Дед. В. 2, 121). Смрзнуо се као лој (Пол. 1958, РМС). У њедномъ витлу снега смрзнули су се 30 базтажа (СН 1844, 82). На мени се смрзнуло мокро одијело као ледена кора (Новак Вј. 1, 252).

смрзао – у придевској употреби²¹⁸: Црни се смрзла земља (Вукић. И. 2, 286). Бјелороса ... је у прољеће и у јесен смрзла роса (Сплит, Куш. 1, 13). Иње је зими смрзла магла, а слана је у прољеће и у јесен смрзла роса (Вук, Рј.). Смрзла земља је мукло одјекивала под ударцима копита (Андрић 5, 277). Кад лисица хоће преко смрзле воде ... (Вук, РМС). ... неће две недеље склизати по смрзлој реци (Каш. 2, РМС). Нашли смо у ... дворишту смрзлу птичицу (Маж. Ф., РМС). Слуша приче ... о смрзлој пшеници (Сиј. Ђ., РМС).

смрзнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Грађа показује да се краћи облик РПР-а *мркао* од глагола *мркнути* (*мрћи*) скоро увек јавља с придевском употребом. Само се у два примера облик *мркао* јавља у глаголској употреби, у којој се среће и дужи облик *мркнуо*, посведочен само са три примера. Нешто другачија ситуација је с облицима РПР-а од глаголских префиксала *замркнути* и *омркнути*. Краћи облици *замркао* и *омркао* јављају се и у глаголској и у придевској употреби скоро подједнако, с тим да се у глаголској употреби срећу и дужи облици *замркнуо* и *омркнуо*, док се у придевској употреби срећу искључиво краће форме РПР-а.

мркао – у глаголској употреби: Свест ми је мркла (Живад. 7, 239). Бивало је кад смо и гладовали и мркли, а не знали хоћемо ли сванути (Нуш. 31, 247).

мркнуо – у глаголској употреби: Мркнула је ноћ (Куш. 1, 7). Мркнуле су боје на западној ивици неба (Моск. 1, 401). Дах се мрзнуо, вода ледила, сунце мркнуло (Андрић 5, 421).

мркао – у придевској употреби:

(атр.): ... парају мркли мрак дугачки снопови светлости турских рефлектора (Ђурић А. 3, 168). Куд си се вукао до мркле ноћи? (Поп. Ђ. 2, 57). Ранковић грчевито слика ... тај мркли мрак (Јовановић Ђ., Књиж. 8, 395). И онда се дижу и излазе у мрклу мрачну ноћ да дану (Весел. 18, 273). Неразумљиво је како се тамо допентрао по мрклој влажној ноћи а да се не сурва (Вин. 3, 153). Ја не жалим мрклој ноћи мрака (НП Вук 6, 204). Она [је] вољела мркле тишине (Ђуровић Р., Ств. 1948, 213). А захман га на глас иште мајка | кроз ноћ мрклу (Мартић Г. 1, 20). Чамац се у мрклој и ветровитој ноћи не могаше истина видети (Гавр. А. 2, 186). ... до мрклог мрака гинуо у механи (Радић Д. 6, 122). И ту мрклу ноћу преноћила (НП Херм. 1, 206). Коре или корине зову се мркле, обично углађене облачине (Тице 1, 419). Борба је трајала до мрклог мрака (Тод. П. 2, 120). Куд ћу сад по мрклом мраку? (Ћос. Д. 1, 478). И сву мрклу ноћу преноћише (НП Вук 1, 460). ... кад се по мрклој ноћи излази (Јак. С. 1, 133). ... од рана јутра до мркле вечери (Весел. 3, 56). Од ране зоре до мрклога мрака седи он ... (Срем., СКГл 6, 806). Доведе га до мркле тамнице (НП Бос., 256). ... завлаче у мркла степеништа (Кушан И. 1, 5). Мркле кафе њима износише (НП Б–Б, 213). Скакаху рибари у мрклу, црну воду (Милич., СКГл НС 16, 13). Кроз ноћ врве мркле сјени (Крањч. С. 1, 90). Али не бје мркли поглед зато (Прер. П. 2, 117). Давнина мркла прошлост застире (Крањч. С. 1, 122). Остао сам код куће до мркле јесени (Шапч. 4, 163). ... о мрклој

²¹⁸ Придевски облик *смрзао* није успостављен као посебна одредница и нема свој речнички чланак.

јесени (И. 12, 331). У Србији [се срдобоља шири] махом од Петрова поста ... до мркле јесени (Батут 2, 249). И мркла нас јесен ухвати, па, богме, удари и зима (Ад. 1, 7). ... од истока до мрклог запада (Кост. Л. 3, 94). ... јер је она вољела мркле тишине (Ђуровић Р., Ств. 1948, 4–5/213).

(у именичкој служби): И у колу Јаношкиња сека, | А она се у мркло обукла (ВУ, 48).

мркнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

замркао – у глаголској употреби: О Христовом распећу, а услијед потреса, град је замркао (Нак. 2, 520). Ханума [је] тога дана замркла без и једне палице дрва (Нев., СКГл 14, 730). Замркла је тако ноћ између дванаестог и тринаестог септембра (Јак. С. 3, 142). Вештицама које су замркле у томе селу, „стане вода” (Јелић И. 3, 51).

замркнуо – у глаголској употреби: Мој мјесече ... Јер кад би ми и ти замркнуо ... (Бот. 1, 48). Већ му је и самом замркнуло од хода и прича (Каш., Трокошуљник, Бгд. 1930, 109). Кад се мркла замркнула нојца, | Ту већ иду виле загоркиње (НП Б—Б, 536).

замркао – у придевској употреби:

(атр.): [Дјевојачку Стијену] ... због временских непогода и замркле ноћи нисам ... могао наћи (Пилар И., ЗНЖ 28/1, 35). Притајила се Цајка ... сама у замрклом куту (Каш., Трокошуљник, Бгд. 1930, 74). Да ли је могао [путник] проћи | Мој праг у замрклој цести? (Дуч. Ј. 1, 93).

замркнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

омркао – у глаголској употреби: Ће лажа омркла ту и осванула (НПосл Вук). Шкрипали су мртвачки ковчези из утробе, јер су укопани омркли немирно (Божић 2, 28). Чим је овде на Косову омркло ... (Бож. Г. 1, 17). И светло ... омркло је (Цес., КР 1923, 2/79). Омрко луг ми од вашијех јата (Ник. Мих. 1, 5). Свест би јој у трен омркла (Јевт. Б. 1, 37).

омркнуо – у глаголској употреби: Одлануло и свануло свима, само је Љуби омркнуло (Кол. 2, 118). ... Миле шути. Омркнуо као вук (Ковачић 1, 167). ... док је у противном куту дворане образ Бараковићев омркнуо зловољом (Ђал. 12, 121). Када ми је сунце омркнуло ... (Бот. 1, 15). Омркнуо ... Моцл ... чији се ... коњи пропињу (Цеп. 2, 88). Синоћ нам је омркнула мајка, | А јутрос нам није осванула (НП Андрић Н. 2, 176). У том црна ноћца омркнула (Мартић Г. 3, 86). Кад је омркнуло вече ... (Мусул. 2, 401).

омркао – у придевској употреби:

(атр.): У омрклом парку јабланови окружују бијели бунар (Видр., Прох. 1, 196). ... силазаше у оне омркле долинице (Леск. 2, 86).

(ап.): И час ти огањ вас жутолик ... без дима; час опет у суктаву диму, омркао (Коз. И. 2, 121).

(а. кв.) ... по која одаја ... госту омрклом на путу (Симић С., Дело 4, 57).

омркнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Према глаголу *мукнути*² у грађи је потврђена једино краћа форма РПР-а *мукао* у придевској употреби. С друге стране, од префиксала *замукнути* у глаголској употреби јављају се и краћа форма *замукао* и дужа форма *замукнуо*, док се с придевском функцијом у грађи потврђује искључиво краћа форма.

мукао – у глаголској употреби: Нема потврда.

мукнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

мукао – у придевској употреби:

(атр.): ... муклим трпљењем (Ћос. Б. 3, 393). Мукао громот топова у даљини (Ћоп. 13, 248). ... неки мукао рзај (Јуркић 1, 109). ... као неки дугачак мукао јаок (Матијашевић С., БК 1896, 104). Мукла детонација из даљине ... (Павич. 1, 305). Илија чујне мукли неки топот (Сар. 12, 245). Свуда се ... дижу мукли жамори (Назор 22, 195). Мукла ... ломњава затутњи цијелом драгом (Шим. 8, 27). ... дубоку муклу музику алта (Јевт., СКГл НС 19, 405). ... мукла, безутјешна празнина (Леск. 2, 4). ... само су одјекивали сурови гласови гонича и мукло ударање кијача (Крл., КР 1924, 4/131). Цетиње је поље мукло | Мукло као ноћ тихана (Сунд. 1, 87). Дошли ... као мукао олујан облак (Шим. 8, 131). Запита лаганим муклим гласом (Рак. Мита 14, 59). Рече она муклим ... гласом (Јакш. М. 2, 72). Издалека [се] јављао неки дрхтав мукао шапат (Јуркић 1, 105). Чуо се само шум и мукао жагор (Шим. 2, 128). Мукла лупа клепапа огласи изјутра (Марић Св., БК 1897, 1587). Кад се с југа јавила мукла грмљавина ... (Новак Вј. 3, 63). Већ се чула мукла тутњавина (Кум. 1, 277). Уз мукли тутањ ... (Домј. 1, 11). Ишла је мукла борба између отаца и деце (Јаг. 2, 58). Настало је између фон Паулића и његовог тумача мукло затишје (Андрић 5, 393). Падоше на ме умор и неки мукли очај (Шим. 6, 136). Јаукао [је] тужећи се на мукле болове (Цеп. 1, 33). У теби се разлила мукла и непозната бол (Горан 2, 197). Мукли пас петне жиле коље (НПосл Вук). Мукла ти седи за леђима смртъ (Стер. 6, 37). Аристократија дубровачка управљаше уз муклу приволу народа државним пословима (Војн. Л. 1, 12). Мукли апсолутизам на часове [је] засјењивао полетне и наде пуне илирске дане (ХК 18, 43). ... у оном муклом клању (Сек. 5, 124). Дубоки, мукли глас приглуши цвркутање (Павич. 1, 301). Наслућивала се Босна, мукла земља (Андрић 5, 93).

(ап.): ... личила је на какав манастир, само увек мукао без звона (Јевт. 1, 54).

(а. кв.): Млађи се угледаше на њих, те подуго посједише мукли (Новић, Даница 1863, 166).

(пр.): Бјелина [кошуље] је мукла као облачни прољетни дан (Ћон. Ј. 2, 143). Глас му је био мекан, али доста мукао (Ђал. 11, 43). Његов глас био је храпав и мукао (Андрић 8, 71).

мукнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

замукао – у глаголској употреби: Николетина муком замукао (Ћоп., РМС). Све је око њих замукло (Ћип. 4, 213). Одједном је замукло (Јелић В. 2, 108). Умукни кријечалицо, замукла Боже дај! (Лика, Богдановић Ј., РЈА). Тополе су ... замукле (Бен. 2, 46). ... сад мразно охлађена коначно замукла (Божић 2, 45). За њима ... нешто загрми тако страшно да су преднули, замукли и обазрели се (Шим., РМС). Што си замукла, канда си се закошкала? (БВ 1882, 274). Птице замукле ко да их и нема (Ћип. 2, 78). Намах Исидору замукла реч (Радић Д. 6, 50). Замукла је она пјесма туге пуна (Шимић А. 1, 13). Замукло ми је грло од појања (ЦГ, Јовић. 1). Грло [им је] замукло (Маруш. 1, 100). Мучи, мајко,

замукла се (Вук, Рј.). Мучи, ћери, замукла се муком (НП, ЗНЖ 25/1, 196). Звона су давно на звонику замукла (Вил. 3, 228).

замукнуо – у глаголској употреби: Био [би] грех – кад би људи од знања замукнули о свима питањима која нас ма у ком погледу могу унапредити (Јед. 1873, 231). Замукнуо си ме (Никол. Ђ.). Ах, вихоре, гром те замукнуо! (Ил. Ј. 4, 39). Муч', Милице, муком замукнула! (НП Вук 2, 257). Тихо јаши, муком замукнула (Бот. 1, 156). Муж се муком замукнуо о читавом том односу (Вин. 3, 135). Свака је пожуда муком замукнула (И., 47).

замукао – у придевској употреби:

(ап.): Погурен и замукао, он је постао слијеп и глуп за Тодорову суботу (Ћоп. 12, 22).

(атр.): Навиривали су замукли трговци (Ћоп. 1, 135). ... прошао кроз непријазну и замуклу гомилу (Ћоп. 13, 67). Замукли носиоци издерано тело мог мужа доносе (Радиш. Ј. 2, 103). ... прскајући пљувачком замукле људе (Ћоп. 12, 42). ... на тек замукла брда (Божић 3, 2). ... замуклијем гласом (Њег. 6, 79). Отговоримъ я замуклимъ гласомъ (ПБС 1844, 47).

замукнуо – у придевској употреби: Нема потврде.

Од дублетних форми глагола *нићи* односно *никнути* у глаголској употреби подједнако се срећу краћи облик РПР-а *никао* и дужи *никнуо*. Такође, обе форме потврђене су и с придевским функцијама, међутим, са свега три примера. Малобројност примера придевске употребе РПР-а од глагола *никнути* објаснили смо у т. 4.1.1.3.1 његовим тренутносвршеним видским ликом и активном компонентом у глаголској семантици. Од префиксала *изникнути*, у глаголској употреби знатно је чешћи краћи облик *изникао*, који се с малим бројем потврда среће и с придевском службом. Од дублетних варијанти покрајинског глагола *обникнути* односно *обнићи* нема потврђене употребе дуже форме РПР-а *обникнуо*, док се краћа форма *обникао* среће само са по једним примером у обе функције.

никао – у глаголској употреби: Из Омера зелен бор никао (НП Вук 1, 259). ... земљи из које је никао (Петр. В. 13, 312). Нека тај корен изгњије на листу где је и никао (Сек. 2, 108). ... из кога сам никао (Шен. А. 20, 405). Као да си никао и растао међу нама (Мат. 8, 86). Одлази у Босну из које је никао (Андрић, Р. МС–МХ). У рударском центру никао је град Јоханесбург (Ђуран. Ш. 1, 83).

никнуо – у глаголској употреби: Смисао [речи ремење је] никнуо од свакојакe нарпане кожине (Зоре 2, 19). Није ... суосјећао с народом из кога је никнуо (Назор, Р. МС–МХ). Готски стил је никнуо у Француској (Матош, Р. МС–МХ). ... из чије си никнуо лозе (Шен. А. 1, 556). И копачи му већем никнули каже се за дете кад ничу секутићи (Момина клисура, Сим. Д. 1). Крив је систем, из којегa сте никнули (Фелдман М. 1, 58). ... која је никнула из сјемена (У–Д 1, 89). ... у њему је никнула мотрика (Уј. Т. 3, 120).

никао – у придевској употреби:

(а. кв.): Ту има модерних реона никлих на месту старинских пијаца и страћара (Поп. Ј. 1, 24).²¹⁹

никнуо – у придевској употреби:

²¹⁹ Придевски употребљен РПР *никао* у РСАНУ нема оформљен придевски чланак, а потврде његове употребе налазе се под глаголском одредницом *нићи*.

(атр.): ... рука никнуле слободе (Драж. 3, 195). ... тек никнулим новајлијама на пољу државне управе и свјетске културе (Коз. Ј. 5, 21).

изникао – у глаголској употреби: Драг ми је што је сав из корена земље изникао (Богд. М. 4, 138). Друштво пронесе да је изникао усред зиме босиок (Љуб., РМС). Витковић ... изникао из једне старе породице (Скерл. 12, 151). На згариштима давно попаљених, срушених кућа изникао коров (Симић Д. 1, 179). Изникао [је] ... Град ципела с тутњем стројева (Симић Н. 6, 189). Овај ... град ... изникао [је] из сплета најсевернијих маварских арабески (Петр. Р., СКГл НС 19, 325). Југословенска народна армија изникла је у ослободилачкој борби југословенских народа (Марј. Ј. 1, 140). Ипак је неколико вриједних дјела изникло и у том периоду (Реп. 1957, 2—3/53). Све ђачко као да је од њега отпрхнуло, изникло (Ђал. 12, 249). Иза ћошка изникле и одмах ишчезнуле двије стиснуте сјене (Цар Ем. 1, 83). Изникло дете као златна јабука; једро, здраво (Глиш. 9, 137). Сад [се] чули само поједини гласови, што би далеко изникли па се изгубили брзо (Шим. 8, 80). Право и држава једновремено [су] изникли из социалног живота (Јов. С. 5, 103). Изникла је сред Београда једна колачарница (Јов. С. 8, 339).

изникнуо – у глаголској употреби: Иза његових леђа изникнуо човјек ... па се и он ... поклатио (Кол. 1, 120). Семе изникнуло ... стабло подигнуло (Радич. 2, РМС).

изникао – у придевској употреби:

(атр.): Кад се семе посеје преко већ изниклог усева ... (Спасић Д. 2, 12). Жива ограда

је обично од изниклог трња ... (М–Б 1, 52). ... преко ноћи изникле имућнике (Коз. Ј. 4, 267).²²⁰

изникнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

обникао – у глаголској употреби: Бога ми, твој кукуруз добро обникао (Крагујевац, Радој. Вл.).

обникнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

обникао – у придевској употреби:

(атр.): Посејано семе ниче брзо, за 6 дана, и обникао лан потребује више неге, рада, до брања (Рад. В. 1, 50).

обникнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

За покрајински глагол *оштакнути*, са забележеним дублетом *оштаћи*, у грађи се налазе свега две потврде: једна за глаголску употребу краћег облика РПР-а *оштакао*, друга за његову придевску употребу.

оштакао – у глаголској употреби: ... ма да су им материјална сретства доста оштакла (Бег. Н. 2, 26).

оштакнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

²²⁰ У РСАНУ ова потврда дата је под глаголском одредницом *изникнути*.

оштакао – у придевској употреби:

(пр): Богме та ће година бити оштакла, слабо ће родити љетина, биће помора (Бег. Н. 2, 245).

оштакнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

У заглављу глагола *пасти*, *испасти*, *напасти* РСАНУ бележи и нестандардне облике инфинитива *паднути*, *испаднути*, *напанути*. Дужи, дијалекатски облик РПР-а *паднуо* засведочен је у грађи само с глаголском употребом. Исто важи и за облик *испаднуо*, док се дијалектаски облик *напануо* среће и у глаголској и у придевској употреби.²²¹

пао – у глаголској употреби: Александар је пао због својих грехова (Звоно 1910, 205/1). Тома је у разговору сасвим пао у ватру (Нуш. 3, 136). Овај афоризам није ми пао на памет онда, но сада (Дим. Ј., СКГл 28, 167). Пао с неба на балкон царске милоснице балетезе Кшешинске (Крл. 6, 21). Снег је пао на беарно воће (НП, ЦГл 1900, 40/3). Ноћас је пала киша па се направило грдно благиште (Ред.). На чело [му је] пала жута коса (Анђел. 2, 7). Много је удараца пало на Николу (Бој. Р. 2, 107). А прави бисер: братство | У море њима је пало (Грч.-Мил., БК 1905, 760). Оно старо брвно преко потока отрулило је и пало у воду (Шапч. 7, 130). Две хиљаде људи пали су као жртва овога ... безуспешнога напада (Јов. Ј. 2, 71). С куле пале двије аберњаче (Њег. 6, 76). По путу су пале неке бубуљине с међа (ЦГ, Шоћ).

паднуо – у глаголској употреби: На кољена Марку је паднула (НП Бос., 381). Са'т ти је паднуло у руке (Момина клисура, Сим. Д. 1).

пали – у придевској употреби:

(атр.): ... кости палих бораца (Борба 1951, 153/2). ... костурница палих бораца (Пол. 1958, 16205/4). ... да палој жени треба опростити (Крањч. Стј. 4, 689). Удовица палога ратника ... (Крл. 8, 196). ... тријесак палога великога стабла на друго дрвеће (Крањч. Стј., РМС). ... признање палом другу (Хорв. Ј. 1, РМС). ... са неком палом женскињом (Витковић Д., ЗНЖ 30/1, 7).

паднуо – у придевској употреби: Нема потврда.

испао – у глаголској употреби: Овај ти је куглоф испао за руком (Трифк. К. 2, 21). ... да код ње не бих испао неко мекушче (Кулен., Живот 1955, 4—5/200). Ма како да је напад испао мизеран ... (Штампа 1902, 41/1). Но тек што је испао у поље ... (Вел., РМС). Испао је врло неславан (Поповић Б., Реп. 1957, 2—3/1). Испао би из шина ... (Миленк. 2, 21). ... језик му испао као цркнутој кобили (Јонке 2, 290). ... који ми је био испао из сјећања (Кушан Ј. 1, 215). ... испао је кроз иста врата тамничар (Цес. 4, 283). Овдје су сви моји покушаји јалово испали (Лаз. Л. 1, 131). Доња усна му је испала као у Јана Казимира ... (Кнеж. Л. 3, 107). Левом руком придржи данце гранате да не би испала (Мин. в. 16, 9). Испала ми душа на нос уз ове степенице (Ред.). ... из руке јој испала кашика (Лал., РМС). Испала ... из кола катрањача пуна катрана (Ац. 1, 11).

испаднуо – у глаголској употреби: А из магле јунак испаднуо | На вранчићу, у модру ћурчићу (НП Херм. 2, 151).

испао – у придевској употреби:

²²¹ За пар *опаси*²: *опаднути*, те за глаголе *отпасти*, *пропасти* и *упасти* у грађи нема дијалекатских, дужих ликова РПР-а.

(атр.): [Старац је] дуговрат са приметно испалом јабучицом (Бож. Г. 1, 14). Због испалога чавла пропада потковица ... (Пел. 1, 258). ... трулих и већ испалих зуба (Ђур. 5, 72). Влачи по земљи испалим из опанака обојком (Бож. Г. 5, 71). Асцети су дивљег изгледа и испалих јагодичних костију ... (Трој., БВ 1914, 60). ... гњечи испалу утробицу (Поп. Добр. 1, 295). ... рупу од испалог очњака (Петр. В., РМС). ... по испалим ребрима (Банов., Разв. 1938, 53). ... кроз испале фржеве и пукотине пробија сунце (Андрић, РМС). ... са сенкама испалих сапи ... (Петровић Б., Лагано промичу облаци, Београд 1955, 1). ... и напред испалим вилицама ... (Бошк. Ст. 1, 109). На изпалим крупним плећима ... (Коз. Ј. 2, 1). ... да наместе испали точкић (Мац. 1, 20).

(ап.): Примјетио је на столици до себе гумбашницу, испалу ваљда из њених хаљина (Цес. 5, 403).

испадно – у придевској употреби: Нема потврда.

напао – у глаголској употреби: На купус напао је неки црв (Срем, Поп. Мир.). Јапан је изненада ... напао Перл Харбур (Чубр. Б. 1, 82). Зашто је онда у свом сонету тако жучно напао писца тих дела (Поп. Б. 5, 39). Ја сам напао капиталистичку класу (Радов. О. 1, 74). Аустро-Угарска је напала Србију (Мил. В. 6, 12). Синоћ је мало више нагнуо, зато га је и напала његова стара (Цес. 4, 10). Зар ти је напало на очи, те не видиш да то није кошено, него стрижено! (НПр Вук, 181). Нападаци су ... изасланика ... напали штаповима (СР 1920, 156/2).

напануо – у глаголској употреби: ... гурава би правда напанула (Брл. 1, 61). На Максима красте напануле (НП Вук 2, 528). Иде Лазар од куле до куле | Не бил' ђе гођ шићар напануо (НП Драгов. Ђ., 20). Цијеле недјеље падао је снег ... пет стопа јесте напануо (Сиј. Ћ. 1, 47). Из грмена јунак искочио, | ... На Јакшара вучки напануо (НП, Луча 1898, 484).

напао – у придевској употреби: Нема потврда.

напануо – у придевској употреби: (атр.) ... тресући с рука напанули снијег (Шант. 4, 92).

Иако се у заглављу речничког чланка глагола *напрснути* облици РПР-а *напрснуо* и *напрскао* наводе као дублетни, у грађи није засведочен дужи облик *напрснуо* ни с једном функцијом.

напрскао – у глаголској употреби: Сав се напрскао поливајући башту (Стијовић С.). Ако је напрсла међица, ма и не било јачег крвављења (Зб. зак. 4, 234). Чак је и једну букву, која је била мало напрсла ... (Дач. Ж. 1, 36). ... које су негда од земљотреса напрсле (Павл. Јер. 4, 17–18). Прегледати чеоне површине главчине точкова ... да нису нигде напрсли (Л–Ж 1, 442). Брепио си буре о земљу па је зато напрсло (Шум., Петр. П. Ж. 3). Чинило јој се да је ... нешто већ било напрсло у везама које су је везивале за њега (Живад. 5, 72).

напрснуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

напрскао – у придевској употреби:

(атр.): Посматрао [је] кроз напрсли прозор ове ствари (Уск. 1, 156). Често пута се деси да се напрсла кост сасвим преломи (Гец 2, 35). Одговори неки напрсли глас позади ње (Вин. 4, 57). Напрсла места [парног котла] ... (Мин. в. 3, 37). ... на напрслим кундацима својих пушака (Радић Д. 6, 93). ... „осети” напрслу

пастилу аспирина ... (Сек. 4, 17). Донео је [ковач] напрсли обруч (Јурк. М. 1, 187).

(ап.): Светлост је долазила у ходник само с једног прозора, који се савио у дну, напрскао и замрљан (Уск. 1, 208).

(пр.): Скупљачи сагорелих гасова ... не смеју бити улубљени ни напрсли (Л-Ж 1, 317). ... чаура да није напрсла или олубљена (Мин. в. 24, 145). Кола ће се одбацити ... кад су напрсли или сломљени тегленици или њихове куке, клинци и колчаци (Muffen) (Прав. 5, 73).

(а. кв.): Та реч је већ, имала измењен звук, као напрсла (Андрић 10, 352). Напуштен, као напрсао чун на пустој пучини ... (Живој. 6, 142).

напрснуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Облици РПР-а *опузнуо* и *опузао* од глагола *опузнути* у грађи су потврђени и у глаголској и у придевској употреби, с тим да су примери придевске употребе знатно ређи, што је у вези с начелно ређим поприведљавањем РПР-а према глаголима у чијој је семантици доминантна компонента кретања.

опузао – у глаголској употреби: Голиш је, кому опузла сва коса с главе, остало голо тиме (Пољица, Иван. Ф., ЗНЖ 8, 233). Трговац ... којему су опузли сви власи (ПП 1868, 39). Ваљда су му зато и опузли тако (БШН 1870, 262). Опузла као Бећина дуванкеса (Кукић 1, 126). Тај камен у гробницама је од дуга времена опузао (Трифк. С. и В. 1, 212). Опузао као миш (НПосл Вук, 300). Коса га опузла.

опузнуо – у глаголској употреби: Десни јој се пашмаг опузнуо (Вук, Рј.). Је л' ти црни перчин опузнуо? (НП Петран. Б. 1, 26). Коњ опузнуо т. ј. спала с њега длака (Вуков. а. 2). Опузнуо сам с оне бусике (Станић Мил. 4). Како не би опузнуо после толиких брига (Шум., Петр. П. Ж. 3). Бога ми, доста је опузнуо (Крагујевац, Радој. Вл.). Посечи купус док није опузнуо (Букум. М. 1, 91). Куће већ опузнуле (Лал. 8, 126).

опузао – у придевској употреби:

(атр.): ... кроз опузле плотове (Лал. 2, 83). Зелени нема ... већ сада сасма опузлих акација (Јаг. 2, 196). ... нешто опузлих јабучица (Цар Ем. 1, 271).

(пр.): За јабуке кад почну трулити кажемо да су опузле (Бијело Поље, Ракоњац М.).

опузнуо – у придевској употреби:

(атр.): понешто опузнулом лицу (Коз. Ј. 4, 9).

Према глаголу *пукнути*, *пући*, краћи облика РПР-а *пукао* и дужи облик *пукнуо* посведочени су и с глаголском и с придевском употребом, с тим да је придевска употреба знатно ређа, што смо у тачки 4.1.2.1.1 овог рада довели у везу с тренутносвршеним видским ликом. За стандардне варијанте глаголских лексема *напукнути* односно *напући* у РСАНУ се дају као дублетни ликови РПР-а *напукнуо* и *напукао*. Међутим, претрагом грађе није се потврдила дужа форма *напукнуо*, док се краћа форма *напукао* у глаголској и придевској употреби јавља с једнаким бројем примера. За дублете *препукнути* : *препући* у грађи се малим бројем примера потврђује глаголска употреба обе форме РПР-а, док се у придевској употреби јавља само краћа форма *препукао*.

пукао – у глаголској употреби: Пукао пред њим ... видик на плаву Адрију (Косор 2, 50). ... да му је штит био пукао на двоје (Прев. 6, 322). Па ти сад пукао од јада (Уј. И. 1, 111). ... да би други од тога пукао (Јонке 3, 212). Пукао је глас о томе догађају (Нов. 23, 201). Најпосле је пукао силан јаз између свега грађанског елемента у Далмацији и Приморју и словенског сељачког и неселачког елемента околине (Марј. М. 1, 156). Кад је мало затим пукао глас да је прошле ноћи, кад му се нико није надао, дошао Катин Јаблан ... (Радић Д. 5, 12). ... докраја пара пукао шав (Десн. 1, 239). Глас је пукао да га је призвала котарска област (Коз. Ј., РМС). Пред нама је пукао прекрасан видик (Чол., РМС). Далеко је био пукао глас о тој љепоти (Нех., РМС). Преда мном пукла цијела, четири боја дубока долина (Цеп. 2, 103). ... као да је пукла велика жица на басу (Маш. 3, 32). Прошле ноћи пукла је чаша на ормару (Крл. 1, 93). ... пукло им је ваљда кормило (Кум. 2, 8). Мор му чоја на кољену пукла (НП, Даница 1868, 209). Нешто је пукло иза гора (Сиј. Т. 1, 164). ... јер му се грудна кост угнула и пукла (Петр. В., РМС). Пукла је и попустила грана под њим (Андрић 5, 199).

пукнуо – у глаголској употреби: ... док је сам пукнуо и зарастао нијесам јаукнуо (НПр Врч. 3, 56). Тамо је већ био пукнуо ливадак неки (Крл. 8, 211). Један данак пукнуо тихи вјетар од маестрала (НП Богиш., 171). Уз кашаљ у грлу му је пијанички пукнуо катар (Калев, РМС). Учини се да је пукнуо час за опћи револт (Десн. 5, РМС). Пукнула је летва, на којој је сједио (Брл. 2, 41). Пукнуло би јадно срце моје за дјецом мојом (Огр. 1, РМС). Као жица ... што је напета до крајности и само још један завој, па би пукнула (Бар. 2, 98). Уз кашаљ у грлу му је пијанички пукнуо катар (Калев 6, 92).

пукао – у придевској употреби:

(атр.): Пукла чаршија, дуга и уска, вуче се кроз љетно пријеподне (Дизд. 1, 17). Завукао [се старац] у ону пуклу наказу [оронулу кућерину] (Каш., СКГл 1922, 14). ... у пукло подне (Шул. 3, 48). ... помало пуклим гласом (Божич, РМС). Тер напокон вехлу душу, | Пукло срце, болну ћуд | Заклони си он у тмушу (Прер. П. 2, 225). ... која је забречала у њему као пукла жица у глазбалу (Кол. 2, 61).

пукнуо – у придевској употреби:

(атр.): Њена су уста црвењела као отвор на пукнулом мोगрању (Назор 5, 210). Сан о великима, пукнулим у недоглед водама ... (Симић Н., ХК 19, 43).

напукао – у глаголској употреби: Слуга рече да је један точак напукао (Ћос. Б. 3, 287). Он је напукао (Ком. 7, 74). Када је напукао дан, карабинијери и агент Марио су дошли (Ђур. 6, 583). Ђеца [се] ... покрчумала и посвађала, па, у гунгули, некеме можда, напукла глава или се расцвјетао нос (Ћор. С., СКГл 22, 803). Напукли су бизантско-монголски темељи, (КР 1923, 2/43). ... као да ми је душа још на рођењу напукла (Ђур. 4, 163).

напукнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

напукао – у придевској употреби:

(атр.): Чуо се њезин танак, напукао глас (Маш. 3, 113). Неки напукао призвук у његовом гласу одавао је мучно унутрашње треперење (Лал. 5, 163). За њима се загнао турски брод с десет топова и плотуном ... растерао, као тигре, напукле њихове чунове (Глиш. 5, 116). Газда Јован је ... из овећега, мало напуклог филцана мирно испијао кахву (Ћор. С., СКГл 16, 641). ... кроз напукле

таванице ... (Станк. Б. 3, 72). ... крај напукла леда ... (Панд. 5, 21). ... на земљу ослобађали већ сасушене, напукле и тамно зелене коре (Андрић 10, 311). ... напуклим ногама (Ђур. 1, 57). ... земља мајка лице напукло своје оросила (Чипл. 4, 67). (Вук, Рј.). ... залечити напуклу душу твоју (Бог. 1, 122). ... промуклим, храпавим, напуклим гласовима ... (Цар Ем. 3, 49). Напуклим звуком кврцну камичак у пенџер (Хумо, СКГл НС 16, 406). Виче напуклим гласом (Цес. 3, 60). Неки напукао призиву у његовом гласу одавао је мучно унутрашње треперење (Лал. 5, 163). ... меким напуклим гласом (Џунић С. 1, 30). Из напуклог грожђа струји мирис вина (Поп. Б. 2, РМС). ... као глас напуклог звона разбија се у досади (Цар Ем. 5, 327).

(пр.): У жени је све напукло, све крхотно и рањаво, кобелају јој лабаве кости у кабастом месу (Божић 2, 20).

напукнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

препукао – у глаголској употреби: ... да ми је матери срце препукло ... (Кукић 1, 52). Вели: препукло му срце (Весел. 18, 444). Њему срце мал да није препукло (Нам. 2, 39).

препукнуо – у глаголској употреби: Препукнула и растопила се ... (НП, Шкаљ. А. 2). У јунаку срце препукнуло (НП Вук 2, 111). Од јада јој срце препукнуло (НП Вук 1, 574).

препукао – у придевској употреби:

(атр.): Препукла земља жедна вапи, | Од Илиндана огањ пржи (Дуч. Ј. 1, 116). Препуклу земљу мори суша (Дуч. Ј., ЗК 18, 3). Препукле, незакопчане ципеле, исплављели капут ... бацаху га све више у сумњу (Цет. 1, 126). Кроз кожу провирила препукла кост (Горан 1, 114). Сузе спирају црне мисли, налију препукло срце (Лаз. Ј. 1, 101). ... из једне препукле стене ... (Мил. М. Ђ. 15, 1092). ... да натопи њену препуклу душу топлом синовском љубави (Ђур. 4, 31). ... да ову препуклу сиротињу не поплешу Турци (Љуб., РМС). Кнез је певао хрипавим, препуклим гласом (Нех., РМС). ... да ову препуклу сиротињу не поплешу Турци (Љуб., РМС). Говорио је ... да је препукли сиромах (Нех., РМС).

препукнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Са свега неколико примера у грађи су се нашли *осахао*, краћи облик РПР-а глагола *осахнути*, у глаголској и придевској употреби, и дужи облик *осахнуо*, само у придевској употреби, с примером из народне поезије. Потврде за облике РПР-а од глагола *усахнути* су чешће. У глаголској употреби јављају се подједнако и краћи и дужи лик РПР-а, док у придевској употреби краћа форма *усахао* преовлађује.

осахао – у глаголској употреби: Удри Хусо осахле ти руке! (НП Херм. 2, 368).

осахнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

осахао – у придевској употреби:

(атр.): Осахлина је сухо, осахло зеље (ЦГ, Јовић. 1).

осахнуо – у придевској употреби:

(атр.): Неће ђого осахнуле траве (НП Кашик. Н. 1, 197).

усахао – у глаголској употреби: ... али су му биле усахле сузе: беше их исплакао (Тешић М., Разв. 1938, 183). ... него се је ... згрчила и усахла (Крл. 1, 7). Вода је давно усахла ... а кишило није (Ковачић 2, 119). ... кад је у њему усахла свака жеђ за животом (Крл. 5, 207). Од прекојуче као да је небо усахло (Горан, РМС). Усахле им дојке ... пак их ожимају ... да би пропиштиле кап млијека (Љуб., РМС). ... усахла ти ручетина (Ковачић 2, 237). Таћа, нане, врело је усахло (Шим. 6, 14). Лица им усахла, а коса проређена (Јак. С., РМС).

усахнуо – у глаголској употреби: Ма ганај, усахнуо ти језик! (Јер. 3, 47). [Народу] је у жилама усахнула крв (Даница 1863, 261). И њима би усахнуле гране (Кап. 1, 352). ... спазише да јур усахнула биаше (Чуић 1, 126). Очи су ми усахнуле (Вин. 3, 111). Чим би којем усахнули извори ... (Петр. В. 3, 137).

усахао – у придевској употреби²²²:

(атр.): ... у усахло и бљедушасто месо (Виј. 3, 488). Кроз његове усахле очи ... (Бож. Г. 2, 139). Море је постало због банкрота једрењача „усахло врело” (Прох. 1, 105). Усахло хвоје се немоћно пружа (Домј. 2, РМС). ... усахлу пљувачку. Да г’ западе усахла јабука (НП Вук 6, 86). ... дах с њезиних усахлих уста (Том. Е. 4, 351). Усахле барице крви постају смеђе (Ћос. Д. 2, 137). ... на крилу свога усахлог човека (Ненад. Д. 127).

(пр.): То је лице сасвим старачко, усахло и пуно ситних бора (Павич. 2, РМС).

усахнуо – у придевској употреби:

(атр.) ... над ситним усахнулим лицем (Радов. Ђ. 1, 134). ... по њеним усахнулим грудима (Ранк. С., РМС).

За РПР од глагола *осмагнути* и *осмугнути* грађа доноси свега неколико примера употребе, и показује да се краћа форма *осмагао* јавља и с глаголском и с придевском употребом, док се дужа форма *осмагнуо* не бележи, као што се не бележи ни дужа форма *осмугнуо*, док је краћи облик *осмагао* потврђен у придевској функцији само једним примером.

осмагао – у глаголској употреби: Лице опет осмагло (Јуркић 1, 124). Лице је кнежево осмагло (Нех. 4, 61). Сунце ме је осмагло (Андрић 1, 76).

осмагнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

осмагао – у придевској употреби:

(атр.): Пред женом старци осмагли и седи (Кош. 13, 50). ... сулуда погледа, осмагле пути (Калев 3, 131). ... проматрао сухо осмагло лице (Калев 5, 105). ... у осмагле бразде њихова жута лица (Косор 2, 167). ... његово осмагло лице (Петр. Е. 6, 125).

осмагнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

осмугао – у глаголској употреби: Нема потврда.

осмугнуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

осмугао – у придевској употреби:

(атр.): И ликом врајји је то чобан: дугачак као стожина, мршав, осмугао (Буд. 2, 159).

²²² За придевску употребу облика *усахао* није успостављена одредница и оформљен речнички чланак.

осмугнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

У грађи су се нашли нестандардни дужи облици РПР-а *застануо*, *нестануо*, *остануо* и *пристануо*, од глагола *застати*, *нестати*, *остати* и *пристати*. Сви су засведочени у глаголској употреби. Облик *заостануо*, од глагола *заостати*, потврђен је само с придевском употребом. Краћи облици РПР-а наведених глагола заступљени су и у глаголској и у придевској употреби.²²³

застао – у глаголској употреби: Будући да се многа со у Шапцу застала ... (Нен. М. 2, 177). Ишао је већ њивама иза јошја и ... застао у беснежници велике храстове круне (Радић Д. 5, 167). ... застао да ослушне пушке (Ћоп. 12, 119). Плећати новајлија застао је у широм отвореним вратима (Лал. 1, 65). Олга [је] сумњичаво застала да види ... (Тишма А., ЛМС 368, 7–8/80). Застале су му од умора руке (Перк. 1, 68). ... пред којом би застао (Весел. 16, 75). ... да читаво вриеме није застао (О–А 3, 32).

застануо – у глаголској употреби: Кад близу до пећине дође, | Е би Јован застануо дива (НП Шаул. 1, 8). Не би ли ме жива застануо, | Да ме не би заграбили Турци (НП Поп. Ср., 41).

застао – у придевској употреби:

(атр.): Овде [је] артилерији главно да застало наступање извиђајући одељења на ново покрене (Ратн. 9, 291). Са засталом у грлу речи да је проклето (Бож. Г. 5, 52). Са засталим смијешком сажаљења према себи ... (Крајч. Стј. 3, 331). [Духови] блуђаху по засталој бари опасних навика (Чок. 1, 1). ... Да застали живот покрене на боље (Дис, Песме, Бгд. 1939, 134). ... обележити као застале жеље (Данић 1, 54).

застануо – у придевској употреби: Нема потврда.

нестао – у глаголској употреби: Он је неприметно нестао у трећој соби (Ковач 1, 51). ... из којих би кутија увек нестао по један егземплар (Нуш. 5, 182). Непознатим начином нестао [му је] из касе ... лоз српског лутриског зајма (Макс. Ст. 1, 128). Нестао је њихов пркосни осмех (Велм. 1, 27). Ти не знаш — пола ме је нестало! (Глиш. 6, 148).

нестануо – у глаголској употреби: На дворишту ... само кладенац је још стајао, али ведро беше нестануло (С.Зора 1877, 86). У брзо му нестануло мяса (НП Б–Б, 121). Колико је већ народа нестануло са свима својим јунацима (Матица 1866, 655).

нестао – у придевској употреби:

(атр.): ... за несталим музејским објектима (Дробњ., ГЛЕМ 1926, 21). ... о постојању једне нестале цивилизације (Реп. 1957, 8/14). ... вали овога несталог језера (Карић 1, 684).

(у именичкој служби): ... ако нестали није оставио себи пуномоћника да имањем управља (Пер. Н. 1, 75). Србин ако се на страни налази, сматра се као одсуствујући, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за несталог (Никет. Г. 1, 33). Истовремено се позива и сам нестали

²²³ У грађи се нису нашле дуже, нестандардне форме РПР-а према осталим глаголима с основном -*стати*: *изостати*, *посустати*, *преостати*, *сустати*.

ако је у животу да се у истом року суду јави (Огласни део Службеничког листа НРС, год IV, бр. 35, 841).

нестануо – у придевској употреби: Нема потврда.

остао – у глаголској употреби: ... остао овде на конаку (Срет. М. 1, 133). ... па су остали у селу Равњу (Ве сел. 10, 28). Ти ниси остао. Ти си остављен (Селим. 5, 336). Он је остао само са ћерком Мином и сином Димитријем (Белић, СКГЛ НС 52, 322). Остао је само талентовани аматер (Павловић М., КН 1951, 14/4). ... како му е остао дужань ... 16 талиера (Њег. 10, 438). ... што нисам довека сиромашак, голић и патник остао (Змај 1865, 69). У Ђорђевићевом бифеу је остао ... наручивши једну горковачу (Ћос. Б. 3, 315).

остануо – у глаголској употреби: Сву су ноћ на ратној останули нози (Стан. Д. 2, 147). У колиби мајка без својега останула хранка (Мартић Г., РМС). У тебе су крсти останули ... (НП Петран. Б. 2, 79). Удова ти љуба останула (НП Вук 4, 311). ... да срамоте остануло није (Њег. 8, 73). Од оца је остануло сину ... (НП Вук 2, 196). На туђему пепељаку останули без нигдје ништа до воље божје (Врч. 2, 45). Колико је каменијех Куча, превијаче остануло није (НП Вук, РМС). Па би лијеп спомен остануо (НП, БВ 1914, 102). Не би ли јој Јован остануо (НПВук 6, 25). Пуста останула Америка (Даној. М. 1, 69). А, ђогате, пуст ми остануо (НП Вук, РМС). Од како се од мајке родила, | Сиротна је Златка останула (НП Вук 3, 129).

остао – у придевској употреби:

(атр.): Ај господо Сандићи и остала компанијо, да ли појимате ... (Ђорђ. Вл. 3, 157). ... док остали људи ћерају по маријаш (НПр, БВ 1896, 97). ... спомињана су имена и осталих апостола социјалистичких учења (Пуп. 1, 162). ... врло добро зна Руску историју, познаје рукописе и остале древности (Вук 13, 254). У првом је спрату седио Иванић, у другом његова ћерка са својом другарком и осталом послугом (Трифк. К., Јавор 1874, 39). ... код осталих имућника да се поведу за њим (Петр. П. 2, 69). Одвојен [је био] од оних осталих правих рањеника ... (Вас. Д. 3, 34). Надамо се да ће Ваш свијетли примјер послужити и осталим људима (Назор, РМС).

остануо – у придевској употреби: Нема потврда.

пристао – у глаголској употреби: Стефан је пристао на жељу тадашњег бригадијера (Љуб. 5, 301). ... ако би пристао да поднесени предлог повуче натраг (Н. Скуп. 1, 171). За младом пристао младожења, а уз њега су отац и браћа младина (Том. Е., РМС). Пристали [су колима] уз посљедњи замах бича пред два танка ступа (Торб. Ј. 1, РМС). Балаганову би пристале пругаста ... кошуља и кожнате гамаше (Крањч. Стј., РМС). Њиву ћеш добити ... па ми, ето, у невољи пристало (Сиј. Ћ., РМС). Пристао ми је вечерас свештеник пука ... (Јак. С., РМС). Куд сам пристала? Ни у гору ни у воду (Андрић, РМС).

пристануо – у глаголској употреби: У томе је и он пристануо, | Јер виђаше, куд се заорало (НП Вук 5, 6). А за њима оно мало војске, | Бановаца, било пристануло (Новић 5, 43). Бре каква је цура пристанула! (НП Вук 3, 472).

пристао – у придевској употреби:

(атр.): И владао се с присталом постојаношћу и озбиљношћу (Крешћ С., РМС). У овоме ... спису има неколико места присталих и у Ненадовићеву књигу о Црногорцима (ЛМС 1951, РМС).

(пр.): Чељаде је ... кршно, пристало, од соја је (Коч., РМС). Сјетила се, кад би прије четири године ... испратила свог драгог Мехагу у цамију ... био је вазда најпристалији (Мул., РМС).

(а. кв.): Гледао ју је онако присталу и замамљиву, каква је у тај час била (Ивак., РМС).

пристануо – у придевској употреби: Нема потврда.

заостао – у глаголској употреби: Ириг није заостао иза ових ... (Даница 1861, 32). Заостао је за животом (Крањч. Стј., РМС). Досрка још оно мало каве, што му заостало у филчану (Нуш. 16, 249). [Букила] је мера која нам је заостала још из Средњег века (Пол. 1951, 13931/5). Артилерија [је] заостала далеко, по глибовитим путовима (Јанк. Р. 1, 138). Она не само што није заостала већ је далеко испредњачила пред свим осталима (Пол. 1957, 15979/2). Онда би они што су заостали стали трчати и најзад са напором достизали главни део трупе (Ђорђ. М. 1, 124). Трмка се извади из рупе, а једном подужом дрвеном шипком, ишчачкају се челе које су међу саћем заостале (Мићић Б. 1, 347).

заостануо – у глаголској употреби: Нема потврда.

заостао – у придевској употреби:

(атр.): ... на заостао, примитиван начин рада (Чоловић С., СБ 1939, 7/5). У овој, раније глувој, заосталој ... земљи ... (Ђоп. 10, 7). Неке заостале поворке, бојећи се да не закасне, трчале су око манастирске цркве (Чипл., Јаруга, Бгд. 1953, 11). Заостали пешак [у шаху] је такав ... (Нед. О. 1, 26). ... да му се цела заостала сума плати (Пеј. Р. 1, 408). ... од Стратимировићевих заосталих писмених редова штампали ... (Руварац Д., Прил. 1921, 81). Бијела мрља ... да ли је ... заостали снијег, или бијеле куће? (Крањч. Стј. 4, 306). Заостала утакмица ... између „Слободе” ... и „Младости” ... свршила је 2 : 2 (Вјес. 1960, 8). ... мајка са својом заосталом удавачом (Трив. 1, 95). Тамо [је] свијет и економски, и културно и политички заосталији (Чол., Пол. 1951, 13751/5). Владајуће класе преживљују кризу владавине, која увлачи у политику чак најзаосталије масе (АФТ, 486). ... у технички заостале земље (Калм. Р. 1, 237). Ја сам, можда, сасвим заостао човек и ништа не могу да разумем (Макс. Ј. 3, 510).

(пр.): ... да не испадне заостао, чинио се мудар (Калемб 6, 25). Јако су још ограничени и неуки, што ће рећи: више него заостали (Маш. 3, 88).

заостануо – у придевској употреби:

(атр.): Заклињемо се ... | Заостанулом крвљу хранити | Слободе српске темељ камени (Јакш. Ђ., Дела II, Бгд. 1911, 220).

Како грађа показује, од глагола *затврдути* употребљава се једино краћи облик РПР-а *затврдао* с обе функције, док се од глагола *отврдути* у глаголској употреби скоро исти број потврда јавља и за краћи облик *отврдао* и за дужи *отврдуо*. У придевској употреби такође се срећу оба лика РПР-а, с тим да преовладава краћи *отврдао*.

затврдао – у глаголској употреби: Стабљике су при дну затврдле и полегле (Петр. С. 2, 154). Овде је на утрини тврда земља ... Никад није орана, затврдла од давних времена (Моск. 2, 442).

затврднуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

затврдао – у придевској употреби:

(атр.): ... при отеченој и затврдлој слезини (Роз. 1, 26). ... на гомиле затврдлога снега (Драгов. П. 1, 182). Непокорни, свему отпорливи, | Свакојачно сви затврдла ума (Сар. 1, 40).

затврднуо – у придевској употреби: Нема потврда.

отврдао – у глаголској употреби: ... али је послије отврдла (Божић 3, 248). Рука ти је сигурно отврдла, али ће смекшати (Селим. 3, 22). Не може бити да ти је срце тако отврдло, да не оста ни мрвице милости (Цве тић 1, 74). Његова душа није отврдла ни у фабрици, те је свагда мислио о зеленим пољима (Шим. 6, 15). Признаје да је тако отврдао, да чује само плакање и да се само на њ смилује (Шимић С. 1, 28). Велика она воена школа у Кавказу ... отврдла е свакогъ војника (С. Дн. 1855, 54/2).

отврднуо – у глаголској употреби: И старост му је отврднула слух и отупела вид (Ђур. 1, 33). Зимско држање оваца у отвореним торовима ... отврднуло је пештерску овцу (ГлМП 1930, 29/20). У коме срце није отврднуло, у коме крв није замрла ... поћи ће (СН 1917, 40/1). Ту је отврднуо тијелом (Тресч. 2, 50). Скрутило се, отврднуло срце ... перјанику (Вел., РМС). И моје је срце помало отврднуло (Уј. Т., РМС). Имам утисак да су им срца очас отврднула (Вучо 1, 74). Чим опази жена да јој је сиса отврднула и да је боли ... (Грђ. 5, 153). ... док још није отврднуо (Леск. 2, 51). Данашњи наш говор ни и писани језик некако је отврднуо, слух изгубио (Сек. 9, 16). Ту му је [Србину] мишица још већма отврднула (Игњ. Ј. 3, 95). ... обратиће свакога грјешника, који није сасвијем отврднуо (Дан. Ђ. 5, 73). Што си срцем отврднула, | Намрзнула домовину (НП Шаул. 2, 117).

отврдао – у придевској употреби:

(атр.): ... у тупом, дрвеном, отврдлом, неком безосећајном стању (Кик. 1, 284). ... од отврдлог блата (Уск. 1, 50). ... избразданим отврдлим коловозима (Моск. 1, 316). ... међусобом срашћени а отврдли листићи (Црн. 1, 71). Ни отврдле руке бившег митраљесца немају снаге (Ђоп. 15, 11). ... рукама отврдлим од малте (Радул. Ј. 3, 118). ... својим отврдлим и јаким прстима (Ђоп. 12, 147). ... својој отврдлој кожи (Франгеш И. 2, 336). ... по тупој, отврдлој војничкој души (Ненад. Д. 1, 145). ... да победи отврдло старачко мишљење (ППБ, 154). ... са нашом отврдлом вером (Јед. 1873, 384).

(пр.): Слезина је била ... отврдла, (ломка) крта (Остојић П., СА 1874, 126).

(ап.): Учини ми се огромна та црна рука ... са поломљеним ноктима, отврдла (Ђорђ. М. 1, 339).

отврднуо – у придевској употреби:

(атр.): ... у засушен и отврднуо кртовинац (Ков. Анд. 2, 116). ... отврднуле образе није толико нагрђивао (Коз. Ј. 5, 42). Њен отврднули народ ... сву ноћ чека (Лал., Борба 1951, 184/6).

Од глагола *утихнути*, с глаголском функцијом дублети *утихнуо* и *утихао* налазе се у равноправној употреби, док се у придевској функцији среће само краћи облик РПР-а.

утихао – у глаголској употреби: Утихле клепке и звончад (Коз. И. 1, 4). Хармоника ... неопазике утихла (Шег. 2, 12). ... гитара Антуна Павловића забренчала [је] ... и утихла (Крл. 2, 103). Утихло је Ђиново брдо и не одзвања више убојном грмљавином (Зог. 4, 73).

утихнуо – у глаголској употреби: Утихнуо дућански мрмор (Горан 1, 51). Ветар је утихнуо (Ољ. 1, РМС). Утихнула је рујна жива јара усијаног железа (Чипл. 4, 70). Утихнули смо и чекамо шта ће Мартин да започне (Ћоп., РМС).

утихао – у придевској употреби²²⁴:

(атр.): ... расуо утихлим зраком (Ханж. 1, 430). ... кутри над утихлом ватром (Ћоп. 5, 45). По утихлој остриженој парцели (Ћоп. 15, 74).

утихнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Код глагола *трунути*²²⁵ извршена је потпуна синтаксичка диференцијација краћег и дужег облика РПР-а: облик *труо* специјализовао се за придевску употребу, док се дужи облик *трунуо* јавља само у глаголској употреби. Слично се догодило и са облицима *иструо* и *иструнуо*, *натруо* и *натрунуо* односно *отруо* и *отрунуо*, од глагола *иструнути*, *натрунути* и *отрунути*. У грађи су се нашли изузеци у виду једне потврде за глаголску употребу краћег облика *иструо*, две потврде за придевску употребу дужег облика *иструнуо* и једног примера за придевску употребу облика *натрунуо*.

труо – у глаголској употреби: Нема потврда.

трунуо – у глаголској употреби: Много сам обрата мјесеца трунуо, жив, у гробу (Уј. Т., Р. МС–МХ). ... када је Светозар Марковић трунуо у пожаревачком затвору (Јов. С. 8, 206). Већак ... трунуо је и падао у црвоточну прашину (Ћос. Б. 3, РМС). Сточна храна ... да не би на земљи тринула ... (Ил. Р. 2, 564). И плодила би земља, гдје тринуле би кости ... (Габ. 1, 20). Пред овим ... кућама тринуле су гомиле зелења, отпадака (Батуш. 3, 106). ... и ако смо се ми крвавили и по апсанама тринули ... (Срем. 8, 145). И док ми будемо тринули у концлогорима ... (Лал. 6, 182). ... да се земља исподъ чокоћа, а нарочито исподъ гроздја извуче, да не бы ово тринуло (Бол. 1, 221).

труо – у придевској употреби:

(атр.): Врх гомиле барикади труо столац деран клима (Крањч. С. 1, 90). Ја знам један долап. Црн, гломазан, труо, | Стоји као спомен из прастарих дана (Рак. Мил. 1, 13). ... опазих труо дебео пањ (Ранк. С. 4, 35). ... на труо гној (Ђорђ. Вл. 7, 90). У шуми нађе труо раст (НПр, БВ 1904, 74). Само се чуо некакав кркљав, чисто труо јек дисања болесниковог (Марашћанин Б., Звезда 2, 379). Дим загушљив, мутан, труо, небо ми је заклонио (Дис 4, 15). ... ковчег онамо на звонари труо или нетруо ... (Наст. 4, 85). Висила је некаква кефа и стар, труо поплунац (Киш 1, РМС). ... згњечену ногу или труо прст (Ћос. Б. 3, РМС). Остала са мном само чула нага и задах труо (Дис 4, РМС). ... за такву трулу власт ... (Крл., РМС). ... изгледа као труо, или изгрыжењ чворъ (Бол. 2, 108).

²²⁴ За придевски облик *утихао* није успостављена одредница.

²²⁵ Иако смо у тачкама 3.1.3.2 и 4.1.1.1.2 овог рада видели да је основа за диференцијацију ових облика постављена у још прасловенском језику, у грађи ћемо ипак истражити употребу оба морфолошка лика РПР-а глагола *трунути*.

(пр.): Ако није био труо за живота ... кожар ће истрајати девет година (Панд. 7, 168). ... [стари режим је] у ствари био труо, несавремен и алкав (Јов. Ј. 1, 88). Наслон му [балкону] дрвен, труо (Матош 7, 60). ... испашће да сам сав труо (Давичо, РМС). Ако је која врећа брашна трула, ти је уклони! (Фелдман М. 1, РМС). Сва сам ја трула, само да се скљокам (Рист. Мил. 1, РМС). Нешто је труло у држави Данској (Панд., РМС).

(а. кв.): ... да ја избушених груди, јектичав ... труо понова идем на фронт (Вас. Д. 2, 133).

трунуо – у придевској употреби: Нема потврда.

иструо – у глаголској употреби: А да л' вам је још у животу Гаја пудар? – Зар Гаја – е мој синко, давно га је сиромашак иструо ...! (Шапч. 3, 267).

иструнуо – у глаголској употреби: Цријеп на крову ... је иструнуо (Ков. Анд. 2, 118). Крпина се натопи тером да не би брзо иструнула (околина Смедерева, Момировић П., ГлЕМ 1937, 155). Питам га језиком његових прадједова, који су овдје ... под овим насипом, давно већ иструнули (Вел. 1, 121). Сада ... после рата лешеви су иструнули, олупине оружја уклоњене (Поп. Ј. 1, 44). Не чују се гусле више, ко се чуло, | Давно им је задње дрвце иструнуло (Крањч. С. 1, 119). Ово је, ђаво изио, све иструнуло (Никшић, Слад. П.).

иструо – у придевској употреби:

(атр.): ... јастуке, набијене иструлом сламом (Ђор. С. 8, 161). ... неких давно иструлих, огромних лешина (Уск. 1, 235). ... већ сасвим иструло једно тијело (Батуш. 1, 219). ... у иструлом неком ... салонроку (Крл. 2, 111).

иструнуо – у придевској употреби:

(атр.): ... да чувам тајну гробова иструнуде младости (Војн. И. 7, 55).

(ап.): На леђима му је био студентски капут боје трулог лишћа, иструнуо и офечао од многих прања (Лал. 2, 196).

натруо – у глаголској употреби: Нема потврда.

натрунуо – у глаголској употреби: Нема потврда.

натруо – у придевској употреби:

(атр.): Ако само једна натрула репа дође у трап ... (Матић Г. 2, 83). Свако натруло дрво треба добро прегледати (Ђорђ. Ж. 1, 20). ... од презрелог или натрулог грожђа ... (Ранк. Б. 1, 72). ... док не одби натрули руцањ (Коз. И. 1, 86). ... на неки натруо пањ (Шапч. 11, 262). ... око натрулих плотова ... (Ђоп. 2, 34). ... низ неколико натрулих басамака ... (Андрић 8, 47). ... са натрулом душом (Лаз. Б. 1, 14). ... свих натрулих политичких елемената (Самоупр. 1903, 10/1). ... у морално натрулим срединама ... (Прод. 3, 32). ... да оцрта ... нагризло и натруло српско друштво (Скерл. 2, 58). ... за натруло стање у нашој цркви (Прод. 3, 23). ... који сликају та натрула стања (Богд. М. 5, 66). ... како га загушује мокри натрули задах (Тод. П. 1, 128). ... ларве живе у натрулим плодовима (Енц. Лекс.).

(пр.): Беше неколико крупних пањева, неки огорели, неки већ натрули (Глиш. 6, 92).

натрунуо – у глаголској употреби:

(атр.): ... плету своје натрунуле косе (Сиј. Ћ., ЛМС 382, 126).

отруо – у глаголској употреби: Нема потврда.

отрунуо – у глаголској употреби: Један стуб на звонари отрунуо је и посрнуо (Кост. Т. 5, 188). ... да се не би скути отрунули (НП Андрић Н. 1, 151). ... није могао уклонити све оно што је отрунуло (Даница 1865, 784).

отруо – у придевској употреби:

(атр.): Братац без брата, отрула грана (Груј. Н., Јавор 1874, 1124). ... скелета од отрулих човечијих лешева (Шапч. 11, 220). ... отрулој стублини (И., 327). Пред кућом је ... по гдје-гдје и отрула ограда (Руж. У., БВ 1910, 306). ... тела су њина отрула стрв (Перов. 1, 25).

(пр.): Грожђа има на места доста ... а доста је отруло и зеленчиво (СН 1883, 1156). ... што је са свим отруло од мокроте (СН 1883, 430).

отрунуо – у придевској употреби: Нема потврда.

У глаголској употреби грађа потврђује употребу оба облика РПР-а глагола *очврснути*, *очврсно* и *очврсао*, с тим да су знатно бројнији примери с дужом формом РПР-а у глаголској употреби односно с краћом формом РПР-а у придевској употреби. У придевској употреби региструје се и један изузетак – дужи облик *очврснуо* у функцији апозитива.

очврсао – у глаголској употреби: [Стана] се изоштрила у тој борби и очврсла (Шуб. 1, 17). Ђеб била ... препланула ватра, па му кора изгорела и очврсла (Нев. 2, 280). Кад наша чула не би такорећи очврсла пред неугодним утицајима ... (Марк. Б. 1, 144). У животу и у искушењима Србија је очврсла и оспособила се за модеран живот (Скерл. 17, 18). Ако сравнимо какву особу чије је ... све тело противу зиме очврсло, са једним мекушцем ... (Пел. 2, 527).

очврсно – у глаголској употреби: Заједнички живот очврсно је те људе (Крањч. Стј., РМС). „Социјална поезија” ... је уствари очврснула прилично рахитичну структуру „нове поезије” из двадесетих година (Богд. М. 4, 134). Њени дјетињи религиозни појмови и непојмови очврснули [су] још више (Цес. 1, 15). ... да им је живина очврснула на мразу и

хладноћи (Сав. М. 4, 31). Можда је, да би очврсно према грипу, [Петровић] још увек пио „српски чај” (Ћос. Б. 3, 453). Он је очврсно у свачему (Новић, Бршљан 1885, 53). Многа пријатељства ... очврснула су то вече, на општим мукама (Црњ. 2, 110).

очврсао – у придевској употреби:

(атр.): ...на мојим очврслим мишицама (Пуп. 1, 104). ... одраслим и очврслим људима (Ац. 1, 62). ... тај риђи, очврсли див ... стрељао је лево и десно погледом (Ђорђ. М. 1, 145). ... вредним и очврслим земљоделцима ... (Миј. Ч. 4, 152). ... речи губе одређена, очврсла значења (Петк. Н. 1, 33). ... неке врсте очврслог привида, једва да је и имао (Пек. Б. 6, 60).

очврсно – у придевској употреби:

(ап.): Био је мускулозан човек, снажних ногу, поцрнео и очврсно од временских непогода (Симић Ж. 1, 345).

Краћи и дужи дублетни облици РПР-а од глагола *ишчезнути* потврђени су у глаголској употреби, док се у придевској употреби среће само краћи облик *ишчезао*.

ишчезао – у глаголској употреби: Он ... [је] у данашњем језику, ишчезао (Нов. 13, 83). ... док је са калајлије ишчезао и последњи остатак ... слатких моштију! (Шапч. 6, 185). Сад је опет бледи месец | На небишту ишчезао (Радиш. Ј. 1, 27). А бег је некуд неповратно ишчезао (Перов. М. 1, 101). ... пошто је утисак ишчезао (Петрон. 5, РМС). Карактер Дубровчана није ишчезао заједно са заходом њихове републике (Зора 1, 321). ... баријере ... биле би спуштене врло ниско, готово би ишчезле (Пијем. 1911, 47/1). Не би ли ишчезла непријатна визија ... (Јак. С., РМС). Попустиле му и ишчезле с лица и оне округле и тврде црте ... (Донч. И., РМС). Настаде час када ми је ишчезла плахост (Вел., РМС). ... који су давно ишчезли с лица земље (Рак. Мита 5, 78). Сва прошлост је ишчезла (Живад. 5, 199). ... ишчезла би привидна досадност и монотоност (Прод. 1, 16). Четврта, доселица, зауставила се на годину дана, па ишчезла (Горан 3, 83).

ишчезнуо – у глаголској употреби: ... док није ишчезнуо у диљу даљњих соба (Ђал. 4, 26). ... допловио и ... исто тако ишчезнуо (Ђал. 3, 17). Пред њиме би био ишчезнуо (Бан 8, 7). ... којему је отпор сасвим ишчезнуо (К–М 1, РМС). И Штросмајер би био код нас ишчезнуо у свеопћој вулгарности ... (Матош 3, 133). Пјевач ... [је] напoкон ишчезнуо с лица земље (Крешић С. 1, 216). ... онда би ишчезнуло, изгубило се, одлетјело некуда (Новак Вј. 1, 11). Иза ћошка изникле и одмах ишчезнуле двије стиснуте сјене (Цар Ем. 1, 83). Ја бих у њој ишчезнула попут свемирске маглице (Цар Ем. 2, 86). Недуго за тим ишчезнули су иза окуке једне литице (Цес. 3, 267). Оно пламенасто руменило ... ишчезнуло је ... (Новак Вј., РМС).

ишчезао – у придевској употреби:

(атр.): ... што им чобани не покажу ишчезле групице (Ђон. Ј. 3, 331). Моји циљеви побјегоше с ишчезлим аутомобилом (Уј. Т. 5, 177). Неко поблаго ишчезло миље долетне као драга дрхтава сјеница (Божић 2, 167). Ишчезла сећања и осећања се не враћају (Плаов. 1, 136). ... на прошле векове и ишчезле људе (Скерл. 9, 236). Јави се ... ишчезао глас (Вујачић М., Гавран на звонику, Цетиње 1953, 167).

ишчезнуо – у придевској употреби: Нема потврда.

Према тројаким облицима инфинитива *учманути*, *учмасти* и *учмати*, у грађи су се с по једном потврдом нашле обе форме РПР-а у глаголској употреби, док су потврде само краће форме *учмао* у придевској употреби бројне.

учмао – у глаголској употреби: јер би се иначе у њој петрифицирао, смирио и учмао (Бубан. 1, 113).

учмануо – у глаголској употреби: Кад је жито родно и није учмануло, пак све извирује из влаћа, каже се: „Пиљи жито из влаћа, добро ће се плаћати!“ (Бачка, Радон. Н.).

учмао – у придевској употреби:

(атр.): Недозрело и учмало семе познато је под [именом] ... жураво семе (Темнић, Ран. 3, 37). ... о драми која је непоштедно анализирао учмале грађанске врлине (ВУС 1970, РМС). ... пробуди учмало интересовање (НИН 1970, РМС). Задрмај овом учмалом земљом (Коч., РМС). ... у издвојеним и

учмалим срединама (Андрић, РМС). ... буди у њему учмали ... живот (Живад. 4, 308). ... чепркање наше учмале напредњарије (С. Нез. 1888, 30/2). ... како му учмала снага оживљава ... (Ћоп. 12, 75). ... у једној учмалој култури (Богд. М., Данас 1934, 167).

(а. кв.) ... [оно сељаштво] које учмало, зачаурено у том старом поретку, од авети царства очекује за себе ... спас и повластице (Ђ–Т 1, 53). Добој му се у први мах причини сав некуда учмао ... (Ћоп. 1, 86).

(пр.): Градачац, стара касаба у Босанској Посавини, толико пута описана у његовој прози, учмала [је] и непокретна (Селим., Кик. 1, 22).

(ап.): Мрзим ваш мртви говор црквењака, учмао, убундан у мантију црну (Макс. Д., РМС).

учмануо – у придевској употреби: Нема потврда.

Ради прегледаности, резултате анализе глаголске и придевске употребе РПР-а с двоструким облицима приказаћемо табеларно.

Табела 4: Облици РПР-а глагола I и III Стевановићеве врсте

	РПР у глаголској употреби	РПР у придевској употреби
само краћа форма РПР-а	<i>избегао, одбегао, побегао, забрекао, подбухао, завео, одвикао, загасао, задригао, накисао, окисао, намрзао, обникао, заостао, оштакао, напрскао, напукао, осахао, осмагао, затврдао</i>	<i>избегао, одбегао, побегао, забрекао, набрекао, подбуо (подбухао), вео, навео, повео, викао, навикао, обикао, одвикао, загасао, згасао, задригао, надригао, запрагао, кисао, окисао, прекисао, прокисао, налегао, замакао, одмакао, мрзао, замрзао, намрзао, омрзао², промрзао, смрзао, мркао, замркао, омркао, мукао, замукао, надригао, изникао, обникао, оштакао, пао, испао, напрскао, напукао, препукао, прозукао, прхао, испрхао, осмагао, осмугао, застао, нестао, остао, пристао, затврдао, труо, отруо, утихао, наџикао¹, наџикао², ишчезао, учмао</i>
чешћа краћа форма РПР-а	<i>набрекао, набухао, васкрсао, викао, навикао, обикао, огрезао, запрагао, покисао, прокисао, налегао, замакао, одмакао, мрзао, замрзао, промрзао, замукао, пао, испао, напао, пукао, застао, нестао, остао, пристао, заостао, изникао</i>	<i>набухао, васкрсао, угасао, огрезао, згусао, издахао, накисао, покисао, опузао, пукао, усахао, отврдао, иструо, натруо, очврсао,</i>
равноправност краће и дуже форме РПР-а	<i>свео и свенуо, угасао и угаснуо, кисао и киснуо, смрзао и смрзнуо, мркао и мркнуо, замркао и замркнуо, омркао и омркнуо, навикао и навикнуо, никао и никнуо, препукао и препукнуо, опузао и опузнуо, усахао и усахнуо, утихао и утихнуо, очврсао и очврснуо, учмао и учмануо, ишчезао и ишчезнуо</i>	<i>свео и свенуо, увео и увенуо, осахао и осакнуо</i>

чешћа дужа форма РПР-а	<i>венуо, издахнуо, иструнуо, увенуо</i>	<i>никнуо</i>
само дужа форма РПР-а	<i>повенуо, згаснуо, згуснуо, омрзнуо, отврдноу, трунуо, отрунуо</i>	<i>завенуо, напануо</i>

5.1.1. Закључци

Двоструки облици РПР-а у глаголској употреби. Грађа је показала да је од глагола код којих се укрштање врста одражава на облик РПР-а најмање оних код којих је у глаголској употреби само дужа форма РПР-а или је употреба такве форме чешћа (17% глаголских лексема), затим да је нешто више глагола с равноправном употребом краће и дуже форме РПР-а (19% глаголских лексема), односно да је највише оних чији је краћи облик РПР-а једини употребљавани облик или је пак чешћи од дуже варијанте (63%). Оваква ситуација с глаголски употребљеним двоструким облицима РПР-а који имају могућност попридевљавања одговара закључцима С. Ђуровић изведеним на анализи ширег корпуса, који није омеђен појавом попридевљавања: „Језик [се] развија у правцу укидања глаголских дублета” (Ђуровић 2015: 300)²²⁶.

Двоструки облици РПР-а у придевској употреби. У придевској употреби РПР-а, за који се у грађи бележе двоструке форме овог облика или пак двоструку форму има њихов инфинитив, највећи број јавља се само као краћи облик РПР-а или је пак такав облик чешћи од дужег (93% придевских лексема). Од само три глагола у грађи се јавља равноправна употреба обе форме РПР-а, док се један дужи облик јавља чешће у придевској употреби, а два искључиво у таквој употреби (7%). Чување дужих облика *свенуо, увенуо* (и *завенуо*), од глагола *свенути, увенути* (и *завенути*), може се објаснити избегавањем хомоформије облика РПР-а *свео, увео* (и *завео*) од глагола *свести, увести* (и *завести*). Дужи облик *осахнуо* забележен је само у једном примеру, чији је извор народна песма. Чување дијалекатског, дужег облика *напануо* потврђено је такође само једним примером.²²⁷

У групи РПР-а са чешћом краћом формом у придевској употреби, дуже форме потврђене су најчешће само једним примером. Некада је извор такве потврде песнички израз, некада је аутор примера пореклом са западног говорног подручја, а понекад су те потврде вероватно мотивисане синтаксичком позицијом апозитива или актуелног квалификатива.

Наша анализа потврдила је почетну претпоставку о карактеристици придевски употребљеног РПР-а да се формално дистанцира од свог глаголског пандана. Тенденција укидања двоструких облика у корист краће форме може се потврдити и поређењем резултата наше анализе облика *свенуо* : *свео* и *увенуо* : *увео* и анализе истих облика из осавремењеног корпуса у истраживању Ђуровић 2012. Док се ови дублети у нашој грађи потврђују с равноправном употребом у придевској функцији, примери из ЕК и књижевности XX века у Ђуровић 2012 сведоче само о постојању краћих облика *свео* и *увео* с том функцијом. Такође, како придевске употребе краћег (а ни дужег!) облика *вео* нема у ЕК, док се у РК потврђује

²²⁶ Ђуровић (2015: 300) запажа да „тамо где према речницима и лингвистичкој литератури постоје двојаке форме за поједина гл. времена и то по различитим врстама, данас је тенденција употребе само једног облика као основног и мало је глагола који чувају двојаке форме”, као и да на то утичу „функционално, семантичко и дијалекатско укидање дублетизама”.

²²⁷ Глагол *напасти*¹ је скоро у свим својим семантичким реализацијама активног глаголског рода, што објашњава непостојање придевске употребе РПР-а *напао* у грађи. Дијалекатски облик *напануо* у придевској употреби представља пример неубичајене придевске употребе РПР-а, са значењем актуелног, привременог својства, према глаголу медијалног кретања завршносвршеног видског лика које подразумева завршетак процеса али и његово претходно трајање.

малим бројем примера, можемо очекивати потпуно губљење несистемског облика по I врсти *вео* и из глаголске и из придевске употребе (уп. Ђуровић 2012: 92, 97).

Посебну групу чине глаголи III врсте чији РПР у нашем корпусу није потврђен ниједним примером у глаголској употреби, већ искључиво у придевској. Сви ти облици творени су према обрасцу I врсте. То су медијални глаголи особине који су у нашој класификацији (у поглављу 4) припали семантичким скупинама глагола разнородних својстава (РС): *прекиснути*²²⁸, *прозукнути*²²⁹, *нацикнути*²³⁰, *нацикнути*²²³¹, комплекса разнородних својстава (КРС): *навенути*, *прхнути*²²³², *испрхнути*²³³, емитовања звука (ЕЗ): *мукнути*² и димензије (Д) *надригнути*²³⁴. Очито су придевска значења: 'преко мере кисео / у извесној мери кисео' (*прекисао*, *прозукао*, *нацикао*²), 'који је напукао' (*нацикао*¹), 'који је у извесној мери увео' (*навео*), 'који се осипа, труо' (*прхао*, *испрхао*), 'који је без гласа, звука' (*мукао*), 'који је набујао' (*надригао*), потиснула из употребе глаголско значење РПР-а. Овакво стање препознајемо као попуњавање празнина у лексичком фонду, у којем за наведена придевска значења нема једнолексемских придева (или их пак нема у довољној мери). На исти начин могу се тумачити и придевске функције РПР-а од глагола *задригнути*, *намрзнути* и *окиснути*, чији су облици *задригао*, *намрзао* и *окисао* у глаголској употреби засведочени само по једним примером.

Лексикографски поступак обраде ове групе придевског РПР-а разматраћемо у наредном поглављу ово рада (поглавље 6, посебно тачка 6.1). На овом месту истаћи ћемо само да се као одредничка реч у речницима придевски РПР понекад бележи у одређеном придевском виду: *навикли*, *обикли*, *одвикли*, *угасли*, *згусли*, *налегли*, *мркли*, *остали*, *пали*, *прхли*, *затврдли*, што је такође лексикографски сигнал његовог удаљавања од глаголског РПР-а.

У изложеној грађи засведочена је могућност употребе и у одређеном и неодређеном виду ових облика РПР-а с придевском функцијом, на пример: ... диже мирис увенула биља (Лал., РМС) : ... ко мирис увенулог цвета (Рак. Мил. 1, РМС); ... мало напуклог филцана мирно испијао кахву (Ђор. С., СКГл 16, 641) : ... крај напукла леда (Панд. 5, 21)). У грађи су забележени и следећи примери придева у облицима компаратива и суперлатива: Тамо [је] свијет и економски, и културно и политички заосталији (Чол., Пол. 1951, 13751/5). ... која увлачи у политику чак најзаосталије масе (АФТ, 486). Био је вазда најпристалији (Мул., РМС).

Од синтаксичких функција, најбројније су потврде РПР-а с атрибутском функцијом (неколико стотина примера), док се у функцији апозитива, предикатива и актуелног квалификатива РПР среће у знатно мањем броју примера (око тридесет потврда за све три функције). У презентованој грађи следеће придевске лексеме забележене су с именичком употребом: *одбегао*, *побегао*, *васкрсао*, *вео*, *завенуо*, *навикли*, *згасли*, *огрезли*, *задригао*, *мрзао*, *мркли*, *нестао*.

²²⁸ У РМС глаголска одредница *прекиснути* илуструје се примерима РПР-а *прекисао* с придевском употребом.

²²⁹ У РМС глаголски чланак *прозукнути* заснива се на примерима придевске употребе РПР-а *прозукао*.

²³⁰ За покрајински глагол *нацикнути*¹ нема примера употребе, већ само испоређивања са придевском лексемом *нацикао*¹.

²³¹ Одредница *нацикнути*² такође је без засведочене употребе овог глагола, и са испоређивањем са придевском лексемом *нацикао*².

²³² Глагол *прхнути*² такође је успостављен као одредница без примера потврде.

²³³ Покрајински глагол *испрхнути* нема засведочену употребу, и у оквиру дефиниције испоређује се са придевском лексемом *испрхао*.

²³⁴ Покрајински глагол *надригнути*¹ нема засведочену употребу, и у оквиру дефиниције испоређује се са придевском лексемом *надригао*.

5.2. Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима VI врсте

Други тип формалног осамостаљивања придевског од глаголског РПР-а односи се на облике РПР-а од глагола VI Стевановићеве врсте²³⁵. Глаголи ове морфолошке групе, уз глаголе VII врсте, исцрпно су обрађени у монографији М. Спасојевић (2013б) *Глаголи на -(j)ети, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом српском језику (нормативни и лексикографски аспект)*²³⁶. Једним делом ово истраживање обухвата и лексичке јединице из наше грађе. Наиме, у поглављу „Радни глаголски придев у придевској служби” наведене монографије (И.: 289–308), посматра се завршетак радног глаголског придева од медијалних глагола који показују тенденцију колебања у употреби варијанте на *-ети* и варијанте на *-ити* и преласка у групу глагола на *-ити*, и закључује да се у придевској служби употребљавају скоро искључиво облици радног глаголског придева на *-ео*. Ова појава није измакла ни нашој пажњи, и ми смо је спорадично коментарисали у поглављу 4 овог рада. Због тога што су облици РПР-а ових глагола у Спасојевић М. 2013б: 289–308 исцрпно представљени, ми ћемо на овом месту пренети делове грађе из назначеног поглавља, додајући још нека запажања из наше анализе, након чега ћемо извести закључке.

М. Спасојевић приметила је да се завршетак *-ео* добро чува у придевски употребљеним радним придевима од медијалних деадјективних глагола, за разлику од њихових радних придева у предикатској функцији, код којих је забележена тенденција употребе завршетка *-ио*. На обимној грађи, она бележи очекиване примере придевског РПР-а на *-ео*, нпр.: *изводнео, загладнео, изгладнео, огладнео, огрубео, одрвенео, иживео, одживео, залудео, занемео, онемео, обудовео, запустео, оружнео, осиротео, охладнео, охромео, избелео, зажутео, оруменео, зацрвенео, разбеснео, отупео* итд. За нас су значајни изузеци у виду придевске употребе РПР-а на завршетак *-ио*. М. Спасојевић доноси и коментарише такве примере:

- *остарио*: (атр.) Вели Марко остарилој мајци (Вук, Рј.), (ап.) Повенула и још упадљивије остарила, она је дуго гледала за цестом (Ћоп., Сељачки буквар 1947, 96); Већ и сама остарила, имитирала је своју маћеху (Зупанц, 24); А Лиска, наш пас, остарила, и изнемогла гласа, арлауче (Павл. Жив., 191). Сада ... већ остарила и отупавела, не треба ни онима ни овима (Тишма, ЛМС 368, 7–8/72). Облик *остарио*, поред засведоченог облика *остарео*, није неочекиван јер су варијанте префиксала на *-ити* глагола *старити* „доминантне у данашњем стандардном језику”.

- *остуденио*: (атр.) остудениле ноге (Ћоп. 2, 75), (ап.) Остуденила и без даха, дјевојка је ... закопчала најдоњи дрикер (Ћоп., 268).

- *оматорио*: (ап.) Док Божич, оматорио, олињао, трчи, или би трчао, за сваком сукњом ... (Стрјански, М., *Seobe druga knjiga*, АСК, ЕК), (а. кв.) ... а не да оде тако бедан, оматорио и празан, са овога света (i., *Seobe*, АСК, ЕК); „Иако су глаголи мотивисани придевом *матор* готово у потпуности пришли глаголима са суфиксом *-ити*, придевски

²³⁵ Шестој врсти припадају глаголи чија се презентска основа завршава на *-и-*, а инфинитивна на *-и-* или на *-е-*, док седмој врсти припадају глаголи са завршетком презентске основе на *-и-* и инфинитивне на *-а-* (Стевановић⁵1986: 335, 336).

²³⁶ Ова монографија доноси детаљну и исцрпну анализу назначених глагола са морфолошког и нормативног аспекта, те са становишта њихове лексикографске обраде. На обимној грађи испитани су међусобни утицаји и природа колебања глагола у оквирима две морфолошке групе. У њој се утврђују нестандартне варијанте глагола (нпр. *горети, радети, глумети, жмурети*) и нормативно равноправне варијанте (нпр. *бубрети* : *бубрити*, *трептати* : *трептети*, *засјактати* : *засјактети* : *засјактити*), разврстане према творбеном постанку, описане и према говорним ареалима, временској припадности потврда и др. Посебно се указује на колебања у дистрибуцији суфикса *-ети* / *-ити* код медијалних непрелазних глагола, што има својих последица на плану синтаксе и семантике у виду „неутрализације формалне опозиције” медијалних и активних глагола (Спасојевић М. 2013б: 16).

употребљен радни глаголски придев задржао је форму према глаголима са суфиксом *-(j)ети*”. Наведени изузеци на *-ио* срећу се једино код М. Црњанског.

- *ислабио, ослабио*: (атр.) ослабиле руке (Шапч. 11, 143), ослабилим ногама (Мат. 4., 143); (ап.) Први пут себи изгледам лепа, тако ислабила, прозачна и бела (Велм. С., 153); „Глаголи мотивисани придевом *слаб* у предикатској функцији све чешће имају суфикс *-ити*. То је, према грађи, почело да се одражава и на радни глаголски придев у придевској служби.”

- *омутавио, поплеснавио, оживавио, отромавио*: (атр.) омутавили старци и бабе (Ћоп. 12, 742); (а. кв.) Оставиће их [приганице] у шкрињи где стоје већ зелене и поплеснавиле што их је годинама носила и остављала ту (Нуш., РМС); (ап.) Израстаху као седам сабласти оцаи, оживавили од силине и јаре док се ту на огњиштима ложило (Наст. 4, 12); Она, посустала, и отромавила, љуљала је, Рајка (Павл. Жив., 178).

- *оћелавио*: (ап.) Тада је, из млина, изишао Реброња Јотић, млински пословођа, већ оћелавио, и припит (Павл. Жив., 189), Оседео, делимично оћелавио, па и отрбио – дочекао је Сару (Кош Е. 2, 99, ГрРСАНУ).

Наведени примери на *-ио* у изложеној грађи, у односу на облике на *-ео*, представљају мали број изузетака.

Према грађи М. Спасојевић, закључује се да се облик РПР-а на *-ео* у придевској употреби добро чува „чак и код префиксираних немотивисаних глагола код којих су варијанте на *-(j)ети* и *-ити* дублети”. Изузетак представља облик РПР-а *набубрио*, за који су се у грађи за цитирану монографију нашле следеће потврде: (атр.) набубриле [гусенице] (Вуков. Ч. 1, 40), набубриле трњине (Коч., 137), набубриле шљиве (И., 163).

Од глагола на *-ети* чије су варијанте на *-ити* некњижевне, РПР се у придевској функцији јавља увек у стандардном облику: *оболео, забридео, огорео, обневидео, искипео, измилео* итд. У ЕК нашао се један изузетак: Човек то беше огорио од сунца, црн као Циганин (Stevanović, N., Uz 200. godišnjicu Prvog srpskog ustanka: ratna lukavstva ustaničke vojske, Danas, 2. 2. 2004, ЕК), који М. Спасојевић сматра лекторским пропустом.

У Спасојевић М. 2013б уочава се да се придевски РПР на *-ео* јавља чак и од глагола код којих су варијанте на *-ети* нестандардне, на пример: *дозорео* (према *дозорити*), *зачамео* (према *зачамити*), *обабео* (према *обабити*), *зазрнео* (према *зазрнити*), *наједрео* (према *наједрити*), *закаснео* (према *закаснити*), *окаснео* (према *окаснити*), *ојужнео* (према *ојужнити*), *ођутурумео* (према *ођутурумити*), *обезубео* (према *обезубити*), *окрезубео* (према *окрезубити*) и сл. Према глаголу *осиромашити*, у РСАНУ региструју се као две одреднице *осиромашео* и *осиромашео*, с тим да је одредница на *-ио* дата само као контролна. Облик *осиромашео* посведочен је само једним примером: (атр.) Примивши осиромашиле сроднике (осиромашити – постати сиромаш – значи стање и свршеног је вида) (Белић, НЈ 2, 35).

М. Спасојевић издваја и начин навођења следећих двоструких облика РПР-а с придевском употребом у РСАНУ:

- *напуео* и *напуио*², као две дублетне одреднице с потврдама, нпр.: (атр.) напупели кестенови (Јакш. М. 2, 104) односно напупила воћа ((Шапч. 11, 348);

- *заруњавео* и *заруњавио*, као две дублетне одреднице с потврдама: (атр.) на заруњавјеле бутине (Горан 1, 149) односно ... посматра његово мрко и заруњавило лице (Ћип. 2, 231);

- *одртавио* и *одртавео*, као варијанте у оквиру једне одреднице, у којој је форма на *-ио* својом позицијом одређена као стандардна, а форма на *-ео*, стављањем у заграду, као

секундарна; примера међутим има само за облик на *-ео*: (атр.) одртавели богомољац (Стев. В. 2, 192), одртавели ... швалери (Арсен. В. 1, 104);

- *измршавио* и *измршавео*, као варијанте у оквиру једне одреднице, у којој је форма на *-ио* својом позицијом одређена као стандардна, а форма на *-ео* као секундарна: (атр.) измршавели сељаци (Андрић, 421), измршавелом лицу (Поп. Мирос., 67), (ап.) Онако убледео и нагло измршавио, скакао [би] из фотеле (Ћос. Б. 3, 213).

Овом исцрпном списку додајемо облике *ослабео* и *ослабио*¹, који су у РСАНУ дати као две посебне одреднице с примерима употребе, с тим да код облика на *-ио* стоји квалификатор нераспр.(острањено). Такође, додајемо и форме *зарутавео* и *зарутавио*, као дублетне варијанте у оквиру једне одреднице, с примерима потврда само за облик на *-ео*.

У Спасојевић М. 2013б примећује се да се у РСАНУ срећу две придевске одреднице на *-ио* заглунавио и закрвавио, потврђене примерима: (ап.) Све је потпуно свеједно за овог ... младића, који се држао по страни, са лулом у устима, дремљив и заглунавио (Ђорђ. М. 1, 327), Јамаковић ... наоружан до зуба и закрвавио од једа и љутине, подвикну целом скупу (Чубр. В. 1, 362). Овим облицима придружујемо и следеће одреднице на *-ио* из наше грађе:

- *ојужио* (од *ојужити*): (атр.) ојужилог снијега (Обреновић-Делибашић В., Књиж. 9, 96);

- *оквајио* (од *оквајити*): (атр.) Марко таре оквајиле руке (Јуркић 1, 108);

- *орусио* (од *орусити*²): (атр.) ... тек орусилу лубеницу (Вил. 5, 57);

- *оматуфио* (од *оматуфити*), за који постоји само потврда на *-ео*: (атр.) Ви изанђали и оматуфели старци (Дед. В. 2, 240);

- *омаглио* (од *омаглити*): (атр.) ... над омаглим лицем (Новак Вј. 2, 63);

- *олишајио* (од *олишајити*), с по једном потврдом на *-ео* и на *-ио*: (атр.) иза олишајелог лима (Давичо 2, 101), зграде суре и олишајиле пре времена (И. 3, 84);

- *застранио* (од *застранити*): (а. кв.) ... пјесници у народу сиромашније књижевности, чине се неприроднима и застранилима (Шимић С. 2, 267).

5.2.1. Закључци

На крају поглавља у Спасојевић М. 2013б (307–308) закључује се да се у придевској служби добро чува облик радног глаголског придева на *-ео*. Ауторка сматра да је диференцирање форми радног глаголског придева с придевским односно глаголским конституентским вредностима од оних медијалних непрелазних глагола који се све чешће или искључиво јављају са суфиксом *-ити* процес који се одвијао независно од процеса преласка тих глагола у групу са суфиксом *-ити*.

Овај закључак употпунићемо својим запажањима. Када се сагледају малобројни примери потврда варијаната попр. РПР-а на *-ио*, може се претпоставити да су неке од ових форми настале под утицајем глаголске варијанте на *-ити* као доминантније у савременом језику у односу на варијанте на *-ети* (*остарио*, *ислабио*, *ослабио*). Некада су пак такве форме забележене само у књижевном изразу једног писца (*остуденио* код Б. Ћопића, *оматорио* код М. Црњанског), а понекад се могу тумачити и својом синтаксичком позицијом актуелног квалификатива (*поплеснавио*, *застранио*) или апозитива са значењем тренутног својства (*заглунавио*, *закрвавио*). Облици РПР-а засведочени само на завршетак *-ио* према глаголима на *-ити* представљају нераспрострањене или покрајинске форме, забележене само са по

једном потврдом (*ојужио, оквајио, орусио, омаћуфио, омаглио*). У односу на укупан број потврда радног глаголског придева на *-ео*, број примера форми на *-ио* је занемарљив.

Готово све разматране форме настале су према медијалним глаголима са значењем особина (в. т. 4.1.1.1). Изузетак чине глаголи *закаснити, окаснити, задоцнити, одоцнити, застранити*, који у нашој семантичкој класификацији припадају медијалним глаголима кретања (в. т. 4.1.2.1.3 и 4.1.2.1.2). Грађа показује да је најчешћа функција придевских РПР-а атрибуцка, док се ређе срећу с функцијом апозитива, актуелног квалификатива, и најмање у функцији предикатива (ово не важи за облике *врео, зрео, закаснео* и *окаснео*, в. Спасојевић М. 2013б: 307). Према глаголима VI врсте, у нашој грађи посведочени су следећи облици компарације: врелије вериге (НПр Чајк., 383), предмет његових најврелијих жеља (Андрић 7, 264), после зрелијег размишљања (Симић Ж. 5, 113), Припадате оној најзаблуделијој ... касти Срба (Сек., РМС), ... најоголелији дом оживљава и сија се (Вид. Н. 1, 131), кад и најокорелија грешника обузима страва пред кривоклетством (Никол. Б. 1, 29), Излази још омиљелији ... него што је прије тога био (Крешић С., РМС).

Лексикографски поступак обраде разматраних форми придевског РПР-а анализираћемо у поглављу 6 (посебно т. 6.2). На овом месту истаћи ћемо да се придевски РПР као одредничка реч у речницима и од ове групе понекад бележи у одређеном придевском виду: *ојаћели, омршавели, отромели, очаћавели, побућавели, почаћавели, разбеснели, задоцнели, задремали*.

5.3. Формално-граматичке карактеристике осталих радних гл. придева у придевској употреби

Претходно разматрани придевски употребљени радни глаголски придеви од глагола I, III и VI Стевановићеве врсте чине скоро половину нашег корпуса. Ово је значајан податак с обзиром на то да се они морфолошки осамостаљују од истих облика у глаголској употреби. Описано формално осамостаљивање иде у прилог лексикализацији ових облика, тј. учвршћује њихово место у оквирима придевске класе речи.

Осим подразумеване деклинабилности, видели смо да се у грађи за неке од придевских РПР-а срећу потврде за преостале морфолошке вредности придевских речи, придевски вид и компарацију. Такође, ово облици потврђени су у свим придевским синтаксичким функцијама, најчешће у функцији атрибута. Будући да је њихово лексичко значење придевско – исказују својство именичког појма коме се приписују неограничено временским тренутком глаголског процеса према коме су настали (изузев у случајевима придевске употребе РПР-а с партиципским значењем), можемо сматрати да су придевски употребљени облици РПР-а придевске лексеме. Међутим, како се под лексикализацијом најчешће разуме семантички преображај језичке јединице или групе јединица (преглед славистичке, англосаксонске и домаће литературе с темом лексикализације в. у Драгићевић 2018: 297–301), анализирајући РПР с придевском употребом, Спасојевић М. (2011: 36) истиче да је „унутрашња промена значења, односно семантички критеријум важан фактор за сврставање оних врста речи које су на граници у једну или другу врсту”. У том смислу, семантичко осамостаљивање тј. лексикализацију у највећем степену попр. РПР-а у односу на глагол, разматраћемо у наредном поглављу на целокупној грађу.²³⁷

²³⁷ Већина придевских РПР-а има појмовно-предметни садржај једнак с полазном глаголском лексемом, али није занемарљив ни број придевски употребљених РПР-а који показују значењски одмак од глагола. О њима смо унеколико известили у поглављу 4 овог рада. У наредном поглављу сублимираћемо таква запажања.

У наставку ћемо описати дистрибуцију придевски употребљених облика РПР-а по синтаксичким функцијама на целом корпусу, њихов придевски вид, засведочене облике компарације, као и облике који су мотивисали нове речи.

Синтаксичке функције. У функцији атрибута, засведочено је преко две хиљаде облика РПР-а. Грађа је показала да нема ограничења за атрибутску функцију у односу на семантичке класе утврђене у поглављу 4 овог рада. За функцију атрибута РПР-а од медијалних глаголских реализација доносимо избор из обимне грађе:

(атр.) поред заглувелих звона (Дуч. Ј. 4); са ... задебљалим дуварима (Панч. 5, 18); задахтале коње (Мил. В. 2, 42); боју задоцнелог цвећа (Уск. 1, 19); у задрхталом ваздуху (Шапч. 11, 284); Задоцнело свекрвино признање (Симић Ж. 2, 686); нигде жутого листа (Весел. 17, 198); у дну задријемалих успомена (Војн. И. 1, 35); закрљалом пеном (Дов. 1, 40); залежале засторе (Крањч. Стј. 1, 131); тек залистале воћкице (Петр. П. 1, 35); да је то нека залутала пошилка (Јонке 3, 111); залуделе момке (Радић Д. 6, 243); И неће жуљаве сељачке руке, загарио образ (Коз. И. 2, 274); Насред куће – загасла ватра на огњишту (Вукић. И. 1, 162); у замаклом љетном ... мјесецу (Стипч., АСК 1955): напол замњеле приче уздижу (Тресч. 1, 81); замрлим гласићем (Ковачић 2, 346); замукле људе (Ћоп. 12, 42); млазеви запекле крви (Ил. Д. 2, 122); запенушало водом (Уск. 1, 238); занијемјеле зидове (Мил. В. 2, 34); пију запрагле дојиље (Радон. Ј. 5, 191); да се нађе у земљу зарасла стара црква (Мил. М. Ђ. 23, 154); сметљива и зарђала кукурузовина (Спасић Д. 3, 210); зарожналих ногу (Давичо 2, 72); зарокталих свиња у локвама (Ђон. Ј. 3, 30); по заруделим образима (Тод. П. 1, 49); богате и зарујавиле женске груди (Ђурич. М. 1, 281); заруменелим ружама (Скерл. 1, 7); на заруњавјеле бутине (Горан 1, 149); мрко и заруњавило лице (Ћип. 2, 231); зарунавелом главурдом (Петр. В. 5, 9); засједјелим сестрицама (Позор. 1872, 301); Засенули поглед с неба плава (Шапч. 11, 274); бели врат и засјактале непомичне очи (Прев. 3, 193); у заснулом и придављеном Српству (Сек. 2, 52); заспалу госпођу (Војн. И. 2, 22); по зарђалим и затамњелим стрехама (Вујачић М., Гавран на звонику, Цетиње 1953, 92); при отеченој и затврдлој слезини (Роз. 1, 26); да крене затекле очне капке и да прогледа (Радић Д. 6, 51); уврх затињале ватре (Цет. 1, 212); заћуталим даљинама (Ћоп. 12, 696); зацрвенелим очима (Вукић. И. 1, 102); зацрњелој ... варошици (Лал., КБС, 173); кроз зачађало, пукло стакалце (Драж. 4, 83); из зачамалог краја (Зап. 1, 25); Зачкиљелу лампу (СА 1875, 68); у зачмалом Идвору (Пуп. 1, 180); лица збабуњалог (СН 1885, 183); Покажите згаслу лампу (Горан 5, 132); кроз изђикалу детелину (Ђор. С. 12, 50); оне изђикљале ластаре (Ђорђ. Кон. 1, 130); декадентство иживелих младића (Бар. 2, 6); ижутјелим његовим прстима (Симић Н. 1, 314); ижцигљалог сунцокрета (Пијем. 1911, 3/11); ижцикљалом косом (Петр. Е. 4, 153); у своје изанђало салонско одијело (Матош 4, 43); Део избеглог српског становништва (Јов. К. 2, 106); од ... избелеле кадифе (Шапч. 4, 3); бијеле избехарале крошње (Селим. 1, 18); по жутом, чисто изблањалом столу (Кркл. 4, 33); гледао изболела лица (Лаз. Л. 2, 88); изболовали Србин (Јанк. Р. 1, 174); избрујалим гласовима (Трој. 7, 221); Имам једно извекчало гуњче (Крагујевац, Радој. Вл.); изводњела старца (Трес. 5, 93); извришталог киселог купуса (Симић Д. 1, 46); Бројим миле изгинуле главе (Војн. И. 4, 69); Његов је сељак изгладнела сањалица (Дуч. Ј., ЛМС 288, 79); изгњилјелим травама (Мај., ХК 15, 220); с хладном шијом са издахла тиела (Мартић Г. 2, 69); навлачио излињали црни капут (Симић Н. 1, 20); [У његовим очима] се још огледала широка сјена набујалог зеленила, излистало цбуње из баштице (Симић Н. 4, 255); Салко и Ибро, два израсла момка (Мур. 1, 44); изрђалим златним перлама (Војн. И. 8, 30); међу изумрлим

полапским дијалектима (Белић 4, 96); Искипјела болесница пану наузначице (Ћип. 4, 88); искласале кукурузе (Кост. Т. 5, 146); ислабелом чељадету (Бачка, Радон. Н.); да наместе испали точкић (Мац. 1, 20); Испекла прљеница је мирисала као зрела жена (Барт. 1, 179); лагано испавеле фотелје (Цар 4, 118); да се разни предмети ... испопуцали торњеви и оџаци ... покрену (Рад. С., Дело 2, 73); са испрепрелом кором (Сав. М. 2, 41); кроз све испрепуцале зидове (Ђорђ. М. 1, 54); изгонио истајали зрак (Нам. 1, 57); истанчалим гласом (Ћип. 2, 99); истарелом родитељу (МН 1892, 125/3); иструдниле очи (Драж. 2, 308); на грму исцвале мирте (Цет. 1, 140); с исцурелим талогом (Станк. Б. 5, 209); на прошле векове и ишчезле људе (Скерл. 9, 236); по једралој трави (Кош. 11, 29); на класалим усевима (Лоз. 3, 21); зеленилом клицалих жита (Лазаревић Р., НИ 1901, 339); према клонулом противнику (Ђурић Д. 1, 440); липсалу мачку (Марковић М., Венац 11, 193); мацалих врба (Кик. 1, 131); минулих година (Савић Ј., Дело 10, 261); пред једну набујалу реку (Јак. С. 2, 247); два велика навехла тропска цвијета (Косор 2, 53); надошлу Пчињу (Живад. 1, 34); Одраслије надрасло дрвсће опет навикне на ветар (Сел. б. 1947, 4/7); у надриглу речину (Нев., Звезда 4, 276); тек наклијалог семена (Тод. Д. 1, 516); Намрзла човјека (ПП 1868, 6); напупеле кестенове (Јакш. М. 2, 104); листића нараслих на цветним листићима (Панч. 7, 33); натеклим образима (Крањч. Стј. 1, 367); како се поправља нацикло вино (Андрић 5, 258); у обамрло стање (Јов. Ал. 2, 114); као одрана мрцина обангавеле безубе кобиле (Стев. В. 2, 11); са обгорелим каменим плочама (Жуј. 3, 142); обљутавелим фразама (Поп. Т. 1, 33); обневиделим погледом (Сек. 3, 29); Окрену се обнијемјелом Крсти (Ћоп., Р. МС–МХ); кући обраслој у винову лозу (Макс. Д. 1, 46); у обросјеле очи (Матош 5, 131); са свима обудовелим женама (Трој., СКГл 3, 125); са обуђалим коњаником (Јос.-Виш. М. 1, 54); То понизно, обумрло лице уозбиљи се (Шен. А. 9, 242); соколи огладњело и ожедњело грађанство (Љуб. 6, 53); као оглувело пса (Шар. 1, 112); огрезлом ратнику (Јак. С. 4, 508); огривалом руњом (Нев., БВ 1909, 342); на рано огрубјелом лицу (Божић 2, 50); огрушалу браду (НП, БВ 1897, 125); једној огуглалој генерацији (Живој. 1, 105); попуњење одлуталог питања (Шинко Е. 1, 34); у већ одмаклој прошлости (Стај. В., БВ 1910, 131); са доста одоцнеле пажње (Грч. Ј. 3, 20); с одрвениле маховине (Мусул. 1, 26); као одртавели богомољац (Стев. В. 2, 192); као у оживела кипа (Поп. Ј. 3, 26); код оживјелог свијетла (Матош 9, 14); Десетак озеблех војника (Вас. Д. 2, 73); изазивају озеленели предели (Витошевић Д., Раск. 34, 60); због ојачалог сунца (Дов. 1, 80); меког ојужилог снијега (Обреновић-Делибашић В., Књиж. 9, 96); под окопњелом јагодицом (Уј. И. 1, 101); као окрупњело класје (Михољ. 2, 18); олакшалим, узнемираним телом (Тут. 1, 7); тек олисталу гранчицу (Петр. Е. 2, 65); у оне омркле долинице (Леск. 2, 86); омршавелим рукама (Прев. 2, 165); код ономоћалог човека осећај олакшања (Андрић 5, 390); нешто опузлих јабучица (Цар Ем. 1, 271); насред опустелог хола (Капор 3, 456); рафиниране осамјеле душе (Марј. М., БК 1900, 1009); у осиротелу селу (Радић Д. 6, 143); у крилу остареле моје мајке (Јакш. Ђ. 17, 25); у отепале и презевле прсте (Нев. 3, 162); у отпалом лишћу и плодовима (Јосиф. 1, 10); охладнелу сунчану светлост (Лаз. Л. 2, 180); због оцрнелога Адама (Баш. 1, 229); одраслим и очврслим људима (Ац. 1, 62); планулог мозга (Чер. 1, 70); са потамнелим белцима | са побелелим вранцима (Маричић Д., Раск. 1, 22); попут побеснелог пса (Кош Е. 6, 81); утисак повенуле и поодмакле младости (Ћоп. 12, 388); Збогом, село, спомење повело! (Јелић М. 1, 23); ваљалу и врлу жену (ДИ 1863, 144); на вехло лице (Тице 1, 292); као влаталу пшеницу (Мил. М. Ђ. 36, 117); у врелу маст (Поп. К. 1, 421); Док је међеду гњиљих крушака (НПосл Вук); гонулу снагу (Радон. Ј., БК 1899, 885); као

дозрела лоза (Андрић 7, 211); дораслом задругару (Павл. Љ. 1, 445); свог жутнулог чела (Вин. 9, 408); скидала забрекле чизме (Андрић, Одабране приповетке, Бгд. 1954, 451); кап у уље заврело (Кост. Л. 4, 35); неплодност заголелог камена (Сир. 1, 244); Има ... закаснелих [писаца] (Скерл. 12, 8); секу закорели језик (Стај. У. 1, 117); у замрклом куту (Каш., Трокошуљник, Бгд. 1930, 74); засузелим очима (Будисављевић М., БК 1900, 1599); зачађелу икону (Правда 1917, 226/1); Зрела воћка сама пада (НПосл Вук); старих и изнемоглих родитеља (Срем. 4, 93); са старим испрхлим кољем (Ђал. 5, 171); у блату иструелог лишћа (Минд., Књиж. 4, 462); иструлих, огромних лешина (Уск. 1, 235); истрчалог грудног коша, масивних рамена (Давичо, РМС); у кључалу цибру (Скерл. 16, 52); Са кукалом сестром твојом (НП Шаул. 2, 198); по коју изнемоглу, малаксалу кокош (Ђор. С. 12, 299); мрзлим се знојем знојио (Коз. Ј. 4, 311); по мрклој ноћи (Јак. С. 1, 133); муклим гласом (Рак. Мита 14, 59); како му бриде набухли дланови (Ђоп. 1, 105); нагњилим ћепенцима (Ђор. С. 11, 59); као назрела шљива (Моск. 1, 79); Са накиснулих тршчаних кровова (Јакш. М. 3, 18); између насјелог и испуцалог стијења (Нев., Звезда 4, 85); од натрулелих глава сардина (Петр. Мих. 8, 68); од презрелог или натрулог грожђа (Ранк. Б. 1, 72); Обронули старац, добричина права (Шапч. 10, 104); у доста овешталом оделу (Весел. 8, 45); с огорелим пањевима (Јал. 1, 227); окорелог лица (Јевт. 1, 11); олабавелим, модрим уснама (Петр. В. 4, 67); Оматорели враголан упитоми се (Нов. 4, 245); отрулелих остатака лишћа (Бошк. Ст. 1, 53); од отрулих човечијих лешева (Шапч. 11, 220); повилењелу снаху (Лубарда В. 1, 55); На вратима се појави зловољан и подбуо чупоглавац (Ђоп., РМС); Расти сада покисла крила (Нов. 16, 453); преврелим врућим вином (Каш. 2, РМС); с присталом постојаношћу (Крешић С., РМС); Прошле [се] зиме вратио из Њемачке (Вук, РМС); у цвету ражђикљалог биља (Ђос. Б. 3, РМС); у халабуци размахнитале свјетине (Цар Ем., РМС); у тај раскључали бијели кроп ужарена зрака (Бен., РМС); његова раструлела плућа (Сек., РМС); бурну игру и смели напад (Нед. О. 1, РМС); убуђалој паучини (Симић Н., РМС); мирис увенулог цвета (Рак. Мил. 1, РМС); као увели босиљак (Сек., РМС); На угаслу лицу (Леск., РМС); теби, чувару умрли (Стипч. 2, РМС палих бораца (Глумац Б. 1, 58); итд.

Према активним глаголским реализацијама број потврда РПР-а у атрибутој употреби знатно је мањи, што је у вези с иначе ређом употребом придевског РПР-а овог глаголског рода. Наводимо неке од примера:

(атр.) два писма побеглог кнеза (Поп. В. 1, 49); Измилеле гусенице ... премештају се (Јов. А. 3, 24); као год стара изратовала мазговчина упрегнута у неке старовременске олупине (Поп. Т. 1, 5); Нареди ... да ислужили војници добијају награду (Мил. М. Ђ. 7, 116); лако узлелујан налетелим таласом (Макс. Ј. 2, 109); где су фараонски споменици ... и обладали александринизам морали ... пружити нове хране њиховом радозналом духу (Цар 4, 67); да се одбегли затвореник ухвати (Зб. зак. 18, 27); на викла ђогата, привезао му за зенђију вола из јарма (Бож. Г. 7, 114); доживелог искуства (Вас. Д. 1, 168); Заостали пешак [у шаху] је такав (Нед. О. 1, 26); од тог навиклог јада и плача (Станк. Б. 2, 154); споља нагрнуле странце (Зеч. Мил. 3, 23); да свој обикли живот замиени са новим и непознатим (Нех. 1, 112); одвиклим покретима милују дјецу (Андрић 3, 89); Поступиће као остали научници (Пек. Б. 6, 413); Преостала два разреда сврше о свом трошку (Павич. 2, РМС); да застало наступање извиђајући оделења на ново покрене (Ратн. 9, 291).

Облици РПР-а с функцијом апозитива нашли се се у грађи са преко 80 потврда, које показују да су скоро сви постали према медијалним непрелазним глаголским реализацијама:

(ап.) бришући очи, обневиделе од крупних суза (Ђорђ. М. 1, 240); Јуришић, у поабаном војничком шињелу, блед, изнурен и обрастао у густој бради (Вас. Д. 3, 100); Неки старац, гологлав и сав обрастао у жућкасте чекиње, држао је поводник мршаве кривице (Ђос. Д. 1, 148); опасности које грозје овој трулој царевини, огрезлој у устанцима (Гавр. М. 4, 84); Несрећа уклетог сликара, огрезлог у пороке, дрогу и лудило (Капор 3, 380); Тамо где су други видели само недораслу масу, навиклу (и огуглалу!) на разне брадате вицеце (Раск. 1, 82); Помоћници, мрзовољни и огуглали као гробари ... прозивали су ... (Андрић 11, 233); Челебић, навикнут, огуглао, потпуно пуст помало се још пушио. Дим се извијао (Минд. 4, 165); И колико их она, планина ... овако весела и олистала у прољеће, неће покрити потоком (Лоп. Н. 2, 289); официрској капи, веома омекшалој (Ранк. С., Дело 5, 90); Обгрливши га око паса, готово га, омлитавелог и згрбљеног ... односи (Павл. Жив. 2, 82); Видиш ли чете што не знају стати, | Што, онемеле, у сутону свести ... (Бој. М. 4, 61); Кћи му је, осиротјела и сама, хтјела да пође у какав женски манастир (Андрић 2, 43); води која се, отанчала и невидљива, руши у дубину (Андрић 5, 367); лишћа, иструнуо и офечао од многих прања (Лал. 2, 196); Држећи се за ограду, повенула и још упадљивије остарила, она је дуго гледала за четом (Ћоп., Сел. б. 1947, 96); нашао сам на столу букет љубица, мало повелих и блиједих (Андрић 1, 59); у народним одорама, доиста нешто изношеним и поблиједјелим (Ђал. 6, 5); Млади Фортинбрас, | врео и страсти пун (Панд. 7, 9); Ено, нас двоје старијех, грунулијех од работе и од година (Мат. 3, 20); Све је потпуно свеједно за овог ... младића, који се држао по страни, са лулом у устима, дремљив и заглупавио (Ђорђ. М. 1, 327); Био је човек педесетих година, закржљао од пића (Ђос. Б. 1, 42); личила је на какав манастир, само увек мукао без звона (Јевт. 1, 54); Њене су болесне речи, нагњиле као мушмуле, ударале о тамну стену Вековићевог тела (Давичо 3, 104); Пред цара изиђе дјетић ... висок, црномањаст, огорео од сунца и пута (Мил. М. Ђ. 36, 7); Насупрот њему, окосматио и отрањао, стајао је учитељ Рако (Ђуровић Р., Ств. 1948, 225); од оног површног знања, извешталог дугогодишњим понављањем (ГлЈПД 12, 891); с једног прозора, који се савио у дну, напрскао и замрљан (Уск. 1, 208); Бертолинију, замореном и отупелом, чини се да су валови ... подрвали острво (Кош Е., Књиж. 2, 578); итд.

Свега је неколико потврда апозитивне функције РПР-а према активним глаголским значењима:

(ап.) кад ју буде оставила њена кћерчица, да пође с непознатим човјеком ... сама, млада, викла на свако добро (Кум. 1, 134); Тамо где су други видели само недораслу масу, навиклу (и огуглалу!) на разне брадате вицеце (Раск. 1, 82).

Скоро 50 примера у грађи потврђује РПР у функцији актуелног квалификатива. Врло често су то облици РПР-а према медијалним глаголским реализацијама са значењем стања, чије значење привременог својства корелира с актуелношћу карактеристике коју доноси синтаксичка позиција актуелног квалификатива (*запенушао, загладнео, облесавео, отрнуо, излудео, очамао*). Ипак, у овој функцији заступљенији су облици РПР-а глагола са значењем стицања особине, који иначе чине преко 70% глаголског корпуса. Представљамо део описаних примера:

(а. кв.) Док се ми запенушали, бесни закрвављени давимо (Вас. Д. 3, 97); њиме је себе тешио и другог, друга у невољи загладнелог и промрзлог храбрио (Радић Д. 1, 46); гледао као море бескрајну планину тек зазеленелу (Андрић 4, 54); Отишла си плачна, замрзла и нема (Дуч. Ј. 1, 187); пјесници у народу сиромашније књижевности, чине се неприроднима и застранилима (Шимић С.

2, 267); Опоравит ће се, рекла би ... угледавши га онако слаба и измршављела (Новак Вј. 2, 67); Кад тако измршали изнемогну, престају се гонити (Туркаљ З. 1, 65); Истанчала од батина и рада у пољу прележала је шест мјесеци (Јелић В. 1, 4); она би почела да осећа како постаје све клонулија и равнодушнија (Станк. Б. 5, 47); Генерал стоји пометен, као облесавео (Бих. 1, 267); Хајнц ... сада седи одрвенео и укрућен од силне течности (Хабул М., Пол. 1958, 16322/4); по оном торбаку, који је лежао, онако отрцан, изгребен и олошао (Кушан Ј. 1, 178); Хоће ли имати по која одаја ... која би пружила склоништа бољему госту омрклом на путу (Симић С., Дело 4, 57); Стајао је пред њима онако једноставно одевен и омршао (Андрић 5, 323); Ја остарио не могу никуд (Љуб. 6, 22); Доста се уморио, јашећи онако стар и отежао (Дач. Ж. 1, 66); Отрнуо примичем се (Наст. 1, 40); Ста(Да ној. М. 1, 64); Отромели од пријатне топлоте ... лагано су пијуцкали (Прев. 7, 23); Седак [је] ... некака крушка која се једе само гњила (Вук, Рј., под седак); Не гледај ме овако стара и грожнула (Мат. 1, 9); Она млада жена коју сам нашао једног љета лијепу и дозрелу од шеснаест година (Андрић 1, 32); Кога нађем дорасла себи, пријатељ ми може бити (Димов. 1, 23); Било их је младих и задриглих, без посла и одређена звања (Андрић 5, 183); ... те подуго посједише мукли (Новић, Даница 1863, 166); почива паланка као омртвела (Живад. 2, 111); Али за тренутак јој се све причинило застарјелим (Торб. Ј. 1, 64); Па у поноћ зури као излудјела (Алауп. 1, 152); Излази још омиљелији ... него што је прије тога био (Крешић С., РМС); Гледао ју је онако присталу и замамљиву, каква је у тај час била (Ивак., РМС); Болесно говече ... Постање лењиво, невољно и очамало (Пел. 1, 917); итд.

Радни глаголски придев у функцији предикатива потврђен је са око 60 примера. Сви засведочени облици настали су према медијалним непрелазним глаголима са значењем особине. У грађи су за ову синтаксичку позицију најбројније потврде за облике *зрео*, *врео*, *гњио*, *нагњио*, *мукао*, *овештао*, *дорастао* и *дотрајао*. Наводимо део примера:

(пр.) Наведе је крај другог дрвета, | Зелено је и обехарало (НП, БВ 1902, 403); Лица [је] ... нешто мало дуга, омекшала (Станк. Б. 3, 38); Кад је чоек гладан и озебао, најбоље је пржити (НПосл Вук); Био је [доктор] ... брљивији ... подбулији ... још дуванскији, још оштрокавелији и ракијом још кандисанији и наљосканији (Вин. 4, 97); Камилавка бијаше стара и повешчала (Килибарда 2, 75); Што је вехло и остарјело, близу је краја (Змај 4); Зашто некажеш да су машице вреле? (НПр, Даница 1869, 32); ... кад год је био црвен и врео (Ђорђ. Вл., СА 1874, 91); Дан беше врео (Весел. 9, 78); Руке су нам вреле, ал се срце мрзне (Станим. В. 1, 18); да сам га [учитеља] повук'о за рукав, па како му је био гњил, остаде ми у руци (Ђор. С. 4, 22); Земљиште [је] на овом месту мекано и гњило (Радив. Т. 4, 203); Оће младост, Мартине, а ми стари, гњили смо (Божић 1, 103); Влажно лишиће ... под њиховим ногама ... је било меко и склиско, као изагњило (Маш. 4, 70); Ја мислим да је овај Николетина већ дорастао за Партију (Ђоп. 12, 680); ... сматрао се доста дораслим свом позиву (Ник. Д. 1, 281); Није случај, да смо ми жене као лијечници дорасле мушкарцима (Фелдман М. 1, 130); ... све друго на њему било је старо и дотрајало (Кал. 1, 21); као човјек који је дотрајао (Дизд. 1, 26); ... гласом, за који се обично каже да је загорео (Ранк. С. 3, 133); Јако су још ограничени и неуки, што ће рећи: више него заостали (Маш. 3, 88); Тамо [је] свијет и економски, и културно и политички заосталији (Чол., Пол. 1951, 13751/5); после две недеље [пилићи] су зрели за клање (Стој. Ј. 1, 81); Ако је павлака довољно „зрела“ (кисела) за бућкање (Јов. А. 4, 92); Вино је зрело у бурету кад је потпуно избистрено и постојано (Сав. М. 1, 140); Ко тога не схвата ... тај је

зreo за ропство (СК 1940, 129/4); чиновник, већ давно зreo за пензију (Десн. 1, 104); Публика није зрела за животну драму (Јов. М. Ч. 2, 92); То лишће све је попарено, изнемогло, клонуло (Леск. 2, 77); Глас му је био мекан, али доста мукао (Ђал. 11, 43); Његов глас био је храпав и мукао (Андрић 8, 71); Сугласи се ... зову и јасни; остали су сви мукли (Пац. 2, 2); ... да смо ми помодари сви нешто нагњили (Матица 1866, 944); Све то ... иако читаво, згужвано је и овештало као да је јутрос извађено са дна сандука (Перов. М. 3, 117); ... да ће неки стихови из народне поезије ... икада ... постати незгодни, старомодни, овештали за наше осећање (Панд. 8, 55); Дјеца знаду бити ... окорјела (Мишк. 3, 65); Леђни је луб [корњаче] висок, испупчен и окоштао (Докић 1, 65); Били су голи, боси и осуђњели (Ђур. 6, 226); ... богме та ће година бити оштакла, слабо ће родити љетина, биће помора (Бег. Н. 2, 245); Ово је дете презрело! ... Ово није од овога света (Весел., РМС); био је вазда најпристалији (Мул., РМС); Челјаде је ... кршно, пристало, од соја је, значи, то је за моју кућу (Коч., РМС); Скупљачи сагорелих гасова ... не смеју бити улубљени ни напрсли (Л-Ж 1, 317); Земља бијаше прхла, праши се где станеш (Мат., РМС); итд.

У полисемији придевски употребљених РПР-а потврђено је преко 50 примера њихове именичке функције. Неки су издвојени као посебна тачка речничког чланка, а неки нису тако обрађени. Највише потврда именичке функције имају облици *одрасли*, *остали*, *нестали*, *умрли* и *заблудели*. Из грађе издвајамо следеће примере:

(у именичкој служби) Он као заблудјели у шуми, камогод пошао, увијек се враћао на исту тачку (Коз. Ј. 4, 374); Заблудели и грешници у последњем часу се тргну и покају (Скерл. 12, 382); Заблуделоме, када се врати на прави пут, мајка је милостивија но што је била раније (Нуш. 8, 55); У крилу заспалога лежи велики кожни торбак (Ђоп. 5, 19); Мириси мртвих трава ... лепршају ... доносећи дах згаслог и изгубљеног (И., 18); Далеко одмаклој пођох ведро је зовућ (Стеф. Св. 7, 32); Зар озеблоте није драга пећ? (Јов. М., БК 1896, 167); Сузу, и сном за побјеглим | Уздисаја не подиреш (Бан 9, 89); Ако кога [играча] погоди [лоптом], онда се онај од побеглих, који је тукао лоптом ... (Мил. М. Ђ. 34, 236); Затим је истребио [оно] што се као гњило и нездраво увукло у веру православну (Поп. Гавр. 8, 11); Поштујем религију ... и осећам да је она понеком изнемогломе штап за поштапање, понеком завенулом и закопнелом – окрепа (Вин. 3, 113); Изнемогло, болесно, престаро и нејако сместих у стари двор (Цветић 1, 93); У просторијама, где су смештени ... изнемогли, који леже стално у постељи ... (Зб. зак. 35, 130); После су долазили болесни и мрзли с Гоча и одмах су их испраћали даље (Миодр. 5, 58); Карташи поседаше, остали поустајаше (Лаз. Ј. 2, 22); да буде теже него осталима (Селим. 5, 120); Да им свакоме по коња и остало што им треба за пут (НПр Вук, 9); Брегови су никли по равнини | По правилу како све остало (Њег. 1, 25); Купио је неколико имања, остало ... узео је везиров заступник (И., 323); Прича ... о оживљавању умрлих ... све се то потенцијало у једну моћну гужву (Лаз. Ј., РМС); Мајстор [је] несигурном руком исписао име и презиме умрлога (Берт. 1, РМС); ... да не би јако мирисале на устајало (Чипл., РМС); ако нестали није оставио себи пуномоћника да имањем управља (Пер. Н. 1, 75); ако ли то познато није, држи се за несталога (Никет. Г. 1, 33); Истовремено се позива и сам нестали ако је у животу (Огласни део Службеничког листа НРС, год IV, бр. 35, 841); Хранимо изгладњеле и одијевамо огољеле (Лал. 7, 421); Па поче онда прозивање, најприје свих војника, па одраслих (Турић 3, 10); Огњена је Марија. А на тај дан одрасло не улази ни у њиву, ни у ливаду (Дач. Ж. 2, 99); то се догађа и одраслима (Мар. Р. 3, 58); У читавој општини до сада је било организовано 26 течајева, 15 за одрасле и 11 за пионире (Дед. В. 2, 52); итд.

Облици компарације. Грађом су потврђени следећи облици компарације придевског РПР-а:

(комп.) израслији но други (Нуш. 14, 15); Одраслији дјечаци (Павич. 2, 20); Одраслије надрасло дрвеће (Сељ. б. 1947, 4/7); Био је [доктор] ... још оштрокавелији (Вин. 4, 97); Тамо [је] свијет ... политички заосталији (Чол., Пол. 1951, 13751/5); врелије вериге (НПр Чајк., 383); после зрелијег размишљања (Симић Ж. 5, 113); Излази још омиљелији ... него што је прије тога био (Крешић С., РМС); овијем јечмом ојађелијем (Станић Мил. 4);

(суперл.) ... која увлачи у политику чак најзаосталије масе (АФТ, 486); Био је вазда најпристалији (Мул., РМС); предмет његових најврелијих жеља (Андрић 7, 264); Припадате оној најзаблуделијој ... касти Срба (Сек., РМС); најокорелија грешника (Никол. Б. 1, 29); најоголелији дом (Вид. Н. 1, 131).

Придевски вид. Будући да су у савременом језику превладали облици одређеног вида придева над недоређеним (Фекете 1969: 347), није неочекивано што су облици неодређеног вида придевског РПР-а ретки и у грађи. Илустрације ради, наводимо неколико таквих потврда: као у оживела кипа (Поп. Ј. 3, 26); Појавиле [су се] ... гусјенице на олистулу и процвјеталу дрвету (Горан 2, 130); На угаслу лицу (Леск., РМС); итд.

Творенице. У прилог лексикализацији придевски употребљених РПР-а иде и могућност тих облика да творе нове речи. Њиховом супстантивизацијом настају именице, које смо у претходним разматрањима побројали, потом у процесу адвербијализације (адверб.) настали су прилози, док су нови придеви творени следећим начинима творбе: префиксацијом (префикс.) и слагањем (слаг.). Навешћемо их према поменутиим начинима творбеног поступка. Спискове смо начинили према одредничким речима у РСАНУ и РМС.

(адверб.) *гонуло, замрло, замукло, исподмукла, исподмукло, клонуло, мукло, навикло, напукло, ненавикло, неумукло, обамрло, подмукло, прозукло, промукло, самоникло, свикло, труло*

Побројани прилози настали од придевских облика РПР-а припадају прилозима за начин. Грађа показује да прелазак придевских облика РПР-а у прилоге није чест.²³⁸ Ово је вероватно у вези с глаголским пореклом таквог РПР-а. Поставши својство именичког појма од процеса који се таквом појму приписује, придевски РПР не показује афинитет да поново, преласком у прилог, исказује својство радње. Чак и када се то деси, добијеним прилозима се не карактерише радња на исти начин. Чини нам се да они прилози који су постали од придевског РПР-а према глаголу стања (нпр. замрети), пре описују именички појам него радњу. На пример: Изгледао је гонуло / замрло / клонуло / обамрло / подмукло (у пренесеном значењу и: Изгледао је напукло / труло). Не може дакле: Урадио је то гонуло / замрло / клонуло / обамрло. С друге стране, када су прилози мотивисани придевским облицима РПР-а насталим према глаголима са значењем особине (мукнути²), они више описују радњу него именички појам: Поздравио нас је замукло / исподмукла / исподмукло / мукло / навикло / подмукло / прозукло / промукло (уп. Драгићевић 2001: 64–65).²³⁹

²³⁸ Адвербијализација се сматра широко распрострањеним типом конверзије, готово системском појавом. Најчешће се као примери преласка у прилоге наводе придеви, и то описни придеви у средњем роду једине и присвојни придеви на *-ски, -чки* и *-шки* (Пипер–Клајн² 2014: 255).

²³⁹ Адвербијализацију придевски употребљених РПР-а за сада само спомињемо. Њеној природи требало би посветити више пажње, а у даљим истраживањима треба поћи од запажања у разматрањима значења придева и прилога И. Грицкат (2020: 77–86). На пример, најнеповољнији за адјективизацију јесу случајеви прилога који значе стање у комбинацији са медијалним глаголима (Седи тужно). Ако је медијални глагол „могућно схватити тако, да он значи и утисак који оставља субјекат, прилози уз њега нису искључени” (Лежи тужно). Ограничења се смањују када у комбинацији прилога и глагола „сасвим нестаје помињано значење субјектовог стања а преовлађује значење деловања, утиска на око” (Ова врба стоји тужно над рибањком) (И.: 81–82). И. Грицкат закључује да је семантика прилога и семантика глагола важан чинилац, из којег „и произлазе њихови

(префикс.) *неваљао, невео, невикао, недогорео, недозрео, недокисао, недорастао, недоспео, недотруо, незарастао, незарђао, незастарео, незрео, неизбледео, ненавикао, неодрастао, непреврео, непристао, неразрастао, нерасцавао, несазрео, несатруо, несвео, несвикао, несмео, несрастао, нестасао, несустао, нетруо, неувенуо, неувео, неуздрхтао, неузрео, неумрли, неумукао, неусахли, неуспео, неуспламтео, неутихнуо, неутрнуо, подмукао, пресмео, претпрошли*

Придеви с префиксом *не-* настали су према придевским облицима РПР-а од глагола различитих семантичких класа, према оним придевским значењима која су се својом семантиком удаљила од полазних глагола (нпр. *невео, неваљао, незрео, нетруо*), као и према оним значењима која су настала према основној глаголској реализацији (нпр. *недогорео, недозрео, недокисао, недорастао, недотруо*²⁴⁰) или пак према секундарним гл. реализацијама (*недокисао, недоспео, незарастао* и др.). Префикси *под-*, *пре-* и *пред-* засведочени су само у три придева.²⁴¹

(слаг.) *давнопрошли, каснозрео, новоизишао, новоизрастао, новонадошао, новоприспео, новопрстигао, новоускрсао, полузрео, полуодрастао, полутруо, самоникао*

Придевске сложенице са формантима *давно-*, *касно-*, *ново-*, *полу-* и *само-* нису бројне. Уочавамо да су и овде, као мотивни, заступљени придевски облици РПР-а *зрео, труо* и *прошли*, чија је семантика удаљена у односу на полазни глагол, односно, у другим случајевима, придевски РПР који садржи семантичку компоненту појављивања и/или кретања.

синтагматски спојеви” (И.), те да „није могућно имати прилог према сваком придеву, па ни служити се истим прилозима при одређивању глагола и при одређивању придева” (И.: 84).

²⁴⁰ Придевски РПР *дотруо* нема своју речничку одредницу.

²⁴¹ И ово би могла бити тема засебног истраживања: значењска природа полазне придевске јединице и префикса *не-*, *под-*, *пре-* и *пред-*.

6. Лексикографски поступци у обради поприведљеног радног глаголског придева

У овом поглављу разматрају се лексикографски поступци обраде радног глаголског придева у придевској употреби у Речнику САНУ. Иако смо у претходним поглављима, са семантичког и граматичког становишта, испитивали и лексеме из Речника МС, начини њиховог лексикографског представљања укључиваће се у анализу само по потреби, а не системски. Разлог за ово изузимање је природа структурирања речничких чланка придевских облика РПР-а у два ексцерпирана речника.²⁴²

У РСАНУ издвајају се два типа дефиниције односно три лексикографска модела обраде придевски употребљених радних глаголских придева. Начелно, њима се одражава измена категоријалне вредности глаголског РПР-а у придевској употреби и вид семантичког саодношења добијеног придевског РПР-а са одговарајућим полазним глаголом. Овакав лексикографски поступак подражава основне принципе обраде попр. РПР-а, установљене чланом 302 Упутстава за израду РСАНУ²⁴³, и забелешком из Увода за РСАНУ, објављеног у првој књизи овог дела. Наиме, сваки радни глаголски придев који је добио придевску службу, а то значи „промену по падежима, атрибуцки положај, могућност употребе у одређеном виду” (в. Упутства: чл. 302), треба регистровати као засебну, придевску лексему. Уколико се значење попр. РПР-а „није удаљило од глагола”, оно се представља функционално-граматичком дефиницијом. Ако се пак „удаљило од глагола”, такав РПР треба дефинисати „нормалном, описном дефиницијом” (И.). У овом другом случају, глаголски придев постао је „прави придев” (уп. Увод РСАНУ: XXXIII). Такође, Упутствима се описно дефинисање попр. РПР-а прописује и за оне облике који према себи немају засведочен регуларно творен глагола (нпр. *обезубео* : **обезубети*).

Дакле, додељивање статуса засебне придевске одреднице облицима РПР-а у РСАНУ заснива се на функционално-морфолошком критеријуму, тј. на потврдама употребе РПР-а с новим, придевским функцијама и са новим морфолошким својствима, пре свега, именским својством декинабилности. Поред функционално-морфолошког критеријума, за лексикографско дефинисање РПР-а с придевском употребом подједнако је важан и семантички аспект појаве поприведљавања. Описаћемо најпре речничке дефиниције²⁴⁴.

²⁴² Структурирање речничких чланака у РСАНУ и РМС условљено је различитим концепцијама. У РСАНУ се значења оба типа лексема које испитујемо наводе подробније, више се нијансирајући, док се у РМС наводе значења која су најфреквентнија у општој стандардној употреби, често не илуструјући се примерима. По својој тезаурусној природи, Речник САНУ и методологија његове израде пружају исцрпније семантичке, граматичке и друге податке о лексемама, те хронолошки и територијално обухватније и разноврсније потврде њихове употребе.

²⁴³ *Упутство за обраду Речника САНУ* је интерни спис сарадника на изради Речника САНУ, који се допуњава одлукама Уређивачког одбора Речника. Последњих десетак година, предлози за ревизију речничких поступака најчешће се заснивају на резултатима опсежних елаборација лингвистичких и лексикографских тема у оквиру магистарских, докторских и других научних радова сарадника Лексикографског одсека за израду Речника у оквиру Института за српски језик САНУ.

²⁴⁴ Сви модели дефиниција налазе се у оквиру придевског речничког чланка, чија је одредничка реч (придевски РПР) дата на начин својствен придевским одредничким речима – са наставцима за облике неодређеног (ређе одређеног) вида мушког, женског и средњег рода једине. Речнички чланак свих облика РПР-а с придевском употребом организује се према устаљеним принципима лексикографске обраде придева у РСАНУ, који, поред наведеног, подразумевају и следеће: одредница је акценгована и истакнута масним слогом, са наведеним ијекавским ликом уколико постоји, и, ређе, са морфолошким специфичностима и додатним граматичким и стилистичким информацијама (граматички интересантни облици компаратива, равноправне и/или супстандардне гласовне, обличке и акценатске варијанте и одступања од нормативног лика у одредници), уколико су документоване грађом. На пример: *отѣшњао*, -ала, -ало и *отѣшњао*, -āла, -āло ијек. *отјѣшњао*, -ала, -ало и *отјѣшњао*, -āла, -āло у *прид. служби*: р. пр. од *отѣшњати*, *отјѣшњати*. ...; *отрѣмелї* ијек. *отрѣмјели*, -ā, -б (дијал. ијек. *отромљели*) у *прид. служби*: р. пр. од *отрѣмети*, *отрѣмити*; *врѣд*, *врѣла*, -ло (и *врѣла*, *врѣло*) (ск. и ијек.) (одр. *врѣлї*, -ā, -б). ...

Функционално-граматичка (типска) дефиниција. У оквиру овог модела, метајезичком константом у *прид. служби: р. пр. од ГЛ.* указује се на синтаксичку употребу (службу) новодобијене, придевске лексеме, тј. на њене придевске морфолошко-синтаксичке карактеристике (првим делом дефиниције), и означава се њено изворно морфолошко одређење, тј. глаголско порекло (другим делом дефиниције). Овако структурираном дефиницијом сугерише се измена категоријалне вредности добијене придевске лексеме у односу на полазни глагол, али и једнакост њихових семантичких вредности. У тачки 3.3 овог рада овакав тип попридевљавања назвали смо *контекстуалним или синтаксичким попридевљавањем*. На пример:

онемоћао, -ала, -ало у *прид. служби: р. пр. од онемоћати*. — Вук, видећи раскомадану и онемоћалу државу српску, угледао се беше ле на Вукашина (Бошк. С. 1, 65). Док се није држава побринула, да ... онемоћали радници ... имају своју поуздану припомоћ, дотле су некадањи рудари ишли као просјаци (Мед., БК 1897, 1048). Дизао [је] онемоћале руке икони (Живад. 1, 4). Кад год би ... код фон Митерера наступале оне тренутне парализе воље ... Рота [би] узимао ... „ствар“ у своје руке и већ самим тим стварао код онемоћалог човека осећај олакшања (Андрић 5, 390). Свет није заборављао свога онемоћалог газда-Стојана (Марк. М. 1, 151). У кући ... дишу двоје старих и онемоћалих, двоје болесних и усамљених (Стев. В. 2, 18).

Око 300 одредничких речи у РСАНУ дефинисано је на овај начин: *заблудео, загарио, загасао, загладнео, заглувео, задахтао, задебљао, задоцнели, задремали, задрхтао, зажухтео, зазеленео, зазлатео, закрвавио, закркљао, закукао, закуњао, залежао, залистао, залудео, залутао, замакао, замнио, замрзао, замро, замукао, занемео, запекао, запенушао, запрагао, запустео, зарастао, зарђао, зарожнао, зароктао, зарудео, зарујавио, заруменео, заруњаваео, заруњавио, зарутавео, заседео, засенуо, засјактао, заснуо, заспао, застранио затамнео, затврдли, затекао¹, затекао², затињао, заћутао, зацептео, зацрвенео, зацрвљао, зацрнео, зачађао, зачамао, зачамео, зачмао, зачкиљио, збабуњао, згасао, ижживео, ижђикао, ижђикљао, ижухтео, ижцигљао, ижцикљао, изагњио, изанђао, избегао, избелео, избехарао, изблањао, изболео, изболовао, избрујао, избујао, извекчао, извечао, изводнео, извриштао, изгнуо, изгладнео, изгњилео, изгрудео, издахао, изишао, излињао, излистао, измилео, измршавио, измршао, изникао, изостао, израстао¹, изратовао изрђао, изумрли, искипео, искласао, ослабео, ислужио, испао, испекао, исплавео, испоуцао, испрепрскао, испрепуцао, истајао, истанчао, истарео, иструднео, исцвао, исцурео, иштркљао, иштрчао, ишчезао, једрао, класао, клицао, клонуо, липсао, мацао, минули, набречао, набујао, навео, надошао, надрастао, наједрао, наједрио, накијао, наклијао, налетео, намрзао², нападао, напануо, напуао, напуеао, напуио², напучао, нарастао¹, натекао, нацикао², неизгорео, неискључао, неископнео, неишчезао, неопали, неотпао, несагорео, обамро, обангавео, обвештао, обгорео, обелео, обехарао, обладао, облесавео, обљутавео, обневидео, обнемео, обникао, обрастао, обросио, обудовео, обуђао, обумро, огладнео, оглувео, оглухнуо, огрезао, огривао, огрињао, огрубео, огрушао, огуглао, одбегао, одблудео, одебљао, одживео, одмакао, одоцнео, одрвенео, одртавио, одртао, одртео, ођутурумео, оживео, озебао, озеленео, ојачао, ојужио, ојужнео, окапао, окаснео, оквајио, оклапао, окожсао, окопнео, окраћао, окрезубео, окрупнео, окрупњао, окрутео, окришљавео, олакшао, олећао, олењао, олистао, олишиајио, олошао, омаглио, оматорео, оматуфио, омекшао, омлитавео, омлохавео, омољчао, омркао, омртвљао, омрчао, омршавели, омршао, омужао онемео, онемоћао, опоздао, опочинуо, опузао, опузнуо, отупавео, опустео, орећао, оружнео, оруменео, орусио², осамио, осакхнуо, осиротео, освануо, ослабео, ослабио, ослепео, осмеђео, осмугао, остарао, остарео, остарио, остинуо, остуденео, осувоплећао, осурео, осуровео, отанчао, отањао, отањчао, отврдао, отежао, отепао¹, отешњао, отешчао, отпао, отрнуо, отромели, отруднео, отумарао, офечао, офукарио, охрапавео, охладнео, охромео, оцвао, оцветао, очађао, очајали, очамао,*

очврсао и очврсноу, оштрокавео, паднуо, плануо, побегао, побелео, побеснео, побледео, поблесавео, поболео, повенуо, повео, повештао, повешчао, поводнео.

Описна (семантичка, придевска) дефиниција. Овај модел дефинисања садржи зависну реченицу са односном заменицом *који* и/или придеве-синониме.²⁴⁵ Њиме се такође исказују придевске морфолошке карактеристике попр. РПР-а, али се, за разлику од функционално-граматичке дефиниције, попр. РПР не повезује са изворном глаголском лексемом, чиме се сугерише семантички преображај придевског РПР-а, тј. његова лексикализација у највећем степену. Овако дефинисани придевски облици РПР-а требало би да осликавају *лексичко попривдевљавање* (в. т. 3.3). На пример:

изнемогао, -гла, -гло и изнемогла, -ло **1. а.** *који је изгубио, истрошио снагу, моћ, исцрпен, изнурен, онемоћао.* — Ради издржавања својих старих и изнемоглих родитеља ... одем на занат (Срем. 4, 93). Баци свежањ са леђа и положи главу изнемогле старице на њ (Шен. А. 25, 761). Сасвим је био клонуо. Пружио је изнемогле ноге, колико је могао (Кол. 1, 83). Ал је прошло време преко твоје главе, | Изнемогло тело, малаксале моћи (Рак. Мил. 1, 36). Узрокъ тому [неосетљивости магнетне игле] може бити ... већ изнемогла магнетна сила (Јос. 1, 8). Питање је било: ко ће наследити изнемоглу грчку царевину (Вукић. М. 6, 161). То лишће све је попарено, изнемогло, клонуло (Леск. 2, 77). **б.** *фиг. дотрајао, оронуо, руиниран.* — Недалеко од мога дома био стар — да тако рекнем — изнемогао двор (Ђал. 6, 9). Два велика, гиздава леандера ... закирили стару, изнемоглу стреху (Ђор. С. 5, 104). Оронуле и изнемогле куће улупљених кровова ... жариле су се на мјесечини (Фисковић Ц., Реп. 1948, 33). **2.** (у именичкој служби) *с оно што је исцрпено, преморено, сасвим клонуло, малаксало.* — Изнемогло, болесно, престаро и нејако сместих у стари двор (Цветић 1, 93). У просторијама, где су смештени ... изнемогли, који леже стално у постељи, препоручује се још већа прозорска површина (Зб. зак. 35, 130).

У РСАНУ описно се дефинише око 110 придевских лексема, које својим обликом представљају РПР: *ваљао, вео², викао, влатао врео, гњио, гронуо, грохнуо, догорео, доживео, дозрео, дорастао, доснео, дотрајао, жутнуо, забрекао, забректао, забридео, завенуо, заводнео, заврео, заглунавико, заголео, загорео, задригао, закаснео, закорео, закржљавео, закржљао, замркао, заостао, засузео, зациктао, зачађео, згусли, згуснуо, зрео, избледео, изнемогао, испрхао, испуцао, истрајао, иструлео, иструо, истрчао, истришао, иштрчао, кисао, кључао, кукали, легао, малаксао, мрзао, мркли, мукао, набрекао, набухао, навикли, нагњио, нагризао, нагрнуо, назрео, накуснуо, налегли, насео, натрулео, натруо, обабео, обезвредео, обезубео, обикли, обронуо, овештао, огаравео, оглунавико, огорео, одвикли, одстајао, ојађели, окорео, окоштао, окрњавето, окршљавео, олабавео, омаљавео, оматорео, омилео, омртвео, омутавето, онемилео, опегавето, опространео, опухао, опуцао, орожао, осањео, освештао, осиромашео, осмагао, остали, осужњио, отрањао, отрулео, отруо, отупавео, очађавели, очађео, оштакао, плачкали, побуђавели, побуђали, повиленео.*

Употреба различитих типова дефиниција у оквиру описа полисемантичке структуре у придевском речничком чланку: граматичко-функционалне и описне дефиниције. Коришћењем оба типа дефиниције у оквиру једног речничког чланка указује се на двоструку природу лексикализованости придевског РПР-а (контекстуалну и лексичку). На пример:

²⁴⁵ У раду описну дефиницију разумемо у најширем смислу, као сваку дефиницију која указује на придевски семантички садржај. Сходно томе, у описне дефиниције укључили смо оне које је Д. Гортан Премк (1982) издвојила као посебне типове: описну, синонимску и комбиновану описну и синонимску, као и упућивачку (уп. и Гортан Премк 2014а; 2014б).

крѣпао, -ала, -ало **а**. у *прид. служби: р. пр. од крѣпати*. — Да [јој] ... не би деца још у утроби умирала треба „да скине плочу или потковицу с крѣпалога коња” (Ђорђ. Т. 15, 180). Мува ... је пре кратког времена била на крѣпалој ... животињи (Вуков. А. 1, 98). **б**. *фиг. бeживотан, млитав*. — За ког је то испрошена? — За ‘ну сакату кљусину, за ‘ног мрциног, крѣпалог Обрада (Коч. 2, 23).

Употребу поменути два типа дефиниције налазимо у 32 придевска чланка у РСАНУ: *зaдивљао, задуо, заматорео, запламтео, застао, застарео, захуктао, изветрео, извештао, изгорео, излудео, исхлапео, ишчилео крѣпао, нагорео, надригао, накисао, напрскао, напукао, несагорео, нестао, оголео, одрастао, олињао, омилео, опао, оронуо, отупео, оћелавео, паднуо, пали, погасао*.

Анализа грађе спроведена у претходна два поглавља показала је да постојање три модела обраде придевски употребљених РПР-а није у потпуности обезбедило системност у лексикографском бележењу тих лексема. Будући да је један од постављених циљева ове дисертације систематизација постојећих речничких модела и прецизирање критеријума којима би се обезбедила доследност у њиховој примени, испитаћемо адекватност употребе представљених модела,²⁴⁶ почињући анализу коментарисањем примера одабраних да их презентују.

Лексему *онемоћао*, која је настала према глаголу *онемоћати*, наводимо као пример добре праксе употребе функционално-граматичке дефиниције, будући да поређење система значења придевске лексеме и полазног глагола показује да међу њима постоји једнакост семантичких садржаја, односно да су се у придевској функцији РПР-а *онемоћао* нашле постојеће семантичке реализације глагола *онемоћати* промењене категоријалне вредности.

Други модел у обради, описна дефиниција, требало би да сугерише да се РПР са придевском конституентском вредношћу удаљио својом семантиком од полазног глагола, те да се перципира као лексикализован, прави придев. Међутим, поређење система значења придева *изнемогао* и глагола *изнемоћи* показује да је описно дефинисано придевско значење 1а ‘који је изгубио, истрошио снагу, моћ, исцрпен, изнурен, онемоћао’ настало према постојећем основном гл. значењу 1а ‘изгубити снагу, моћ, исцрпсти се, онемоћати, оронути’. Оваквом пресликавању семантике глагола у придевској употреби одговарала би функционално-граматичка дефиниција. Друго описно дефинисано значење придева *изнемогао* 1б *фиг.* ‘дотрајао, оронуо, руиниран’ нема забележен глаголски пандан. Оно је обележено квалификатором *фиг.*(уративно), а заправо је реч о метафоричком значењу које је добијено преносом номинације са аниматног ентитета на инаниматни, на основу сличности у изгледу, у оквиру придевске лексеме. Иако овде није реч о удаљавању семантике придева у односу на глагол, лексикографска пракса у РСАНУ подразумева да се описним дефиницијама бележе сва значења у придевском РПР-у наспрам којих нема регистрованих семантичких еквивалената у полазном глаголу.

Употребу функционално-граматичке и описне дефиниције у оквиру описа полисемантичке структуре у речничком чланку илустровали смо придевском лексемом *крѣпао*. Функционално-граматичка дефиниција, под словом **а**, заснована је на употреби РПР-а према постојећем основном значењу полазног глагола *крѣпати*, док описно дефинисано

²⁴⁶ Статус радног глаголског придева са лексикографског аспекта у српској дескриптивној лексикографији једна је од тема у радовима Спасојевић М. 2011, Спасојевић М. 2013а, Спасојевић А. 2016, Стакић 2021, односно у монографији Спасојевић 2013б. Циљ истраживања у њима је исти: да се формира одговарајући речнички чланак за овај тип одреднице, уз уважавање утврђених начелних морфолошких, синтаксичких и семантичких услова под којима се радни глаголски придев може јавити с придевском конституентском вредношћу, али и узимањем у обзир контекстуалних реализација радног глаголског придева с придевским функцијама.

значење, под словом б фиг. 'беживотан, млитав', нема забележен свој семантички пандан у структури глаголског чланка *крепати*.

Изузетак од представљене лексикографске праксе чини мањи број придевски употребљених РПР-а који су забележени као илустрација глаголског значења под глаголском лексемом. У РСАНУ уочили смо седам таквих случајева: *испрозебао* под испрозебити (Цвиле сирова дрва под казаном око кога се врзу умотани, чађави, *испрозебли* људи (Андрић 5, 450)), *васкрсао* под васкрснути (2а) (Због тога није остало ниједног краја српске земље, који није пожурио да се стави у службу ... *васкрслој* Србији (Ђорђе. Т. 4, 90)), *ожеднео* под ожеднети (2) (У томе првome састанку откри се *ожедњелој* души сва тајна свијета величине и шутње (Војн. И. 7, 53)), *ископнео* под ископнети (3) (Умјетница ... упалих груди и *ископњелих* лица (Косор 2, 34)), *изнемоћао* под изнемоћати (Стар, *изнемоћао*, па мора само да седи (Бачка, Медаков)), *никао* под нићи (2б) (Ту има модерних реона *никлих* на месту старинских пијаца и страћара (Поп. Ј. 1, 24)), *оплавео* под оплавети (Пут је ишао и горе и доле и долом и преко хумића *оплавелих* у трави измешаној шареним пољским цвећем (Матица 1867, 617)).²⁴⁷

Уводни приказ лексикографске обраде РПР-а с придевском употребом у РСАНУ није дат с намером да укаже на тачност или нетачност природе описаног лексикографског поступка, већ да предочи сложеност лексикографског задатка да протумачи и забележи овај тип лексичке јединице.²⁴⁸

6.1. Семантички критеријум

Као посебно тешко издвојило се разумевање семантичког критеријума *удаљавања значења* придевског РПР-а од полазне глаголске лексеме. Поредџи значења исказана описним дефиницијама придевских јединица (било да се на њима заснива цео речнички чланак, било да је у речничком чланку дата и функционално-граматичка дефиниција под посебном тачком) са семантичким садржајем њихових полазних глагола, те примере којима се илуструју, уочили смо неколико начина на који се у лексикографској пракси разуме *семантичко удаљавање*.

1. Првим начином се критеријум семантичког удаљавања уопште не узима у обзир – значења придевског РПР-а бележе се описно чак и када су настала према постојећем основном значењу полазног глагола. На пример, у семантичкој структури придевске лексеме *догорео* нема модификације придевског значења у односу на значење глагола *догорети*, али се овај придев описно дефинише 'који је изгорео до краја': Без тешкоће [се] савије да испод

²⁴⁷ У РМС под одговарајућим глаголима забележена је придевска употреба следећих облика РПР-а: *узаврео* под узаврети (4), *погинуо* под погинути (4), *сагорео* под сагорети (16), *прозукао* под прозукнути (2), *полегао* под полећи (I, 4в), *промрзао* под промрзнати (1, 2), *смрзао* под смрзнати (II, 1, 26, 2в), *срастао* под срасти (I, 1), *усахао* под усахнути (3), *усјактео* под усјактети (I), *утихнуо* под утихнути (1).

²⁴⁸ Задатак лексикографа је да региструје придевску употребу радног глаголског придева тако што ће уважити морфолошке, синтаксичке и семантичке особености полазне, глаголске и добијене, придевске јединице у овом граматичко-семантичком процесу, затим уважити њихове карактеристике у конкретним контекстуалним реализацијама, те применити одговарајући поступак обраде који не би улазио у колизију са принципима лексикографске обраде других, мање или више сличних граматичко-семантичких појава. Тај задатак често није лак ни у својој првој фази, у успостављању одредничке речи, а нарочито, видели смо, у идентификовању њене семантичке структуре (уп. Гортан Премк 1980; Грицкат 1981–1982; Тафра 1994; 2005; 2016; Клајн 1998; Николић 2002; Радовић Тешић 2002). Решавање овог питања додатно је отежано теоријски неусаглашеним разумевањем прелазних граматичких категорија (в. нпр.: Гортан Премк 1994; Симић 1998: 19–29; Лашкова 1998: 31–37; Маројевић 1998: 39–47; врстама речи посвећени су и остали радови у зборнику *Научни састанак слависта у Вукове дане 27/2*, објављеном 1998), те творбено-семантичкограматичких процеса којима се они описују (нпр. Тафра 2005; Ивановић Н. 2013). Лексикографским описом придевске употребе РПР-а највише се бавила Спасојевић М. (2011; 2013а; 2013б), и најскорије М. Стакић (2021).

бакрача подстакне догореле угарке (Радић Д. 6, 159). Основно значења глагола *догорети* је 'довршити горење, изгорети до краја': Свијећа је већ скоро догорјела (Мишк. 3, 129). Овакво одступање од полазних лексикографских принципа представљања значењске истоветности РПР-а у придевској и глаголској употреби среће се и у следећим придевским чланцима: *гронуо, грохнуо, догорео, дозрео, дорастао, дотрајао, жутнуо, забридео, завенуо, заводнео, заврео, заглупавио, задригао, закржљавео, закржљао, избледео, изнемогао, испуцао, иструлео, истришао, накиснуо, натрулео, натрунуо, натруо, обронуо, овештао, огорео, окорео, окоштао, омилео, онемилео, осмагао, отрулео, отруо, оштакао, побуђали, повиленео* и др.²⁴⁹

Премда се овакав поступак, у односу на речничку конвенцију, може сматрати пропустом или погрешком, он налази потврду своје оправданости у закључцима рада Стакић 2021, најновијег чланка с темом лексикализованости РПР-а у придевској употреби. Образлажући придевске морфолошко-синтаксичке одлике попр. РПР-а и његова придевска значења, М. Стакић (2021: 70) у вези са начином дефинисања оваквих придева у РМС, закључује: „Радни глаголски придев као један од глаголских облика (не, дабоме, основни) не може бити одредница лексикона, а ни унутар придевске лексеме не може једно од значења бити 'радни глаголски придев' јер се тада мешају два нивоа – морфолошки и лексички, семантички. И још нешто: када придев који потиче од радног глаголског придева има своје дефинисано придевско значење (или више значења), он се у атрибутој служби унутар именичке синтагме може употребљавати у свим синтаксичким функцијама као и именица коју одређује и тако вршећи различите функције, добија и различите облике, добија придевску деklinацију, постаје прави придев, иако се у језику и даље употребљава глагол од чије је инфинитивне основе начињен радни глаголски придев који се адјективизирао, а који се и даље може напоредо употребљавати у предикатској служби”. Дакле, према схватањима М. Стакића, сваки придевски употребљен РПР у речницима треба да добије описну дефиницију, не повезујући се у њој с глаголом од којег је потекао.²⁵⁰

2. Удаљеним придевским значењем у РСАНУ некада се тумачи његова придевска употреба према регистрованим секундарним значењима полазног глагола. По овом принципу успостављен је речнички чланак лексеме *пали* у целости. Наиме, у њему је функционално-граматичка дефиниција наведена у заглављу као заједнички именитељ за сва придевска значења РПР-а, након чега се врши испоређивање са одређеним значењима глагола *пасти*¹: 'у прид. служби: р. пр. од пасти¹; исп. пасти¹ (7а, 8в, 10а)'.²⁵¹ Након оваквог заглавља, следе описне дефиниције за придевска значења која су заправо настала према глаголским, наведеним у загради код испоређивања. Дакле, придевско значење 1а 'који је пао, погинуо (у борби, боју)' (палих бораца) настало је према гл. значењу 7а 'изгубити живот, погинути (у борби)', 1б фиг. 'који није успео, који се урушио, престао да делује; пропао' (пали мач, палијех небесах) на гл. значењу 8в 'пропасти, нестати, ишчезнути', док је придевско значење 2 'морално пропао, посрнуо' (у паломе човјеку) настало на гл. значењу 10а 'морално посрнути, поклекнути'.

Овакав принцип описног дефинисања РПР-а према секундарним семантичким реализацијама полазног глагола без функционално-семантичке информације у заглављу јавља се и у речничким чланцима придевских одредница: *замркао, заостао, зациктао,*

²⁴⁹ Неке од ових лексема дефинисане су описно будући да према њима у речничкој грађи нису засведочене одговарајуће глаголске лексеме. Овакав поступак лексикографске обраде у складу је с чланом 302 Упутстава за израду РСАНУ. У тачки 6.2 разматраћемо и експлицирати формалне критеријуме значајне за лексикализацију попр. РПР-а.

²⁵⁰ Уп. и: „Nova gramatička odrednica vrste ujedno je i mjerilo za uspostavu nove natuknice. Ona je znak da je riječ o novoj leksičkoj jedinici koja se razlikuje i gramatički i semantički od svog homografskog parnjaka” (Тафра 2005: 114).

²⁵¹ Исти поступак примењен је код лексема *паднуо* и *напукао*.

истрајао, обронуо, овештао, оронуо, опао, омртвео, згусли, згуснуо, мрзао, нагорео, нагрнуо, напукао, освештао, осуђњии, очађавели, паднуо и др.

У вези с описним дефинисањем попр. РПР-а насталих према постојећем основном и/или секундарном глаголском значењу, споменућемо да се у лексикографској пракси сматра да се придевско значење треба дефинисати описно онда када је за такво значење могуће употребити прави придев (или пак трпни придев или облик РПР-а неког другог глагола). У дефиницији придева *изнемогао*, на пример, овај услов јесте задовољен. Међутим, наше је мишљење да постојање придевских синонима у описној дефиницији РПР-а није доказ његове лексикализације. По нама, постојање синонима за неке придевске облике РПР-а има везе само с чињеницом да ли лексички фонд располаже или не располаже правом или фреквентнијом придевском лексемом за такво значење (или пак фреквентнијим, обичнијим придевским РПР-ом). Другим речима, могућност употребе правих синонимних придева у описној дефиницији попр. РПР-а није доказ његове веће лексикализованости у односу на функционално-граматички дефинисане облике попр. РПР-а, који често немају синонимне придевске лексеме другачијег корена – не због мањег степена сопствене лексикализованости, већ због чињеничког стања у лексичком систему.²⁵² На пример, значења попр. РПР-а *заблудео, загладнео, заглужео, задахтао, зажутео, закрвавио, залистао, зарђао, ижутео, избујао, измршао, обелео, обљутавео, оглувео, одбегао, окаснео, онемео, поводнео* и др., исказана су функционално-граматичком дефиницијом, која, уз подразумевану измену категоријалне вредности, сугерише једнакост придевских и глаголских садржаја. Да у лексичком систему за неки од ових придева постоји фреквентнији придевски синоним различитог корена у односу на корен у одговарајућем придевском РПР-у, врло вероватно би обрађивач, вођен устаљеном лексикографском праксом, такав попр. РПР дефинисао описно, као што је то учињено у великом броју примера у којима постоји семантичка једнакост придевски употребљеног РПР-а и полазног глагола. Илустроваћемо ово своје запажање поређењем конкретних, истоветних семантичких реализација оба пара конверзије и истицањем синонима у придевској дефиницији:

- *грохнуо* а 'оронуо, изнемогао од старости' ← *грохнути* 1а 'изнемоћи, клонути (обично од старости)', *грохнуо* б 'трошан, склон паду' ← *грохнути* 1б 'постати трошан, склон паду'
- *доснео* а 'који се потпуно развио; стасао, зрео' ← *доспети* 2а 'потпуно се развити, постати погодан за одређену намену, сазрети, стасати'
- *дотрајао* 'а чији је век трајања при крају, застарео, преживео, превазиђен; који се једва може употребљавати, трошан, похабан' ← *дотрајати* 1а 'доспети у стање истрошености, пропасти'
- *забрекао* а 'увећан, раширен' *забрекнути* 1а 'услед упијања воде раширити се, затиснути шупљине, саставе и сл., постати непропустљив (обично о дрвеним предметима)'
- *забректао* 'задуван, задихан' ← *забректати* 1а 'почети бректати, дахтати'
- *заводнео* 'пун суза, овлажен сузама' *заводнети* 1а 'напунити се сузама, овлажити се сузама, засузити'
- *задригао* 'набрекао од дебљине, једрине, физичке снаге и сл.; јако угојен' ← *задригнути* а. бити *задригао* од дебљине, једрине, снаге и сл., *набрекнути*'
- *закорео* 'прекривен кором, корав; сасушен, стврднут, тврд' ← *закорети се* 'почети се корети, добијати кору; скорети се, стврднути се'

²⁵² У вези са употребом синонима односно синонимских низова у дефиницијама в. и Гортан Премк 1983.

- *замркао* 'мрачан, таман' ← *замркнути* 2а 'смркнути се, смрачити се; потамнети, утонути у мрак'
- *згусли* 'који је постао густ, усирен' ← 2в 'постати густ, гушћи'
- *набрекао* 1а 'увећан, раширен, нарастао (услед обилне количине чега)' ← *набрекнути* 1ђ 'уопште увећати се у погледу обима (од било чега)'
- *набухао* а 'отечен, надут' ← *набухнути* 'отећи, надут се, подбухнути'
- *овештао* 1а 'стар, похабан, дотрајао' ← *овештати* а. 'дотрајати, похабати се'
- *окорео* 1а 'који се скорео, сасушен, тврд' ← *окорети* II. ~ се 1 'сасушити се и добити кору, скорети се, скорушити се, стврднути се'
- *омилео* 'в. омиљен [који је некеме изузетно, посебно драг, мио; популаран]' ← *омилети* I 'постати мио, драг, трајно се допасти'
- *онемилео* 'омрзнут, мрзак' ← *онемилети* '(некеме) постати немио, мрзак'
- *повиленео* 'који је изгубио разум, полудео, поблесавио' ← *повиленети* ← 1 'в. повиленити (I, 1, 2) [изгубити присебност, умно пореметити, полудети, помахнитати]'

3. Треће разумевање семантички удаљеног придевског значења од полазног глагола, које је такође добило описну дефиницију, односи се на значења РПР-а која се искључиво реализују у придевској употреби, тј. која немају регистрован свој глаголски еквивалент, или су пак на различите начине мотивисана постојећим глаголским значењима. Навешћемо те придеве описујући граматичко-семантичке механизме којима су се значењски одвојили од полазних глаголских значења.

(1) Описном дефиницијом наводе се придевска значења РПР-а која немају регистрован свој семантички пандан у глаголској полисемији, иако га је могуће конструисати на исти начин на који се оно развило у придевској лексеми, тј. механизмима лексичке метафоре. На пример, у оквиру придевске одреднице *отупео* описно је дефинисано значење 1в 'у коме се не виде осећања, реакције, безизражајан': Њене *отупеле* очи биле су непомичне (Ђил. 3, 247). Иако се за наведено значење у глаголу *отупети* не бележи семантички еквивалент, оно се лако може реконструисати, на пример: Очи *су* му *отупеле* од гледања у телефон (А. С.), дакле 'постале су безизражајне, празне'.

Према нашем мишљењу, придевска значења настала механизмима лексичке метафоре могу се јавити и у семантичкој структури глагола, због чега се не би могло говорити о семантичком удаљавању придевског РПР-а од глагола, већ о његовој обичнијој придевској него глаголској употреби (уп. Клајн 2002: 384). Регистровање потенцијалних глаголских значења описном дефиницијом среће се у структури и следећих придевских одредница: *зобрекао*, *зобректао*, *задивљао*, *заматорео*, *закорео*, *запламтео*, *застарео*, *избледео*, *изветрео*, *извештао*, *изгорео*, *излудео*, *изнемогао*, *исхлапео*, *ишчилео*, *крепао*, *набрекао*, *набухао*, *напрскао*, *обронуо*, *овештао*, *окорео*, *окоштао*, *оматорео*, *осмагао*, *оштакао*, *погасао*, *прерастао*.

(2) С друге стране, потпуно семантичко одељивање придевског РПР-а од полазног глагола видимо у описним дефиницијама лексема *загорео*, *застао*, *минули*, *остали*, *пристали*, *прошли*, *умрли*, *успео*²⁵³ и др., чија су значења настала механизмима лексичке

²⁵³ Лексема *пристали*, *прошли*, *умрли*, *успео* додате су из РМС ради потпунијег описа природе граматичко-семантичких процеса.

метонимије и не могу се поглаголити.²⁵⁴ Објаснићемо такву лексикализацију на неколико примера.

Значење придева *загорео* 1а 'који има непријатан мирис и укус на загоретину': Невалјалост ракіе састоисе у лютомъ или огнѣномъ, и загореломъ вкусу (Бол. 2, 432)²⁵⁵, настало је метонимијском трансформацијом према значењу 1б 'препечен, препржен': Чим јој поп почео да пребацује због загорела и неслана јела ... она се покуњи (Ћор. С. 12, 18), (значење 1б требало је успоставити као основно): КОЛИ ЈЕ ЗАГОРЕО → КОЛИ ЕМИТУЈЕ МИРИС И УКУС ЗАГОРЕТИНЕ. Придевско значење под тачком 1а није могуће поглаголити.

У придеву *умрли* секундарно значење 'који је у вези са смрћу (о часу, дану), смртни': Много хтео, много започео, час умрли њега је помео (Радич. 2, РМС). Кад ми дође суђен сахат, мајко, суђен сахат и умрли данак, обуци ми ђузел-одијело (НП Андрић Н., РМС)²⁵⁶, настало је метонимијском трансформацијом: КОЛИ ЈЕ УМРО → КОЛИ ЈЕ У ВЕЗИ СА СМРЋУ. Ова трансформација није могућа у глаголској структури.

Значење под тачком 2 придевског РПР-а *успео* сматрамо оделитим од глаголског семантичког система, будући да се оно не може поглаголити: *успео* 2 'који је успео, добар, леп, добро нађен и погођен': Душан Милачић ... је ... објавио успелу студију о Балзаку (Живот 1955, РМС). Упечатљиво је ... свако успело поређење (Живк. Д. 1, РМС). Ово значење сматрамо резултатом метонимијског процеса који се није реализовао у глаголској семантици већ у придевској: *урадити нешто добро* [→ **бити добар*] → *који је добар*.

Неколико попр. РПР-а чији полазни глаголи имају значење кретања односно значење заустављеног кретања, у својој семантичкој структури развијају нова придевска значења у процесу метонимијских трансформација чији је општи образац: ЗАУСТАВЉЕНО КРЕТАЊЕ (гл. значење) [→ *ЧИЈЕ ЈЕ КРЕТАЊЕ ЗАУСТАВЉЕНО (основно прид. значење)] → ПОСЛЕДИЦА ЗАУСТАВЉЕНОГ КРЕТАЊА КАО СТАЛНА ОСОБИНА (секундарно прид. значење). Илустроваћемо овај механизам конкретним примерима добијених придевских значења и мотивних глаголских.

Застао 2б 'бедан, јадан': Сунце доћи неће, дане да озари, | Да застали живот покрене на боље (Дис, Песме, Бгд. 1939, 134) ← *застати* 1г 'остати без промене за извесно време, потрајати (о каквом стању, ситуацији)': То застаде за двије године, | Не смје Андро ићи у пооде (И. 8, 2).

Застао 2в 'који се није остварио, неиспуњен': Страсти су ... доминирајући замишљаји ... који ... производе знатан напон и тиме порађују нагон за изједначењем, тако да их можемо обележити као застале жеље (Данић 1, 54). ← *застати* 1в 'престати се развијати, заостати у развоју, развоју': Ако један народ остане при једном истом раду, и не мења место бављења, застаће умно (Данић 1, 230).

Прошли 'који је прошао, минуо, који је био раније, који је претходио': Прошле [се] зиме вратио из Њемачке (Вук, РМС). ← *проћи* 9 фиг. а 'протећи, минути (о времену или о ономе што се у времену збило, појавило)': Облацила их је ... само да јој вријеме прође (Коз. Ј., РМС).

²⁵⁴ У карактерисању значења као метонимијско ослањамо се на следеће изводе из теоријских објашњења метонимије: метонимијски преноси настају на основу односа суседности, тј. на основу логичке везе између полазног и пренесеног значења (Ковачевић 1999: 171–188); „праћећи елеменат архисеме из полазног садржаја у циљном постаје основни”; у метонимијском значењу учествује барем једна сема нижег ранга полазног садржаја; полазна и циљна значења припадају истом делу стварности (Гортан Премк 2004: 67–79).

И. Клајн (1998: 154) помиње метонимију као процес који се налази у основи претварања глаголске именице у праву именицу.

²⁵⁵ Извор потврде упућује на застарелост овог значења.

²⁵⁶ У РМС ово значење квалификује се као застарело. Извори потврда показују да се бележи у само песничком изразу.

Реченица којом се илуструје придевска употреба РПР-а *прошли* не може се парафразирати зависносложеном реченицом из дефиниције, дакле не може: Вратио се из Немачке зиме која је прошла, већ: Вратио се из Немачке претходне зиме. Отуд сматрамо адекватнијом дефиницију са синонимним придевима 'претходни, ранији, пређашњи'.

Пристао б 'леп, наочит, пријатан, симпатичан': Сјетила се, кад би прије четири године ... испратила свог драгог Мехагу у џамију ... био је вазда најпристалији (Мул., РМС). Челјаде је ... кршно, пристало, од соја је, значи, то је за моју кућу (Коч., РМС). Гледао ју је онако присталу и замамљиву, каква је у тај час била (Ивак., РМС). ← *пристати* 5 а 'показати се zgodним, погодним, бити онакав како треба, како одговара потреби, захтевима, ситуацији': За нов књижевни језик могао је пристати само онај правопис који је обележавао његове звуке и њихове промене (Белић, РМС).

Остали 1 '(и уз зб. им. у једнини) сви који преостају од поменутих, сви изузев дотичних, набројаних, други, ини': Прошће к'о и коље, а коље ко и остало дрвеће (НПосл Вук, 332). Поступиће као остали научници који су за генетичке рекомбинације користили иницијале властитог имена (Пек. Б. 6, 413) ← *остати* II а 'продужити свој боравак негде, не напустити неко место, задржати се у (на) неком месту': Била тако два човека из света, па су остали у селу Равњу (Весел. 10, 28).²⁵⁷

(3) Придеви *насео* и *избегао* настали су према семантици постојећих рекцијских глаголских реализација, али без пресликавања рекције тих значења.

Насео. Значење под бројем 1 РПР-а *насео* 'надведен, наднесен': Био је ... веома зборана чела, насјелих и веома дугих обрва (Нев., БВ 1909, 342), ... између насјелог и испуцалог стијења (Нев., Звезда 4, 85) заснива се на секундарном глаголском значењу 5б глагола *наседити*: 'надвити се изнад нечега': Обрве церне и велике насѣде имъ на очи (Вид. М. 6, 110).

Изостанак обавезне допуне за место из глаголског значења у примерима придевске употребе РПР-а *насео* омогућио је развој новог придевског значења у чијој је основи метонимијски процес који се не реализује у глаголу: *надвити се над нечим* [→ **бити наднет, наднесен*] → *наднет, наднесен*, односно као општији образац лексичко-категоријалне метонимије: ПРОМЕНА ПОЛОЖАЈА (У ГЛАГОЛУ) → ОСОБИНА КАО РЕЗУЛТАТ/ПОСЛЕДИЦА ПРОМЕНЕ ПОЛОЖАЈА (У ПРИДЕВУ).

Избегао. Значење придевске лексеме *избегао* дефинише се 'у прид. служби: р. пр. од избећи и избјећи': После тога власт одвоји Вожда и војводе од избеглог народа (Вукић. М. 5, 81), према основном значењу глагола *избећи* 1 'бежећи однекуд склонити се, побећи': Стефан ... избегне из Србије и пређе у Угарску (Крст. Н. 2, 103).

Придевска одредница *избегао* дефинисана је функционално-граматичком дефиницијом, која сугерише да се у придевској употреби налазе облици РПР-а засновани на постојећем глаголском значењу. Међутим, придевски облик *избегао*, у наведеном примеру из придевске одреднице, семантички је удаљен од полазног глаголског значења. Примери употребе основног, полазног значења глагола *избећи* показују да је адвербијална јединица уз њега практично облигаторна: *избећи* + [из + имен. појам у ген.]. У придевској употреби,

²⁵⁷ Некада се у значењу придевског РПР-а према овом семантичком типу глагола задржава глаголска компонента, тј. чува се партиципска семантика, као у примеру: *заостао* Iа 'који је при кретању изостао иза неког, нечега, који је био задржан, закаснио': Неке заостале поворке, бојећи се да не закасне, трчале су око манастирске цркве покушавајући да надокнаде време (Чипл., Јаруга, Бгд. 1953, 11). ← *заостати* Iа 'крећући се спорије остати иза некога, нечега, не стићи упоредо; задоцнити негде': Већина друштва ... беше измакла напред. Те неколицина, што заостадосмо ... пожуримо се за њима (Ад. 1, 59).

међутим, такве допуне нема нити се може пресликати уз овакво значење²⁵⁸, што значи да је у придевском РПР-у активна, динамична компонента кретања из глаголског лексичког садржаја замењена статичном, семом особине. Из тог разлога, значење примера под придевском одредницом *избегао* не треба изразити функционално-граматичком дефиницијом, јер би се тада реченица: После тога власт одвоји Вожда и војводе од избеглог народа, значењски погрешно интерпретирала као: Власт одвоји Вожда и војводе од народа који је избегао. Ова реченица у ствари значи: Власт одвоји Вожда и војводе од народа који се налази у избеглиштву. Дакле, придевски употребљен РПР *избегао* требало би дефинисати описно 'који се налази у избеглиштву'. На овај начин дефинисано придевско значење показује удаљеност од примарне глаголске реализације и дефинише онај „осећај резултата радње кретања” о којем говори Стевановић (1989: 724). Развој новог придевског значења заснован је на метонимијском процесу, у садејству с метафором, која се не реализује у глаголу: *бежећи однекуд склонити се* [→ *бити склоњен од некога, нечега] → *који је у избеглиштву*, односно као општији образац: ПРОМЕНА МЕСТА (у глаголу) → ОСОБИНА КАО РЕЗУЛТАТ/ПОСЛЕДИЦА ПРОМЕНЕ МЕСТА (у придеву).

(4) До удаљавања семантике придевски употребљеног РПР-а од полазног глагола долази и у придевској употреби оних РПР-а код којих се својство субјекта из семантике глагола пренело на објекат тог глагола. Таква нова значења региструју се у придевима: *навикли, одвикли, обикли, викао, доживео, одживео*.

Навикли, одвикли, обикли. Значење придева *навикли* 'који се чини по навици, настао из навике, стечен навиком; који је прешао у навику; на који је неко навикао': Баба Ануша је сједила на сред собе, и навиклим покретима спремала своје пиће (Андрић, СКГл НС 17, 175), настало је према глаголу *навикнути* Ђб '(на некога, на нешто, ређе нешто, нечему) обикнути се, привикнути се (на некога, на нешто); сродити се (с ким, с чим): Млађи су лако и набрзо навикли на те новотарије (Цар 2, 7). Приликом попридевљавања РПР-а, својство у глаголу које се приписује субјекту, преноси се на неправи објекат тог глагола. Исти поступак налази се и у основи придевске употребе РПР-а *одвикли* и *обикли*: ... свој обикли живот ['живот на који је обикао'] замиени са новим и непознатим (Нех. 1, 112); ... одвиклим покретима ['покретима од којих се одвикао'] милују дјецу (Андрић 3, 89).

Сва три РПР-а у придевској употреби показују исти граматичко-семантички механизам попридевљавања полазних гл. значења: *навикнути се на нешто, на некога / одвикнути се од нечега* [→ *изразити навику/одвикнутост] → *који изражава навику/одвикнутост*, који се може уопштити лексичко-категоријалним метонимијским обрасцем: РАДЊА С РЕКЦИЈСКОМ ДОПУНОМ → ОСОБИНА ТЕ РЕКЦИЈСКЕ ДОПУНЕ.

Викао. Значење придева *викао* 'навикнут (на нешто), вичан (нечему)': Ил' спотакне л' десница се викла, | по тиелу црно-модриех | слике змија грозан [бич] пише (Маж. И. 1, 32). Кад би га ... посадио на викла ђогата, привезао му за зењију вола из јарма (Бож. Г. 7, 114), мотивисано је активним прелазним глаголом *викнути се=вићи (се)* 1 'стећи навику, навикнути се': Тако [се] злу викне да ил никад ил веома трудно одучиће се (Вод., Словин. 1880, 127). Ђе човек никне, онђе се и викне (БВ 1907, 100). Ја сам викно гледат, да се у животу | Лажи дижу и сни руше (Ник. Мих. 1, 45). Мрки су ови нови двори Враничића, и ти нијеси им викла. — Не мари, викнућу их (Словин. 1881, 74). У придевској употреби овог РПР-а изостаје обавезна рекцијска допуна (неправи објекат) из полазне глаголске реализације. Механизам који то омогућава заснован је на метонимијском процесу, који се не реализује у глаголу: *стећи навику* [→ *изразити навику] → *који изражава навику*, односно као општији образац: РАДЊА С НЕПРАВИМ ОБЈЕКТОМ → ОСОБИНА У ПРИДЕВУ КАО РЕЗУЛТАТ/ПОСЛЕДИЦА ТАКВЕ РАДЊЕ.

²⁵⁸ Уп. напомену 200 овог рада.

Одживео. Значење придева *одживео*: 'у прид. служби: р. пр. од одживети, одживјети': У цијелој Србији било [је] ... заната ... примитивних и *одживелих* (Лапч. Д. 6, 15). Ја припадам живој и сувременој нацији, а он *одживјелој* (Шов. 1, 883), настало је према медијалном секундарном значењу глагола *одживети* 4б 'изгубити значај, постати превазиђен, застарети': Постоји мишљење да је занатство *одживјело* своје (Тито 3, 288). Придевски РПР *одживео* реализује ново значење у односу на полазно глаголско значење 'превазиђен, безначајан', будући да се гл. значење реализује с допуном у виду присвојне заменице *своје*, која се у придевској функцији не може употребити.

Доживео. Значење придева *доживео* необ. 1 'који се стече животом, доживљен, преживљен': Има људи ... који ... су ... гледали и схватили ствари пре преживелог или *доживелог* искуства (Вас. Д. 1, 168), настало је према секундарном значењу глагола *доживети* 2а 'проћи у животу као очевидац, учесник, проживети, преживети; искусити, спознати у животу; претрпети': Имаш да причаш какве догађаје, које *си* ти *доживео*? (Мат., СКГл 20, 2).

Због прелазности глаголске реализације, уобичајено исказивање својства уз именички појам у функцији правог објекта било би употребом трпног гл. придева *доживљен*. Овде се ради о исклизнућу из система граматичких правила српског језика (попридевљени радни придев уместо попридевљени трпни придев), које је у Речнику обележено квалификатором необ.(ично).

4. Корпус показује да се семантички удаљеним значењем у РСАНУ разуме скоро свака реализација придевске употребе РПР-а према полазном медијалном глаголу несвршеног вида.

Описно су дефинисани сви облици РПР-а према несвршеним медијалним глаголима који се у базичној литератури наводе као прави придеви: *врео*, *кључао*, *неваљао*, *ваљао*, *зрео*, *труо*²⁵⁹, *гњио* и *мрзао* (Белић 1934: 35; Стевановић 1958: 87; Стевановић⁴1989: 724). У тачкама 3.1.3.2 и 4.1.1.1.2 разматрали смо попридевљавање облика РПР-а у дијахроним оквирима и закључили да је један број ових придева настао од резултативног партиципа прошлог на -л пре постанка глаголског видског система у прасловенском језику, тј. да облици *труо*, *врео*, *гњио* и *зрео* егзистирају као прави придеви још од прасловенске епохе, док су глаголи *трунути*, *врети*, *гњити* и *зрети*¹, наставши од истих партиципа након диференцирања глаголског вида, постали глаголи несвршеног вида. Данас се облици *труо*, *врео*, *гњио* и *зрео* не јављају у глаголској употреби са резултативним придевским значењем (в. т. 4.1.1.1.2), што потврђује да се процес раздвајања придевских и глаголских лексема извршио у далекој језичкој прошлости (уп. и Скок 1971–1974: под *врети*, *гњити*, *зрети*, *трух*).

Према несвршеним медијалним глаголима још неки облици РПР-а дефинишу се у РСАНУ описно, по аналогiji с поменутиим прасловенским придевима. Некада је такво дефинисање оправдано, а некада није. Размотрићемо такве примере.

Оправданим сматрамо поступак описног дефинисања значења придевских РПР-а *ваљао*, *мрзао*, *вео*², *кисао*, *клицао*, *класао*, *мацао*, *кукали*, *ватао*, *мркли*, *мукао* и *смео*, будући да примери њихове придевске употребе потврђују развој резултативног придевског значења.

На пример, облик *ваљао* дефинисан је упућивањем на придев *ваљан*, који значи 'који је добар, од вредности, погодан'. Контекст употребе потврђује да је реч о резултативном, сталном придевском значењу РПР-а *ваљао*, према полазном несвршеном глаголу *ваљати* 1а 'бити од вредности, добар, погодних особина; бити добар за употребу, корисно служити'.

²⁵⁹ Парове *труо* : *трулити* и *смео* : *смети* из РМС укључили смо у коментар о придевској употреби РПР-а према несвршеним глаголима да бисмо дали потпуни приказ ове малобројне морфосемантичке придевске групе.

Навешћемо неколико примера такве придевске употребе: Све е то за нѣга, као за свога добра пріятеля, доспѣо и извршио валяо пріятель (Радиш. В. 1, 70), Није преша за неваљале наше ни њи'не говорит', кад има ваљалије међу њима који умију цијенит' и подијелит' ваљало и неваљало (Миљ. 2, 37). Тко љуби ваљалу и врлу жену, тај неће губити времена, да ју робски двори (ДИ 1863, 144). Господине, шта ћеш дат ономур линому младићу, а шта оној ваљалој дивојци? (НПр, Далм., ЗНЖ 30/1, 229).

Придевски чланак *мрзао* чини систем описних дефиниција које имају своје реализоване или потенцијалне семантичке пандане у глаголу несвршеног вида *мрзнути*¹. Контекст употребе придева *мрзао* показује развој придевске резултативности. На пример, значење 1а 'студен, хладан; леден': Наваљују студене магле, мрзао вјетар, хладне кише (Назор 18, 354), значење 1б 'прозебао, промрзао': После су долазили болесни и мрзли с Гоча и одмах су их испраћали даље (Миодр. 5, 58), значење 2 фиг. а 'лишен сваке тоpline, осећајности, хладан, леден; лишен сваке бодрости, срчаности, живости': Није ... промијенила свога попут сибирског леда мрзлога понашања према њему (Ђал. 18, 94), итд.

Облик *вео*² такође остварује резултативно значење 'који је изгубио свежину, снагу; увео, спарушен'у примерима: Што је вехло и остарјело, близу је краја (Змај 4), Никад се више дигнут не ћу, | ... Вехли листак, што га пустом граном | јесен њише (Пог. 1, 16), према несвршеним реализацијама глагола *венути* а 'губити свежину, боју, сјај, сушити се, спарушивати се (о биљци и њеним деловима)' и б 'губити снагу, слабити (о човеку)'

Семантика покрајинског облика *кукали* дефинисана је посредством придева *кукаван* 'који је у тешком положају, јадан, несрећан': Што ће сад оно кукало дијете? (Трешњево, Пеш.). У примарном значењу несвршеног глагола *кукати*¹ 'узвиком „куку” или другим узвицима жалости, ојаћености испољавати, исказивати бол, патњу, жалост, несрећу, јаукати, јадиковати, цвилети, запомагати', увиђамо две главне семе – сему оглашавања (исказивати несрећу) и сему начина оглашавања (узвицима жалости). Поређење овог глаголског значења и основног значења придева *кукали* показује да ове две семе нису заступљене у придеву. Сема-узрочник у глаголском значењу је *несрећа* и она је провоцирала сему-последницу *несрећан*, која се није реализовала у глаголској лексеми, већ у придевском облику *кукали*. Овакву семантичку трансформацију већ смо уочили у другим глаголско-придевским паровима у којима се придев семантички осамосталио од глагола. То је метонимијски модел: УЗРОК (у глаголу) → ПОСЛЕДИЦА (у придеву). Дакле, 'оглашавати се кукањем због неке несреће' прешло је у 'бити несрећан'. Друго придевско значење лексеме *кукали* 'ниједан, ни цигли': Је ли родила која шљива? Не, кукала! (Ускоци, Станић Мил.), такође је пример семантичког удаљавања придева од глагола, будући да се оно не препознаје у глаголским значењима. Поред свега наведеног, резултативност придева *кукали* наспрам несвршености глагола *кукати*¹ такође иде у прилог семантичком одвајању придева од глагола.

Неодговарајућом, међутим, сматрамо описну дефиницију придевске лексеме *једрао*, чији примери употребе указују на квалификативно-глаголску, тј. партиципску семантику облика *једрао*. Тако у примеру: Босиљак цвао по једралој трави (Кош. 11, 29), облик *једрао* не остварује резултативно значење, већ значење привременог својства, својства за одређено време, што се може интерпретирати зависном реченицом: Босиљак цвао по трави која је једрала.

И придевска употреба облика *кључао* чува партиципску семантику у примерима који илуструју описне дефиниције 1 'загрејан до кључања': Кључали цеђ уништи све клице (Пел. 1, 144), и 2 фиг. 'страстан, узбуркан, узаврео': О луди бијесу! Слијепа страсти! | У крви кључалој вјечита боља | Пече те због мало земаљске власти (Стан. Д. 5, 43). Димљиво испарење кључале крви која урличе одмазду, јача је (Вин. 1, 71). Ова партиципска значења настала су према постојећим глаголским значењима несвршеног глагола *кључати* 1 '(о течности или житкој маси) избацити кључеве¹ (2) и испаравати се услед високе температуре којој је изложен суд (с том течношћу или житком масом)' и 3 фиг. 'у

експресивнијем изражавању а. бити у пуном размаху, у напону, снажно се испољавати, кипети, киптети, бити у пуном јеку, свом жестином дејствовати'. Резултативно значење облика *кључао* с придевском употребом налазимо у примеру из РМС: 2а 'врео, врућ': Зрна [каве] се прже, самељу, па се онда кључалом водом прелију.

Значења придевских лексема *малаксао* 1 'који је изгубио снагу, издржљивост, исцрпен, изнурен, онемоћао': И на даскама, као на клупама може да вам седне осам малаксалих војника, који нису више способни за марш (Ђорђ. Вл. 5, 237), и *жутнуо* 'пожутео, жућкаст': Беше се опасао већ жутнулим белим вуненим појасом (Ком. 1, 41), имају своје семантичке глаголске пандане свршног вида, али су, вероватно због чињенице да је реч о двовидским глаголима, дефинисани описно на основу резултативности.

5. Терминолошка употреба придевског РПР-а у РСАНУ такође се разуме као лексикализација овог облика, било да према њему постоји полазни глагол исте семантике с терминолошким статусом (*доснео* : *доспети*), било да се полазни глагол не бележи као термин (*налегли* : *налећи*).

Доснео. За секундарно значење 2б глагола *доспети* фин. 'приспети за исплату': За већ извршене чинидбе, за које плата још није доспела, службопримац има право на сразмеран део плате (Зб. зак. 32, 192), назначено је да је реч о терминологизацији глагола општег лексичког фонда. У придевској употреби РПР-а *доснео* исти садржај добио је посебну тачку у речничком чланку, као део терминолошке синтагме: б фин. 'који је приспео за плаћање, исплату': Исплата доспелих купона застарева по општим прописима грађ. закона (Зак. 13, 57). Будући да је терминологизовано, придевско значење требало би дефинисати тако да исказује трајну природу својства о ком реферише: уместо 'који је приспео за плаћање, исплату', требало би: 'који приспева за плаћање, исплату'.²⁶⁰

Дозрео. Придевско значење под тачком 3 придева *дозрео* мед. и вет. 'који се збива о року, у нормално време, који није превремен': Дозрели порођај, т.ј. порођај у право време (Вуков. А. 2), може се семантички повезати са значењем глагола *дозрети* 2в 'испунити услове, бити готов за нешто', али му описну дефиницију обезбеђује статус термина у назначеним наукама.

Налегли. По истом принципу, терминолошки статус обезбедио је описну дефиницију РПР-у у придевској употреби *налегли* мат. а 'који налаже на дату страницу, дуж, која се налази на датој страници, дужи (о углу)': Два троугла су подударна ако су једна страница и два налегла угла једног троугла једнаки једној страници и двама хомологним угловима другог троугла (Енци. Лар. 2, 87); б 'који представља, чини крак датога угла, који се налази на краку датога угла (почевши од темена) (о страни троугла одн. многоугла)': Путања са деловима линија даљине и висине чини правоугли троугао. У коме је страна „а” налегла катета а страна „в” супротна катета (Мин. в. 26, 91).

6. Описном дефиницијом бележи се и значење придевског РПР-а које је засведочено с именичком употребом. Таква семантичко-синтаксичка промена назначавала се метајезичком константом у *именичкој служби*, у заградама испред дефиниције. На пример, у систему значења придева *мркли* под тачком 4 описно се региструје поименичење овог облика: (у именичкој служби) 'црно одело, црнина': И у колу Јаношкиња сека, | А она се у мркло обукла (ВУ, 48). Или у придевском речничком чланку *устајао*: 4 (у именичкој служби, одр.) с 'устајалост': Отвори све ... спаваће собе да се проветре ... да не би јако мирисале на устајало (Чипл., РМС).²⁶¹ Исти принцип примењен је у систему секундарних значења придевских одредница *нестао*, *навикли*, *обикли*, *одвикли*, *згусли*, *налегли*, *остали*, *пали* и др.

²⁶⁰ Исто важи и за пар *приснео* : *приспети*.

²⁶¹ У именичкој служби могли би се наћи и други облици РПР-а ове групе чија је интегрална или имплицитна сема мириса, нпр.: Мирисе на избехарало / побуђало / загорело / огорело и сл.

Резиме. Када се сагледају лексикографски поступци при обради облика РПР-а у придевској употреби, уочава се да је семантички критеријум удаљеност придевског од глаголског значења својом теоријском непрецизношћу отворио простор за интуитивну интерпретацију и дефинисање придевског значења РПР-а.²⁶²

У консултованој литератури, о измени унутрашњег значења придевског облика РПР-а говори се само у вези са придевима *кључао*, *неваљао*, *врео* (Белић 1934; Стевановић 1958), *зрео*, *труо*, *гњио* и *мрзао* (Стевановић⁴1989: 724), дакле, само у вези с придевима који су настали према глаголима несвршеног вида. Измена унутрашњег значења ових придевских РПР-а према глаголским огледа се у семантици резултативности, коју полазни глаголи немају. У граматичкој литератури они се називају *правим придевима*, што аутоматски дискриминише остале придевске облике РПР-а као *неправе придеве*.²⁶³ Ово, чини се, уноси пометњу у одређивање свих придевских облика РПР-а као придевске категорије, те и у додељивање статуса засебне одреднице у речницима. Чињеница је, а то је показала претрага грађе презентована у претходна два поглавља, да се прасловенски придеви *труо*, *врео*, *гњио* и *зрео*, данас не региструју у глаголској употреби са својом резултативном семантиком (в. т. 4.1.1.1.2). „Макар да између њих и глагола ... није прекинута семантичка веза, сви они значе нешто друго, а не оно што значи њихов радни придев” (Стевановић 1958: 87). У случају попр. РПР-а од несвршених глагола, додали бисмо, није реч (само) о семантичкој измени унутрашњег придевског значења, већ о функционално-семантичкој измени, будући да се такви облици РПР-а у глаголској употреби ни не јављају с резултативном придевском семантиком.

Другачије природе је измена унутрашње семантике попр. РПР-а према свршеним глаголима. И свршени глагол и његов попр. РПР имају резултативну компоненту у својој семантици. У придевској употреби РПР-а према глаголима свршеног вида најчешће није реч ни о каквој *семантичкој измени* у придеву, већ једноставно о појави преваладавања придевског значења РПР-а у језичкој употреби над глаголским значењем РПР-а, односно, ређе, о таквом развоју значења у придевском РПР-у које се у глаголском не региструје а потенцијално је могуће. Семантичку измену придевског РПР-а према полазним глаголима свршеног вида препознајемо само у метонимијски насталим придевским значењима једног броја РПР-а у чијој се глаголској полисемији такво придевско значење не може остварити.

У свим описаним случајевима, попр. РПР припада придевској класи речи – и на лексичкој равни (има придевско значење), и на граматичко-категијалној равни (има придевске морфолошке категорије и придевске функције), због чега сматрамо да, у вези с придевском употребом РПР-а, није подесно рестриктивно користити синтагму *прави придеви*. Са становишта лексикографског описа придевске употребе РПР-а, међутим, макар у тезаурусним речницима какав је Академијин речник, важно је бележити граматичко порекло таквих придевских лексема, будући да је оно данас препознатљив језички факат, који је оправдано изоставити у оним случајевима у којима за посведочено придевско значење не постоји регистровано еквивалентно глаголско значење РПР-а или пак није регистровано одговарајуће глаголско значење или глаголска лексема уопште.

²⁶² Лексикографски рад не искључују интуицију, али она не сме да буде једино полазиште у лексикографској пракси (в. Еткинс–Рандел 2008: 275–307).

²⁶³ Уп. Белићево учење о правим и неправим врстама речи (Белић 1998: 48, 57–67): праве придеве карактерише јединство значења, функције и гласовног склопа, немотивисаност и непродуктивност, а неправе придеве мотивисаност и продуктивност.

Сходно томе, са становишта лексикографије, сматрамо да су принципи обраде РПР-а с придевском употребом у РСАНУ добро постављени, али се поступци обраде требају уједначити и доследно примењивати, на следећи начин:

(1) Сваки РПР с придевском функцијом (а то нужно укључује својство деклинабилности, које глаголи немају, као и конгруентности с појмом коме се приписује) треба успоставити као засебну придевску одредницу.

(2) РПР у придевској употреби треба дефинисати функционално-граматички када је у грађи засведочен примерима који показују да је реч о попридевљавању постојећих, регистрованих глаголских семантичких реализација, с којима би их ваљало испоредити²⁶⁴, по оном редоследу у којем су таква значења потврђена код глагола:

РПР ... у прид. служби: р. пр. од ГЛ.; исп. ГЛ. (X, Y, Z...). – Примери.

Чак и онда када се таква глаголска значења приликом придевске употребе РПР-а могу дефинисати придевским синонимима, не треба давати описну дефиницију, јер се ствара погрешан утисак да је реч о новом значењу у придевској структури.

(3) РПР у придевској употреби треба дефинисати описно када у грађи не постоје регистрована еквивалентна глаголска значења, макар се она могла реконструисати у глаголском систему значења, односно и онда када такав реверзибилни процес није могућ. Овим поступком показује се реално стање у расположивој грађи, односно идентификују се придевска значења којима се РПР у придевској функцији одвојио од полазне глаголске лексеме:

РПР ... који је..., придеви-синоними / придеви-синоними. – Примери.

Описним дефиницијама треба уобличавати и придевска значења РПР-а с резултативном семантиком настала према несвршеним глаголским реализацијама, затим придевска значења која су термилошке природе, као и забележене именичке функције таквих значења.

(4) Када се у семантичкој структури РПР-а потврђује попридевљавање регистрованих значења глаголског РПР-а, али се бележе и придевска значења за која не постоје семантички еквиваленти под глаголском лексемом, у придевском речничком чланку треба применити обе дефиниције, с тим да типску дефиницију треба наводити прво²⁶⁵:

РПР ... 1. у прид. служби: р. пр. од ГЛ.; исп. ГЛ. (X, Y, Z...). – Примери.

2. који је..., придеви-синоними / придеви-синоними. – Примери.

²⁶⁴ „Испоредице дате на крају дефиниције имају смисао најразличитијег додатног упућивања на информације и идентификације дате (или претпостављене) уз реч са којом се одредница испоређује” (Гортан Премк 1980: 113).

²⁶⁵ У придевском чланку *отупео* функционално-граматичка дефиниција дата је под тачком 2.

6.2. Формални критеријум

Морфолошко-синтаксички критеријум је, дакле, основни критеријум за успостављање засебне речничке одреднице придевски употребљеног РПР-а. Семантичка структура те одреднице зависи од семантичког критеријума, који смо покушали експлицирати у претходним тачкама. Према се од семантичког критеријума не може прецизно одвојити формални критеријум, у наставку ћемо размотрити обраду придевског РПР-а у РСАНУ и с формалног аспекта.

Видели смо да Упутства прописују описно дефинисање РПР-а с придевском употребом када према њему у грађи није засведочена глаголска лексема. Међутим, примена овог правила у РСАНУ није доследна, због чега ћемо у наставку систематизовати уочене појавне облике формалног критеријума и предложити уједначен поступак обраде.

1. Када се у грађи не појављује глаголска лексема према придевски употребљеном радном придеву, срећу се следећи случајеви обраде.

(1) Такав придев дефинише се описно, нпр.: *плачкали*, *назрео*, *орожао*, *осањео*, с тим да се понекад, према описно дефинисаној придевској лексеми, успоставља глаголска лексема без примера употребе, у оквиру чије дефиниције се врши испоређивање с придевским РПР-ом, нпр.: *испрхао*: *испрхнути* 'покр. иструнути, иструлити; исп. испрхао', *отрањао*: *отрањати* 'постати трањав, дроњав, одрпан; исп. пр. под отрањао'.

(2) Такав придев се дефинише функционално-граматичком дефиницијом, а на основу њега успоставља се глаголска одредница, без примера употребе, уз испоређивање с придевским РПР-ом, нпр.: *обуђао*: *обуђати* 'в. обуђавити; исп. обуђао', *изгњилео*: *изгњилети* 'в. изагњити; исп. изгњилео', *одртао*: *одртати* 'в. одртавити; исп. одртети и одртао', *окожао*: *окожати* 'отврднути попут коже, окорети, скорети се; исп. окожао', *олеђао*: *олеђати* 'оболети од леђанице, залеђати; исп. леђаница (2б) и залеђање. – В. пр. под олеђао', *омољчао*: *омољчати* 'постати мољчав, загадити се мољцима, бити оштећен, поједен од мољаца, измољчати се; исп. омољчао', *омрзао*²: *омрзнати*² 'смрзнати се, заледити се; исп. омрзао²', *омрчао*: *омрчати* 'постати чађав, гарав, почађавити; исп. пр. под. омрчао', *зарожнао*: *зарожнати* 'постати рожнат, отврднути; исп. зарожнао', *орусио*: *орусити*² 'почети зрети; исп. орусио', *осурео*: *осурети* 'постати сур, сив, добити суру, пепељастосиву боју; исп. осурео', *наџикао*¹: *наџикнути*¹ 'напући, напрснути (о стаклу и др.); исп. наџикао¹', *наџикао*²: *наџикнути*² 'мало прокиснути, прозукнути; исп. пр. под наџикао²', *зацрвљао*: *зацрвљати се* 'добити, закотити црве, испунити се црвима (у процесу труљења), уцрвљати се; исп. зацрвљао'.

Некада се према засведоченом придевском значењу РПР успостављају и секундарна значења постојећих глаголских лексема, без примера глаголске употребе, повезивањем с тим придевским значењем. Нпр. према значењима придева *набухао* в 'уопште проширен, нарастао, увећан': ... међу тим набухлим јастуцима (Ковачић 2, 44), и г 'једар, чврст': ... дјечијом набухло набијеношћу (Симић Н. 4, 305), успостављена су секундарна значења глагола *набухнути* в 'уопште проширити се, нарасти, увећати се; исп. набухао (в)' и г 'постати чврст, наједрати, набујати; исп. набухао (г)'.

У оваквим случајевима, када у грађи није засведочена полазна глаголска лексема или пак једно њено значење, описно дефинисање придевске лексеме сматрамо одговарајућим лексикографским поступком, јер се њиме осликава реално стање у лексичком фонду – искључива употреба придевског значења РПР-а. Поступак успостављања глаголске лексеме или њеног значења, без примера употребе, а на основу регистрованог придевског значења РПР-а, сматрамо неадекватним, јер представља вештачку интервенцију и није заснован на грађи. У првом делу овог поглавља видели смо да су придевска значења РПР-а према којима

нема засведочене секундарне глаголске реализације честа, и оваквим придевима не би требало умањивати придевско осамостаљивање у односу на полазни глагол вештачким захватима у глаголској полисемији.

2. Када се у придевској употреби јаве облици РПР-а који имају двоструке морфолошке форме, као резултат укрштања I и III Стевановићеве глаголске врсте (в. т. 5.1), такви облици се на месту одредничке речи наводе на различите начине и различито се дефинишу.

На пример, према глаголу III врсте *осахнуџи* успостављене су две посебне придевске одреднице: *осахнуо*, с функционално-граматичком дефиницијом, и примером употребе таквог облика, и *осахао*, без примера²⁶⁶, с упућивањем на облик *осахнуо*. С друге стране, од глагола *завенуџи*, статус придевске одреднице добио је само дужи облик *завенуо*, дефинисан описно (иако према себи има глаголски семантички еквивалент), и илустрован именичком употребом РПР-а. И још један илустративни пример: дијалекатски облик *најануо* има свој речнички чланак с функционално-граматичком дефиницијом, коју разумемо као регистровање придевске употребе РПР-а према глаголима медијалног кретања чији завршносвршени видски лик подразумева и извесно претходно трајање. Овакву употребу требало би квалификовати као неуоб.(ичајено).

Анализа употребе придевског РПР-а који се јавља у две морфолошке варијанте, тј. твори се и по I и по III врсти, односно има само облик I врсте према инфинитиву који припада III глаголској врсти, спроведена у тачки 5.1 овог рада, показала је да се преко 90% таквих лексема у придевској употреби среће с краћим обликом РПР-а, тј. с обликом твореним по I глаголској врсти.

Морфолошку варијантност облика РПР-а у придевској и глаголској употреби, с лексикографског аспекта, треба разумети као претходно описане типове формалног раздвајања РПР-а у различитим функцијама. Сматрамо, дакле, да у речничкој обради треба доследно примењивати принцип према коме се придевски употребљен РПР дефинише описно када се према његовом (придевском) значењу не бележи глаголско значење под глаголском лексемом, односно када се таква глаголска лексема уопште не региструје.

У том смислу, требало би описно дефинисати краћи облик РПР-а у придевској употреби када према њему нема краће форме РПР-а с таквим значењем у придевској употреби (или уопште нема краће форме). На тај начин дефинисана је придевска лексема *оџруо*. На основу стања у корпусу (в. т. 5.1), описно би требало дефинисати и лексеме: *џовео*, *згасао* и *омрзао*², које су у РСАНУ наведене с функционално-граматичком дефиницијом. На овај начин, речник би „признао” да се једна, од две морфолошке варијанте РПР-а, специјализирала само за придевску употребу.

У случајевима када грађа сведочи о дужој варијанти РПР-а у глаголској употреби, а у придевској употреби постоје и дужа и краћа форма, оба придевска облика требало би да добију засебне речничке чланке, тако да краћи облик РПР-а буде описно дефинисан, а дужи облик функционално-граматички (ако развија значење које није регистровано у глаголском систему значења, поштовати општи принцип дефинисања и навести га описно, под посебном тачком). Тиме се показује да се краћа форма РПР-а јавља искључиво као придев. Овај начин обраде предложили бисмо за дублетне облике РПР-а *увео* : *увенуо*, којима лексикографска обрада у РСАНУ тек предстоји. Исти начин обраде предложили бисмо и за остале овакве случајеве: *згусао* : *згуснуо*, *оџврднуо* : *оџврдао*.

Када је грађом засведочена чешћа употреба дуже форме РПР-а с глаголском конституентском вреношћу (*венуо*, *издахнуо*, *киснуо*, *исџрунуо*), али се у глаголској употреби бележи и краћа форма, а у придевској употреби налази се само краћа форма (*вео*, *кисао*) или је таква форма чешћа (*издахао*, *исџруо*), у придевској одредници навести краћу форму на

²⁶⁶ Ексерцирањем примера из речничког текста, пронашли смо једну придевску потврду за овај облик: Осахлина је сухо, осахло зеље (ЦГ, Јовић. 1).

првом месту, а на друго место ставити дужу форму с назнаком „ретко”, и дати функционално-граматичку дефиницију (односно описну уколико се у придевском систему значења развило неко које нема глаголски семантички еквивалент). Овим поступком показује се да се придевски РПР није сасвим формално одделио од глагола, али да показује такву тенденцију.

За случајеве када су у грађи засведочене обе форме РПР-а с глаголском функцијом као равноправне (*свео* и *свенуо*, *угасао* и *угаснуо*, *смрзао* и *смрзнуо*, *мркао* и *мркнуо*, *замркао* и *замркнуо*, *омркао* и *омркнуо*, *навикао* и *навикнуо*, *никао* и *никнуо*, *йрејукао* и *йрејукнуо*, *ојузао* и *ојузнуо*, *усахао* и *усахнуо*, *ујихао* и *ујихнуо*, *очврсао* и *очврснуо*, *ишчезао* и *ишчезнуо*), треба описно дефинисати краће форме РПР-а када су оне једине у придевској функцији (*смрзао*, *мркао*, *замркао*, *омркао*, *навикао*, *йрејукао*, *ујихао*, *ишчезао*), односно функционално-граматички када се у придевској употреби јављају обе форме тако да се на прво место у оквиру заглавља истог речничког чланка стави чешћа (краћа) форма а на друго секундарна (дужа) уз одговарајућу квалификацију (*угасао* (*рејико угаснуо*), *ојузао* (*рејико ојузнуо*), *усахао* (*рејико усахнуо*), *очврсао* (*рејико очврснуо*)). Облике *свео* и *свенуо* требало би навести у оквиру истог речничког чланка као дублете, с функционално-граматичком дефиницијом, будући да грађа показује да се и у глаголској употреби обе форме јављају равноправно. У свим случајевима, описна значења треба издвајати под посебном тачком уколико се не региструју и као глаголска. Придевска употреба РПР-а *никао* : *никнуо* није добила своју одредницу у РСАНУ, већ су такви примери забележени у оквиру речничког чланка глагола с дублетним формама *нићи* : *никнући*. Овај пример бисмо дефинисали функционално-граматички, будући да су облици *никао* : *никнуо* у глаголској употреби равноправни, и обележили квалификатором (нпр. необ.(ично)), будући да није реч о типичном глаголу с могућношћу попридевљавања.

Када грађа показује да су у глаголској употреби краће форме РПР-а чешће од дужих (*набрекао*, *набухао*, *васкрсао*, *викао*, *навикао*, *обикао*, *огрезао*, *зајрагао*, *йокисао*, *йрокисао*, *налегао*, *замакао*, *одмакао*, *мрзао*, *замрзао*, *йромрзао*, *замукао*, *йао*, *исјао*, *најао*, *йукао*, *засјао*, *несјао*, *осјао*, *йрисјао*, *заосјао*, *изникао*) или пак једине (*избегао*, *одбегао*, *йобегао*, *забрекао*, *набрекао*, *йодбуо* (*йодбухао*), *викао*, *обикао*, *одвикао*, *загасао*, *задригао*, *зајрагао*, *окисао*, *йрокисао*, *налегао*, *замакао*, *одмакао*, *мрзао*, *замрзао*, *намрзао*, *йромрзао*, *замукао*, *обникао*, *ошјакао*, *йао*, *исјао*, *најрскао*, *најукао*, *осагао*, *осмагао*, *зајврдао*), РПР с придевском употребом дефинисати функционално-граматички када да су засведочени само као краћи облици (*избегао*, *одбегао*, *йобегао*, *забрекао*, *набрекао*, *йодбуо* (*йодбухао*), *викао*, *обикао*, *одвикао*, *загасао*, *задригао*, *зајрагао*, *окисао*, *йрокисао*, *налегао*, *замакао*, *одмакао*, *мрзао*, *замрзао*, *намрзао*, *йромрзао*, *замукао*, *обникао*, *ошјакао*, *йао*, *исјао*, *најрскао*, *најукао*, *осмагао*, *засјао*, *несјао*, *осјао*, *йрисјао*, *учмао*). Подразумева се да описну дефиницију треба давати у придевском речничком чланку по утврђеном принципу. Када су засведочени и дужи облици у придевској функцији, поред чешћих краћих, наводити их у оквиру заглавља истог речничког чланка као ређе уколико су потврђене и у глаголској употреби (*васкрсао* (*рејико васкрснуо*), *огрезао* (*рејико огрезнуо*), *йукао* (*рејико јукнуо*)). Када дужи облици РПР-а нису регистровани у глаголској употреби, за такве придевске облике треба формирати посебан чланак, описно их дефинисати и на одговарајући начин квалификовати (*завенуо*, *заосјануо*, *најануо*).

Према неким облицима РПР-а с придевском употребом нема забележене глаголске употребе РПР-а, ни дуже ни краће форме (*йрекисао*, *йрозукао*, *йрхао*, *навео*, *мукао*). Некада се, у оваквим случајевима (*надригао*, *исјрхао*, *наџикао*², *наџикао*¹), глаголска лексема дефинише управо испоређивањем с придевским РПР-ом. Описном дефиницијом ових облика показало би се да је придевско значење потиснуло глаголско значење РПР-а из употребе. Према њима не треба успостављати глаголску одредницу (када нема потврда у грађи за употребу таквог глагола). Такав поступак већ смо окарактерисали као неадекватну, вештачку интервенцију која је без упоришта у језичкој пракси.

3. У поглављу с формално-граматичком анализом (т. 5.2) описали смо још један изразито заступљен случај формалног раздвајања облика РПР-а у придевској и глаголској

функцији. Реч је о (готово) редовној употреби завршетка *-ео* у придевски употребљеним облицима РПР-а наспрам којих у глаголској употреби РПР-а стоји завршетак *-ио* или се пак јављају варијанте на *-ео* и *-ио*. У поглављу 5 овог рада нагласили смо да је наведену морфолошку појаву исцрпно анализирао Спасојевић М. (2013б), сматрајући да се процес формалног раздвајања придевског од глаголског РПР-а одиграо независно од појаве интерференције њихових полазних глагола на *-ети* и *-ити*. На резултатима њеног истраживања заснива се већи део тачке 5.2 нашег рада. Будући да је у својој монографији М. Спасојевић описала и лексикографску обраду РПР-а ове морфолошке глаголске скупине (в. И.: 337–340), пренећемо најпре њен предлог за уједначено лексикографско евидентирање овог типа јединица, а потом додати своја запажања.

„Код радног глаголског придева где год је могуће треба примењивати типску, функционално-граматичку дефиницију – дакле, када постоје глаголске одреднице на *-(j)ети* или дублетне. У случајевима у којима се глаголи јављају искључиво са суфиксом *-ити* радне глаголске придеве треба дефинисати описно” (И.: 342).

У односу на стање у разматраној грађи (т. 5.2), рашчланићемо представљен општи принцип лексикографске обраде РПР-а од глагола на *-ети* и/или *-ити*. Дакле, код придевских форми на *-ео* треба давати функционално-граматичку дефиницију када према њима постоји глагол на *-ети* (или постоје дублетне варијанте на *-ети* и *-ити*), како је то урађено, на пример, у одредници *зажутео* (према *зажутети*). Када глагол на *-ети* не постоји, треба дати описну дефиницију, као што је урађено код придева *обезубео* (не постоји глагол **обезубети*).

Грађа је показала да придевски облици РПР-а на *-ио* нису чести. Када према њима постоји глагол на *-ити*, и нема варијанте РПР-а на *-ео* (*заглунавио* према *заглунавити*), такав придев треба дефинисати функционално-граматички.

Када су варијанте на *-ио* ређе у односу на РПР на *-ео*, које према себи имају и глагол на *-ити*, наводити их, по потреби с одговарајућом квалификацијом, као секундарне уз стандардну варијанту с функционално-граматичком дефиницијом (нпр. *остарео* (*остарио*) према *остарети* и *остарити*, *остуденео* (*ретко остуденио*) према *остуденети* и *остуденити*).

Облике РПР-а засведочене само са завршетком *-ио* према глаголима на *-ити* (*ојужио*, *оквајио*, *орусио*, *оматуфио*, *омаглио*) давати с функционално-граматичком дефиницијом и с одговарајућим квалификатором.

У свим описаним случајевима, треба применити (и) описну дефиницију уколико се у семантичком систему придевског РПР-а нашла реализација која нема свој семантички еквивалент у полазном глаголу.

Резиме. Формални критеријум на основу кога се облици РПР-а с придевском употребом успостављају као посебне придевске одреднице и дефинишу на одговарајуће начине начелно је одређен Упутствима за израду РСАНУ. Тај критеријум, видели смо у претходној тачки, односи се на морфолошке варијације придевских облика РПР-а у односу на такве глаголске облике, као и у односу на саму полазну глаголску лексему. Сходно типовима формалног размимоилажења РПР-а с придевском употребом у односу на њихову глаголску употребу, разрадили смо полазне принципе дате у Упутствима и предложили конкретне поступке њихове обраде. Одговарајући поступак лексикографске обраде придевског РПР-а показао би које су придевске лексеме или пак придевска значења

појединих лексема превагнула у употреби у односу на глаголске лексеме или њихова значења. Ово је важна информација и са лексиколошког и са граматичког становишта, и због тога треба бити доследан у примени тих поступака.

6.3. Закључци

Сумираћемо запажања и закључке из претходних тачака овог поглавља.

Морфолошко-синтаксички критеријум је полазни критеријум на основу кога придевски употребљене облике РПР-а треба издвајати као засебне придевске одреднице. Погрешно је овакву употребу наводити под глаголском лексемом (уп. нпр. у РСАНУ под *васкрснуџи*, *изнемоћаџи*, *ожеднеџи*, *искојнеџи*, *исџрозеџи*, *ниџи*, *ојлавеџи*, односно у РМС *узавреџи*, *јогинуџи*, *сагореџи*, *јрозукуџи*, *јолегнуџи*, *јромрзнуџи*, *смрзнуџи* итд.).

На основу семантичког критеријума (о семантичком саодношењу попр. РПР-а и полазног глагола говорили смо у тачки 6.1), придевски РПР дефинише се функционално-граматички или пак описно. Овде треба укључити и формални критеријум (разматран у тачки 6.2), који такође треба уважити и приликом навођења одредничке речи.

Описна дефиниција, видели смо, садржи релативну реченицу са заменицом *који* и/или придеве синониме. Функционално-граматичка дефиниција има свој образац у *јрид. служби: р. јр. од ГЛ.*, задат Упутствима.²⁶⁷ Наш је предлог (развијен у т. 6.1) да се тај образац прошири делом у коме ће се регистрована придевска значења РПР-а испоредити („исп.”) са забележеним значењима полазног глагола, дакле:

РПР ... у прид. служби: р. пр. од ГЛ.; исп. ГЛ. (X, Y, Z...). – Примери.

Прегледом типске дефиниције у РСАНУ, учили смо преко 15 њених варијација:

1. у придевској служби: р. пр. од зарожнати
2. у прид. служби: р. пр. од ижутети
3. у придевској служби: р. пр. од зазеленети и зазелеџети
4. у придевској служби: р. пр. од запустети, запустџети
5. у прид. служби: р. пр. од изгњилети и изгњилџети, изгњилити
6. у прид. служби: р. пр. од зазлатети (се), зазлатџети (се)
7. у придевској служби: р. пр. од зацрвљати се
8. у придевској служби: р. пр. од загарити; исп. загарити (I, 3а)
9. у придевској служби: р. пр. од закрвавити (I, 2)
10. р. пр. од замњети у придевској служби
11. р. пр. од замукнути (I, 1–3) у придевској служби
12. у прид. служби: р. пр. од изблањати, изблањан, оструган
13. у прид. служби: негирани р. пр. од изгорети

²⁶⁷ Виђење М. Стакића (2021) о томе да се свако значење попр. РПР-а, без обзира на вид саодношења са семантиком полазног глагола, у речницима дефинише описно може се, с граматичке и лексиколошке позиције, сматрати идеалним моделом дефинисања. Међутим, упитна је практична примена оваквог лексикографског поступка. Због тога функционално-граматичке дефиниције, под условом да се иза њих испоређивањем укаже на бројеве семантичких реализација полазног глагола, сматрамо сврсисходним и економичним поступком у лексикографском представљању овог типа јединице.

14. несагорео ... у прид. служби: који није сагорео
15. у атрибутој служби: негиран р. пр. од гл. ишчезнути
16. изникао, -кла, -кло р. пр. од изникнути = изнићи
17. р. прид. глагола засјактати у придевској служби

Како је већ примећено (в. Спасојевић М. 2013б: 342), у дефиницији је погрешно користити придев *а̀трибу̀тски*, будући да се, осим у атрибутој функцији, РПР с придевском употребом бележи и у свим другим синтаксичким службама својственим придевима. „У делу дефиниције у ком се упућује на глагол довољно би било давати само екавску варијанту, јер је речник и урађен у том поретку (изузев ако глагол егзистира само у ијекавским говорима), а тако се поступа и у осталим случајевима у којима се упућује на речи са рефлексом јата. Уколико се глагол реализује и као рефлексивни, повратну речцу *се* требало би наводити у загради, јер је у неким случајевима на основу медијалног значења рефлексивне форме глагола радни глаголски придев употребљен у атрибутој служби, као нпр. *окилавео, изгрбавео, разлабавео* итд.” (И.: 342).

Такође, погрешно је дефинисање префиксала придевки употребљеног РПР-а посредством глагола, као што је то урађено код: *нео̀ѝшао* (у прид. служби: негирани р. пр. од отпасти), *неискључао* (у атрибутој служби: негирани р. пр. од искључати (се)), *неиско̀йнео* (у атрибутој служби: негирани р. пр. од ископнети) итд., јер се у типској дефиницији мора извршити повезивање придевог РПР-а с глаголом. У овим случајевима реч је о префиксацији придевске лексеме префиксом *не-* (који иначе није глаголски префикс, в. Клајн 2002: 290).

Предлози лексикографске обраде овог типа лексичке јединице заснивају се на разматрањима спроведеним и у семантичко-граматичкој и у формално-граматичкој анализи придевки употребљених облика РПР-а (поглавља 4 и 5 овог рада), која су учврстила наше уверење о томе да је попридевљени радни глаголски придев, са синхронијског становишта, придевска лексема настала као резултат посебног типа деривације – конверзије односно адјективизације, због чега у савременим речницима заслужује посебан, придевски чланак (уп. Спасојевић М. 2011; Спасојевић М. 2013б: 308). Када би се попр. РПР обрађивао на старијој језичкој грађи, на старословенским и српскословенским текстовима, дакле као партиципска категорија, тада би се његова придевска употреба могла давати под глаголском лексемом, као резултат флексије (како се то чини у Речнику ЈАЗУ).²⁶⁸ Предложеним поступцима лексикографске обраде у овом раду чини нам се да су уважене све морфосинтаксичке и семантичке особености овог типа јединица.

²⁶⁸ Уп. Грицкат 1981–1982 и Спасојевић М. 2013а, посебно т. 3.2.

7. Закључак

Поприведљавање радног глаголског придева у српском језику представља комплексну језичку појаву, која се доводи у везу са више граматичких дисциплина – морфологијом, синтаксом и дериватологијом, које се пресецају са облашћу лексичке семантике. У досадашњим домаћим проучавањима најпре се указивало на граматичко-семантичке особине глагола с могућношћу придевске употребе облика радног глаголског придева. Потом се пажња померила на опис придевских лексема добијених у таквој употреби. Ово истраживање је постављено тако да се испитају семантичке и граматичке особености и полазних, глаголских јединица које учествују у разматраном процесу и добијених, придевских јединица, чиме смо покушали да прецизирамо, објединимо и заокружимо сазнања о томе на који начин радни глаголски придев, као један морфолошки глаголски облик, постаје придевска лексема.

У савременим граматикама и дериватологијама, поприведљавање радног глаголског придева сматра се типом конверзије. У домаћој описној лексикографији, употреба радног глаголског придева у придевским функцијама као резултат конверзивног процеса премашује уобичајене методе регистравања лексема конверзива, због чега нас је занимало како ће опис свих случајева који припадају овом типу јединице утицати на схватање придевске употребе радног глаголског придева као конверзивне трансформације, односно на његово сврставање у придевску категорију.

Да бисмо дали одговоре на постављене задатке, неопходно је било осврнути се на партиципско порекло данашњег радног глаголског придева, односно осветлити овај конверзивни процес и из угла историје језика. С тим у вези, значајна је чињеница да је радни глаголски придев по свом пореклу партицип перфекта актива, најмлађи партицип, који је настао у прасловенском језичком систему, и који се, за разлику од индоевропских партиципа, употребљавао само у творењу сложених глаголских облика. Иако је као партиципска категорија имао морфолошке ознаке за род и број, партицип перфекта није био деклинабилан (имао је само облике номинатива). У вези с његовом једином, глаголском употребом у старословенском језику стоји тумачење А. Белића (2000: 432–433), према коме је првобитна функција активног партиципа перфекта била именичка, а првобитно значење резултативно. Са успостављањем видског система у раном прасловенском језику, губећи значење резултативности, партицип перфекта губи и именичку функцију, и постаје део глаголских категорија. Да је првобитно имао придевску функцију (а не именичку), партицип перфекта, сматра Белић, не би прешао у глаголски систем, већ би остао у категорији придева. Резултативност се развијала касније, према природи самог глагола, односно неки партиципи перфекта с резултативним значењем добили су својство деклинабилности. На основу досадашњих проучавања партиципа са дијахронијског аспекта, може се претпоставити да се придевска употреба партиципа перфекта могла јавити као компензациони процес у XIV веку, када су остали партиципи с придевским функцијама почели губити конгруенцију. С опрезношћу се претпоставило, на основу постојећих сведочанстава у дијахроним истраживањима, да се придевска употреба партиципа прошлог одувек тицала ограниченог броја глагола, тј. да су њоме, и у прошлости и данас, обухваћени глаголи исте, медијалне семантике.

У односу на категорију глаголског рода треба нагласити да се међу медијалним глаголима могу наћи и прелазни и непрелазни и повратни глаголи. Такође, исте групе могу се наћи и међу активним глаголима. Због тога, прецизнијом дефиницијом придевске употребе радног глаголског придева сматрамо ону која укључује конкретне вредности оба подсистема категорије рода полазних глагола; дакле, такву могућност имају глаголи који су у

исто време медијални и непрелазни односно медијални и неправи повратни. На пример: Лице му је огрубело. → Гледам у његово огрубело лице; Лице му се зацрвенело. → Гледам у његово зацрвенело лице. За разлику од њих, медијални прелазни глаголи (као и прави повратни и узајамно-повратни глаголи) имплицирају и објекат радње, због чега се, по правилу, облик њиховог радног глаголског придева не јавља у придевској употреби. Грађа је, међутим, посведочила и неколико изузетака. Неколико примера показује придевску употребу РПР-а према рекцијској глаголској реализацији када се таквом употребом својство приписује објекту, попут примера: Навикла је на јад. → Живи с навиклим јадом; Одживео је своју младост срећно. → Присећао се одживеле младости. Мањим бројем потврда засведочена је и придевска употреба РПР-а према активним глаголима: Полегла је по ћепенку. → Виде је онако испружену и полеглу по ћепенку; Мала црна буба измили на сунце. → Измилеле гусенице [свилене бубе] премештају се с листом заједно на кревете за гајење.

У лексичко-семантичком опису конверзивних парова класификација је конципирана тако да исцрпно опише семантику глагола који имају могућност придевске употребе облика РПР-а. Укрштањем категорије глаголске дијатезе, општег лексичког и ужег значења полазних глагола, показало се да је придевска употреба РПР-а од медијалних глаголских реализација са значењем особина убедљиво најзаступљенија: *обезубити*, *обелети*, *побелети*, *очврснути*, *олистати*, *зачађати*, *нагорети*, *иструлети*, *увенути*, *одебљати*, *отупавити*, *заглувети*, *остарети* итд., док је мање заступљено попридевљавање РПР-а од глагола са значењем стања у ужем смислу: *огладнети*, *заспати*, *озепсти*, *онемоћати*, *помахнитати* и др., и од глагола постојања: *осванути*, *изгорети*, *преминути*, *нестати* и др. Очекивано, најређе су заступљени примери придевске употребе радног глаголског придева према активним глаголским реализацијама, и то са значењем кретања: *одмаћи* ('отићи, удаљити се; уклонити се'), *измилети* ('извући се милећи, пузећи, гамижући (о животињама)'), *одбећи* ('брзо отићи, удаљити се бежећи'), *налетети* ('крећући се изненада, неочекивано наићи на што или на кога'), *нагрнути* ('јурнути, појурити у већем броју, у гомили'), затим према глаголима са значењем промене положаја, на пример: *полегнути* ('навалити се на што у полулежећем положају'), потом према активним глаголским реализацијама постојања на одређен начин: *иживети* ('дати одушка себи задовољавајући нагоне, прохтеве'), односно постојања на неком месту у одређено време: *остати* ('задржати се негде после одласка других или после напуштања од стране некога'), или пак према глаголима какве друге активности: *изратовати* ('провести, издржати у рату, проћи кроз рат'), *ислужити* ('завршити служење, службовање испуњењем одређеног, обавезног рока'), *обладати* ('запосести, заузети, освојити (нешто)').

У вези с лексичким глаголским значењем стања, које се у литератури наводи као услов за попридевљавање радног глаголског придева, најпре смо проблематизовали традиционалну трочлану поделу глагола на радњу, стање и збивање, сматрајући да глаголи збивања чине подгрупу глагола радње или глагола стања, и, у складу с лексичко-граматичким особинама лексичких скупина глагола, закључили да би управо глаголима збивања требало називати глаголе с могућношћу попридевљавања. Ипак, ослањајући се на когнитивистичка истраживања и одлике семантичке категорије стања, показали смо да би традиционално коришћен термин *глаголи стања* требало задржати у опису семантичких карактеристика глагола с реализованом придевском употребом радног глаголског придева.

У семантичкој анализи констатовали смо да се придевски РПР приписује свим доменама стварности, али да се најчешће њиме исказују значења сталних (ређе привремених) особина инаниматних ентитета (обично предмета), те нешто мање таква својства аниматних ентитета (људи). Углавном су то особине с негативном конотативношћу. На основу бројности чланова одређених синонимских редова, грађа је показала да су најбројнији они придевски облици РПР-а који се односе на домене раста, сазревања, старости, труљења, домене телесног и уопште психофизичког здравља, умирања и тамних боја. Привремена својства могу бити квалификативно-глаголска, тј. могу чувати партиципску

семантику партиципа прошлог, попут примера: кључали цеђ, надошли странац, једрала трава, застало наступање, означавајући својство појма за одређени тренутак. Чешће је ипак привременост својства придевског РПР-а у корелацији с привременошћу у семантици полазног глагола (обично са значењем особине или стања у ужем смислу) или се пак актуелност својства препознаје у контексту: заглувели монах, занемели бирташ, обневиделе очи, зацептела снаја.

Преглед секундарних значења радних глаголских придева с придевском употребом, насталих према постојећим глаголским реализацијама, показао је да та значења најчешће припадају семантичкој поткатегорији особина, ређе стања у ужем смислу и постојања, што је једнако бројном односу лексичких значења према основним реализацијама глагола с могућношћу попридевљавања.

У вези с категоријом глаголског вида, грађа је потврдила познату чињеницу да се у придевској употреби најчешће јављају облици радног глаголског придева од глагола свршеног вида, док је од глагола несвршеног вида свега неколико таквих употреба. Поред придевских облика РПР-а према несвршеним глаголима из литературе *врео*, *кључао*, *неваљао*, *ваљао*, *зрео*, *труо*, *гњио* и *мрзао*, у нашој грађи у придевској употреби нашли су се и облици *вео* (од *венути*), *једрао* (од *једрати*), *кисао* (од *киснути*), *клицао* (од *клицати*), *смео* (од *смети*), као и они облици РПР-а чији су полазни глаголи у речницима означени као двовидски: *викао* (од *викнути се=вићи (се)*), *ватао* (од *ватати*), *жућнуо* (од *жућнути*), *класао* (од *класати*), *липсао* (од *липсати*), *малаксао* (од *малаксати*), *мацао* (од *мацати*), *мркли* (од *мркнути (мрћи)*), *мукао* (од *мукнути*). У етимолошким изворима облици *врео*, *зрео*, *гњио* и *труо* сматрају се правим, прасловенским придевима, односно то су придеви настали од партиципа прошлог на -л с резултативним значењем, из којих су, у време формирања глаголског вида у прасловенском језику, настале и глаголске лексеме несвршеног вида *врети*, *зрети*, *гњити* и *трулити*, претходно изгубивши резултативност. Да је реч о прасловенским придевима, а не о облицима радног глаголског придева с придевском употребом, потврдила је претрага речничког и електронског корпуса, у коме се набројани облици РПР-а јављају искључиво у придевској употреби. Да бисмо разумели механизме попридевљавања облика радног глаголског придева, посматрали смо семантичко-граматичко саодношење наведених придева и њихових несвршених глаголских пандана, као и парове млађих радних глаголских придева с придевском употребом и њихових полазних глагола несвршеног вида, и уочили метонимијски образац УЗРОК → ПОСЛЕДИЦА у његовој основи. У каснијој анализи, метонимија се потврдила као значајан семантички механизам у удаљавању придевских од полазних значења радног глаголског придева од глагола свршеног вида, тј. у лексикализацији радног глаголског придева с придевском употребом.

У вези са глаголским видом и његовом улогом у попридевљавању, значајне су две Стевановићеве констатације: прва, да „моменат ограничености времена за које се врши процес означен глаголом нема значаја” за придевску употребу радног глаголског придева, и друга, да она зависи искључиво од медијалности основних глагола (Стевановић 1958: 91). Грађа је показала да се, истина ређе, глаголски придев радни употребљава у придевској служби и према неким активним глаголским реализацијама. Анализирана грађа, међутим, доноси другачија запажања у вези с моментом свршености глаголске радње. Показало се да системност употребе радног глаголског придева у придевским функцијама зависи од видског лика полазне реализације свршеног глагола. Редовно се попридевљују облици радног глаголског придева према почетносвршеном или завршносвршеном глаголу с медијалним значењем који означава потпуно извршење процеса у глаголу у почетном или завршном тренутку (почетносвршени и завршносвршени видски лик), на пример: *остарети*: остарела мајка; *нагорети*: нагорели пањ. Нередовност у придевској употреби ових облика јавља се према глаголима неодређеносвршеног видског лика: када се њима исказује свршени почетни тренутак радње који подразумева и њено даље, продужено неодређено трајање, на пример: *засјактати*: засјактале очи; *запламтети*: радни глаголски придев **запламтео* није потврђен

у придевској употреби према основној глаголској реализацији, потом према завршносвршеним глаголима који подразумевају претходно неодређено трајање, попут *исцурити*: с исцурелим талогом; *израсти*: облик **израстао* нема потврда с придевском употребом према основној глаголској реализацији. Такође, нема системности ни у придевској употреби радног глаголског придева према глаголима тренутносвршеног видског лика: *пући*: на пуклој цеви; *планути*: облик **плануо* је без потврда придевске употребе.

Прегледајући дефиниције у придевским речничким чланцима с обликом радног глаголског придева у одредници и примере којима се оне илуструју, приметили смо да су се у придевској употреби једног броја радних глаголских придева развила значења за која не постоје регистровани еквиваленти у семантичком систему речничког чланка полазног глагола. Таква нова значења у лексиколошким проучавањима и у лексикографској пракси разумеју се као лексикализација у највишем степену, односно, у смислу поделе речи на врсте, као прави придеви. Нова придевска значења обично се развијају механизмима лексичке метафоре и, ређе, метонимијским трансформацијама. Према анализираној грађи, механизмима метафоре у придевској лексеми најчешће настају апстрактна, експресивна или фигуративна придевска значења: окорели политичар, нагорела жена, изгорели мозак, изветрели човек, оћелавели плиш итд. Њихов настанак повезали смо са непостојањем једнолексемских синонимних придева у лексичком фонду, што имплицира да попридевљавање РПР-а, односно његова лексикализација, има функцију попуњавања празнина у придевском лексичком инвентару или пак функцију његовог богађења. Значења која су се у структури придевске лексеме развила механизмима метонимије представљају семантичко осамостаљивање придевског РПР-а од глаголске лексеме (лексикализацију) у највишем степену, будући да се тако настала значења не могу поглаголити: загорели укус, нагорели човек, мркла прошлост, мркла јесен, кукало дете, умрли час, населе обрве, пристали младић, остала два чина, остале паре, успела студија, прошла зима, застала бара и др. Семантички удаљеним сматрамо и придевску употребу РПР-а која има значење сталне особине, резултативности, а мотивисана је несвршеним глаголима: кисао шипак, клицала жита, влатала пшеница, класали усеви, мацале врбе, ваљали пријатељ, малаксала светлост, плачкали свеци, мрзле пахуљице. Некада таква придевска значења настају смањивањем глаголске валенце за један степен: избегли народ, насела крв, а постоје и случајеви када се у придевској употреби РПР-а процес из рекцијског глагола приписиван субјекту као придевско својство приписује објекту: Он се навикао на муке. → Живи с навиклим мукама; Одживео је своју младост срећно. → Присећао се одживеле младости. И употребу придевског РПР-а у саставу термилошких синтагми такође видимо као вид његове лексикализованости: дозрели порођај, насела крв, легла земља, налегли угао, приспела меница, доспела признаница. У полисемији неких придевски употребљених РПР-а потврђена је њихова употреба у именичкој функцији. За овај вид семантичког осамостаљивања највише је потврда за придевске облике РПР-а *одрасли*, *остали*, *нестали*, *умрли* и *заблудели*.

Анализа грађе показала је да се скоро половина придевски употребљених радних глаголских придева у грађи формално осамостаљује од истих облика у глаголској употреби. Ово сматрамо значајним податком будући да формалне измене у придевском РПР-у такође осликавају тенденцију лексикализације овог облика. Формално осамостаљивање односи се на употребу једне морфолошке варијанте облика РПР-а од глагола I и III односно VI Стевановићеве врсте наспрам друге варијанте РПР-а у глаголској употреби. Када се облик радног глаголског придева глагола I и III Стевановићеве врсте јавља у две морфолошке варијанте, тј. твори се и по I и по III врсти, односно има само облик I врсте према инфинитиву који припада III глаголској врсти, у придевској употреби преко 90% придевских лексема јавља се само краћи облик РПР-а или је пак такав облик претежнији у односу на дужу форму РПР-а, на пример *набрекао*, *вео*, *навео*, *навикао*, *одвикао*, *згасао*, *надригао*, *запрагао*, *кисао*, *окисао*, *налегао*, *замакао*, *одмакао*, *мрзао*, *замрзао*, *мркао*, *замркао*, *омркао*, *мукао*, *замукао*, *надригао*, *изникао*, *обникао*, *оштакао*, *препукао*, *прозукао*, *прхао*, *испрхао*,

затврдао, труо, отруо, утихао, ишчезао, угасао, издахао, опузао, усахао, отврдао, иструо, натруо, очврсао и др., док су у глаголској употреби ови облици чешћи с дужом формом. Други тип формалног осамостаљивања придевског од глаголског РПР-а односи се на облике РПР-а од глагола VI Стевановићеве врсте. У односу на завршетак радног глаголског придева од глагола који показују тенденцију колебања у употреби варијанте на *-ети* и варијанте на *-ити* и преласка у групу глагола на *-ити*, у придевској служби употребљавају се скоро искључиво облици радног глаголског придева на *-ео*: *огладнео, огрубео, одрвенео, иживео, одживео, огорео, обневидео, закаснео, обезубео* итд.

Осим подразумеване деклинабилности, у грађи су посведочени и облици одређеног и неодређеног придевског вида и компарације неких придевских облика РПР-а, као и могућност њихове употребе у свим придевским синтаксичким функцијама, најчешће у функцији атрибута. Потврдом лексикализације једног броја попридевљених радних глаголских придева сматрамо и способност да творе нове речи у процесима адвербијализације, префиксације и слагања.

Када је реч о обради РПР-а с придевском функцијом у домаћој описној лексикографији, утврђено је да у лексикографским поступцима има неуједначености, што је одраз различитих тумачења природе разматраног конверзива. На основу резултата анализа особина РПР-а у придевској употреби, предложили смо конкретне поступке речничке обраде, пре свега за РСАНУ, а проширена сазнања о попридевљавању овог облика могла би се применити у методологији израде и других типова речника. Одговарајућим дефиницијама придевски употребљеног РПР-а у речницима би се показало да је попридевљавање радног глаголског придева конверзивни процес, који је у неким случајевима завршен лексикализацијом онда када су се придевске лексеме, или пак поједине њихове реализације, својим значењем или својом формом потпуно оделиле од полазног глагола. У случајевима лексикализације РПР-а, предложили смо доследност у примени описног типа дефинисања. У случајевима када се придевском употребом РПР-а пресликава значење полазног глагола или његова полисемија, добијено придевско значење треба исказати функционално-граматичком дефиницијом, уз навођење бројева полазних глаголских значења на крају дефиниције као испоређење, чиме се на економичан начин показује које се семантичке реализације глагола могу обухватити овим типом дефиниције у придевском речничком чланку. На тај начин, три модела обраде попр. РПР-а (само описна дефиниција, само функционално-граматичка дефиниција и употреба оба типа дефиниције) омогућила би сагледавање семантичког профила конвертоване, придевске лексеме.

У уводним разматрањима (в. т. 3.3), на основу досадашњих проучавања с овом темом, претпоставили смо да се може говорити о два типа попридевљавања РПР-а, лексичком и контекстуалном. Под лексичким попридевљавањем РПР-а подразумевали смо оно чији је производ лексема која се по семантичком садржају разликује од полазног глагола, дакле *нова лексичка јединица*, тј. *прави придев*, док смо контекстуалним попридевљавањем РПР-а сматрали синтаксичку варијанту глаголског РПР-а која се од њега семантички не разликује. Анализом грађе потврдили смо нека запажања из литературе, међутим, дошли смо и до увида који унеколико мењају наше полазно виђење попридевљавања РПР-а. Најпре, закључили смо да је придевску употребу облика радног глаголског придева оправдано сматрати типом конверзије, тј. попридевљавањем или адјективизацијом, с тим да је она код неких облика завршена лексикализацијом. Термин *прави придев*, међутим, не сматрамо одговарајућим у контексту попридевљавања РПР-а јер оспорава придевски карактер једном (већем) броју овако насталих придева, а анализом смо закључили да су сви конвертовани, придевски облици РПР-а подједнако придевске лексеме. Потом, увидели смо да се код неких РПР-а с придевском употребом конверзивни процес завршава лексикализацијом – не само семантичким одељивањем овог облика (развојем значења која нису засведочена у семантичком систему полазног глагола али јесу потенцијално и глаголска, развојем значења која се не могу развити у полисемији полазног глагола, терминологијом облика РПР-а,

те даљим творбеним поступцима које мотивишу попридевљени облици РПР-а) већ и формалним изменама у том облику у односу на глаголски РПР.

Познато је да се, осим полисемијом, лексички фонд једног језика богати и творбом речи, између осталог, и поступцима конверзије и лексикализације. Наше истраживање потврдило је конверзију глаголског РПР-а у придевски РПР као творбени начин богаћења придевског лексичког фонда. Уз то, функција конвертовања већег броја РПР-а јесте и кондензовање језичких исказа (значењски се могу парафразирати помоћу полазног глагола). С друге стране, процесом лексикализације настају лексеме којима се попуњавају лексичке празнине у језику, што је на примерима придевске употребе РПР-а у нашој грађи такође потврђено. С тим у вези, износимо још једно запажање проистекло из анализе грађе. Наиме, лексикализованим сматрамо и оне случајеве придевске употребе РПР-а који се не одвајају од полазног глагола развојем новог значења нити формалним изменама, већ чињеницом да према њима у језику не постоје синонимни придеви другачије коренске морфеме. Такви су, на пример, придеви *загладнео*, *задахтао*, *закрвавио*, *залистао*, *избујао*, *обљутавео*, *окаснео*, *онемео* и др. (в. т. 6.1). Лексикализација придевски употребљених облика РПР-а, дакле, има различите манифестације. Говорити о степену лексикализације придевских облика РПР-а значило би пажљиво испланирати и одабрати параметре и методолошке поступке за такво градуирање, и поставити посебне теоријске оквире у којима би било могуће развити предочена запажања и спровести даљу анализу.

8. Литература

- Алексић 2013: Данило Алексић, „Проблем дистинкције апстрактно–конкретно и класификација именица”, у: Милош Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности I/1*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 115–126.
- Алексић–Стевановић 1946: Радомир Алексић, Михаило Стевановић, *Граматика српскога језика за ученике средњих школа*, Београд: Просвета.
- Апресјан 1995: Ю. Д. Апресјан, *Лексическа семантика, Изабранные труды I*, Москва: Восточная литература РАН.
- Бабић и др. 1991: S. Babić, D. Brozović, M. Moguš, S. Pavešić, I. Škarić, S. Težak, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Барић и др. ²1997: Eugenija Barić, Marija Znika, Vesna Zečević, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Белај 2001: Branimir Belaj, „Prototipno-kontekstualna analiza povratnih glagola u hrvatskom jeziku”, *Suvremena lingvistika*, sv. 27, br. 51, Zagreb, 1–11.
- Белић 1934: Александар Белић, „О променљивости радног (прошлог) глаголског придева”, *Наш језик II/2*, Београд, 33–39.
- Белић 1937: Александар Белић, „Више семантике!”, *Наш језик*, V/5–6, Београд, 129–135.
- Белић 1955–1956: Александар Белић, „Ђуро Грубор, Аспектна значења, Rad 293, 5–234”, *Јужнословенски филолог XXI/1–4*, Београд, 291–303.
- Белић 1998: Александар Белић, *Опита лингвистика [О језичкој природи и језичком развоју, I и II]*, *Изабрана дела Александра Белића*, том 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 1999: Александар Белић, *Историја српског језика [Фонетика, Речи са деκлинацијом, Речи са конјугацијом]*, *Изабрана дела Александра Белића*, том 4, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 2000: Александар Белић, *Постанак прасловенске глаголске системе [Упоредна словенска лингвистика, 1]*, *Изабрана дела Александра Белића*, том 2, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 11–438.
- Бирих 1995: Александр Бирих, *Метонимия в современном русском языке (семантический и грамматический аспекты)*, Серия: Slavistische Beiträge (326), München: Verlag Otto Sagner.
- Бондарко 1999: А. В. Бондарко, *Основы функциональной грамматики: Языковая интерпретация идеи времени*, Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета.
- Брозовић–Ивић 1988: Dalibor Brozović, Pavle Ivić, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb: Jugoslavenski grafički zavod „Miroslav Krleža”.
- Булигина–Шмельов 1997: Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев, *Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики)*, Москва: Школа „Языки русской культуры”.
- Булигина 1982: Т. В. Булыгина, „К построению типологии предикатов в русском языке”, в: О. Н. Селиверстова (ред.), *Семантические типы предикатов*, Москва: Наука, 7–85.

- Бурзан 1990: Mirjana Burzan, *Glagolski pridevi u srpskohrvatskom i mađarskom jeziku*, Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu – Institut za južnoslovenske jezike.
- Васильев 1971: Леонид М. Васильев, „Семантические классы глаголов чувства, мысли и речи”, *Очерки по семантике русского глагола*, Уфа, 213–266.
- Васильев 1981: Л. М. Васильев, *Семантика русского глагола*, Москва: Высшая школа.
- Виноградов ³1986: В. В. Виноградов, *Русский язык (Грамматическое учение о слове)*, Учеб. пособие для вузов, Москва: Высш. шк. <http://slovari.ru/default.aspx?s=0&p=5306> (7.4.2021)
- Вечерка 1961: Radoslav Večerka, *Syntax aktivních participií v staroslověnině*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Војводић 2013: Дојчил Војводић, „Вид глагола”, у: Ч. Попов, Д. Станић (ур.), *Српска енциклопедија, т. II: В–Вишестечка*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Српска академија наука и уметности, Завод за уџбенике, 332–333.
- Вујовић 2009: Dušanka Vujović, *Semantička i derivaciona analiza glagola kretanja u srpskom jeziku*, neobjavljena doktorska disertacija, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Вујовић 2011: Душанка Вујовић, „Семантичка и деривациона обележја глагола отежаног кретања”, *Граматика и лексика у словенским језицима*, Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ 349–359.
- Вукчевић 2009: Владимир Вукчевић, „Непостојимога лик постојими (о партиципима у српском језику)”, *Свет речи 27–28*, Београд, 30–36.
- Гортан Премк 1980: Даринка Гортан-Премк, „О граматичкој информацији и семантичкој идентификацији у великом описном речнику”, *Наш језик XXIV/3*, Београд, 107–114.
- Гортан Премк 1982: Даринка Гортан-Премк, „О семантичком садржају лексикографске дефиниције”, у: Д. Ћупић (ур.), *Лексикографија и лексикологија*, Београд – Нови Сад, 49–51.
- Гортан Премк 1983: Д. Гортан Премк, „Синонимски низ у лексикографској дефиницији”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 12/1*, 45–50.
- Гортан Премк 1994: Даринка Гортан-Премк, „Типови и врсте речи”, *Јужнословенски филолог L*, Београд, 117–128.
- Гортан Премк 2004: Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Гортан Премк 2014а: Даринка Гортан-Премк, „О лексикографској дефиницији и систему лексикографских дефиниција у једнојезичном речнику”, у: М. Алановић, Ј. Дражић, Г. Штасни, Г. Штрбац (ур.), *Зборник у част Вери Васић, Лексика, граматика, дискурс*, Нови Сад: Филозофски факултет, 31–39.
- Гортан Премк 2014б: Даринка Гортан-Премк, „Дефинисање у српској лексикографији”, у: Р. Драгићевић (ур.), *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 131–139.
- Граматика 1980: *Русская грамматика*, Н. Ј. Шведова (гл. ред.), Москва: Наука, 1980.
- Грицкат 1966–1967: Ирена Грицкат, Префиксација као средство граматичке (чисте) префиксације (начелна разматрања и савремена српскохрватска грађа)”, *Јужнословенски филолог XXVII/1–2*, Београд, 185–221.

- Грицкат 1967: Ирена Грицкат, „Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфектизација путем префиксације”, *Наш језик* XVI/3, Београд, 119–126.
- Грицкат 1981–1982: Ирена Грицкат, „Лексикографски поступак у речницима САНУ и ЈАЗУ”, *Наш језик* XXV/1–2, Београд, 3–24.
- Грицкат 1984–1985: Ирена Грицкат, „Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XXVII–XXVIII, Нови Сад, 197–203.
- Грицкат 2004: Ирена Грицкат, *Студије из историје српскохрватског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Грицкат 2020: *Кругови Ирене Грицкат. Семантичко-граматичка истраживања савременог српског језика*, Рајна Драгићевић (ур.), Београд: Савез славистичких друштва Србије, 301–307.
- Грковић Мејџор 2007: Јасмина Грковић-Мејџор, *Списи из историјске лингвистике*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Грковић Мејџор 2008: Јасмина Грковић-Мејџор, „Ка реконструкцији прасловенске синтаксе”, *Зборник Матице српске за славистику* 73, Нови Сад, 71–83.
- Грубор 1953: Đuro Grubor, *Aspektna značenja*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Дилпарић 2002: Предраг Дилпарић, „О значају предлога и префикса у еволуцији падежних и видских значења”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 32/3, Београд, 63–69.
- Дирвен 1999: R. Dirven, „Conversion as a conceptual metonymy of event schemata”, In Klaus-Uwe Panther & Günter Radden (eds.), *Metonymy in language and thought*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 275–287.
- Драгићевић 2001: Рајна Драгићевић, *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику, творбена и семантичка анализа*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2006: Рајна Драгићевић, „Семантички односи слични полисемији”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 35/1, Београд, 227–233.
- Драгићевић ²2010: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Драгићевић 2018: Рајна Драгићевић, *Српска лексика у прошлости и данас*, Нови Сад: Матица српска.
- Драгићевић 2021: Рајна Драгићевић, „Some Challenges of Metaphor and Metonymy Interpretation”, *Prace Filologiczne* LXXVI, Warszawa, 87–98.
- Ђорђевић 2018: Весна Ђорђевић, *Видски парњаци у српском језику (имперфективни глагол : перфективни глагол изведен префиксима за-, из-, на-, о-, по-, с- и у-)*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Ђорђевић 1975: Петар Ђорђевић, *Старословенски језик*, Нови Сад: Матица српска.
- Ђуровић 2011: Сања Ђуровић, „Примери двојакних глаголских форми у језику штампе”, у: М. Ковачевић (ур.), *Наука и политика, књига. Филолошке науке*, књига 5, том 1, Пале: Филозофски факултет, 213–223.

- Ђуровић 2012: Сања Ђуровић, „Попридевљавање радног глаголског придева глагола типа (-)венути и (-)мрзнути”, у: М. Ковачевић (ур.), *Наука и идентитет. Филолошке науке*, књига 6, том 1, Пале: Филозофски факултет, 89–100.
- Ђуровић 2015: Сања Ђуровић, *Укрштање глаголских врста у конјугацији глагола у савременом српском језику*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- ЕССЛПТ: *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык: в 2-х томах*, А. Н. Тихонов, Р. И. Хашимов (ред.), Москва: Флинта – Наука.
- Еткинс–Рандел 2008: В. Т. Sue Atkins and Michael Rundell, *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, Oxford University Press.
- Живковић 1958–1959: Sreten Živković, „Dioba glagola po značenju”, *Jezik VII*, br. 1, Zagreb, 8–11.
- Живковић 1959–1960a: Sreten Živković, „Podjela glagola po vidu (aspektu)”, *Jezik VIII*, br. 1, Zagreb, 23–28.
- Живковић 1959–1960b: Sreten Živković, „Podjela glagola po vidu (aspektu), II”, *Jezik VIII*, br. 2, Zagreb, 41–46.
- Ивановић М. 2012: Милена Ивановић, *Изражавање акционалности у украјинском и српском језику*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Ивановић Н. 2005: Н. Ивановић „Значења изведених апстрактних именица у српском језику”, *Наш језик XXXVI/1–4*, Београд, 86–99.
- Ивановић Н. 2013: Ненад Ивановић, *Речник САНУ и његова улога у лексичкој стандардизацији српског језика (са историјског и лексикографског аспекта)*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Ивановна 2009: Е. Ю. Иванова, „Семантичка типологија предикатов в сопоставительном аспекте: предикаты «свойств» в русском и болгарском языках”, *Болгарская русистика 2009/3–4*, Софија, 5–17.
- Јанда 1986: L. Janda, *A Semantic Analysis of the Russian Verbal Prefixes za-, pere-, do-, and ot-*, München: Otto Sagner.
- Јовић 2011: Надежда Јовић, „Партиципи, глаголски прилози и придеви у Хиландарском медицинском кодексу”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIV/1*, Нови Сад, 79–86.
- Касирер 1978: Ernst Cassirer, *Ogled o čovjeku*, Rijeka: Naprijed.
- Клајн 1998: Иван Клајн, „Граматички и лексикографски статус глаголских именица од несвршених глагола”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 27/2*, Београд, 149–157.
- Клајн 2002: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 1, Слагање и префиксација*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.
- Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 2, Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.
- Кликовац 2004: Duška Klikovac, *Metafore u mišljenju i jeziku*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Кликовац ²2006: Duška Klikovac, *Semantika predloga. Studija iz kongitivne lingvistike*, Beograd: Filološki fakultet.

- Кликовац ²2006: Duška Klikovac, *Semantika predloga. Studija iz kongitivne lingvistike*, Београд: Филолошки факултет.
- Кликовац 2010: Душка Кликовац, *Грамматика српског језика за основну школу*, Београд: Креативни центар.
- Књазев 2007: Ю. П. Књазев, *Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе*, Москва: Языки славянских культур.
- Ковачевић 1987: Милош Ковачевић, „Префиксација и њен утицај на форму и семантику синтагме”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 16/1, Београд, 119–129.
- Ковачевић 1988: Милош Ковачевић, *Узрочно семантичко поље*, Сарајево: Свјетлост.
- Ковачевић 1999: Милош Ковачевић, „Метонимија и синегдоха”, *Српски језик* IV/1–2, Београд, 171–202.
- Лазић Коњик 2010: Ивана Лазић-Коњик, *Глаголи са егзистенцијалним значењем у српском језику*, необјављена докторска дисертација, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Левин 1993: Beth Levin, *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*, Chicago – London: The University of Chicago Press.
- Леонтјева 2006: Е. А. Леонтјева, „Семантички признак как ключевой параметр типологии предикатов (на материале английског и руског језиков)”, *Культура народов Причерноморья* 76, Симферополь, 122–128.
- Ломпар 2004: Весна Ломпар, „Анализа приступа придевима у сербокroatистичким граматицама”, *Наш језик* XXXV/1–4, Београд, 23–29.
- Ломпар 2016: Весна Ломпар, *Врсте речи и граматичка пракса (од Вука до данас)*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Маретић ³1963: Tomislav Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Марић 2012: Биљана Марић, *Синтаксичка деривација у савременом руском књижевном језику у поређењу са српским*, Београд: Филолошки факултет.
- Маркосјан 1985: Л. Е. Маркосян, *Семантика и синтаксис предикатов состояния*, дисертација кандидата филолошких наука, Москва <https://www.dissercat.com/content/semantika-i-sintaksis-predikatov-sostoyaniya> (6. 4. 2021)
- Маројевић 1997: Радмило Маројевић, „Хибридне врсте ријечи у словенским језицима”, *Књижевност и језик* XLV, Београд, 9–17.
- Маројевић 1998: Радмило Маројевић, „Компаративно-историјски приступ класификацији врста речи у српском и руском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 27/2, Београд, 39–48.
- Маројевић 2007: Радмило Маројевић, „Творба речи у савременом српском језику Ивана Клајна (II)”, *Српски језик* XII/1–2, Београд, 501–600.
- Матханова 2001: И. П. Матханова, *Высказывания с семантикой состояния в современном русском языке*, часть автореферата, Санкт-Петербург: Российский Государственный Педагогический Университет имени А. И. Герцена, <http://www.dissercat.com/content/vyskazyvaniya-s-semantikoi-sostoyaniya-v-sovremennom-russkom-yazyke> (16. 3. 2016)
- Матханова 2005: И. П. Матханова, „Поле состояния в современном русском языке: прототип и его окружение”, в: А. В. Бондарко, С. А. Шубик (ред.), *Проблемы функциональной грамматики: Полевые структуры*, Санкт-Петербург: Наука, 103–113.

- Миланов 2021: Наташа Миланов, *Српски лексички фонд из угла полисемије: глаголи, именице, придеви*, Монографије 31, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Миленковић 2015: Ана Миленковић, „Семантичке улоге доживљавача и изазивача емоције у значењској структури емоционалних глагола у српском језику”, *Наш језик* XLVI/3–4, Београд, 23–38.
- Миленковић 2017: Ана Миленковић, *Семантичка и творбена анализа глагола којима се означавају осећања у савременом српском језику*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Михаљевић 2014: Milan Mihaljević, *Slavenska poredbena gramatika, 2. dio: Morfologija, Prozodija, Slavenska pradomovina*, Zagreb: Školska knjiga.
- Московљевић 1998: Јасмина Московљевић, „Параметри од значаја за лексичко-синтаксичку супкатегоризацију глагола у српском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 27/2, Београд, 125–136.
- Московљевић Поповић 2007: Јасмина Московљевић-Поповић, *Огледи о глаголској поткатегоризацији*, Београд: Чигоја штампа.
- Московљевић Поповић 2008: Јасмина Московљевић-Поповић, „Класе глагола за изражавање психолошких стања, осећања и расположења у савременом српском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 37/1, Београд, 87–98.
- Мразовић–Вукадиновић 1990: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Novi Sad: Dobra vest.
- Мразовић–Вукадиновић ²2009: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci: Izavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Мусић 1899: August Musić, „Rečenice s participom preterita aktivnim II u hrvatskom jeziku”, *Rad JAZU* 140, Zagreb, 59–130.
- Мусић 1935: August Musić, „Značenje i upotreba participa u srpskohrvatskom jeziku”, *Rad JAZU* 250, Zagreb, 127–157.
- Недјалков–Јахонтов 1988: V. P. Nedjalkov, S. J. Jaxontov, „The typology of resultative constructions”, in Nedjalkov V. P. (ed.), *Typology of resultative constructions* (Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company), 3–62.
- Николић 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српскога језика*, Матица српска – Институт за српски језик САНУ – Палчић, Београд.
- Николић 2002: Мирослав Николић, „Тешкоће при утврђивању одреднице у речницима српског језика”, у: *Дескриптивна лексикографија савременог српског језика и њене теоријске основе*, Београд: Српска академија наука и уметности – Нови Сад: Матица српска, 49–56.
- Николић С. 1997: Светозар Николић, *Старословенски језик I*, Београд: Требник.
- Новокмет 2013: Слободан Новокмет, „Радни глаголски придев у функцији придева – семантичка класификација”, *Липар. Часопис за књижевност, језик, уметност и културу* 52, Крагујевац, 63–76.
- Норман 1967: W. T. Norman, *2800 personality trait descriptors: Normative operating characteristics for a university population*. Ann Arbor: Department of Psychology, University of Michigan.

- Олпорт–Одберт 1936: Gordon W. Allport, Henry S. Odbert, *Trait-names: A psycho-lexical study*. Psychological Monographs, 47, No. 211.
- Падучева 2009: Елена В. Падучева, „Лексическая аспектуальность и классификация предикатов по Маслову-Вендлеру”, *Вопросы языкознания* 6, 3–20.
- Падучева ²2010: Елена В. Падучева. *Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива*, Москва: Языки русской культуры.
- Пешикан 1967: Митар Пешикан, „О класификацији српскохрватских глагола”, *Зборник за филологију и лингвистику* X, Нови Сад, 103–111.
- Пешикан 1970: Митар Пешикан, „Лексичко благо нашег језика и нормативни однос према њему”, *Наш језик* XVIII/1–2, Београд, 80–92.
- Пешикан 1980: Митар Пешикан, „Још о класификацији српскохрватских глагола”, *Наш језик* XXIV/3, Београд, 139–146.
- Пипер ²2001: Predrag Piper, *Jezik i prostor*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременога српског језика. Проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска.
- Пипер–Клајн ²2014: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Плунгјан 2011: В. А. Плунгян, *Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира*, Москва: РГГУ.
- Поланчец 2015: Jurica Polančec, „О definiciji kategorije glagolskog stanja”, *Filologija* 65, Zagreb, 113–130.
- Попова 1980: Татјана Попова, „Нека размишљања о класификацији и о промени глагола у савременом српскохрватском језику”, *Наш језик* XXIV/3, Београд, 129–138.
- Поповић 1952: Иван Поповић, „Инфинитивна основа неких глагола 3. врсте”, *Наш језик* IV/1–2, Београд, 45–57.
- Поповић Љ. 1998: Љубомир Поповић, „Комуникативно-граматичка анализа реченице: синтаксичке јединице”, *Свет речи* 6/7/8, Београд, 9–21.
- Поповић Љ. 2003: Љубомир Поповић, „Трочлане поделе у граматикама М. Стевановића”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 32/3, Београд, 7–21.
- Поповић Људ. 2007: Људмила Поповић, „Аргументска структура глагола емотивног стања у словенским језицима”, *Зборник Матице српске за славистику* 71–72, Нови Сад, 481–497.
- Поповић Људ. 2008: Људмила Поповић, *Језичка слика стварности. Когнитивни аспект контрастивне анализе*. Београд: Филолошки факултет.
- Прањковић 2003: Ivo Pranjković, „Glagolske kategorije prema imenskima”, u: S. Botica (ur.), *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*, Zagreb: Filozofski fakultet, 9–15.
- Прањковић 2012: Ivo Pranjković, „Gramatika glagola stanja”, *Bosanski jezik* 9, Tuzla, 11–24.
- Прањковић 2020: Ivo Pranjković, „Gramatička svojstva glagola zbivanja”, *Sarajevski filološki susreti* 5/I, Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 9–18.
- Радић Дугоњић 1996: Милана Радић-Дугоњић, „О идеографској класификацији руско-српских међујезичких паронима”, *Јужнословенски филолог* LI, Београд, 161–168.

- Радовић Тешић 2002: Милица Радовић-Тешић, „О степенастом представљању значења речи”, у: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад: Матица српска – Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 141–147.
- Радовић Тешић 2009: Милица Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Београд: Учитељски факултет.
- Радовић Тешић 2011: Милица Радовић-Тешић, *Граматички и лингвистички појмовник*, Београд: Учитељски факултет.
- Ристић 2006: Стана Ристић, *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*, Монографије 3, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска (I–III и Матица хрватска), Нови Сад (I–III и Загреб), 1967–1978.
- Розентал–Теленкова ²1976: Д. Э. Розентал, М. А. Теленкова, *Словарь-справочник лингвистических терминов*, Москва: Просвещение, <http://rus-yaz.niv.ru/doc/linguistic-terms/fc/slovar-195.htm#zag-261> (12. 4. 2021)
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XX, Српска академија наука и уметности – Институт за српск(охрватск)и језик, Београд, 1959–2017.
- РСЈ: *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.
- Ружин 2015: Татјана Ружин, *Глаголи узроковања у енглеском и српском језику*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Самарцић–Стипчевић 2004: Т. Самарцић, Б. Стипчевић, „Подела глагола на врсте и одговарајућа терминологија у *Савременом српскохрватском језику II* М. Стевановића”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 33/3*, Београд, 133–146.
- Селиверстова 1982: *Семантичке типове предикатива*, О. Н. Селиверстова (ред.), Москва: Наука.
- Силић–Прањковић 2005: Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Симеон 1969: Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Симић 1998: Радоје Симић, „Прагматичка и лингвистичка теорија о врстама речи”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 27/2*, Београд, 19–29.
- Скок 1971–1974: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Спасојевић А. 2016: Анета Спасојевић, „Лексикализација радног глаголског придева од глагола кретања (синтаксичко-семантички и лексикографски аспект)”, *Радови Филозофског факултета. Филолошке науке* 18, Пале, 189–199.
- Спасојевић М. 2011: Марина Спасојевић, „Радни глаголски придев у систему врста речи”, *Наш језик XLII/1–2*, Београд, 25–39.
- Спасојевић М. 2013а: Марина Спасојевић, „О радном и трпном глаголском придеву са лексикографског аспекта”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 42/1*, Београд, 309–319.
- Спасојевић М. 2013б: Марина Спасојевић, *Глаголи на -(j)ети, -им у корелацији са глаголима на -ити, -им у савременом српском језику (нормативни и лексикографски аспект)*, Монографије 17, Београд: Институт за српски језик.

- Спасојевић М. 2015: Марина Спасојевић, *Довидски глаголи у савременом српском језику*, необјављена докторска дисертација, Београд: Филолошки факултет.
- Спасојевић М. 2016: Марина Спасојевић, „Белићево схватање глаголског вида и његов утицај на развој аспектолошких погледа у србистици”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* 45/1, Београд, 73–84.
- Стакић 2021: Милан Стакић, „Радни глаголски придеви као лексеме”, *Српски језик XXVI*, Београд, 57–72.
- Станишић 2006: Вања Станишић, *Увод у индоевропску филологију*, Београд: Чигоја штампа.
- Станојчић 2010: Живојин Станојчић, *Граматица српског књижевног језика*, Београд: Креативни центар.
- Станојчић–Поповић ²1992: Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматица српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Станојчић–Поповић ⁸2002: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Граматица српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Станојчић–Поповић ⁹2004: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Граматица српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Станојчић–Поповић ¹¹2008: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Граматица српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић 1940: Михаило Стевановић, „Рефлексивни глаголи и променљивост глаголског придева”, *Наш језик VII/6*, Београд, 196–205.
- Стевановић 1958: Михаило Стевановић, „Још нешто о придевској функцији радног глаголског придева”, *Наш језик IX/3–4*, Београд, 86–92.
- Стевановић 1961–1962: Михаило Стевановић, „Проблем глаголског рода и повратни глаголи у српскохрватском језику”, *Јужнословенски филолог XXV*, Београд, 1–47.
- Стевановић ³1979: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II, Синтакса*, Београд: Научна књига.
- Стевановић ⁴1981: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I, Граматички системи и књижевнојезичка норма*, Београд: Научна књига.
- Стевановић ⁵1986: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I, Граматички системи и књижевнојезичка норма*, Београд: Народна књига.
- Стевановић ⁴1989: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II, Синтакса*, Београд: Научна књига.
- Стојановић 2016: Стефан Стојановић, „Лексичко значење трпних партиципа на *-н*, *-т* у предикативној функцији и њихова способност да изразе резултативно значење (на материјалу српског и руског језика)”, *Славистика XX*, Београд, 197–207.
- Суботић 1984: Љиљана Суботић, „Судбина партиципа у књижевном језику код Срба у 19. веку”, *Прилози проучавању језика* 20, Нови Сад, 5–83.
- Тафра 1994: Branka Tafra, „Gramatički kriteriji za rječničku natuknicu”, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 20, Zagreb, 299–312.
- Тафра 2005: Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Тафра 2016: Branka Tafra, „Dvoјbe pri određivanju natuknice”, у: С. Ристић, И. Лазић Коњик, Н. Ивановић (ур.), *Лексикологија и лексикографија у светлу савремених приступа*, Београд: Институт за српски језик, 515–532.

- Тежак–Бабић 1996: Stjepko Težak, Stjepan Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Zagreb: Školska knjiga.
- Тошовић 1998: Бранко Тошовић, „Универзална семантичка класификација глагола”, *Научни састанак слависта у Вукове дане 27/2*, Београд, 113–124.
- ТСРГ: *Толковый словарь русских глаголов: Идеографическое описание. Английские эквиваленты. Синонимы. Антонимы*, Л. Г. Бабенко (ред.), Москва: АСТ-ПРЕСС, 1999.
- Ћорић 2008: Божо Ћорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Упутства РСАНУ: *Упутства за израду Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, интерни спис, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Фекете 1969: Егон Фекете, „Облик значење и употреба одређеног и неодређеног придевског вида у српскохрватском језику, I, општи део”, *Јужнословенски филолог XXVIII/1–2*, Београд, 321–386.
- Хабургајев 1974: Г. А. Хабургаев, *Старославянский язык*, Москва: Просвещение.
- Хам 2002: Sanda Ham, *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Хрустић–Палић 2011: Meliha Hrustić, Ismail Palić, „Particip prezenta kao hibridna gramatička kategorija u njemačkome i ekvivalenti u bosanskom jeziku”, *Bosanski jezik. Časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika* 8, Tuzla, 9–30.
- Цетнаровска 2011: Božena Cetnarowska, Conversion as metonymy and the problem of recursiveness, (n.d.), https://www.academia.edu/5242642/Conversion_as_metonymy_and_the_problem_of_recursiveness (16. 12. 2015)
- Цимерлинг 2017: А. В. Циммерлинг, „Внутри и снаружи. К типологии предикатов состояния”, в: Н. Д. Арутюнова, С. Ю. Бочавер, М. Л. Ковшова, Т. Е. Янко (ред.), *Логический анализ языка. Человек в интерьере. Внутренняя и внешняя жизнь человека в языке*, Москва: Языки славянской культуры, 17–41.
- Цимерлинг 2018: Антон В. Циммерлинг, „Предикативы и предикаты состояния в русском языке”, *Slavistična revija* 66/1, Ljubljana, 45–64.
- Цолић 2016: Александра Цолић, „Активни партиципи у Житију Светог цара Уроша од патријарха Пајсија”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIX/1*, Нови Сад, 7–26.
- Чаплин и др. 1988: William F. Chaplin, Oliver P. John, Lewis R. Goldberg, „Conceptions of states and traits: Dimensional Attributes with Ideals as prototypes”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 54, No. 4, 541–557.
- Шаравања 2011: Lidija Šaravanja, „Argumentna struktura psiholoških glagola u hrvatskom jeziku”, *Suvremena lingvistika*, Vol. 37 No. 72, Zagreb, 241–257.
- Шваћко 1991: Vanja Švačko, „Napomene o terminu particip”, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 17, Zagreb, 279–292.
- Шведова 1980: Н. Ю. Шведова, *Русская грамматика*, Москва: Наука.
- Шведова 1995: Наталия Ю. Шведова, „Глагол как доминанта в системе русской лексики”, в: М. В. Ляпон (ред.), *Филологический сборник (к 100-летию со дня рождения академика В. В. Виноградова)*, Москва, 409–414.
- Шрам 1979: Александр Н. Шрам, *Очерки по семантике качественных прилагательных*, Ленинград: Изд-во ЛГУ.

- Штасни 2011: Гордана Штасни, „Семантичко-деривациони потенцијал глагола основних физиолошких стања”, *Граматика и лексика у словенским језицима*, Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 575–584.
- Штасни 2012: Гордана Штасни, „Утицај семантичког садржаја на деривацију глагола физиолошких стања и процеса”, у: Р. Драгићевић (ур.), *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*, Београд: Филолошки факултет, 745–755.
- Шчерба 1957: Л. В. Щерба, *Избранные работы по русскому языку*, Москва: Учпедгиз.

9. Списак радних глаголских придева у придевској употреби

Облици радног глаголског придева који су регистровани као придевске одреднице у РСАНУ (од *ваљао* до *погасао*) и у РМС (од *подадуо* до *учмао*) дати су по азбучном реду. У списку се налазе и придевски употребљени облици РПР-а регистровани под полазном глаголском лексемом.

ваљао	закржљавео	затекао ²
вео ²	закржљао	затињао
викао	закркљао	заћутао
влатао	закукао	захуктао
врео	закуњао	зацептео
гњио	залежао	зациктао
гронуо	залистао	зацрвенео
грохнуо	залудео	зацрвљао
догорео	залутао	зацрнео
доживео	замакао	зачађао
дозорео	заматорео	зачађео
дозрео	замнио	зачамао
дорастао	замрзао	зачамео
доспео	замркао	зачкиљио
дотрајао	замро	зачмао
жутнуо	замукао	збабуњао
заблудео	занемео	згасао
забрекао	заостао	згусли
забректао	запекао	згуснуо
забридео	запенушао	зрео
завенуо	запламтео	ижђикао
заводное	запрагао	ижђикљао
заврео	запустео	иживео
загарио	зарастао	ижутео
загасао	зарђао	ижцигљао
загладнео	зарожнао	ижцикљао
заглувео	зароктао	изагњио
заглупавио	зарудео	изанђао
заголео	зарујавио	избегао
загорео	заруменео	избелео
задахтао	заруњаवेо	избехарао
задебљао	заруњавио	изблањао
задивљао	зарутавео	изблдео
задоцнели	заседео	изблештео
задремали	засенуо	изболео
задригао	засјактао	изболовао
задрхтао	заснуо	избрујао
задуо	заспао	избујао
зажутео	застао	извекчао
зазеленео	застарао	изветрео
зазлатео	застарео	извечао
зазрнео	застранио	извештао
закаснео	засузео	изводнео
закопнео	затамнео	извриштао
закорео	затврдли	изгинуо
закржавио	затекао ¹	изгладнео

изгњилео
изгорео
изгрудао
издахао
издахнуо
изишао
излињао
излистао
излудео
измилео
измршавио
измршао
изнемогао
изникао
изостао
израстао
изратовао
изрђао
изумрли
искипео
искласао
ислабео
ислужио
испао
испекао
исплавео
испопуцао
испрепрскао
испрепуцао
испрхао
испуцао
истајао
истанчао
истарео
истрајао
иструднео
иструлео
иструо
истрчао
истршао
исхлапео
исцвао
исцурео
иштркљао
иштрчао
ишчезао
ишчилео
једрао
кисао
класао
клицао
клонуо

кључао
крепао
кукали
легао
липсао
малаксао
мацао
минули
мрзао
мркли
мукао
набрекао
набречао
набујао
набухао
навео
навикли
нагњео
нагорео
нагризао
нагрнуо
надошао
надрастао
надригао
надригао
назрео
наједрао
наједрио
накијао
накисао
накиснуо
наклијао
налегли
налетео
намрзао
нападао
напануо
напрскао
напукао
напукао
напупео
напупио²
напупчао
нарастао
насео
натекао
натрулео
натруо
нацикао¹
нацикао²
нестао
обабео

обамро
обангавео
обвештао
обгорео
обезвредео
обезубео
обелео
обехарао
обикли
обладао
облесавео
обљутавео
обневидео
обнемео
обникао
обрастао
обронуо
обросио
обудовео
обуђао
обумро
овештао
огаравео
огладнео
оглувео
оглупавео
оглухнуо
оголео
огорео
огрезао
огривао
огрињао
огрубео
огрушао
огуглао
одбегао
одблудео
одвикли
одебљао
одживео
одлутали
одмакао
одоцнео
одрастао
одрвенео
одртавео
одртао
одртео
одстајао
ођутурмео
оживео
озебао

озеленео	опегавео	отрнуо
ојађели	опоздао	отромели
ојачао	опочинуо	отруднео
ојужио	опространео	отрулео
ојужнео	опузао	отруо
окапао	опузнуо	отумарао
окаснео	опупавео	отупавео
оквајио	опустео	отупео
оклапао	опухао	оћелавео
окожао	опуцао	офечао
окопнео	оређао	офукарио
окорео	орожао	охладнео
окоштао	оронуо	охрапавео
окраћао	оружнео	охромео
окрезубео	оруменео	оцвао
окрњавео	орусио	оцветао
окрупнео	осамио	оцрнео
окрупњао	осањео	очађавели
окрутео	осахао	очађао
окршљавео	осахнуо	очађео
олабавео	освануо	очајали
олакшао	освештао	очамао
олеђао	осиромашео	очврсао
олењао	осиротео	очврснуо
олињао	ослабео	оштакао
олистао	ослабио	оштрокавео
олишајио	ослепео	паднуо
олошао	осмагао	паднуо
омаглио	осмеђео	пали
омаљавео	осмугао	плануо
оматорео	остали	плачкали
оматуфио	остарао	побегао
омекшао	остарео	побелео
омилео	остарио	побеснео
омилео	остинуо	побледео
омлитавео	остуденео	поблесавео
омлохавео	остуднео	поболео
омољчао	осувоплећао	побуђавели
омрзао ²	осужњио	побуђали
омркао	осурео	повенуо
омркао	осуровео	повео
омртвео	отанчао	повештао
омртвљао	отањао	повешчао
омрчао	отањчао	повиленео
омршавели	отврдао	поводнео
омршао	отврднуо	погасао
омужао	отежао	подадуо
омутавео	отепао ¹	подбуо
онемео	отешњао	подбухао
онемилео	отешчао	покисао
онемоћао	отпао	помахнитао
опао	отрањао	посрнуо

постарао
посустао
почађавели
преврео
преживео
презрео
преминуо
преостали
препукао
прерастао
престарео
приспео
пристао
прли
пропао

прохујао
прошли
прхао
пукао
ражђикљао
разбеснели
разједрао
размахнитао
раскључао
раструлео
свенуо
свео
смео
сустао
убуђао

увенуо
увео
угасли
угаснули
угњлио
уздрхтао
умрли
усмрдео
успео
устајао
устојао
утонуо
утрнуо
учестали
учмао

Биографија аутора

Анета Спасојевић (рођ. Шаманц) рођена је 1981. године у Кладову, где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је на Групи за српски језик и књижевност Филолошког факултета Универзитета у Београду. На истом факултету одбранила је мастер рад под називом *Морфолошке и лексичке особености у роману „Ходочашће Арсенија Његована” Б. Пекића*, под менторством проф. др Мирослава Николића. Од 2011. године ради у Институту за српски језик САНУ на одсеку *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*. Бави се морфолошким, лексиколошким и лексикографским истраживањима. Учествовала је на неколико домаћих и међународних научних скупова и објавила више научних радова.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Анета Спасојевић

Број досијеа: 10095/Д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

„Попривдевљавање радног глаголског придева у српском језику

(граматичко-семантички и лексикографски аспект)“

- резултат сопственог истраживачкограда;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање дипломе студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени;
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора:

У Београду, _____

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Анета Спасојевић

Број досијеа: 10095/Д

Студијски програм: Српски језик

Наслов рада: „Попривлачење радног глаголског придева у српском језику
(граматичко-семантички и лексикографски аспект)”

Ментор: проф. др Весна Ломпар

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора:

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Попривдељивање радног глаголског придева у српском језику
(граматичко-семантички и лексикографски аспект)”

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла:

1. Ауторство (CCBY)
2. Ауторство – некомерцијално (CCBY-NC)
3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CCBY-NC-ND)
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CCBY-NC-SA)
5. Ауторство – без прерада (CCBY-ND)
6. Ауторство – делити под истим условима (CCBY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора:

У Београду, _____
